

Naših 50 let

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

1972-2022

Naših 50 let

Jubilejna publikacija ob petdesetletnici Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici

Izdal in založil: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

Zanj: dr. Tanja Martelanc

Avtorji besedil:

Milena Černe: str. 124–127, 136–139,

Uroš Lavrenčič Mugerli: str. 83–87, 119–124,

dr. Tanja Martelanc: str. 23–40, 113–118,

Slavka Murovec: str. 173–175,

Metka Nusdorfer Vuksanović: str. 124, 139–144, 154–157,

Aleksandra Pavšič Milost: str. 9–21, 49–83, 87–106, 159, 169–172,

Erik Pregelj: str. 107–111,

Jurij Rosa: str. 181–211,

mag. Drago Trpin: str. 7, 41–47,

Vlasta Tul: str. 176–180,

Ivanka Uršič: str. 127–135, 145–153.

Jezikovni pregled: Anja Mugerli

Zbrala in uredila: Aleksandra Pavšič Milost

Fotografije na naslovnici: notranjščina in zunanjščina arhiva

(foto: Pavšič Zavadlav), pečat Antona Poljšaka na pismu, poslanem sestri
Ani Mayer, 1840 (SI_PANG/0344 Zemljiško gospodstvo Lože)

Oblikovanje: Grafikart, Turk & Co., d.n.o.

Tisk: DEMAT d.o.o.

Naklada: 150 izvodov, prvi natis

Izid knjige je finančno podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Nova Gorica, september 2022

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.25(497.4Nova Gorica)(091)(082)

POKRAJINSKI arhiv v Novi Gorici

Naših 50 let : jubilejna publikacija ob petdesetletnici ustanovitve Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici / [avtorji besedil Milena Černe ... [et al.] ; zbrala in uredila Aleksandra Pavšič Milost]. - 1. natis. - Nova Gorica : Pokrajinski arhiv, 2022

ISBN 978-961-91738-7-9

COBISS.SI-ID 117511171

Naših 50 let

*Jubilejna publikacija ob petdesetletnici ustanovitve
Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici*

Nova Gorica, 2022

Vsebina:

Ob jubileju	7
Koraki do ustanovitve arhiva in poznejše organizacijske spremembe	9
Od konca druge svetovne vojne do arhivskega zakona leta 1964	10
Od arhivskega zakona leta 1964 do Zavoda za varstvo arhivskega gradiva 1966	15
Ustanovitev samostojne arhivske ustanove in poznejše organizacijske spremembe	20
Prostorska problematika	23
Pot do varne hrambe gradiva v lastni stavbi	23
Postmodernistična stavba arhiva	35
Prostorska širitev ali kako je arhiv pridobil zase vse prostore v stavbi	41
Uslužbenci	49
Ravnatelj in direktorji arhiva	49
Nekoč zaposleni (v Zavodu za varstvo arhivskega gradiva in arhivu)	53
Zaposleni v arhivu na 1. januar 2022	54
Dejavnost arhiva	57
Sodelovanje z ustvarjalci gradiva	57
Prezemanje in strokovna obdelava arhivskega gradiva	70
Uporaba arhivskega gradiva	76
Pedagoška dejavnost	83
Razstave in publikacije	87
Sodelovanje z Arhivskim društvom Slovenije	106
Uporaba novih tehnologij pri delu v arhivu	107
Arhivski fondi in zbirke arhiva	113
Arhivski fondi uprave	113
Arhivski fondi pravosodja	119
Arhivski fondi s področja vojaštva, javne varnosti ter zaščite in reševanja . . .	124

Arhivski fondi vzgoje in izobraževanja	124
Arhivski fondi s področja znanosti in kulture, rekreacije ter informiranja . . .	127
Arhivski fondi zdravstva in socialnega varstva	132
Arhivski fondi gospodarstva in bančništva	136
Arhivski fondi članskih organizacij	139
Zasebno gradivo	145
Arhivske zbirke	154
Družabni dogodki	159
Spomini ob jubileju	169
Dr. Ema Umek	169
Slavka Murovec	173
Vlasta Tul	176
Jurij Rosa	181
Viri in literatura:	212

OB JUBILEJU

Letos naš arhiv praznuje 50-letnico ustanovitve samostojnega javnega zavoda za varstvo arhivske dediščine. Ustanovljen novembra 1971 je začel delovati 1. 1. 1972. Arhivska služba je na Goriškem obstajala že prej, vzpostavljali so jo že od osvoboditve, v različnih oblikah in organizacijskih okvirih, vendar nikoli ni prav zaživela. Kasneje je bil kot predhodnik ustanovljen arhivski oddelek pri Skupščini občine Nova Gorica, ki je pokrival ustvarjalce vseh treh kasnejših ustanoviteljic samostojnega arhiva: Ajdovščine, Nove Gorice in Tolmina. Ta oddelek je že opravljal naloge zbiranja, varstva in uporabe arhivskega ter registraturnega, danes dokumentarnega gradiva, od lokalnih oblasti je prevzemal tudi gradivo starejših, predhodnih organov oblasti – vse z namenom, da kasneje preraste v javni zavod kot samostojno pravno osebo.

Jubileju smo najprej februarja posvetili obsežno razstavo, ki v 15 poglavjih predstavlja zgodovino in delovanje ustanove ter predhodnikov. Na 20 panojih je prikazanih 244 spisovnih in slikovnih dokumentov. V čast okrogli obletnici v nadaljevanju namenjamo ta jubilejni zbornik, ki naj dopolni razstavo z obširnejšo tekstovno predstavitev našega arhiva: v sedmih poglavjih je opisana zgodovina naše službe, prostorski in kadrovski razvoj, dejavnost in arhivsko gradivo po oddelkih ter utrinki iz družabnega življenja. Na koncu pa je dodano še poglavje s spominskimi prispevki nekaterih bivših uslužbencev in udeležencev reševanja arhivske dediščine na Goriškem pred ustanovitvijo arhiva. Nenazadnje bo obletnici posvečena še otvoritev prenovljenih prostorov v pritličju stavbe, ki so prvenstveno namenjeni našim uporabnikom, obiskovalcem in raziskovalcem; njim bosta čitalnica in predavalnica preko ločenega vhoda veliko lažje dostopni kot doslej.

Drago Trpin,
direktor arhiva od leta 2000 do 2022

Št. 19/71
Glejeto 23/2-1972

Socialistična republika Slovenija
SKUPŠČINA OBČINE NOVA GORICA

Številka: 022-16/71
Datum: 25/11-1971

Na podlagi 99. člena statuta občine Nova Gorica, 23. in 24. člena zakona o arhivskem gradivu in o arhivih (Uradni list SRS, št. 4-24/66) in v soglasju s skupščinama občin Ajdovščina in Tolmin, je skupščina občine Nova Gorica na skupni seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 25. novembra 1971 sprejela

ODLOČBO

O USTANOVITVI PRIMORSKEGA ARHIVA V NOVI GORICI

1.

Ustanovi se samostojen zavod Primorski arhiv v Novi Gorici (v nadaljnjem besedilu: arhiv).

Zavod prične poslovati 1.1.1972.

2.

Ustanoviteljice arhiva so skupščine občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.

Ustanoviteljske pristojnosti izvršuje skupščina občine Nova Gorica.

3.

Območje arhiva se pokriva z območji občin ustanoviteljic.

Arhiv je samostojna

Arhiv je pravna oseba

Organi upravljanja v
Pri upravljanju zavoda
predstavniki družben

Predstavnike družben
noviteljic na predlo
vsaka po enega preds

URADNI POPRAVEK ODLOČBE O USTANOVITVI PRIMORSKEGA ARHIVA V NOVI GORICI

Pri objavi odločbe o ustanovitvi Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je bilo pomotoma natisnjeno besedilo odločbe o ustanovitvi Primorskega arhiva v Novi Gorici.

Naslov odločbe je:

»Odločba o ustanovitvi POKRAJINSKEGA ARHIVA v Novi Gorici«

1. točka odločbe se pravilno glasi:

»Ustanovi se samostojni zavod Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. (v nadaljnjem besedilu arhiv).«

Zavod prične poslovati 1. januarja 1972.

1) k odločbi o popravku, objavljeni v uradnem opazniku občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin št. 11/1972, str. 14, je pravilno ime zavoda POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI.

KORAKI DO USTANOVITVE ARHIVA IN POZNEJŠE ORGANIZACIJSKE SPREMEMBE

Slovensko ozemlje je skozi zgodovino spreminjalo državne okvire, kar je pustilo sledi tudi na arhivskem gradivu. Do konca druge svetovne vojne so bila pomembna upravna in kulturna središča za območje novogoriškega arhiva zunaj meja današnje slovenske države, zato je tam nastajalo in ostalo tudi arhivsko gradivo: v arhivih in knjižnicah v Gorici ter Trstu, pa tudi v Vidmu, Čedadu, Benetkah, na Dunaju, v Innsbrucku, Gradcu, Rimu in morda še kje. Po koncu vojne je bilo zato treba poskrbeti za varstvo arhivskega gradiva v ustanovah znotraj novih državnih meja, kar pa ni bilo enostavno. Goriška je namreč po priključitvi dela Primorske k matični domovini ostala brez svojega stoletnega središča, zato je bilo treba na novo postaviti mestno središče in vse pokrajinske ustanove, ne le kulturnih. S tem pa je bilo veliko težav, zlasti prostorskih in kadrovskih. V nastajajoči Novi Gorici in njenih primestnih naseljih je primanjkovalo primernih prostorov, Primorska v celoti pa je imela zaradi posledic fašistične raznarodovalne politike zelo malo ustrezno izobraženih ljudi. Lokalna oblast se je zavedala pomena kulturne dediščine in arhivskega gradiva, a ustrezne reši-

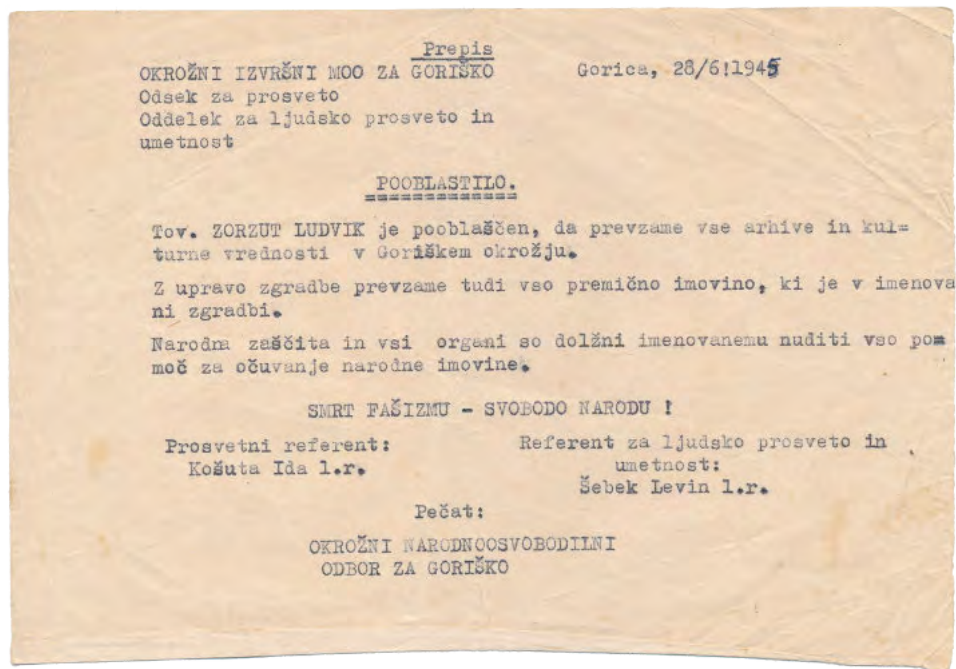
Pogled na solkansko polje, območje, na katerem so leta 1947 začeli graditi Novo Gorico; v ospredju opuščena opekarna in goriško pokopališče, v ozadju kraj Solkan, s. d. (SI_PANG/0583 Zbirka fotografij, p. e. 114/12).

tve ni uspela najti takoj. Na nujnost ustanovitve arhiva na Goriškem so pogosto opozarjali slovenski zgodovinarji (na svojih zborovanjih leta 1948, 1950, 1951), pa tudi republiški upravni organi in razne kulturne ustanove. Rešitev se je dolgo časa nakazovala v povezavi arhiva s študijsko knjižnico in muzejem, odločnejši korak v smer samostojne arhivske ustanove pa je bil narejen šele leta 1966. Do takrat se je v zvezi z arhivom veliko dogajalo, zgodilo pa ne prav veliko. Šlo je predvsem za opozorila, vzpodbude, resolucije in druge namige o nujnosti arhivske ustanove na zahodni meji Slovenije, učinkovitih rešitev pa ni bilo.

Od konca druge svetovne vojne do arhivskega zakona leta 1964

Junij 1945

Takoj po koncu vojne, še pred določitvijo meje med Jugoslavijo in Italijo, je okrožni izvršni narodnoosvobodilni odbor za Goriško določil referenta za delo na področju kulturne dediščine. Ludvik Zorzut, kulturi v širokem smislu zelo predan mož, je bil pooblaščen, da poskrbi za arhive in druge kulturne vrednosti v goriškem okrožju.

Pooblastilo Ludviku Zorzutu za prevzem arhivov in kulturne dediščine v Goriškem okrožju, 1945 (SI_PANG/1225 Breclj Marijan).

Ludvik Zorzut v Goriških brdih (SI_PANG/0767, t. e. 1, p. e. 4).

September 1949

Pri oblastnem ljudskem odboru za Goriško je začel delati referent za kulturo in umetnost, čigar naloga je bila zbirati in zaščititi vse vrste kulturnih spomenikov, namenjenih za bodoči muzej in arhiv na Goriškem. Naslednje leto je bil ta referent premeščen k okrajnemu ljudskemu odboru Gorica, leta 1951 pa k študijski knjižnici.

Leto 1952

Po več opozorilih republiškega ministrstva za znanost in kulturo, da je nujno zagotoviti ustrezne prostore za knjižnico, muzej in arhiv, ter po resoluciji zgodovinarjev s podobno vsebino v letu 1951 je Svet za kulturo in prosveto pri Okrajnem ljudskem odboru Gorica januarja 1952 imenoval Ludvika Zorzuta za upravnika Okrajnega muzeja in arhiva v Novi Gorici. Vest o novi ustanovi se je razširila in bila v slovenski kulturni javnosti sprejeta z navdušenjem, a do njene uresničitve ni prišlo. Septembra istega leta je bila namreč izdana le odločba o ustanovitvi muzeja. Arhiv v njej ni bil omenjen. Pri muzeju se je sprva sicer zbiralo tudi arhivsko gradivo, Ludvik Zorzut se je leta 1954 udeležil tudi ustanovnega občnega zbora Društva arhivarjev Socialistične republike Slovenije (današnje Arhivsko društvo Slovenije, v nadaljevanju arhivsko društvo), kar kaže na to, da na arhiv niso čisto pozabili, a v polnosti arhivski oddelek ni zaživel.

OKRAJNI IO - G O R I C A
Svet za prosveto in kulturo
Štev.: 12

Solkan dne 1.jan.1952.

D E K R E T

Na podlagi 3. in 5.čl. Uredbe o določitvi pristojnosti
za izdajo odločb o uslužbenških razmerjih /Uradni list LRS št.26/50/
in v soglasju s Svetom za prosveto in kulturo LRS

o d l o č a m o,

da se nastavi tov. Z o r z u t Ludvik v državno službo v nazivu
arhivar - bibliotekarsko arhivarska stroka v organizacijsko enoto
Okrajni muzej in arhiv, vključen pri okrajni študijski knjižnici
N.Gorica, s temeljno plačo din 4.500.-/štiri tisoč petsto dinarjev/.

Na službeno mesto se mora zglasiti v zakonitem roku.

Zgoraj navedeni prejemki bodo nakazani iz kreditov
proračuna okrajne študijske knjižnice N.Gorica od 1.januarja 1952.
dalje.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Predsednik sveta za prosveto
in kulturo:

/Šušak Slavko/
Šušak

Predsednik GIO:

Kruh
/Kruh Jernej/

Odločbo dostavljamo:

- 1./ Imenovanemu
- 2./ Upravi Okrajnega muzeja in arhiva pri Okr.št.knjižnici N.Gorica
- 3./ Poverjeništvu za finance GIO Gorica

Okrajni muzej in arhiv v Gorici

Št. 12 / 1952

Dekret Sveta za prosveto in kulturo Okrajnega izvršnega odbora Gorica o umestitvi Ludvika Zorzuta na mesto arhivarja v Okrajni muzej in arhiv, 1952 (SI_PANG/1225 Breclj Marijan).

Leto 1957

Na pobudo Državnega arhiva Slovenije (današnji Arhiv Republike Slovenije, ki je v svoji zgodovini večkrat spremenil ime, od leta 1966 do 1979 je bil Arhiv Slovenije) in arhivskega društva, ki je leta 1957 zborovalo v Novi Gorici, so postale težnje po ustanovitvi arhiva v Novi Gorici spet izrazitejše. To je bil namreč čas, ko je bila ostala Slovenija z arhivskimi ustanovami že dobro pokrita.

Leto 1959

Goriški okrajni svet za kulturo in prosveto je septembra razpravljal o pomenu arhiva in potrebi po njegovi ustanovitvi, zlasti glede na obmejno območje Goriške, in ustanovitev podprl. Pojavila se je že časopisna vest o njegovi skorajšnji ustanovitvi, a se to potem ni zgodilo. V muzeju v gradu Kromberk pa se je zbiralo še ohranjeno gradivo izpred druge svetovne vojne in dokumentacija po vojni ukinjenih upravnih organov.

Leto 1960

Okrajni ljudski odbor Gorica je imenoval komisijo za ustanovitev arhiva v Novi Gorici, ki pa je ugotovila, da pogojev za njegov začetek dela še ni. Predlagala je delovanje referata za arhivsko službo pri muzeju. Naslednje leto so tam zaposlili prve arhivske delavce, ki pa so se pogosto menjavali, nihče ni ostal dolgo, in obstoj referata je bil vprašljiv.

Pogled na kromberški grad, v katerem domuje Goriški muzej; tam se je pred ustanovitvijo arhiva zbiralo arhivsko gradivo, 1965 (hrani: Goriški muzej).

Hor. 94/Maj 1962

Z a p i s n i k

o pregledu arhiva pri Goriškem muzeju v Novi Gorici

Uslužbenki Državnega arhiva LRS v Ljubljani Majda Smole in Ema Unek sta po nalogu Društva arhivarjev LRS v dneh od 24. do vključno 29. nov. 1962 pregledali arhivsko gradivo pri muzejski ustanovi v Novi Gorici in ugotovili, da obsega sledeče fonde:

graščinski arhiv Leutenburg (o, 40 m), privatne arhive Mozetič (o, 38 m), dr. Karel Podgornik (15, 80 m) s podfondom Stavbna zadruga v Št. Petru, Rajer (o, 10 m) in Zega (o, 15 m), občinske arhive Bovec s podfondi Ufficio di Conciliazione del Comune di Plezzo, Ente Comunale d Assistenza (18, 70 m), Čezsoča (o, 30 m), Drežnica (1, 20 m), Grahovo (o, 15 m), Izrako (o, 65 m), Kaš nal (o, 5 m), Kobarid (17, 10 m), Kred (1, 50 m), Libušna (o, 60), Livk (o, 90 m), Log (o, 35 m), Ponikva (o, 40 m), Ročinj (o, 5m), Serpenica (o, 80 m), Soča s podfondom Ente Comunale d Assistenza (2, 80 m), Sv. Lucija (15 m), Št. Viška gora (1, 60 m), Tolmin (13, 50 m), Trnovo (o, 30 m), Volče (1, 40 m) in Zega, (o, 40 m), Okrajni cestni odbor Tolmin (3 m), Okrajni šolski odbor Tolmin ? (12 m), vojaški arhiv Artillerie-Abteilung 725 (1944-1945) ter arhive političnih organizacij Partita nazionale fascista-Setione di Plezzo, Confederazione fascista dei lavoratori del Agricoltura-Unione provinciale di Gorizia-Setione di Plezzo, Confederazione Fascista dei lavoratori del Industria-Unione provinciale di Gorizia-Fiduciario di Plezzo, Milizia volontaria per la sicurezza nazionale di Plezzo.

Nepregledanega je ostalo še precej gradiva, ki domnevno pripada občinam Ajdovščina, Kanal in Vipava ter arhivsko še neugotovljenih provenienc. Prav tako je treba pregledati še gradivo iz dobe narodnoosvobodilne vojne.

Kronberg, 29. IX. 1962

Levnetelji

Leto 1962

Uslužbenci Državnega arhiva Slovenije so za potrebe priprave Vodnika po arhivih Slovenije pregledali, sortirali in popisali gradivo, ki se je dotlej zbralo pri Goriškem muzeju. Iz tega gre sklepati, da tega dela niso mogli ali niso hoteli opraviti arhivski uslužbenci pri muzeju, ali pa da tam arhivskih uslužbencev sploh ni bilo.

Od arhivskega zakona leta 1964 do Zavoda za varstvo arhivskega gradiva 1966

Leto 1964

Sprejet je bil zvezni splošni zakon o arhivskem gradivu in arhivih, ki je postavil glavna načela, po katerih naj se uredi varstvo arhivskega gradiva v Jugoslaviji. Temelji za nadaljnji razvoj arhivske službe so se takrat postavljali tudi v Sloveniji. Osnova zanje je bila raziskava o stanju, težavah in perspektivah arhivske službe v naši republiki, ki jo je po naročilu republiškega upravnega organa, pristojnega za kulturo, opravilo arhivsko društvo. Stroka je v raziskavi zavzela stališče, da je mogoče pravico do hrambe arhivskega gradiva priznati le arhivom, ki izpolnjujejo pogoje glede količine in pomena gradiva, števila in usposobljenosti kadrov ter ustreznosti arhivskih prostorov. Vse to je govorilo v prid ustanavljanju regionalnih ustanov, odprto pa je ostalo vprašanje njihovega števila in teritorialnega obsega posameznega arhiva. Arhivska stroka, ki jo je predstavljalo že omenjeno arhivsko društvo, je bila v začetku mnenja, da bi zadostovali štirje regionalni arhivi, in sicer v Ljubljani, Mariboru, Celju in Kopru. Za Primorsko so sicer – glede na to, da je Nova Gorica leta 1962 zelo nasprotovala ukinitvi okraja – dopuščali tudi možnost sedeža arhiva v Novi Gorici, a so se bolj nagibali h Kopru. Njemu v prid so namreč govorili obstoj starega gradiva, tradicija in pričakovanje, da bo Italija vrnila stari koprski mestni arhiv. Na Goriškem je bilo starega gradiva malo (pri Goriškem muzeju se ga je sicer nekaj zbralo, večinoma gradivo avstrijskih in italijanskih občin), prevladovalo je gradivo po vojni ukinjenih upravnih organov (krajevnih, občinskih in okrajnih ljudskih odborov).

Leto 1965

Že v prvih mesecih so tekle priprave za organizacijo arhivske mreže v Sloveniji. V razpravah so sodelovali tudi predstavniki občinskih skupščin. Na Goriškem se občine Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin niso strinjale s predlogom, da se arhivski zavod za celo Primorsko ustanovi v Kopru. Naravno in samoumevno se jim je zdelo, da dobi Goriška samostojen medobčinski arhiv s sedežem v Novi Gorici. Želja po njegovi ustanovitvi je bila izredno močna, a je občine zaradi omejevanja finančnih sredstev, povezanih z gospodarsko reformo, tega leta niso mogle uresničiti. So pa zato iskale začasno, prehodno rešitev. Dne 28. decembra 1965 je občina Nova Gorica sporazumno z Goriškim muzejem izdala odločbo, da muzej razširi svojo dejavnost tudi na arhivsko službo. Sledili sta podobni od-

ločbi občinskih skupščin Tolmina 29. januarja 1966 in Ajdovščine 17. februarja 1966. Občine so upale, da bodo na ta način lahko počakale do takrat, ko bodo razmere za ustanovitev samostojne arhivske ustanove ugodnejše. Zaradi nasprotovanja arhivske stroke se jim ta načrt ni izšel. Goriške občine so sprva računale, da se jim bo pri ustanavljanju regionalnega arhiva v Novi Gorici priključila tudi občina Idrija, a se je ta nato odločila za povezavo z osrednjo Slovenijo.

Leto 1966

V Sloveniji je stopil v veljavo Splošni zakon o arhivskem gradivu in arhivih, ki je določil obveznost občin, da poskrbijo za arhivsko gradivo na svojem območju. Ponujal je možnost, da občina ustanovi lasten arhiv, da več občin ustanovi skupen arhiv ali da občina pooblasti arhiv v drugi občini, da opravlja naloge varstva na njenem območju. Dokler občina tega ne stori, pa je bilo predvideno, da opravlja arhivsko službo za njeno območje na njene stroške Arhiv Slovenije, ki lahko sporazumno z občinsko skupščino poveri opravljanje posameznih nalog varstva tudi drugemu arhivu, zavodu ali organu. Zakon je določil, da se arhiv lahko ustanovi, če je dovolj arhivskega gradiva, če so zagotovljeni ustrezni skladiščni in delovni prostori, tehnična oprema, strokovno osebje ter denarna sredstva za delo arhiva. Mnenje o izpolnjevanju pogojev za ustanovitev arhiva so morali njegovi ustanovitelji dobiti od republiškega arhiva. Glede na to sta se tajnik občine Nova Gorica in direktor Goriškega muzeja kmalu po sprejetju zakona dogovorila za sprejem v Arhivu Slovenije. Tam sta ponovno utemeljevala potrebo po samostojni arhivski službi za Goriško in predlagala dve možnosti: prva je bila ustanovitev samostojnega zavoda, druga pa soglasje, da bi službo varstva arhivskega gradiva začasno opravljal arhivski oddelk pri Goriškem muzeju. Obe možnosti je direktor Arhiva Slovenije odločno zavrnil. Prvo z utemeljitvijo, da na Goriškem še niso izpolnjeni zakonski pogoji za ustanovitev samostojne ustanove, kar je bilo res, drugo pa zato, ker naj bi bile izkušnje z arhivsko službo v okviru muzejev dotlej slabe. Arhivska stroka je namreč ugotavljala, da sta arhiv in muzej po svojem značaju, nalogah in metodah dela precej različni ustanovi ter da je njuno združevanje pod isto streho šlo dotlej vedno na škodo arhivske dejavnosti. Zaradi tega je prevladalo stališče, da se mora arhivska služba povsod v Sloveniji osamosvojiti. Glede na veliko zanimanje in zavzetost goriških občin za lastno arhivsko ustanovo sta se predstavnika Arhiva Slovenije na koncu sestanka vendarle skušala približati njihovem predlogu. Pristala sta na začasno ustanovitev arhivskega oddelka v Novi Gorici, a ne v okviru muzeja, temveč neposredno pod občinsko upravo. Soglasje o tem je Arhiv Slovenije izdal v začetku aprila 1966, za tem je občina Nova Gorica v dogovoru z občinama Ajdovščina in Tolmin v okviru novogoriške občinske uprave ustanovila arhivski oddelk (imenovan tudi služba za varstvo arhivskega gradiva), leta 1968 preimenovan v **Zavod za varstvo arhivskega gradiva**, pristojen za območje občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin.

Socialistična republika Slovenija
SKUPŠČINA OBČINE NOVA GORICA

Številka: 021-37/65-3

Datum: 31/5-1966

Na podlagi 99. člena statuta občine Nova Gorica in 23. člena zakona o arhivskem gradivu in arhivih (Uradni list SRS, št. 4-24/66) je skupščina občine Nova Gorica na skupni seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti dne 31. maja 1966 sprejela

S K L E P

o soglasju k pooblastilu arhiva Slovenije - arhivskemu oddelku skupščine občine Nova Gorica za opravljanje posameznih nalog službe varstva arhivskega in registraturnega gradiva

1.

Daje se soglasje k pooblastilu Arhiva Slovenije št. 127/66-4 z dne 9.4.1966 arhivskemu oddelku skupščine občine Nova Gorica, za opravljanje nalog službe varstva arhivskega in registraturnega gradiva na območju občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin v mejah tega pooblastila.

2.

Od dneva uveljavitve tega sklepa neha veljati odločba o soglasju k razširitvi dejavnosti Goriškega muzeja št. 021-37/65-3 z dne 28.12.1965.

3.

Ta sklep velja takoj.

FREDSIEDNIK
Jožko Štrukelj l. r.

l. r. 14. 6. 66
Pokraj.

Sklep o soglasju k pooblastilu Arhiva Slovenije arhivskemu oddelku Skupščine občine Nova Gorica za opravljanje posameznih nalog službe varstva arhivskega in registraturnega gradiva, 1966 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Nova Gorica, pogled s križišča Delpinove in Erjavčeve proti občinski stavbi, na levi spomenik Edvardu Rusjanu, postavljen septembra 1960, s. d. (SI_PANG/0583 Zbirka fotografij, p. e. 9/85).

Skladiščni prostori Zavoda za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica v kletnih prostorih občinske stavbe, okoli leta 1970 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

ARHIV SLOVENIJE
Ljubljana, Levstikov trg 3/II
Poštni predal 70/II- telefon 20-002

Prepis!

Številka: 318/69
Datum : 15/5-1969

Na podlagi drugega odstavka 23. člena zakona o arhivskem gradivu in o arhivih (Ur. list SRS, št. 4-24/66) Arhiv Slovenije podaljšuje veljavnost

P O O B L A S T I L A,

ki ga je izdal arhivskemu oddelku, sedaj zavodu za službo varstva arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica dne 5. 4. 1966 za opravljanje posameznih nalog službe varstva tako, da pooblastilo z dne 5.4. 1966 velja v enakem obsegu še nadalje za čas do 5. 4. 1972.

O b r a z l o ž i t e v:

Ugotavlja se, da zavod za službo varstva arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica ne izpolnjuje pogojev v smislu prvega odstavka 24. člena zakona o arhivskem gradivu in o arhivih. Skupščina občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin pa ne namerava pooblastiti arhiva v drugi občini, da opravlja naloge službe varstva arhivskega gradiva na njihovem območju. Zato bo še nadalje Arhiv Slovenije imel po zakonu službo varstva arhivskega gradiva za občine Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, obenem pa podaljšuje v sporazumu s skupščinami občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin veljavnost pooblastila z dne 5/4-1966.

R a v n a t e l j:
Jože Maček
zanj: (podpis nečitljiv)

DOSTAVLJENO: Skupščina občine Nova Gorica
arhiv

Podaljšanje pooblastila Arhiva Slovenije Zavodu za službo varstva arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica za opravljanje posameznih nalog službe varstva arhivskega arhiva, 1969 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Sedež je imel v stavbi takratne občine Nova Gorica, skladišča pa v kleti iste stavbe (z zmogljivostjo okrog 680 tekočih metrov) in podprtiličju sodišča (z zmogljivostjo okoli 850 tekočih metrov). V njem sta bila zaposlena dva uslužbenca: vodja oddelka Stanislav Murovec, ki je opravljal tudi naloge arhivskega strokovnega sodelavca (skrbel za zbiranje, evidentiranje in urejanje arhivskega gradiva), in referentka Slavka Murovec, ki je imela že nekaj delovnih izkušenj pri delu z dokumentacijo okraja Koper. Strokovno vodstvo nad zavodom in opravljanje zahtevnejših arhivskih nalog je prevzel Arhiv Slovenije. Zavod so ustanovili za prehodno obdobje treh let, a so mu leta 1969 pooblastilo za delovanje podaljšali še za tri leta, ker pogoji za delo samostojne arhivske ustanove še niso bili izpolnjeni.

Ustanovitev samostojne arhivske ustanove in poznejše organizacijske spremembe

Dne 25. novembra 1971 je Skupščina občine Nova Gorica v soglasju s skupščinama občin Ajdovščina in Tolmin sprejela odločbo o ustanovitvi samostojnega arhivskega zavoda s sedežem v Novi Gorici, ki je začel poslovati 1. januarja 1972. S tem dejanjem je bila zapolnjena arhivska mreža v Sloveniji, saj je bil novogoriški arhiv ustanovljen kot zadnji med slovenskimi regionalnimi arhivi. Ob objavi odločbe v uradnem glasilu je prišlo do pomote v poimenovanju, saj je bilo govora o ustanovitvi Primorskega arhiva v Novi Gorici. Dne 17. marca 1972 je bil objavljen uradni popravek, iz katerega je razvidno, da je pravo ime nove ustanove **Pokrajinski arhiv v Novi Gorici**. Območje arhiva je ostalo enako kot pri njegovem predhodniku ter je pokrivalo območje takratnih občin (danes upravnih enot) Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, ki so bile tudi ustanoviteljice arhiva. Glede krajevne pristojnosti arhiva vse do danes ni bilo sprememb, spreminjal pa se je način organiziranja, financiranja in ustanoviteljstvo ustanove. Ob ustanovitvi je bil arhiv zavod, med socialističnim samoupravljanjem je bil organizacija združenega dela s področja kulture, ki so ga v okviru svobodne menjave dela v večji meri financirale občinske kulturne skupnosti Ajdovščine, Nove Gorice in Tolmina, z manjšim deležem (za upravno dejavnost) pa občine same. Imel je kar šest financerjev, vsakemu je moral poročati o svojem delu, pojasnjevati, utemeljevati stroške in podobno, kar je terjalo veliko časa in oteževalo zagotovitev sredstev, potrebnih za delo, saj so financerji pogosto dali manj denarja, kot je arhiv pričakoval in potreboval. Drugi arhivi s še več ustanovitelji so imeli s tem še več težav. S skupnimi prizadevanji je arhivom leta 1988 uspelo doseči, da je financiranje njihove dejavnosti v celoti prevzela republika, in sicer Kulturna skupnost Slovenije. Materialne pogoje za delo (prostore) so še naprej zagotavljale občine, ki so obdržale tudi ustanoviteljske pravice. Tak način financiranja je bil v razvoju regionalnih arhivov, tudi novogoriškega, pomemben mejnik. Omenjeni sistem je po osamosvojitvi Slovenije in korenitih

družbenih spremembah v državi leta 1991 obdržalo tudi novoustanovljeno Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. So se pa takrat regionalni arhivi v skladu z novo stvarnostjo preoblikovali v javne zavode s področja kulture. Naslednja pomembna sprememba na arhivskem področju se je zgodila leta 1997, ko je z novim arhivskim zakonom prešlo na državo Republiko Slovenijo tudi ustanoviteljstvo regionalnih arhivov. Ustanoviteljske pravice in obveznosti je začela izvajati Vlada Republike Slovenije, ki je novogoriškemu arhivu prvič izdala ustanovitveni akt leta 1998, nato pa še leta 2003. Slednji je bil leta 2015 nekoliko spremenjen, leta 2017 pa še dopolnjen.

Uradni list RS, št. 67/2003 z dne 11. 7. 2003

3237. Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, stran 10406.

Na podlagi 3. člena zakona o zavodih (Uradni list RS, št. 12/91, Uradni list RS, št. 17/91-I in Uradni list RS, št. 55/92, 13/93, 66/93, 45/94 – odl. US, 8/96, 31/00 in 36/00), 26. in 135. člena zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/02) in 12. člena zakona o arhivskem gradivu in arhivih (Uradni list RS, št. 20/97, 32/97 in 24/03) je Vlada Republike Slovenije sprejela

S K L E P
o ustanovitvi javnega zavoda
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

I. UVODNE DOLOČBE

1. člen

S tem sklepom Republika Slovenija uskladi delovanje javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (v nadaljnjem besedilu: arhiv) z določbami zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/02, v nadaljnjem besedilu: ZUJIK) in ureja njegov status, razmerja med ustanoviteljem in arhivom ter temeljna vprašanja glede organizacije, dejavnosti in načina financiranja arhiva.

Ustanovitelj arhiva je Republika Slovenija. Ustanoviteljske pravice in obveznosti Republike Slovenije izvaja Vlada Republike Slovenije.

Sklep o ustanovitvi Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, 2003.

PROSTORSKA PROBLEMATIKA

Pomanjkanje ustreznih delovnih in skladiščnih prostorov ter prizadevanja za rešitev teh težav so močno zaznamovala prvih 15 let delovanja novogoriškega arhiva. V nadaljevanju navajamo različne predloge za varno hrambo pisne kulturne dediščine, ki so jih proučevali pristojni, in so na koncu pripeljali do arhivske stavbe, v kateri domuje arhiv danes. Poslopje, ki je bilo namensko zgrajeno za arhiv, tudi podrobneje predstavimo.

Pot do varne hrambe gradiva v lastni stavbi

Ob ustanovitvi je imel arhiv sedež v stavbi takratne Skupščine občine Nova Gorica, skladišča pa v kleti iste stavbe ter v podpritlečju sodišča, kjer sta bila dobro opremljena prostora z zasilno sortirnico. Prostorji so bili že v začetku delovanja skoraj zapolnjeni, zato si je arhiv ves čas prizadeval rešiti prostorsko stisko, saj novega gradiva sploh niso mogli več sprejemati. Razmišljali so celo o dislociranih skladiščih in pisarnah, ki bi jih uredili na območjih drugih občin. Eden izmed predlogov je bil, da bi začasne skladiščne prostore uredili v dvorcu na Vogrskem, za kar so izdelali celo idejni projekt, vendar zamisel ni padla na plodna tla, saj bi adaptacija dvorca terjala previsoka finančna sredstva. Poleg lokacije na Vogrskem se je predlagalo tudi, da bi arhiv skupaj s službo za spomeniško varstvo uredili v Lenassijevi graščini v Solkanu, kasneje se je razmišljalo celo, da bi bil sedež arhiva v gradu Lože pri Vipavi, na Dobrovem, skladiščni depoji bi bili lahko v poslopju bivše upravne stavbe podjetja Final itd. Na koncu so prišli do zaključka, da je smotrnejše zgraditi novo poslopje.

Pri določitvi lokacije arhiva so projektanti morali upoštevati več dejavnikov tveganja: izogibati se je bilo treba vlažnim, močvirnatim in poplavnim območjem ter območjem, za katera je bilo značilno plazenje tal. Nosilnost tal je morala biti primerna za gradnjo tovrstne stavbe, v bližini arhiva tudi ni smelo biti stavb, obratov, podjetij ipd., ki bi kakorkoli ogrožali arhiv (npr. možnost nenadnega nihanja atmosferskih pogojev, požara, eksplozije, onesnaženega zraka, hrupa, tresenja tal ipd.). Upoštevati je bilo treba smer vetra, ki bi lahko prenašal škodljiv prah in pline, prav tako je moral biti arhiv v primeru vojaškega spopada oddaljen od strateško pomembnih točk (npr. železniške postaje, mostov, cestnih vozlišč) ter 300 metrov od vojaških objektov. Arhiv je moral biti tudi lahko dostopen tako za arhivske delavce in uporabnike gradiva kot tudi za gasilske intervencije. Ena izmed zahtev Pokrajinskega arhiva je bila tudi, da morajo biti skladišča od drugih prostorov ločena z ognjevarnimi pregradami.

Na prejšnji strani: odprtina na stopnišču arhiva (foto: Pavšič Zavavdlav).

Glede tlorisne zasnove so se odločali med kompaktno in sestavljeno stavbo. Slednja bi lahko imela tloris v obliki črke L ali T, kompleksnejša bi bila lahko v obliki črke H ali dveh povezanih T-jev, možna bi bila tudi krožna oblika stavbe itd. Še leta 1978 niso bili naklonjeni gradnji večnadstropne stavbe, saj naj bi taka gradnja zahtevala posebno temeljenje in konstrukcijo, da bi bila zmožna zdržati pritisk teže arhivskega gradiva, hkrati naj bi bil v taki stavbi izkoristek prostorov, namenjenih depojem, precej manjši kot v pritličnih stavbah, vgraditi bi bilo treba tudi dvigalo. Predlagali so, da bi v primeru zidave nadstropne stavbe prostore za sprejem in sortiranje gradiva, delavnice in skladišča namestili v spodnjih prostorih, delovne prostore ter čitalnico pa v gornjih delih stavbe.

Takratna ravnateljica arhiva Ljudmila Bezljaj Krevel je ob tem tudi predlagala, da bi zgradili stavbo, v kateri bi lahko hranili deset tekočih kilometrov arhivskega gradiva, kar naj bi zadoščalo za hrambo gradiva, ki bi ga odbrali do približno konca tisočletja. Dopusčala je tudi možnost dograditve poslopja, ki bi omogočalo hrambo še od petih do desetih tekočih kilometrov gradiva. Leta 1979 so se arhivski delavci namreč nadejali prevzema gradiva po Osimskih sporazumih, ki se hrani v italijanskih arhivih in zadeva slovensko etnično ozemlje, kar pa se še do danes ni izvršilo. Skladiščni prostori naj bi bili podolgovate oblike, veliki približno 200 m² in brez oken ali z majhnimi okenskimi odprtini, saj svetloba negativno vpliva na dolgoročno obstojnost arhivskega gradiva. Poleg drugih prostorov, ki jih mora imeti vsak arhiv, so se nagibali k ureditvi skladiščnih prostorov pod zemljo, kjer bi bil nameščen poseben trezor za dragocenejše gradivo. Predvidevali so še prostor za posebne zvrsti arhivskega gradiva, prostor za razkuževanje gradiva, v katerega bi lahko zapeljali kar cel tovornjak gradiva, in mikrofилmski laboratorij. Takratni načrti so bili precej ambiciozno zasnovani in se jih danes arhivisti ne bi branili, vendar je treba povedati, da trenutno v arhivu hranimo zgolj ok. štiri tekoče kilometre gradiva.

Leta 1979 so izvršni sveti takratnih občin imenovali komisijo za pripravo samoupravnega sporazuma o organizaciji in financiranju sanacije arhivske službe v regiji ter komisijo za oblikovanje predloga lokacije sedeža Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. Slednja je odločila, da se mora centralni arhiv locirati v Novi Gorici, vzhodno oz. severovzhodno od stavbe skupščine občine, po občinah pa naj se uredijo t. i. prehodni arhivi za hrambo trajnega gradiva. V projektni nalogi, ki jo je izdelal projektivni biro Projekt Nova Gorica, je arhitekt Roni Nemec predvideval, da se bo arhiv gradil na obstoječih parkirnih prostorih danes že bivše Ljubljanske banke in deloma na zemljišču družbene lastnine. V tem delu mesta so v 70. letih prejšnjega stoletja predvideli področje kulturnega centra Nove Gorice, vendar takrat dlje od projektne naloge niso prišli.

Leta 1983 je v dogajanje posegla narava. Obilnemu deževju je sledila poplava, v kateri je bilo premočeno skoraj vse arhivsko gradivo. Najprej se je gradivo sušilo na podstrešju občinske stavbe, kasneje je arhiv začasne prostore za sušenje in

skladiščenje gradiva dobil v dotrajani stavbi opuščenega doma za starejše v Gradišču nad Prvačino, zatem pa si je delovne prostore in prostore za skladiščenje uredil v eni izmed stavb tedanjega dijaškega doma na Grčni v Novi Gorici. Sledilo je iskanje trajnejše prostorske rešitve in ponovno se je izkazalo, da je najprimernejša novogradnja. Zato so 12. januarja 1984 na izvršnem svetu občine Nova Gorica odločili, da podprejo stališče Stokovnega in organizacijskega sveta za odpravo posledic poplave v arhivu in začnejo iskati ustrežnejšo rešitev za hrambo arhivskega gradiva.

Sortiranje poplavljenega gradiva v avli občinske stavbe v Novi Gorici, 1983 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Z A P I S N I K

o pregledu poplavljenega gradiva Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici na Skupščini občine Nova Gorica in Pokrajinskega arhiva v zgradbi Temeljnega sodišča v Novi Gorici dne 19.10.1983

I. Ugotovitev stanja

Reševanje poplavljenega gradiva je bilo hitro in pravilno izpeljano.

Stanje gradiva:

1. Pokrajinski arhiv v SO: gradivo v glavnem ni mehansko poškodovano. Je bolj ali manj premočeno. Zaradi hitrega reševanja ni prišlo do večjih razlitij pisav.
2. SO Nova Gorica: isto kot zgoraj. Gradivo je še zmeraj na prvotnem mestu.
3. Pokrajinski arhiv v sodni zgradbi: zmočeno je samo gradivo na spodnji polici, ki je v glavnem v vezani obliki. Večjih mehanskih poškodb ni.

II. Navodilo za prvo nadaljno konzervacijo

Gradivo je zaradi hitrih ukrepov v relativno dobrem stanju, vendar zahteva takojšen pristop k nadaljnemu konzerviranju, sicer bo prišlo do hudega poslabšanja stanja, ki bi povzročilo nepopravljivo škodo oziroma drago restavracijo. Gradivo je namreč prepojeno z nečisto vodo (fekalijske, naftne), kar bo povzročilo pojav nastanka plesni, kar trajno poškoduje papir in uniči pisavo.

Predlagamo nujne ukrepe:

- a) vse gradivo, ki se trenutno še suši v prostorih, ki so bili poplavljeni, je treba takoj prenesti v ustreznejše prostore.
- b) gradivo, ki je v fasciklih je potrebno čimprej sušiti v zračnem prostoru. Ni toliko važna temperatura sušenja kot zračnost - to pomeni, da je treba prostore, v katerih se bo gradivo sušilo, stalno prezračevati. Sušiti ne smemo cel fascikel skupaj, ampak list po list, eventuelno med časopisnim papirjem. Pri tem je treba paziti, da preprečimo dostop prahu in druge umazanije do listov.
- c) vezano gradivo: vezano gradivo je potrebno postaviti pokonci razprto. Kjer to ni mogoče, jih je treba podpreti.
- d) načrti na papirju: velja isto kot za gradivo v fasciklih.
- e) načrti na pavsu: sušimo razgrnjeno, zložene drugega nad drugim med vsakim položimo vpojni papir, na vrhu pa obtežimo. Čim se vpojni papir zmoči, ga zamenjamo.
- f) Najstarejše vezano gradivo: velja isto kot za točko c). Ker pa je že zaznaven nastanek plesni priporočamo prvo razkuževanje z razprševanjem (ki naj se večkrat ponavlja) z raztopino 5% formaldehida v etanolu (to je 50 ml/l).
- g) gradivo, ki ga ni mogoče takoj sušiti list po list, ga odpremo in razgrnemo kolikor je mogoče ter razkužimo kot je opisano v točki f).

...

III. Nadaljna navodila

Nadaljna navodila bomo dajali sprotno v povezavi s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici. Ocenitev škode in potrebno restavriranje bo mogoče šele po opravljenem sušenju.

Za Arhiv SR Slovenije: ing. M. Dobernik, vodja konzervacije
ing. J. Vodopivec, konzervator

M. Dobernik
J. Vodopivec

Zapisnik o pregledu poplavljenega gradiva Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici v skladiščnih prostorih v kleti občinske stavbe in v zgradbi Temeljnega sodišča v Novi Gorici, 1983 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Sušenje arhivskega gradiva za občinsko stavbo v Novi Gorici, 1983 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

pokrajinski arhiv b nobi gorici

65000 NOVA GORICA
TRG EDVARDA KARDELJA 1
TELEFON: (065) 22-111 INT. 312, 314

NOVA GORICA,
ST.

23.11.1983

23/34-83 48

IZVRŠNI SVET OBČINE NOVA GORICA

POTEK KONSERVACIJE GRADIVA, POPLAVLJENEGA V NOČI OD 16. NA 17. OKTOBE
(poplavljenega cca. 700 t.m. gradiva)

1. Tako, ko so gasilci prenehali s črpanjem vode, so si delavci arhiva utrli pot do gradiva in prenesli gradivo s pomočjo delavcev uprave občine iz kletnega skladišča občine v sejno dvorano in avlo občinske stavbe, da se odcedi.
2. Gradivo v skladiščih sodnega poslopja v zečtku razgrnjeno v predprostoru pred skladiščem, očistili skladišče in gradivo razprostrli tudi v samem skladišču. Zaradi pomanjkanja prostora smo to gradivo šele kasneje s pomočjo dijakov srednjih šol prenesli v stavbo občine na sušenje.
3. Trakovi mikrofilmovi posušeni v pisarnah, poslaši v laboratorij zgodovinskega arhiva Ljubljana. Arhivsko filmsko gradivo smo poslali takoj v laboratorij Jadran filma v Zagreb.
4. Že 17. oktobra smo poklicali strokovnjake iz konservatorskega laboratorija pri Arhivu Slovenije, da pregledajo poplavljenno gradivo in določijo ukrepe za nadaljnjo konservacijo.
5. Organizirali smo službo za pomoč imetnikom gradiva, ki jim je voda prav tako poplavela skladišča. Obiskali smo dvajset delovnih organizacij v Novi Gorici in jim dali navodila pri delu v zvezi s sušenjem poplavljenega gradiva.
6. 19.10. sta konservatorja iz Arhiva Slovenije pregledala poplavljenno gradivo in predlagala naslednje ukrepe: čimprejšnji pristop k sušenju v zračnem prostoru list po listu in razkuževanje gradiva, ki ga ni mogoče takoj posušiti. Dala sta navodila tudi za sušenje dokumentarnega gradiva drugih imetnikov. Poudarila sta, da bo celotno škodo mogoče oceniti šele po opravljenem sušenju. Njihove napotke smo posredovali imetnikom, ki jim je voda poplavela gradivo.
7. S pomočjo delavcev vseh kulturnih inštitucij smo očistili in pripravili za sušenje gradiva prostor na podstrešju občinske stavbe (cca. 800 m²). Obenem smo po navodilih pričeli z dezinfekcijo gradiva. Vendar se lahko na podstrešju suši hkrati cca. 30 fasciklov. Sušenje, razgrinjanje in pobiranje gradiva pa traja približno od 2 do 5 dni. Pri tem delu pomagajo delavci drugih kulturnih ustanov, predvsem pa srednješolska mladina.

8. Ker poteka sušenje zelo počasi in ker smo kljub dezinficiranju gradiva opazili pojav plesni na gradivu, smo zaprosili konservatorje iz Arhiva Slovenije, da pridejo ponovno na ogled gradiva. Začeli smo razmišljati o možnostih hitrejšega, čeprav za gradivo manj priporočljivega načina sušenja z zamrzovanjem in v industrijskih vakumskih sušilnicah lesa. Zanimali smo se tudi za možnost zamrznitve gradiva in hranjenje poplavljenega gradiva v hladilnikih, dokler ne pride na vrsto za sušenje.
9. 25.10. je konservator iz konservatorskega laboratorija ponovno pregledal gradivo in ugotovil, da se stanje gradiva hitro slabša. Priporočili so nam, da gradivo škropimo z ustreznimi sredstvi proti plesni, zanje naj se obrnemo na zavod za socialno medicino dela in higieno v Ljubljani ter naj gradivo, ki ga v kratkem še ne moremo sušiti, prepeljemo v hladilnice in zamrznemo ter nato sušimo po zmožnostih. Dragocenejše gradivo, ki ga je že napadla plesen, pa naj pošljemo v Ljubljano v konservatorsko delavnico Arhiva Slovenije.
10. V konservatorsko delavnico smo poslali najstarejše gradivo. Arhiv Slovenije je prevzel še ok. 100 fasciklov gradiva na sušenje. Iskali smo ustrezno sredstvo proti plesni, na omenjenem zavodu so nam imenovali halamit in halucit, vendar bi pred uporabo morali napraviti analize kako deluje na papir. Ker smo opazili, da se je pričelo črniti razlivati, smo iskali sredstvo za zaščito črnila. V laboratoriju pri Arhivu Slovenije so nam povedali, da teh sredstev ni, posvetovali smo se s strokovnjaki v Italiji, ki so nam povedali, da je črnilo mogoče uvrstiti po sušenju gradiva in sicer z različnimi sredstvi glede na papir, na katerem je pisano.
11. 3. in 4. okt. smo s pomočjo srednješolske mladine prepeljali v hladilnice gradivo, ki v teku enega meseca ne bo prišlo na vrsto za sušenje.
12. Poizkusili smo možnost sušenja gradiva v industrijski vakumski sušilnici lesa v Bovcu, vendar se poizkus ni obnesel, izveden je bil poizkus sušenja z visokofrekvenčnim postopkom, ki se tudi ni obnesel.
13. V proučevanju so načini odtajanja gradiva, ki bi bil za gradivo čim manj škodljivi.
14. Analizira se postopek sušenja na posebej za arhivsko gradivo izdelanih sušilnicah na tekoči trak.
15. Usposabljaajo se prostori v stavbi starega doma upokojuencev na Gradšču za sušenje gradiva, ker zaradi mraza na podstrešju stavbe občine sušenje ne bo moglo več potekati.

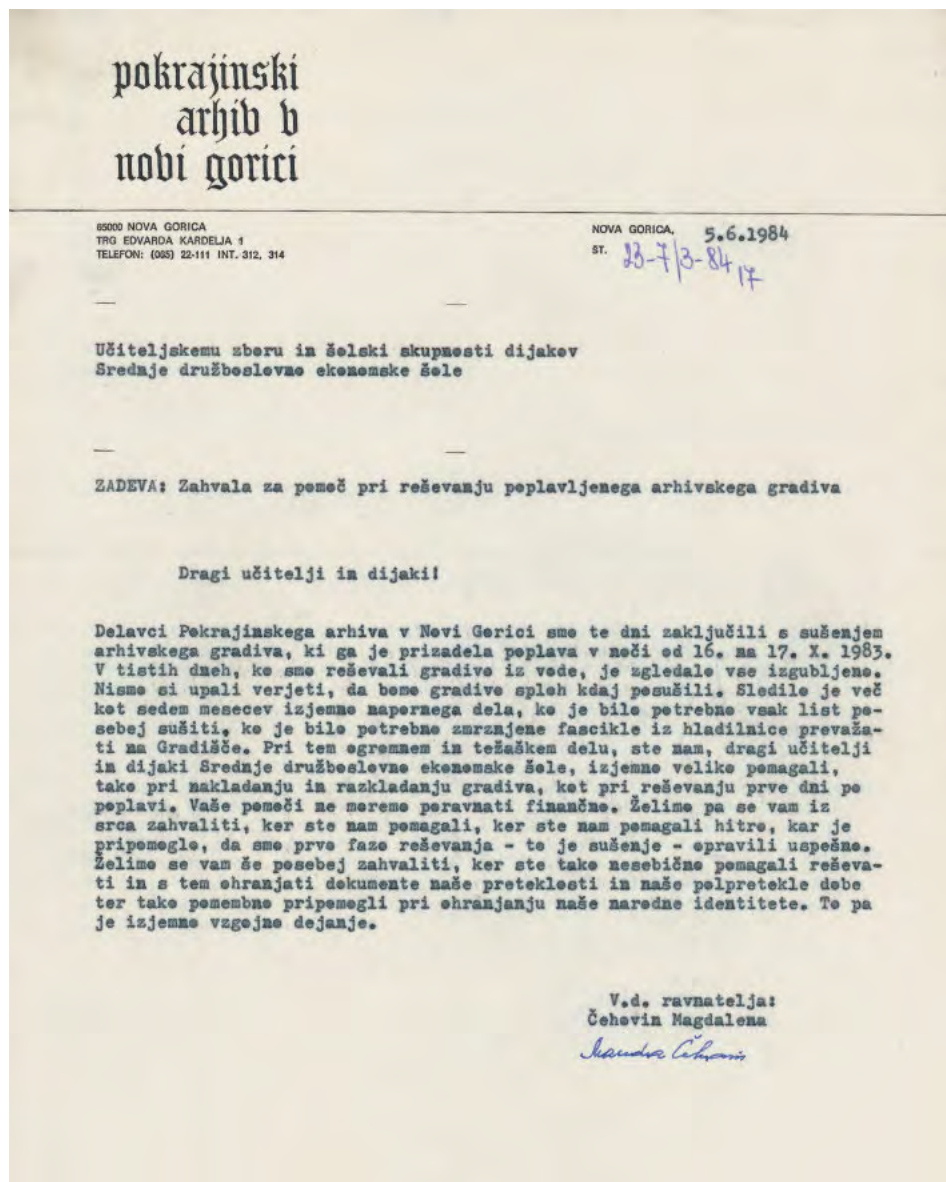
Ravnatelj:
Bezljaj-Krevel Ljudmila

Arhivski oddelki 23.11.83.

[Signature]

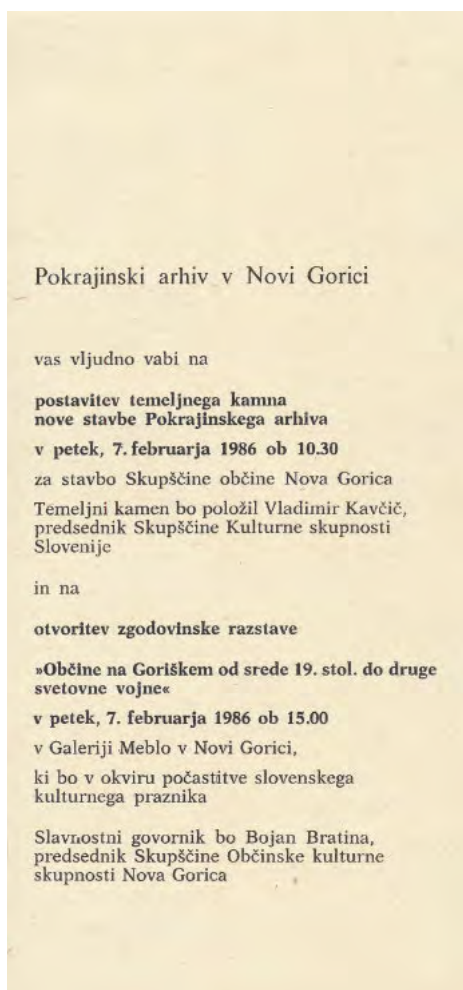
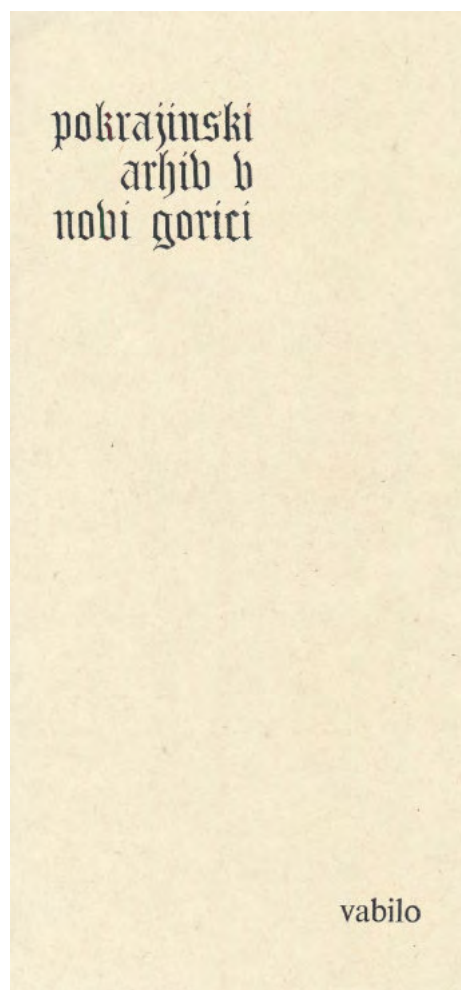
[Signature]

Še istega leta so pri biroju Projekt Nova Gorica pod taktirko že zgoraj omenjenega arhitekta Ronija Nemca izdelali Urbanistično arhitektonsko študijo za poslovno hišo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. Takrat so znova analizirali več možnih lokacij uporabe in adaptacije že obstoječih prostorov na Goriškem oz. možnost novogradnje ter ugotovitve primerjali med seboj. Poleg že znanih

Zahvala za pomoč pri reševanju poplavljenega arhivskega gradiva Srednji družbeno ekonomski šoli, 1984 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

predlogov, da bi arhiv selili na Vogrsko in v Lenassijevo vilo v Solkanu, so razmišljali celo o tem, da bi arhiv uredili v Vili Bartolomei v Solkanu, mestnem dvorcu v Tolminu in hiši Mašera v Kobaridu. Presoja se je nagnila v prid izgradnji nove stavbe. Arhiv naj bi se nahajal, tako kot je bilo že pred leti odločeno, na območju mestnega kulturnega centra. Zemljišče, ki je bilo predvideno za gradnjo, je bilo komunalno opremljeno, gradnja ni zahtevala dodatnih rušitev objektov, nadomestnih gradenj in drugih posrednih stroškov ne bi bilo. Vrh vsega bi se arhivska dejavnost na taki lokaciji lahko brez ovir vključila v kulturni utrip mesta. V 1. fazi so predvidevali zgraditi arhiv, ki bi omogočal hrambo petih tekočih kilometrov arhivskega gradiva, kasneje pa bi dogradili stavbo in tako uredili skladišče še za naslednjih pet kilometrov.

Vabilo na postavitev temeljnega kamna nove stavbe Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici in otvoritev razstave, 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Predsednik Republiškega komiteja za kulturo Slovenije Vladimir Kavčič in ravnatelj arhiva Matjaž Grobler postavljata temeljni kamen za gradnjo nove stavbe arhiva 7. februarja 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Gradnja nove arhivske stavbe, 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Že kmalu po sprejetju odločitve, da se za potrebe arhivske dejavnosti na območju severne Primorske namensko zgradi stavba, se je k izgradnji objekta pridružila Ljubljanska banka – Temeljna banka Nova Gorica, ki je sofinancirala izgradnjo in si v stavbi zagotovila prostore za lastno poslovanje. Sredstva za izgradnjo arhiva so prispevali še Kulturna skupnost Slovenije, Občinska kulturna skupnost Nova Gorica, Koordinacijski odbor za odpravo posledic vodne ujme Nova Gorica, Svet za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, Izvršni svet Socialistične republike Slovenije, Centralni komite Zveze komunistov Slovenije ter vse tri skupščine občin, novogoriška, ajdovska in tolminska.

Dne 24. januarja 1986 je bilo izdano gradbeno dovoljenje za 1. fazo izgradnje poslovne hiše v Novi Gorici, kjer sta imela namen domovati Pokrajinski arhiv v Novi Gorici in Ljubljanska banka Nova Gorica. Sedmega februarja istega leta je bil postavljen temeljni kamen za novo stavbo arhiva, gradnja pa se je začela marca istega leta. Dne 15. maja istega leta je bilo izdano gradbeno dovoljenje za 2. fazo izgradnje objekta, ki je arhiv obravnavalo kot nadomestni objekt v zvezi s sanacijo poplave.

Gradnja arhiva, ki jo je izvajalo Splošno gradbeno podjetje Gorica, je potekala v več fazah. Ker so na tem območju v preteklosti kopali glino za potrebe bližnje opekarne, so morali izkop najprej umetno zasuti. Že takrat se je projektantom

Selitev arhivskega gradiva v novo stavbo aprila 1987 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

novogradnje zdelo smiselno izvesti dobro zaščito proti visokemu nivoju vode s posebnim drenažnim sistemom, saj je bil v bližini lokacije bajer, ki je bil ob večjih nalivih odgovoren za znatnejši dvig nivoja vode. Nato so zgradili zaklonišča za najdragocenejše arhivsko gradivo, kasneje še delovne prostore in arhivske depoje. Kot je bilo omenjeno zgoraj, je bila solastnica stavbe tudi banka, ki je gradnjo denarno podprla in si posledično v objektu zagotovila večji del pritličja ter 1. in 2. nadstropje, ki je bilo dodano naknadno. Arhiv si je v 3. nadstropju uredil delovne prostore, 4. in 5. nadstropje ter klet pa so bili namenjeni hrambi arhivskega gradiva. Sodobno opremljen arhiv je tako razpolagal s 4000 tekočimi metri (tm) arhivskih polic v nadstropjih in 150 m² prostora v kleti. Slavno odprtje je potekalo 8. maja 1987. Naj bo na tem mestu poudarjeno, da je novogoriški arhiv do danes še vedno edina grajena stavba v Sloveniji, namenjena arhivski dejavnosti, če zanemarimo zgolj za skladiščenje arhivskega gradiva med letoma 1972 in 1976 po načrtih arhitekta Janeza Trezna zgrajen podaljšek Virantove hiše v Ljubljani, v kateri domuje Arhiv Republike Slovenije. Novi prostori so za približno 20 let omogočali nemoteno prevzemanje arhivskega gradiva in dobre pogoje za izvajanje drugih arhivskih nalog.

Slavnostni govornik ob odprtju nove arhivske stavbe Ciril Zlobec 8. maja 1987 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

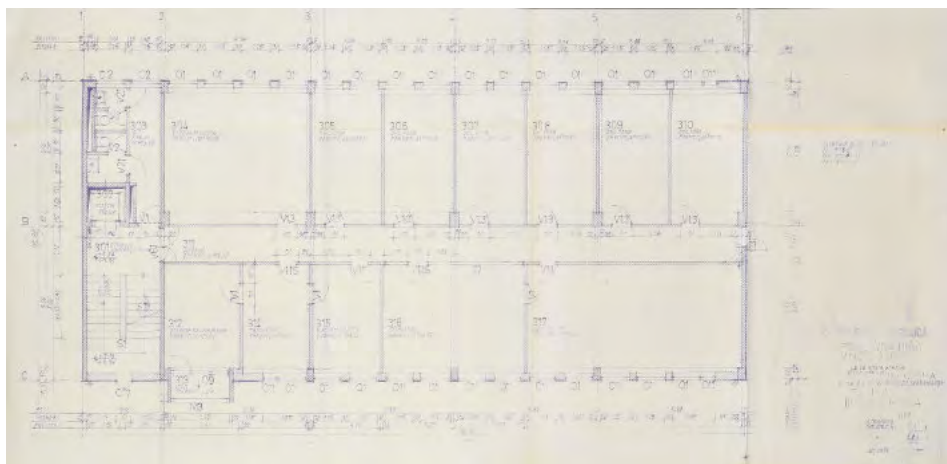
Slavnostno odprtje nove arhivske stavbe 8. maja 1987 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Postmodernistična stavba arhiva

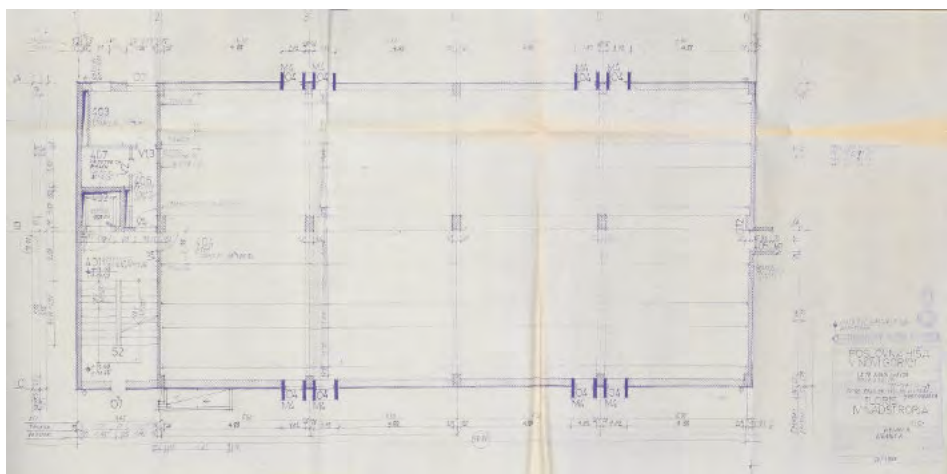
Osnovno poslanstvo arhivske stavbe je varna hramba pisne kulturne dediščine, a zgradba daje okolju pečat tudi s svojo zunanjo podobo in arhitekturnimi značilnostmi. Stavba Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je primer profane celostne umetnine postmodernizma na Goriškem, zato je prav, da jo predstavimo tudi s tega vidika.

Postmodernizem je nastal kot odgovor na popolno razčlovečenost racionalnega modernizma. Moderni arhitekturi se je namreč največkrat očitalo predvsem dejstvo, da je zadovoljevala le praktične potrebe človeka, sledila je t. i. paradigmi, da oblika sledi funkciji (angl. form follows function), in posledično pozabila na upodabljanje veličastnega ter lepega v umetnosti, karakteristiki, ki sta bili močno prisotni v antični, gotski in renesančni arhitekturi. Zaradi tega se je podredila funkcionalnim zahtevam in zanemarila umetniško ter simbolno vrednost grajene stavbe. S piedestala kulta se je spustila na raven vsakdanjosti. Modernizem je bil v osnovi tipično standardiziran, z drugo besedo mu pravimo tudi internacionalni stil, čeprav je včasih vendarle črpal svoj navdih tudi v lokalnem okolju in stavbarski tradiciji nekega območja.

Postmodernizem negira modernistična načela. Pogled usmerja v preteklost, k različnim umetnostnozgodovinskim slogom, navdih išče tudi v umetnostni tradiciji ter spaja med seboj različne zvrsti in tehnike. Postmoderna arhitektura ni enovita, vključuje različne podsmeri in gibanja. Nekateri arhitekti so se namreč raje spogledovali s historičnimi slogi (eklekticismem), drugi z vernakularno oz. domačijsko arhitekturo (regionalizem), tretjim je bila bliže popularna arhitektura, četrti so se obračali k naravi (stilizirana ornamentika); vsi pa so se zavzeli za spoštovanje zgodovinskega in kulturnega konteksta, v katerega so umeščali novo zgradbo. Postmodernizem kljub temu ni popolno nasprotje moderniz-

Tloris delovnih prostorov arhiva, avtor Roni Nemec, 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Poslovna hiša PA – LB v Novi Gorici, gradbeno-obrtniška dela, načrti).

Tloris skladiščnih prostorov arhiva, avtor Roni Nemec, 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Poslovna hiša PA – LB v Novi Gorici, gradbeno-obrtniška dela, načrti).

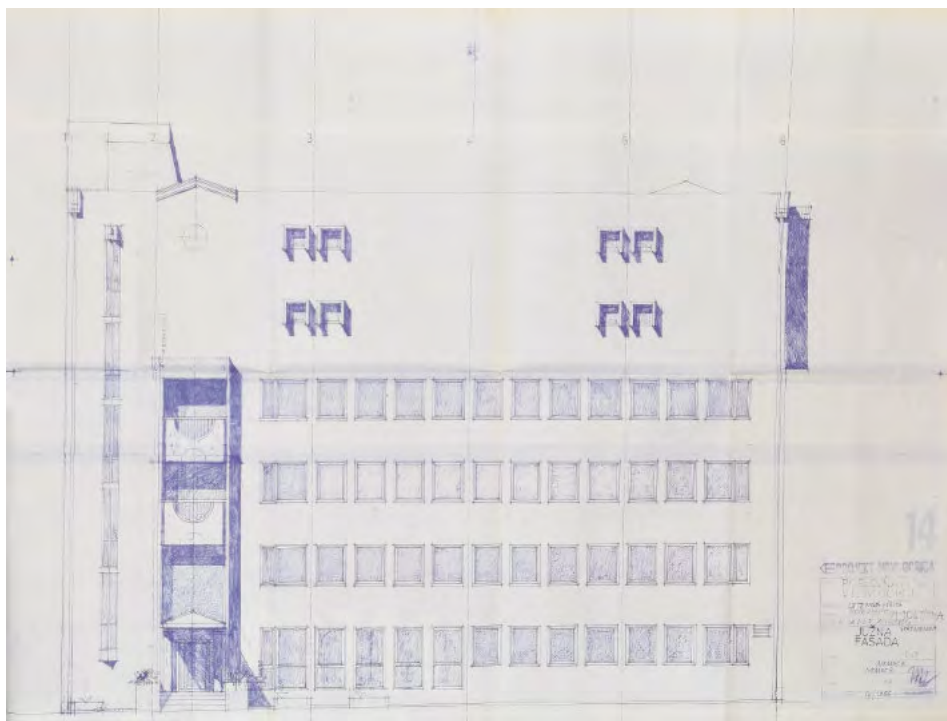
ma, saj ga interpretira enakovredno kot druge umetnostnozgodovinske sloge, ki so se uveljavili pred njim. Zato je postmodernistična arhitektura še vedno racionalna, tako kot je bila njena predhodnica. Kljub temu pa skuša prav s stavbno plastiko fasadi vdahnuti nekaj simbolizma. Na Slovenskem so se postmodernistične težnje začele uveljavljati že v 50., jasneje pa v 60. letih prejšnjega stoletja.

Stavbo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici sestavlja armiranobetonski skelet. Strešna konstrukcija je dvokapna z blagim naklonom, nekdanj krita z aluminijasto pločevino, danes pa je kritina jeklena pločevina s termoizolacijskim jedrom. Vhod v prostore nekdanje Ljubljanske banke je bil na severni fasadi stavbe, pritličje pa je s 1. in 2. nadstropjem še danes povezano z montažnim jeklenim stopniščem. Glavni vhod v pokrajinski arhiv je bil z južne strani, stranski severni vhod pa je še vedno namenjen prevzemanju gradiva. Tako kletni prostori kot tudi vseh pet nadstropij je povezanih z grajenim stopniščem in dvigalom, ki je nameščeno v zahodnem delu, na streho stavbe se dostopa po montažnih stopnicah iz 5. nadstropja. Del zaklonskih prostorov so najprej uporabljali kot razstveni prostor, danes je tam spravljeno arhivsko gradivo in uradni listi. Za potrebe razstav so leta 1993 za 35 m² razširili preddverje arhiva, tako da so podrli steno med vhodno avlo in sortirnico.

Zasnova stavbe arhiva je v bistvu preprost kvader, obsega tri osi po širini (skupaj 12,80 m) in šest osi po dolžini (skupaj 28,80 m). Zunanjščina stavbe je predrta z večjimi odprtinami v spodnjih nadstropjih, medtem ko sta zgornji dve nadstropji, v skladu z zahtevami arhivske stroke, skorajda brez oken, saj sta bili namensko zgrajeni za skladiščni prostor. Arhitekt se je s postmodernističnimi elementi poigral le z nekaterimi detajli na zunanjščini in v notranjščini stavbe, medtem ko bi za zasnovo stavbe lahko rekli, da je strogo funkcionalistična.

Nadstreška nad glavnima vhodoma sta dvokapne oblike z nosilno konstrukcijo iz jeklenih profilov, krita z aluminijasto profilirano pločevino, pod katero je obloga iz lesenih letev. Oba stojita na dveh kaneliranih stebrih, spominjata pa na antični vhod v tempelj, kar bi lahko simbolno povezovali z izvorom besede arhiv (gr. arcehion), ki pomeni varna, upravna zgradba; od tod je beseda prešla v latinščino (lat. archivum) in druge moderne jezike v današnjem pomenu besede.

Nad južnim vhodom v stavbo dominira veliko stekleno okno, ki ga je arhitekt razmejil z mrežo kvadratov in trapezov, ki pa so zgolj v spodnjem delu. Zasnova te velike okenske odprtine nam v spomin priključuje katedralna gotska okna. Nad nadstreškom sta v osi vhoda nameščena dva balkona z zanimivo betonsko ograjo, ki jo krasita dva polkroga, eden kot »predrtina« na vrhu in drugi kot »vdolbina« v spodnjem delu. Poigravanje z geometrijskimi liki na fasadi stavb nas spomni na tipično fasado baročne cerkve. V osi vhoda je na vrhu stavbe še stiliziran trikotni zatrep, ki pa bi ga glede na načrte arhitekta Nemca v duhu baroka morala krasiti še okrogla lina. Stopnišče arhiva osvetljujejo odprtine podolgovata

Izris južne fasade arhiva, avtor Roni Nemec, 1986 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Poslovna hiša PA – LB v Novi Gorici, gradbeno-obrtniška dela, načrti).

tih svetlobnih jaškov, ki so trikotno izbočeni navzven. S tem dekorativnim elementom je arhitekt bržkone poskušal nekoliko razčleniti preprosto fasado v globino. Prav tako je posegel v prostor s tristranimi okvirji majhnih oken, ki predirajo depoje v 4. in 5. nadstropju stavbe, ter z vertikalnimi, na zunanji fasadi vidnimi žlebovi, ki potekajo skrajno levo in skrajno desno na obeh glavnih fasadah. Zahodna stranska fasada je nečlenjena, medtem ko ima vzhodna v osi fasade do 3. nadstropja zgolj podolgovata okna, v 4. in 5. nadstropju pa manjše balkone.

Eklekticism postmodernizma začutimo tudi, ko vstopimo v stavbo skozi južni vhod. Pogled obiskovalca se najprej sprehodi od imitacije gotskega lesenega kasetiranega stropa preko konkavne lesene ograje, ki zapira nekakšno emporo in povezuje stopnišče s 1. nadstropjem in bi jo, seveda v drugačnem smislu, srečali v marsikateri baročni cerkvi, do ponovitve lesenega kasetiranega stropa v 1. nadstropju. Če svoj pogled usmerimo k vhodu, spet naletimo na reminiscenco antičnega tempeljskega vhoda, nad njim pa že na prej omenjeno postmodernistično reinterpretacijo gotskega vitraža, skozi katerega svetloba ob različni sončni osvetlitvi v različnih barvah proseva v prostor. Poslikava steklenega okna,

Notranjščina vhodne avle arhiva, 2022, foto: Pavšič Zavadlav.

delo slikarja Jožeta Horvata - Jakija, predstavlja stilizirano rastlinje, preplet rastlinskih vitic pa lahko štejemo za še enega izmed slogovnih karakteristik postmodernizma, tj. zatekanje k naravi. Prav tako bi stopniščne odprtine v obliki krogov in polkrogov lahko našli tudi v arhitekturnih elementih katere izmed renesančnih ali baročnih zgradb. Podobne, vendar v skromnejši različici izvedene postmodernistične elemente najdemo tudi na severni fasadi in severnem

Kasetirani strop in balkonska ograja v notranjščini arhiva, 2022, foto: Pavšič Zavadlav.

vhodu v stavbo. Zaradi svoje velikosti je v vzhodnem delu stavbe posebej impresiven kasetiran strop v 2. nadstropju stopnišča, kjer je nekdanj domovala banka. Umirjena paleta naravnih barv od sivobelih sten, sivoga marmorja do rjave oz. oker barve lesa in kovine v različnih odtenkih ustvarja vtis domačnosti.

Stavba Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je primer profane celostne umetnine v Novi Gorici, ki v postmodernističnem duhu simbolno reinterpretira preteklost ter jo spaja s sedanostjo in prihodnostjo.

Prostorska širitev ali kako je arhiv pridobil zase vse prostore v stavbi

Prostorski problem, ki se nanaša na pomanjkanje skladiščnega prostora arhiva, se je začel kazati kmalu po letu 2000. Takrat je arhiv razpolagal s slabimi 630 m² skladiščnih površin, na katerih je bilo postavljenih nekaj manj kot 3900 tm skladiščne opreme, arhivskih regalov. Ob koncu leta 2000 je hranil 873 fondov in slabih 2230 tm gradiva. Čeravno se je zdelo, da je prostora še dovolj, je treba upoštevati, da prostor ni maksimalno izkoriščen, saj gre na metrsko polico praviloma le devet škatel, torej 0,9 tm, precej prostora pa zavzamejo tudi ležeče odložene knjige in zvezki, razne mape ter drugi nestandardni formati oz. arhivska oprema. Možni rešitvi sta se sprva zdeli: odkup dodatnih prostorov od Nove KBM v stavbi arhiva ali pridobitev zunanje lokacije. Pri slednji se je resno razmišljalo o odprtju oddelka v Tolminu, saj so se nekateri odkrito zavzemali za to možnost, in posledično približanje hrambe gradiva v kraj oz. okolje njegovega nastanka; s tem bi se v večji meri olajšalo uporabo arhivskega gradiva z območja tolminske upravne enote tamkajšnjim uporabnikom, ki so bili statistično v večini. O tem je bilo nekaj razgovorov z odgovornimi na občini Tolmin, evidentiranih je bilo tudi nekaj možnih lokacij: izrecno velja omeniti prostore nekdanje policije v stavbi pri blagovnici v centru mesta (nad današnjo lekarno) in sosednje prostore bivše Službe družbenega knjigovodstva (SDK) v isti stavbi ter prostore v 1. nadstropju stavbe blizu vhoda v nekdanjo kasarno nad današnjo trgovino Elektro Laharnar. Vse možnosti so se izkazale za ne dovolj primerne s statičnega vidika in zato potrebne večje ter dražje adaptacije. Lokalna oblast je pri tem odkrito računala na vložek države, na ministrstvu za kulturo pa na drugi strani taka možnost ni bila prepoznana kot ekonomska in racionalna, zato se je pobuda za ustanovitev dislocirane enote v Tolminu kaj hitro izkazala za nerealno in je najkasneje do leta 2007, potem ko lokalna oblast tudi ob zamenjavi županov ni pokazala zadostne iniciative, povsem zamrla.

V nadaljevanju je bilo z novimi prevzemi arhivskega gradiva v letih do 2009, ko je njegova količina dosegla 3000 tm, treba poiskati konkretno rešitev: ali pridobiti depo na drugi, zunanji lokaciji ali poiskati vsaj začasno rešitev v sami stavbi. Možnost odkupa prostorov od Nove KBM, ki je na Goriškem nasledila Ljubljansko banko in s tem tudi njene prostore v stavbi arhiva, se je leta 2008 kazala kot precej odmaknjena možnost. Zato se je takrat edina realna zdela rešitev v lastnih prostorih: bodisi predelava depojev v 4. in 5. nadstropju s postavitvijo premičnih regalov bodisi začasna vzpostavitev depoja v kletnem zaklonišču. Prva možnost se z namestitvijo kompaktnosov, tudi ker bi bila rešitev trajna, že leta 2006 ni zdela dobra, saj bi podvojila obremenitev betonskih plošč nad 3. in 4. nadstropjem, in četudi je nosilnost zadovoljiva, bi spremenjeno težišče stavbe lahko vplivalo na njeno statiko v primeru potresne dinamike. Tudi druga mo-

Adaptacija 2. nadstropja arhiva za potrebe depoja, 2015.

žnost se sicer ni zdela najbolj primerna zaradi poletne vlažnosti in potencialne nevarnosti vdora vode. Po spoznanju, da so za namestitev večje količine gradiva leta 2002 ukinjene SKD, ki je bilo prevzeto leta 2008, potrebne dodatne kapacitete, je padla odločitev za ureditev dveh dodatnih depo prostorov v kleti s postavitvijo 110 tm regalov v manjšem in 470 v večjem, zaklonskem prostoru. Ta rešitev se je kasneje izkazala kot slaba, saj je prišlo ob obilnem jesenskem deževju leta 2012 do težav z meteorno kanalizacijo in vdorom vode v kletne prostore skozi razpoke v zidu ter špranje starih kletnih oken. Premočeno gradivo se je reševalo z razgrinjanjem in sušenjem v lastnih prostorih arhiva ter v najeti industrijski hali Kmetijske zadruge v Tolminu. Česar ni bilo mogoče posušiti takoj, se je začasno zamrznilo v najeti hladilni prikolici na mejnem prehodu Vrtojba in v več tednih postopno posušilo; tako je bilo rešeno vse poplavljenno gradivo.

Lastništvo na stavbi je bilo leta 1992 s sodnim sklepom razdeljeno med arhiv in banko v razmerju 63 : 37 odstotkov. Na delu stavbe v lasti banke se je, po prenosu z Ljubljanske banke na Kreditno banko Maribor v 90. letih, skozi čas lastništvo postopno drobilo: najprej je banka z zamenjavo prepustila Gospodarski zbornici Slovenije 1. nadstropje, da je sama tako pridobila njene prostore na neki drugi, za banko zanimivi lokaciji, kasneje je še del 2. nadstropja v obsegu 60 m² prodala podjetju KOPO.

Opremljanje depoja v 2. nadstropju arhiva, 2015.

Prva konkretna možnost za odkup prostorov v stavbi se je pokazala konec leta 2012, ko je Gospodarska zbornica Slovenije pokazala zanimanje za prodajo 1. nadstropja in oddala informativno ponudbo. Cena je bila glede na splošno stanje na trgu nepremičnin precej visoka, saj so bile cene poslovnih prostorov še pred nastopom krize, tj. poleti 2008, okoli 12–13 odstotkov nižje. Precenjenost se je kmalu potrdila, tako da do kupoprodaje, tudi po poskusih pogajanja s prodajalcem za ceno, ni prišlo. Gospodarska zbornica Slovenije je sicer konec aprila 2013 objavila poziv k oddaji ponudb za nakup navedenih prostorov, vendar kupca niso našli, morda tudi zaradi nedorečenega lastništva, ki se je pojavilo po odcepitvi Trgovinske zbornice od prej enotne Gospodarske zbornice Slovenije. Zanimanje na obeh straneh je sicer obstajalo še celo leto, saj se je decembra 2013 sestala komisija ministrstva za kulturo oz. kupca, ki je ugotavljala, da mora prodajalec izkazati resne namene glede prodaje in zlasti urediti zemljiškoknjižno stanje po razdružitvi Gospodarske zbornice Slovenije in Trgovinske zbornice Slovenije.

K sreči se je nedolgo zatem pokazal resen namen Nove KBM, da odproda svoje prostore v 2. nadstropju in pritličju. Z namenom, da se izkažejo resne namere nakupa s strani države oz. ministrstva za kulturo, ki ga je takrat vodil minister dr. Uroš Grilc, in posledično pogajanj s prodajalcem, je bil že proti koncu janu-

Selitev arhivskega gradiva v novourejeni arhivski depo, 2015.

arja 2014 organiziran sestanek predstavnikov kupca, v podobni sestavi kot na omenjenem decembrskem srečanju, z zastopniki banke. Hkrati sta namero prodati poslovne prostore ukinjenega podjetja KOPO v delu 2. nadstropja izrazila tudi njihova lastnika kot fizični osebi. Postopek odkupa je tekel dokaj gladko ter skladno z obljubami in napovedmi, tako da je bila predpogodba s fizičnima osebama za prostore podjetja KOPO po predhodno izpogajani ceni podpisana že konec aprila 2014, s čimer si je kupec zagotovil odkup v primeru, da se dogovori tudi za vse prostore Nove KBM v stavbi, za katere je tekel postopek odkupa ločeno nekoliko kasneje. Pogodbi o nakupu sta bili podpisani v začetku julija 2014 za prostore banke in prostore KOPO v skupnem obsegu 512 m². Banki je kupnino plačalo ministrstvo, lastnikoma prostorov KOPO pa arhiv sam iz sredstev s postavke za investicije. Primopredaja prostorov je bila opravljena konec avgusta, prenos osnovnega sredstva v uporabo in upravljanje Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici pa februarja 2015.

V letu 2015 se je tako lahko začela adaptacija 2. nadstropja za potrebe dodatnega depoja, ki bi lahko sprejel slabih 2000 tm arhivskih regalov. Na 285 m² je imela banka 11 pisarn, v jugovzhodnem delu stavbe pa še tri prostore podjetje KOPO. Vse predelne stene so bile iz gips plošč ali stekla, zato jih je bilo mogoče odstraniti. Z objavo oglasa je arhivu uspelo dobiti osebo, ki se je zanimala za

Urejeni depo v 2. nadstropju arhiva, 2017.

panele in vrata ter je sama demontirala in odpeljala celoten material predelnih sten, vključno z znižanim stropom. Po izpraznitvi je bil iz zbranih ponudb izbran ponudnik: najprej za zamenjavo starih lesenih oken v prostorih podjetja KOPO, nadalje za obdelavo stropa in sten z beljenjem, ureditvijo razsvetljave in končno še poda, pri katerem so bile na obstoječi parket nameščene negorljive talne PVC-plošče. Obnova je potekala poleti, jeseni je bilo skladišče s kapaciteto 1890 tm pripravljeno za uporabo. Po predhodno zastavljenem planu je nato v oktobru stekla preselitev dela gradiva iz 4. in 5. nadstropja. Strošek adaptacije in nakup skladiščne opreme je bil skupno okoli 46 tisoč evrov.

V naslednjih letih, ko se je uredilo razmerje med Gospodarsko zbornico Slovenije in Trgovinsko zbornico Slovenije in so prostori v 1. nadstropju stavbe pripadli Trgovinski zbornici Slovenije ter se zemljiškoknjižno vpisali nanjo, je ta pokazala resno namero, da nepremičnino proda, arhiv in ministrstvo pa, da jo odkupita; arhiv je ob tem namreč ponudil soudeležbo pri plačilu kupnine s svoje postavke za investicije. Ponudba prodajalca je bila po mnenju komisije za izvedbo odkupa, ki jo je imenovalo ministrstvo za kulturo – takrat ga je vodil minister Anton Peršak – primerna in sprejemljiva, zato se je dogovarjanje in usklajevanje obeh strani nanašala le na podrobnosti ter tehnično izvedbo posla. Pogodba za 274 m² prostorov je bila sklenjena julija 2017, pri čemer je arhiv pri-

Nova čitalnica v pritličju arhiva, 2022.

speval skoraj polovico kupnine. Po m² je cena znašala nekaj manj kot za odkup od banke leta 2014 in skoraj pol manj od zgoraj omenjene ponudbe Gospodarske zbornice Slovenije leta 2012. Primopredaja prostorov je bila izvedena takoj po plačilu kupnine, prenos prostorov v upravljanje in uporabo arhiva pa decembra 2017.

Zgodba z urejanjem novopridobljenih prostorov za potrebe izvajanja dejavnosti arhiva se še nadaljuje. Po tem, ko so bili od leta 2015 do 2021 poslovni prostori v pritličju, kupljeni od Nove KBM, oddajani v poslovni najem severnoprimorski Regijski razvojni agenciji in je s tem arhiv zbral dovolj sredstev za nadaljnje investiranje v adaptacijo, se je v začetku leta 2022 obnova izpraznjenega pritličja tudi začela. Načrt je bil zastavljen v smeri priprave prostorov za obiskovalce in uporabnike arhiva: čitalnice in predavalnice. Ta rešitev je še posebej primerna, ker se do teh prostorov neposredno dostopa skozi ločen vhod na severovzhodu stavbe. Adaptacija, ki jo je izvedlo več različnih nepovezanih izvajalcev, je bila do konca maja večinoma zaključena, z izjemo nekaterih podrobnosti, kot je vključitev informacijske in telefonske mreže na hišni strežnik in telefonske centrale ter sistema fizičnega varovanja na protivlomno centralo. Investicija je do tega trenutka znesla okoli 12 tisoč evrov.

Arhiv danes razpolaga oz. upravlja s celotno stavbo na naslovu Trg Edvarda Kardelja 3. To pomeni 2380 m² bruto površine, od tega je okoli 1000 m² neto skladišč z ustrezno opremo v obsegu slabih 6400 tm regalov. Arhivskega gradiva v arhivu je trenutno 4100 tm. Po adaptaciji 1. nadstropja bo kapaciteta skladišč predvidoma zrasla na okoli 8000 tm, kar bo za nekaj časa omogočalo tekoče prevzemanje arhivskega gradiva, zlasti ob upoštevanju vse večje digitalizacije in brezpapirnega poslovanja. V primeru, da se bodo v prihodnosti pokazale potrebe po dodatnih prostorih, pa bo lastnik imel možnost zgraditi prizidek, dodatno krilo, saj stavbi kot funkcionalno zemljišče pripada tudi sosednja parcela v izmeri 1015 m², na kateri je danes parkirišče.

Nova predavalnica v pritličju stavbe, 2022.

Uslužbenci arhiva na 1. januar 2022. Na fotografiji so v zgornji vrsti od leve proti desni: Metka Nusdorfer Vuksanović, Erik Pregelj, Januš Jerončič, mag. Drago Trpin, Uroš Lavrenčič Mugerli, od leve proti desni v spodnji vrsti pa: Aleksandra Pavšič Milost, Romana Pavlin, dr. Tanja Martelanc, Branka Kobal, Milena Černe, Ivanka Uršič, Elena Makorič (foto: Pavšič Zavadlav).

USLUŽBENCI

Ob ustanovitvi arhiva so bili v njem štirje zaposleni: poleg vršilca dolžnosti direktorja še dve arhivistki in arhivska manipulantka. V naslednjih letih se je kolektiv postopoma širil, močnejše pa se je kadrovsko okrepil v 80. letih. Gledano z današnjimi očmi se zdi skoraj neverjetno, a treba je povedati, da je bilo še v 70. letih zanimanja za delo v arhivu zelo malo, pa še tisti, ki so prišli, so kmalu iskali in našli nove priložnosti. Razpisi za delovno mesto arhivista so bili pogosto objavljeni celo na oglasni deski oddelka za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, a odziva skoraj ni bilo. V 80. letih so se razmere obrnile na bolje, danes pa je ponudba zgodovinarjev in drugih kadrov tako velika, da se na vsako prosto delovno mesto prijavi več deset ljudi in je zelo težko opraviti izbor. Novi časi, zlasti razvoj tehnologije, prinašajo pred arhive nove naloge in zahtevajo drugačen način dela, za kar so potrebna nova, drugačna znanja, predvsem s področja informatike in računalništva.

Ravnatelji in direktorji arhiva

Na najodgovornejšem položaju, v vlogi ravnatelja oz. direktorja arhiva, se je doslej zvrstilo šest ljudi, ki jih v nadaljevanju podrobneje predstavimo.

Stanislav Murovec
(hrani: družina Murovec).

Stanislav Murovec (1906–1982), vršilec dolžnosti direktorja od 1. 1. 1972 do 31. 1. 1973

Zanj lahko rečemo, da je postavljaj temelje arhivskemu strokovnemu delu na Goriškem in tlakoval pot samostojni arhivski ustanovi. Že leta 1966, ko je bil pri Skupščini občine Nova Gorica ustanovljen Zavod za varstvo arhivskega gradiva (poimenovan tudi oddlek oz. služba), je bil Stanislav Murovec njegov vodja in hkrati nosilni strokovni delavec, saj je bila poleg njega v arhivu zaposlena le še arhivska referentka. Ob strokovni pomoči uslužbencev republiškega arhiva, zlasti arhivista Jožeta Žontarja, je Stanislav Murovec s sodelavko že pred ustanovitvijo samostojne arhivske ustanove vzpostavil stik z večino ustvarjalcev arhivskega gradiva na njenem območju, evidentiral njihovo gradivo, opo-

zarjal na ustrezno materialno varstvo in opravljal druge arhivske strokovne naloge. Leta 1972, ko je začel v Novi Gorici delovati samostojni arhivski zavod, je bil Stanislav Murovec njegov prvi direktor, uradno nastavljen kot vršilec dolžnosti direktorja. To funkcijo je opravljal dobro leto dni. Stanislav Murovec je pripadal generaciji Primorcev, ki je pretrpela eno najtežjih obdobij primorske zgodovine. Rodil se je leta 1906 v Podmelcu, kot otrok doživel prvo svetovno vojno, po njej pa italijansko zasedbo primorskih krajev in do Slovencev neusmiljeno fašistično raznarodovalno politiko. Izšolal se je za učitelja, a že šolanje je bilo zaradi pogostih organizacijskih sprememb na tem področju nemirno. Učiteljišče je začel obiskovati v Tolminu, zaključil v Gorici, maturiral pa leta 1927 v Vidmu. Kot zaveden Slovenec je bil že po nekaj letih poučevanja v domačem okolju premeščen v južno Italijo. Po vojni se je vrnil v domovino, služboval sprva na Tolminskem, pozneje na ožjem goriškem območju. Opravljal je različne naloge (med drugim je bil učitelj, šolski upravitelj, šolski nadzornik, tolmač in prevajalec), vsake se je lotil poglobljeno in odgovorno. Formalne zgodovinske izobrazbe ni imel, je pa imel na tem področju veliko znanja, saj ga je zgodovina zelo zanimala, zlasti lokalna. Med ustanavljanjem arhiva, ko je bilo zgodovinarjev malo in ni bilo velikega zanimanja za delo v arhivu, je bil Stanislav Murovec gotovo dobra izbira za vodenje arhiva in pravi človek na pravem mestu.

Dr. Ljudmila Bezljaj Krevel
(hrani: Ljudmila Bezljaj Krevel).

**Dr. Ljudmila Bezljaj Krevel (1943),
ravnateljica od 1. 2. 1973 do
31. 5. 1984**

Rodila se je v Ljubljani, kjer je končala tudi osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1962 se je vpisala na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je leta 1971 diplomirala iz zgodovine in etnologije. Njeno prvo delovno mesto na Primorskem je bilo v Goriškem muzeju, kjer je od leta 1967 do 1970 delala kot vodja oddelka narodnoosvobodilne borbe. V Pokrainskem arhivu v Novi Gorici se je kot arhivistka zaposlila ob začetku njegovega delovanja, pravzaprav je že par dni pred tem (24. 12. 1971) začela delati pri Zavodu za varstvo arhivskega gradiva. Ravnateljske posle arhiva je prevzela februarja 1973 in jih opravljala dobrih 11 let. Od začetka junija 1984 do konca julija 1987 je v arhivu ponovno delala kot arhivistka, nato pa je svojo službeno pot

nadaljevala v Tehniškem muzeju Slovenije v Ljubljani. Leta 2003 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala.

Magdalena Čehovin (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

**Magdalena Čehovin (1936–2021),
vršilka dolžnosti ravnateljice od
1. 6. 1984 do 31. 10. 1984**

Rojena je bila v Rudopolju na Hrvaškem, med drugo svetovno vojno pa po spletu nesrečnih okoliščin prišla kot otrok s partizani v Slovenijo, na Kozjane. Po končani gimnaziji v Postojni je šolanje nadaljevala na Višji pedagoški šoli v Ljubljani, kjer je leta 1961 diplomirala iz zgodovine in geografije. Zatem je več let poučevala na osnovnih šolah v Senožečah in Sežani. V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici je od novembra 1973 do upokojitve junija 1991 opravljala različne arhivske strokovne naloge, v letu 1984 pa je bila nekaj mesecev na delovnem mestu vršilke dolžnosti ravnateljice.

Matjaž Grobler (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

**Matjaž Grobler (1954), vršilec dolžnosti
ravnatelja od 1. 11. 1984 do
22. 4. 1985, ravnatelj od 23. 4. 1985
do 8. 7. 1997, vršilec dolžnosti
direktorja od 9. 7. 1997 do 28. 2. 2000**

Rojen je bil v Celju, kjer je končal tudi osnovno šolo in gimnazijo. Leta 1976 je diplomiral na Višji upravni šoli v Ljubljani, leta 1980 pa iz sociologije na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani. Po odsluženi vojaščini se je leta 1982 zaposlil na republiškem zavodu za mednarodno znanstveno, tehnično, prosvetno in kulturno sodelovanje. V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici je nastopil delo leta 1984, kjer je bil sprva vršilec dolžnosti ravnatelja, nato pa do februarja 2000 v vlogi ravnatelja oz. vršilca dolžnosti direktorja ustanove.

Mag. Drago Trpin
(hrani: Drago Trpin).

**Mag. Drago Trpin (1954), direktor ali
vršilec dolžnosti direktorja od 1. 3.
2000 do 30. 4. 2022**

Rodil se je leta 1954 na Jesenicah. Po končani osnovni šoli in gimnaziji, ki ju je obiskoval v Tolminu, je študiral zgodovino in sociologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter leta 1984 diplomiral. Še pred koncem študija je delal kot vzgojitelj v Dijaškem domu Ivana Cankarja v Ljubljani in poučeval zgodovino na Srednji elektrotehnični šoli v Ljubljani, po diplomi pa je bil od konca leta 1984 do februarja 2000 v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani arhivist za gradivo uprave in sodstva do leta 1783. Zaradi zahtev omenjenega delovnega mesta se je doma in v tujini dodatno izobraževal, zlasti na področju jezikov in pomožnih zgodovinskih

ved. Leta 2001 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani opravil magisterij iz arhivistike. Od marca 2000 do konca aprila 2022 je opravljal delo direktorja (občasno vršilca dolžnosti direktorja) arhiva.

Dr. Tanja Martelanc
(hrani: Tanja Martelanc).

**Dr. Tanja Martelanc (1983), direktorica
od 1. 5. 2022**

Dr. Tanja Martelanc, roj. Mihelj, se je rodila leta 1983 v Šempetru pri Gorici. Po končani osnovni šoli v Šempasu in gimnaziji v Ajdovščini je študij nadaljevala na Oddelku za umetnostno zgodovino in Oddelku za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Po zaključku študija se je leta 2009 zaposlila kot mlada raziskovalka na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU v Ljubljani in se vpisala na podiplomski študij zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, kjer je leta 2016 uspešno zagovarjala doktorsko disertacijo z naslovom Kapucinska arhitektura v slovenskem etničnem prostoru do nastanka Ilirskih provinc. Med podiplomskim študijem je pridobila več mednaro-

dnih štipendij, ki so ji omogočile raziskovanje v srednjeevropskem prostoru in Italiji. V letnem semestru 2016/2017 je kot docentka predavala na Fakulteti za humanistične študije na Univerzi na Primorskem. Od leta 2017 je bila zaposlena kot arhivistka v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, z majem 2022 pa je nastopila mesto direktorice arhiva.

Nekoč zaposleni (v Zavodu za varstvo arhivskega gradiva in arhivu)

Seznam je sestavljen kronološko, uslužbenci so navedeni glede na datum prihoda v arhiv oz. Zavod za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica. Navedeni so le tisti, ki so bili v arhivu redno zaposleni. Do leta 1982 so za arhiv nekatera dela opravljali zunanji izvajalci.

Priimek in ime	Delovno mesto	Datum prihoda in odhoda
Murovec Stanislav	vodja zavoda vršilec dolžnosti ravnatelja arhivski strokovni sodelavec	junij 1966 – 30. 6. 1979
Murovec Slavka Katarina	arhivska referentka	12. 11. 1966 – 30. 3. 1970
Žnidarčič Magdalena	arhivska manipulantka	1. 8. 1970 – 15. 1. 1978
Mordej Baloh Irena	arhivistka	1. 9. 1970 – 30. 9. 1973
Bezljaj Krevel Ljudmila	arhivistka ravnateljica	24. 12. 1971 – 31. 7. 1987
Blažič Edo	arhivski referent	1. 9. 1973 – 15. 10. 1974
Čehovin Magdalena	arhivistka arhivska strokovna sodelavka vršilka dolžnosti ravnateljice	1. 11. 1973 – 30. 6. 1991
Koglot Kristina	arhivska referentka arhivska strokovna sodelavka	22. 12. 1974 – 31. 8. 2003
Štrukelj Branka	tajnica	1. 7. 1975 – 30. 9. 1986
Tul Vlasta	arhivistka	16. 3. 1978 – 30. 6. 2016
Klaut Nataša	arhivska manipulantka	3. 5. 1978 – 6. 6. 1978
Pavlin Marija	arhivska manipulantka	15. 8. 1978 – 30. 9. 1997
Rosa Jurij	arhivist	4. 1. 1980 – 30. 6. 2021
Vidrih Lavrenčič Lilijana	arhivistka	1. 8. 1980 – 31. 7. 2020
Koron Adrijana	računovodkinja	4. 8. 1982 – 31. 10. 1987
Lisjak Zdenka	arhivska manipulantka	18. 4. 1984 – 18. 6. 1984

Priimek in ime	Delovno mesto	Datum prihoda in odhoda
Grobler Matjaž	vršilec dolžnosti ravnatelja ravnatelj vršilec dolžnosti direktorja	1. 11. 1984 – 21. 11. 2000
Badalič Almira	tajnica	20. 10. 1986 – 17. 9. 2009
Ostrouška Zdenka	računovodkinja	16. 11. 1988 – 20. 9. 2017
Jurca Dušan	arhivski manipulant vzdrževalec	1. 1. 1992 – 16. 11. 2014
Plahuta Helena	arhivistka (javna dela)	29. 5. 2013 – 28. 5. 2014
Mervič Blaž	vzdrževalec	16. 3. 2015 – 31. 12. 2015
Bajc Danilo	arhivski manipulant	1. 2. 2017 – 31. 12. 2017
Jogan Kris	arhivski tehnik	1. 12. 2019 – 30. 11. 2020 1. 2. 2021 – 31. 12. 2021

Zaposleni v arhivu na 1. januar 2022

Trenutno je v arhivu 12 zaposlenih. Poleg direktorja in računovodje, ki opravlja tudi tajniška dela, še arhivska tehnica, arhivska strokovna sodelavka, sedem arhivistov in informatik. Seznam zaposlenih je sestavljen kronološko, glede na datum prihoda posameznika na delo v arhiv.

Priimek in ime	Delovno mesto	Datum prihoda
Pavšič Milost Aleksandra	arhivistka	1. 4. 1981
Nusdorfer Vuksanović Metka	arhivistka	1. 10. 1983
Uršič Ivanka	arhivistka	1. 10. 1987
Makorič Elena	arhivska strokovna sodelavka	1. 1. 1992
Pavlin Romana	arhivska tehnica	23. 2. 1998
Trpin Drago	direktor vršilec dolžnosti direktorja	1. 3. 2000
Pregelj Erik	informatik	15. 9. 2003
Kobal Branka	računovodkinja	1. 10. 2009
Martelanc Tanja	arhivistka	6. 2. 2017
Lavrenčič Mugerli Uroš	arhivist	1. 10. 2018
Černe Milena	arhivistka	1. 9. 2020
Jerončič Januš	arhivist	1. 8. 2021

Zaposleni v arhivu leta 1997 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Zaposleni v arhivu leta 2002 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

DEJAVNOST ARHIVA

Naloge, ki jih v okviru javne službe opravljajo arhivi, so raznovrstne. Obsegajo sodelovanje z ustvarjalci dokumentarnega in arhivskega gradiva, evidentiranje, vrednotenje, prevzemanje in strokovno obdelavo arhivskega gradiva ter njegovo uporabo, pa tudi pedagoško dejavnost, postavljanje razstav, raziskovalno delo, izdajo publikacij in podobno.

Sodelovanje z ustvarjalci gradiva

V nadaljevanju predstavimo dokumentarno in arhivsko gradivo ter njegove ustvarjalce, tako tiste, ki so svoje gradivo dolžni izročiti arhivom, kot tiste, ki jih zakon k temu ne zavezuje, pa tudi, kakšno vlogo ima pri tem arhiv.

Dokumentarno in arhivsko gradivo

V vsakdanjem življenju, pri delu in poslovanju posameznikov ter ustanov (ustvarjalcev gradiva) nastaja ogromno zapisov, ki jim rečemo dokumentarno gradivo. Večina med njimi po preteku določenega časa nima več pomena za tekoče poslovanje in se lahko uniči, majhen del – to so dokumenti, ki imajo trajen pomen za znanost in kulturo – pa dobi po preteku 30 let od nastanka svoje mesto v zgodovinskih arhivih, kjer se hranijo trajno. Ti dokumenti so del narodove kulturne dediščine, rečemo jim arhivsko gradivo. V prvi vrsti so namenjeni raziskovanju preteklosti, občanom, državnim organom ter drugim organom in organizacijam pa lahko služijo tudi pri reševanju upravnopravnih zadev. S pomočjo overjenih prepisov, kopij in potrdil na podlagi dokumentov iz arhiva je namreč moč dobiti podatke o delovni dobi, izobrazbi, lastnini nepremičnin, tehnično dokumentacijo ter podobno.

Ustvarjalci dokumentarnega in arhivskega gradiva

Ustvarjalcev dokumentarnega in arhivskega gradiva je veliko, niso pa vsi dolžni svojega arhivskega gradiva izročati arhivom, kot tudi arhivi niso dolžni službe varstva opravljati pri vseh. Zakonske določbe glede tega, kdo je dolžan arhivu izročati svoje arhivsko gradivo, so se skozi čas spreminjale, v skladu s spremembami v družbi nasploh. Noben arhivski zakon pa arhivom ni naložil obveznosti izvajanja službe varstva prav pri vseh pravnih osebah. Arhivska zakonodaja vsekozi ločuje med zasebno in javno (nekoč družbeno) lastnino arhivskega gradiva. Javno gradivo so njegovi ustvarjalci po določbah zakona dolžni izročiti arhivu, gradiva, ki je v zasebni lasti, pa ne. Zasebno gradivo lahko arhivi pridobijo na podlagi darila, volila, odkupa ali kakega drugega pravnega posla.

Zakon o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1966 je določil, da morajo arhivi varovati dokumentarno gradivo družbenopolitičnih skupnosti in njihovih organov ter delovnih in drugih organizacij; zakon iz leta 1973 je k temu dodal še samoupravne interesne skupnosti ter družbenopolitične organizacije in društva. Oba zakona pa sta dopustila tudi izjeme. Če je arhiv ocenil, da v gradivu kakega organa ali organizacije ni pričakovati arhivskega gradiva, se je po določbah obeh zakonov lahko odločil, da se varstvo arhivskega gradiva tam ne bo izvajalo. Zakona iz leta 1966 in 1973 sta za današnje dokumentarno gradivo uporabljala izraz registraturno gradivo.

Zakon o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981, ki je urejal varstvo celotne naravne in kulturne dediščine, ne le arhivskega gradiva, je uvedel vrednotenje oz. izbor ustvarjalcev dokumentarnega gradiva, od katerih bo arhiv prevzemal arhivsko gradivo. Občinski upravni organi, pristojni za kulturo, so na predlog pristojnega arhiva določili in v uradnem glasilu objavili odredbe o družbenih pravnih osebah ter društvih, katerih arhivsko gradivo bo v skladu z zakonom prevzemal arhiv. Za območje Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici so bile omenjene odredbe objavljene v Uradnem glasilu občin Ajdovščina, Nova Gorica ter Tolmin, in sicer za občino Ajdovščina leta 1982, za Tolmin in Novo Gorico pa leta 1983. Ob vrednotenju je bilo treba upoštevati celoto arhivskega gradiva v državi, primerno zastopanost organizacij po področjih dejavnosti, velikosti, gostoti istovrstnih ustvarjalcev na določenem območju, zgodovinski tradiciji ipd. Izbor se je opravil predvsem pri delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih in društvih. Družbenopolitične skupnosti, samoupravne interesne skupnosti in družbenopolitične organizacije niso bile podvržene izboru. V omenjenih odredbah je bilo za območje občine Ajdovščina naštetih 55, za območje občine Tolmin 68 in za območje občine Nova Gorica 167 ustvarjalcev. Leta 1987 so bili objavljeni nekoliko spremenjeni sezname.

Po osamosvojitvi Slovenije in korenitih spremembah družbenoekonomskega sistema je prišlo do sprememb tudi na arhivskem področju. Tako Zakon o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1997 kot njegov naslednik, Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih iz leta 2006 (spremembe 2014), določata, da so arhivu dolžne izročati svoje arhivsko gradivo le javnopravne osebe, to so državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti ter nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb. Zakon iz leta 2006 posebej omenja tudi dolžnosti političnih strank, katerih poslanci so bili izvoljeni v Državni zbor Republike Slovenije, in dolžnosti oseb zasebnega prava, ki so dobile status delovanja v javnem interesu, da iz svojega dokumentarnega gradiva odberejo arhivsko gradivo, ga v skladu z zakonom hranijo same ali pa ga neodplačno predajo v hrambo arhivu. V obeh omenjenih primerih gre za zasebno arhivsko gradivo. Zakon predvideva, da se med osebami zasebnega prava, ki delujejo v javnem interesu, napravi izbor glede na pomen celote gradiva, ki nastaja pri njihovem de-

Primer neprimerne hrambe gradiva pri ustvarjalcu, 2009.

Primer lepo urejene zbirke dokumentarnega gradiva pri ustvarjalcu, 2019.

lovanju. Kriteriji za vrednotenje so podrobneje opisani v Pravilniku za valorizacijo oseb zasebnega prava, ki so na podlagi zakona pridobile status delovanja v javnem interesu (Uradni list RS, št. 66/2016).

Seznam pravnih oseb, za katere je pristojen posamezen arhiv, je moral po zakonu iz leta 1997 izdati pristojni minister. Omenjeni seznam je bil leta 2005 objavljen na spletni strani Arhiva Republike Slovenije, v njem je bilo z območja Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici naštetih 137 ustvarjalcev arhivskega gradiva. Zakon iz leta 2006 pa je arhivom predpisal vodenje registra javnopравnih in drugih oseb, za katere ugotovijo svojo pristojnost. Gre za t. i. RegUst, ki ga arhivi vodijo na podlagi podatkov iz Poslovnega registra Slovenije in v sodelovanju z Agencijo za javnopravne evidence in storitve ter ministrstvom, pristojnim za upravo. RegUst upravlja Arhiv Republike Slovenije, objavljen je na njegovi spletni strani, redno ga je treba spremljati in ga po potrebi spreminjati oz. dopolnjevati. Na začetku leta 2022 je imel Pokrajinski arhiv v Novi Gorici v RegUstu vpisanih 288 ustvarjalcev arhivskega gradiva.

Dajanje pojasnil, strokovni nadzor, vrednotenje dokumentarnega gradiva ter svetovanje pri odbiranju in izročitvi arhivskega gradiva

Osnovna naloga arhivov je zagotoviti trajno ohranitev arhivskega gradiva, zato se mora skrb zanj začeti že ob njegovem nastanku, na terenu, pri njegovih ustvarjalcih. V t. i. zunanji službi arhivi ugotavljajo materialno varstvo in urejenost dokumentarnega gradiva pri ustvarjalcih, skupaj z njimi določajo dokumente arhivske vrednosti, svetujejo pri odbiranju arhivskega gradiva in njegovi pripravi za izročitev arhivu ter pri skrbi za gradivo nasploh.

Stiki z ustvarjalci arhivskega gradiva so bili na območju novogoriškega arhiva vzpostavljeni še pred ustanovitvijo arhiva, med delovanjem Zavoda za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica (1966–1971). Na osnovi arhivskega zakona iz leta 1966 sta uslužbenca zavoda po naročilu, napotkih in včasih tudi skupaj z arhivistom Arhiva Slovenije obiskala večino organizacij na območju arhiva. Ob obiskih so ugotavljali čas nastanka in količino ohranjenega gradiva, sistem odlaganja spisov, spoznavali so ustvarjalce gradiva ter pogoje za materialno varstvo arhivskega in dokumentarnega gradiva. Taka praksa se je nadaljevala tudi po ustanovitvi arhiva, le da so v prvih letih, zaradi raznih težav, opravili le najnujnejše preglede. Arhivski delavci so do leta 1981, do izida Zakona o naravni in kulturni dediščini, z ustvarjalci veliko sodelovali tudi pri sestavljanju t. i. vnaprejšnjih izločitvenih seznamov, potrjevali so izvršilne izločitvene sezname in pregledovali gradivo, pripravljeno za izločanje. V komisiji arhiva za potrjevanje vnaprejšnjih izločitvenih seznamov so prva leta sodelovali tudi arhivisti iz Arhiva Slovenije. Po zakonih iz leta 1966 in 1973 se je arhivsko gradivo odbralo tako, da so se iz vsega gradiva izločili deli, ki niso imeli več pomena za tekoče delo in niso imeli lastnosti arhivskega gradiva (negativna metoda na-

ARHIV SLOVENIJE
LJUBLJANA, LEVSTIKOV TRG 3/II
Poštni predal 70/31 - Telefon 20-002

Številka: 180/67

Datum: 12/4-1967

SKUPŠČINA OBČINE
NOVA GORICA
Arhivski oddelek

Prejeto 15. IV. 1967	
Obstoječa št.	1363-2/67

4/4

ZADEVA: Evidentiranje arhivskega in registraturnega gradiva
organov in organizacij
ZVEZA : Vaš dopis št. 63-7/67-13 M-g z dne 8/4-1967

Sporočamo vam, da bo treba v drugi polovici tega meseca pričeti z evidentiranjem arhivskega in registraturnega gradiva organov in organizacij. V delo bomo vpeljali tov. Slavko Murovec ob pregledu nekaterih registratur v vaši občini. Podrobnejši datum vam bomo javili naknadno. Zato pa predlagamo, da bi prišla tov. Murovec na prakso v naš zavod, kjer bi se predvsem izpopolnjevala urejevanju gradiva in izdelovanju popisov za gradivo, po opravljenem evidentiranju registratur.

Ravnatelj:
Jože Maček

Jože Maček

Dopis Arhiva Slovenije glede evidentiranja gradiva pri ustvarjalcih, 1967 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

stajanja arhivskega gradiva). Osnova za to so bili že omenjeni vnaprejšnji izločitveni sezname, v katerih je moralo biti popisano vse gradivo nekega organa ali organizacije in pri vsaki kategoriji gradiva določen rok hranjenja. Na osnovi teh seznamov je bilo treba ob vsakem predlogu za uničenje gradiva sestaviti izvršilni izločitveni seznam, ki je vseboval le gradivo, predvideno za izločanje, tisto, ki mu je rok hranjenja, določen v vnaprejšnjem izločitvenem seznamu že potekel. Tako vnaprejšnje izločitvene kot vsakokratne izvršilne izločitvene seznane je moral potrditi arhiv. Z izpeljavo teh postopkov so bile v praksi težave, saj je le malo ustvarjalcev uspelo priti do potrjenih vnaprejšnjih izločitvenih seznamov. Da bi organizacije vendarle lahko uničevale gradivo, ki so mu potekli roki hranjenja, in pri tem ne bi bilo v nevarnosti tudi arhivsko gradivo, so arhivu pošiljale v pregled in potrditev seznane dokumentarnega gradiva, predvidenega za t. i. izjemno izločanje.

Socialistična republika Slovenija
SKUPŠČINA OBČINE NOVA GORICA
Zavod za varstvo arhivskega gradiva

Številka: 63-58/69 - 13 Me
Datum: 23.3.1970

TOVARNA POHIŠTVA "MEBLO"
splošni sektor

NOVA GORICA

ZADEVA: PRAVILNIK O OPERATIVNEM ARHIVSKEM (registraturnem)
GRADIVU

V zvezi z razgovorom na sedežu podjetja dne 18.t.m. menimo, naj bi pravilnik o operativnem arhivskem gradivu obsegal zlasti to, kar navajamo v prilogi.

Jasno je, da je to le predlog, ki vas nikakor ne obvezuje, ne glede na vsebino in obseg, ne glede na razvrstitve.

Menimo, da bo pri delu z operativnim arhivskim gradivom odigral zelo važno vlogo vnaprejšnji izločitveni seznam, ki ga bo treba stalno dopolnjevati, zato naj bi bil sestavljen za vsak sektor na ločenih listih, v okviru sektorja po skupinah in v skupini po kategorijah, kot jih vodijo posamezne organizacijske enote. To bo arhivarju delo zelo olajšalo. Bržkone bo precej razprav o načinu izročanja gradiva arhivarju, kar naj bi vsi sektorji opravili enkrat letno v začetku koledarskega leta (morda po sprejetju zaključnega računa). Dr. Sergij Vilfan je na tečaju za arhiviranje v podjetjih, ki je bil leta 1968 v Novi Gorici, menil, naj bi se načelno hranilo gradivo v pisarnah eno koledarsko leto po preteku koledarskega leta, v katerem je nastalo (leta 1969 nastalo gradivo bi se izročilo leta 1971). So pa določeni sektorji, ki jim je gradivo ali del gradiva potreben dve ali tudi več let, n.pr. tehnični sektor, splošni sektor (načrti, zapisniki urganov uprave, dokumentacija zaposlenih ipd.). Take primere bi kazalo posebej določiti in vnesti v pravilnik, medtem ko bi določilo "da morajo o gradivu, ki so ga morebiti zadržali posebej obvestiti arhivarja" veljalo le za primere, ko bo zadržano gradivo izročeno še isto leto, kar bi se sicer zgodilo, če bi bila zadeva že rešena.

eto	20	205	205	Podpis
eto				
eto				

ap 24.3.70
[Signature]

V.d. VODJE ZAVODA
Stanko Murovec

[Signature]

Dopis Zavoda za varstvo arhivskega gradiva Tovarni pohištva Meblo glede pravilnika o varstvu gradiva, 1970 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Z A P I S N I K

o pregledu varstva arhivskega in registraturnega gradiva pri

071) FRUCTAL-ALKO - AMDOVŠČINA dne 13.2.1980

Navzoči za imetnika gradiva

m 20.3.1980

Navzoči za Pokrajinski arhiv

les. Valentin Hojčič - sekretar
Jelenič Dorca - (neamovlj.) - direktor nac.
Benar Tili - arhivar

Pregled se opravi na podlagi 9. čl. zakona o arhivskem gradivu in oarhivih (Ur.l.SRS, št.4-24/66) in se ugotovi;

- I. Popis fondov
(strukturni
ali okvirni) m

II. Kje se gradivo
hrani.

- 1) v dveh prostorih na poljih
2) v pisarnah - operativno gradivo
3) v razpis. prostorih, shranjenih, celo po hodnikih

III. Podatki o izvršenih
odbiranjih nepotreb-
nega registraturnega
gradiva

IV. Opis materialnega
varstva gradiva
(primerna ali ne,
morebitna urejeval-
na dela ip.)

Materialno varstvo ni primerno. Gradivo je shranjeno v registraturnih
(neprimerno opremljeno) na poljih, na hodnikih, na kupih, celo
(primerna ali ne, neustrešno).
Registraturne vrednote ni mogoče ugotoviti.

V. Mnenja o morebitnih
potrebnih delih na
gradivu

Ne bi bilo dobro, da bi bilo shranjeno v 1.17.2 dne
15.5.1978 ni bilo realizirano, ker se je v skladu s postopki
zaradi manj količin shranjenega gradiva.

VI. Morebitne pripombe
navzočega predstav-
nika imetnika gra-
diva

Dne 20.3.1980 je pristojni pravni svet
protokola o shranitvi del. gradiva iz registraturnega
in doloceni podaj varstveni piki.

Podpisi navzočih

Preselek je izdelan do: 30.6.1980
Gruha Vis-a do: konec leta 1982
Prostor za centralni arhiv bo urejen in opremljen: 30.5.1982
Gradivo bo shranjeno in urejeno in del. opremljeno: 30.4.1982

Zakon o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981 je prinesel pomembno spremembo glede odbiranja arhivskega gradiva in s tem olajšal tudi izločanje dokumentarnega gradiva. Določil je namreč, da najprej odberemo arhivsko gradivo, šele nato lahko izločamo nepotrebno dokumentarno gradivo (pozitivna metoda nastajanja arhivskega gradiva). Ko je bilo arhivsko gradivo odbrano, so ustvarjalci lahko izločili gradivo, ki mu je potekel rok hranjenja, brez poprejšnje odobritve arhiva, kar je razbremenilo tako arhive kot ustvarjalce. Poudarek zunanje službe arhiva je od takrat pa vse do danes (poleg ugotavljanja materialnega varstva gradiva in svetovanja glede tega) na določanju vrsti gradiva, ki imajo lastnosti arhivskega, dajanju napotkov za odbiranje takega gradiva in sodelovanju pri odbiranju. Arhiv mora namreč za vsakega ustvarjalca pripraviti t. i. pisno strokovno navodilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega, katerega glavni sestavni del je seznam dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega. Za skupine istovrstnih ustvarjalcev (šole, gospodarske organizacije, zdravstvene domove itd.) lahko pripravi tipska navodila. Pisna strokovna navodila za odbiranje arhivskega gradiva, ki jih je treba ob spremembah poslovanja ustvarjalca spreminjati oz. dopolnjevati, je novogoriški arhiv pravnim osebam prvič poslal leta 1983. Tudi ko še ni imel prostora za prevzemanje, so namreč arhivisti skušali pri ustvarjalcih doseči, da bi arhivsko gradivo odbrali in ga v svojih prostorih hranili ločeno od preostalega dokumentarnega gradiva, a pri tem niso bili preveč uspešni. Veliko večje zanimanje za odbiranje so ustvarjalci gradiva pokazali takrat, ko je bilo to povezano z izročitvijo gradiva arhivu, saj so s tem velikokrat rešili svojo prostorsko stisko. Terensko delo je bilo najintenzivnejše po vselitvi v nove prostore, med letoma 1987 in 1991, ko je bilo opravljenih od 75 do 92 obiskov letno. V zadnjih 20 letih, med 2001 in 2021, pa se število letnih obiskov pri javnopravnih osebah giblje med 40 in 70. Po osamosvojitvi Slovenije se je zaradi lastninjenja podjetij močno zmanjšalo število javnopravnih oseb na področju gospodarstva.

Zadeva: Poročilo o obisku

Dne 17. 12. 2015 je bil v naslovnem zavodu opravljen pregled stanja dokumentarnega in arhivskega gradiva ter obveznosti glede dokumentarnega gradiva pri katerem so sodelovali:

- a) za imetnika: Silvana Tratnik
- b) za Pokrajinski arhiv v Novi Gorici: Ivanka Uršič

Pregled arhivskega in dokumentarnega gradiva je bil opravljen na podlagi:

1. 38., 39. in 53. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur. l. RS, 30/2006, 51/14)
2. Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur. l. RS, 86/2006)
3. Pravilnik o strokovni usposobljenosti uslužbencev javnopravnih oseb ter delavcev ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Ur. l. RS, 132/2006)

Ugotovitve so sledeče:

1. Na podlagi 39. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih

Izsek iz poročila o pregledu stanja varstva dokumentarnega in arhivskega gradiva pri ustvarjalcu, 2015 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

**POKRAJINSKI
ARHIV V
NOVI GORICI**

*Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica*

Št.: 2/1-4/2010
Datum: 9. 2. 2010

Na podlagi 40. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur. list RS 30/06) ter 9. poglavja Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur. list RS 86/06) izdaja Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

Navodilo

za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva, ki je nastajalo pri delu
OBMOČNE OBRTNO PODJETNIŠKE ZBORNICE AJDOVŠČINA

S tem navodilom se določa arhivsko gradivo, to je izvorno in reproducirano (pisano, risano, tiskano, fotografirano, filmano, fonografirano, magnetno, optično ali kako drugače zapisano) dokumentarno gradivo, ki ga je zbornica prejela ali je nastajalo pri njenem delu in ima trajen pomen za znanost ali kulturo ter pravno varstvo oseb.

Arhivsko gradivo, določeno s tem navodilom, je treba izročiti *Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici* v skladu z zakonom in uredbo urejeno, tehnično opremljeno, popisano ter v zaokroženih in kompletnih celotah, ki so povezane po svojem izvoru. Izročitev je treba opraviti najkasneje po preteku 30 let od nastanka gradiva.

Ne glede na določitev arhivskega gradiva po tem navodilu, mora zbornica preostalo dokumentarno gradivo hraniti do poteka predpisanih rokov hranjenja.

Lastnosti arhivskega gradiva, ki ga je potrebno izročiti arhivu ima naslednje dokumentarno gradivo območnih obrtno podjetniških zbornic:

1. Splošno o organizaciji

- gradivo o ustanovitvi in poznejših organizacijskih spremembah
- vpisi v sodni register oziroma registracije
- gradivo o zemljiškoknjižnih zadevah v zvezi z lastništvom nepremičnin (odločbe, sklepi, kupoprodajne pogodbe, izpiski iz zemljiških knjig)
- organizacijske sheme

2. Splošni in drugi pravni akti

- statuti, pravilniki, poslovniki
- pomembnejši sporazumi in pogodbe o poslovno tehničnem sodelovanju z drugimi organizacijami
- dokumentacija o večjih postopkih pred pravosodnim, upravnim ali kakim drugim pristojnim organom;

3. Volitve, referendumi in imenovanja

- zapisniki in sklepi o izidu volitev v organe zbornice ipd.
- sklepi in odločbe o imenovanju in razrešitvah vodstvenih delavcev in funkcionarjev (tudi primopredaja funkcij, nalog)

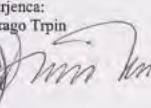
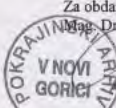
4. Organi upravljanja, strokovni in drugi organi

- zapisniki sej z gradivom skupščine, upravnega odbora, nadzornega odbora
- zapisniki pomembnejših sej z gradivom drugih organov zbornice (odbori, komisije, sekcije)

*Trg Edvarda Kardelja 3, 5000 Nova Gorica, tel.: 05/335-87-60, telefaks: 05/30-27-738,
e-mail: pa-ng@pa-ng.si, spletna stran: www.pa-ng.si, davčna številka: 63913445, podračun: 01100-6030375379*

Primer navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega (del), 2010
(SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Poleg stikov z ustvarjalci javnega ima arhiv stike tudi z ustvarjalci in imetniki zasebnega arhivskega gradiva. Če domneva, da ima dokumentarno gradivo v zasebni lasti lastnosti arhivskega gradiva, ga evidentira, in če lastniki soglašajo, ga tudi prevzame. Večinoma gre pri tem za dokumente družin in posameznikov ter za razglednice krajev in fotografije. Arhiv letno vzpostavi stik s približno desetimi imetniki zasebnega arhivskega gradiva.

 POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI Trg Edvarda Kardelja 3 5000 Nova Gorica	<table border="1" style="float: right;"><tr><td>PANG</td><td>Akcasijaka številka</td></tr><tr><td>1113</td><td>2112</td></tr></table>	PANG	Akcasijaka številka	1113	2112
PANG	Akcasijaka številka				
1113	2112				
Št: 2/2-3/2011 Na podlagi 61. člena Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur. l. RS, št. 30/06) sklepata Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Trg Edvarda Kardelja 3, ki ga zastopa mag. Drago Trpin in prof. dr. Božidar Debenjak, Ciril Metodov trg 19, Ljubljana DARILNO POGODBO 1. Prof. dr. Božidar Debenjak kot lastnik zapuščine (v nadaljnjem besedilu darovalec) neodplačno prepusti Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici (v nadaljnjem besedilu: obdarjenec) arhivsko gradivo, obdarjenec pa to darilo sprejme. 2. Predmet pogodbe je arhivsko gradivo <i>Osebna zapuščina Rika Debenjaka</i> iz let 1934-2003, v obsegu 1,8 tekočega metra oz. 18 arhivskih škatel. Prevzem je opravila Ivanka Uršič. Prevzemni popis je sestavni del te pogodbe. 3. Darovano arhivsko gradivo je dostopno za uporabo v skladu s 63. členom Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva in čitalniškim redom Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. Prvih pet let od podpisa pogodbe se obdarjenec zaveže redno obveščati darovalca o uporabi in uporabnikih darovane zapuščine. 4. Darovalec si pridružuje na gradivu, ki velja za avtorsko delo, vse avtorske pravice. 5. Ker je ustvarjalec svojo zapuščino, ki je predmet te pogodbe, želel podariti Kanalu, občina Kanal pa to gradivo prepušča najbližji usposobljeni službi za varstvo arhivskega gradiva, se arhiv kot obdarjenec zaveže v sodelovanju s Prosvetnim društvom "Soča" iz Kanala najkasneje do 8.2.2012 iz dokumentov navedene zapuščine pripraviti stalno razstavo v spominski sobi predvidene Debenjakove galerije v Kanalu. 6. Pogodbeni stranki si bosta prizadevali reševati morebitne spore po mirni poti, v nasprotnem primeru je pristojno Okrajno sodišče v Novi Gorici. 7. Pogodba je sestavljena v dveh izvodih, od katerih prejme vsaka stranka en izvod. Sklenjeno v Kanalu, dne 11. 2. 2011 Darovalec: Prof. dr. Božidar Debenjak Za obdarjenca: Mag. Drago Trpin 					

Darilna pogodba o osebni zapuščini Rika Debenjaka, 2001 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Strokovno usposabljanje uslužbencev, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom

Arhivski zakoni iz leta 1981, 1997 in 2006 določajo, da morajo imeti uslužbenci, ki delajo z dokumentarnim gradivom, ustrezna strokovna znanja in pri pristojnem arhivu opravljen preizkus strokovne usposobljenosti. Arhivi so za te uslužbence dolžni organizirati ustrezna usposabljanja. Podrobnejše določbe v zvezi s tem so bile oz. so vsebovane v podzakonskih aktih, v pravilnikih. Prvi je izšel leta 1983, drugi leta 1999, tretji leta 2016. Slednji razlikuje dve vrsti izobraževanja, eno kot pripravo za preizkus strokovne usposobljenosti, drugo pa za obnavljanje in dopolnjevanje znanja po opravljenem preizkusu.

Izobraževanja za uslužbence pri ustvarjalcih arhivskega gradiva je arhiv v Novi Gorici organiziral, še preden so bila uzakonjena, prvo leta 1975, ko je bila zaradi pomanjkanja denarja zunanja služba skrčena na minimum. Kot zunanja sodelavca sta sodelovala dr. Julij Titel iz koprškega arhiva (Urejanje in izločanje registraturnega gradiva v podjetjih) in Janez Kos iz Arhiva Slovenije (Arhivski prostori in tehnična oprema gradiva). Takratna ravnateljica Ljudmila Bezljaj Krevel pa je spregovorila o arhivih in arhivski zakonodaji.

Naslednji seminar z veliko udeleženci z različnih področij je bil leta 1983, v manjših skupinah (po dejavnostih) pa so bili tudi leta 1985 in 1986, ko je večina slušateljev opravila tudi preizkus strokovne usposobljenosti (108 kandidatov). V letih, ko ni bilo dovolj prijav za seminar, so potekala individualna izobraževanja, posamezniki pa so se udeleževali tudi usposabljanj v organizaciji drugih ustanov, največkrat v Ljubljani. Večje zanimanje za obisk seminarjev je bilo ponovno leta 1997, od leta 2000 pa so izobraževanja organizirana vsako leto, včasih eno, včasih več, odvisno od števila prijav. Običajno je v eno skupino razporejenih od 20 do 30 ljudi, da se lažje razvije diskusija. Tisti, ki obiščejo začetno usposabljanje, se običajno prijavijo tudi na preizkus strokovne usposobljenosti, ne pa vsi. Doslej je preizkus strokovne usposobljenosti opravilo 378 kandidatov, udeležencev izobraževanj pa je bilo veliko več. Za dopolnjevanje in obnavljanje znanja po opravljenem preizkusu strokovne usposobljenosti ni nujna udeležba na seminarju, ustrezno potrdilo lahko pristojni arhiv izda uslužbencu, ki dela z dokumentarnim gradivom, tudi na podlagi dobro opravljenega dela v zvezi z gradivom. Udeleženci naših seminarjev so običajno z različnih področij, saj je istovrstnih ustvarjalcev na območju arhiva malo. Nekajkrat pa se jih je iz posamezne skupine vendarle nabralo toliko, da smo organizirali seminar le zanje, z vsebinami, prilagojenimi njihovem delu. Na željo nekaterih organizacij smo nekajkrat organizirali krajša usposabljanja za vse uslužbence, ki imajo v tisti ustanovi opravka z dokumentarnim in arhivskim gradivom. Nekaj let zapovrstjo smo na povabilo Zavoda za gozdove Republike Slovenije izpeljali v Ljubljani skupno usposabljanje za uslužbence, ki upravljajo z dokumentarnim gradivom na enotah tega zavoda po vsej Sloveniji.

pokrajinski arhiv b nobi gorici

65000 NOVA GORICA
TRG EDVARDA KARDELJA 1
TELEFON: (065) 22-111 INT. 312, 314

NOVA GORICA, 14.9.1983
ST. 23/17-1983

ZADEVA: Seminar za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom

Kot prijavitelju seminarja za delavce družbenih pravnih oseb, ki delajo z dokumentarnim gradivom, vas obveščamo, da se bo seminar vršil dne 28.9.1983, s pričetkom ob 9h in predvidoma zaključen ob 14^h v mali dvorani Kulturnega doma v Novi Gorici, Leninova 2.

Program:

1. Ljudmila Bezlaj-Krevel: Pomen arhivskega gradiva in dolžnosti, ki jih nalaga zakon ustvarjalcem gradiva
2. Branka Štrukelj: Pregled literature kot pomoč pri praktičnem delu v administraciji
3. Magdalena Čehovin: Materialno varstvo in ureditev dokumentarnega gradiva v delovnih organizacijah
4. Jurič Rosa, Vlasta Tul: Odbiranje arhivskega gradiva in izročanje Pokrajinskemu arhivu (obveznosti ustvarjalcev in zgodovinskega arhiva)
5. Diskusija

Gradivo navedenih referatov vam bo izročeno pred pričetkom seminarja. Kotizacija seminarja znaša 250.- din za udeleženca in vključuje tudi gradivo referatov. Znesek nakažete na naš žiro račun štev. 52000-603-30281 ali vplačate pred pričetkom seminarja.

Izpolnjeno prijavnico in potrdilo vplačila kotizacije izroči udeleženec ob prevzemu gradiva.

Lepo pozdravljeni.

Ravnatelj:
Bezljaj-Krevel Ljudmila l.r.

Vabilo na seminar za uslužbence, ki delajo z dokumentarnim gradivom, 1983
(SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Izobraževanje uslužbencev, ki pri ustvarjalcih upravljajo z dokumentarnim gradivom, 2020.

Izsek iz vabila na spletno izobraževanje za člane kulturnih društev, 2021.

Uslužbenci arhiva so včasih sodelovali kot predavatelji tudi na seminarjih, ki so jih za posamezne skupine ustvarjalcev organizirali drugi arhivi, ali pa je bil arhiv le soorganizator (seminarji za ustvarjalce s področja gospodarstva, zdravstva, kulturnih ustanov, visokega šolstva).

V 80. letih je arhiv v Ajdovščini, Tolminu in Novi Gorici organiziral seminarje za člane različnih društev z območja arhiva, leta 2011 dva seminarja v Gorici za člane slovenskih organizacij v Goriški pokrajini, leta 2021 pa smo se dvakrat odzvali povabilu Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Nova Gorica, ki je organiziral krajše spletno usposabljanje za kulturna društva.

Prevzemanje in strokovna obdelava arhivskega gradiva

Prevzemanje

Arhiv je ob ustanovitvi prevzel od svojega predhodnika okoli 900 tm gradiva občinskih uprav iz avstrijskega in italijanskega obdobja, gradivo povojnih okrajnih ljudskih odborov, zbornic in združenih zvez, ukinjenih podjetij ter fonde krajevnih in občinskih ljudskih odborov z območja takratnih občin Ajdovščina in Nova Gorica. Istega leta je prevzel še večjo količino (več kot 1600 fasciklov) gradiva krajevnih in občinskih ljudskih odborov z območja takratne občine Tolmin.

V naslednjem desetletju gradiva zaradi pomanjkanja prostora niso prevzemali redno in sistematično, občasno, največkrat v nujnih primerih, pa so dokumenti le prihajali v skladišča. Večji prevzem je bil opravljen leta 1981, ko so s sodišča v Tolminu pripeljali 641 fasciklov sodnega gradiva raznih ustvarjalcev.

Pred vselitvijo v nove prostore smo imeli okoli 1300 tm gradiva. Po vselitvi je količina hitro rasla, saj je prevzemanje dobilo nov zagon. Že leta 1987 je bilo prevzetih 97 tm gradiva, največ, kar 381 tm, pa ga je v arhiv prišlo leta 1995 po reorganizaciji občin in ukinitvi samoupravnih interesnih skupnosti. Med letoma 2002 in 2021 smo letno prevzeli od 20 do 228 tm arhivskega gradiva, večina od tega je javno arhivsko gradivo. Manjšo količino gradiva smo prevzeli tudi od zasebnikov. Večina arhivskega gradiva v zasebni lasti je doslej prišla v arhiv na podlagi daril, primerov odkupa je bilo malo.

Prevzemanje arhivskega gradiva v arhiv, 2015.

Rok, do katerega morajo po današnji zakonodaji javnopravne osebe izročiti arhivsko gradivo arhivu, je najkasneje 30 let po nastanku gradiva. Do izročitve oz. prevzema pa lahko pride tudi prej, če se tako dogovorita ustvarjalec gradiva in arhiv.

Arhivsko gradivo je v arhivu razvrščeno v arhivske fonde in zbirke.

Arhivski fond je gradivo, ki je praviloma nastalo pri enem ustvarjalcu (upravna enota, šola, sodišče, bolnica itd.).

Arhivska zbirka pa obsega gradivo različnega izvora oz. različnih ustvarjalcev, ki je zbrano po vsebini, vrsteh gradiva ali drugih merilih (npr. zbirka fotografij).

Količina gradiva se meri v tekočih metrih (količina enakomerno zloženega gradiva). Arhivska škatla velikosti formata A4, globoka deset centimetrov, polna arhivskega gradiva, obsega približno 0,1 tm gradiva.

Ob koncu leta 2021 je bilo v arhivu približno 4100 tm arhivskega gradiva oz. 1269 fondov in zbirk. Stanje po področjih pa je naslednje:

Področje	Število fondov	Količina v tekočih metrih
Uprava in javne službe	330	1940
Družbenopolitične organizacije, stranke in sindikati	143	283
Pravosodje	26	574
Gospodarstvo in bančništvo	128	583
Kulturne, prosvetne in znanstvene ustanove	153	320
Socialne in zdravstvene ustanove	11	52
Društva in združenja	226	141
Rodbinski in osebni fondi	213	114
Gospodstva	4	4
Verske organizacije	1	0,2
Zbirke	34	90
Skupaj	1269	4100 (približno)

81-022/

Socialistična republika Slovenija
SKUPŠČINA OBČINE TOLMIN
Oddelek za obče in družbene službe
Številka: 032-04 / 72-3/2-ŠJ/bo
Datum: 5/5-1972

del št. 25
8. 5. 1972

POKRAJINSKI ARHIV
NOVA GORICA

ZADEVA: PREVZEM ARHIVA DO LETA 1961 - OBVESTILO

Obveščamo vas, da bo v roku 14 dni dokončno urejen ves naš arhiv, ki je nastal do leta 1961. Poleg arhiva, ki ste ga že prevzeli, računamo, da ga je pri nas še ca 250 tekočih metrov.

Prosimo, da v navedenem času pripravite potreben prostor. Računamo, da bomo en del arhiva (ca 65 m) pripeljali v torek 9.t.m., če bo vreme to dopuščalo.

Obvestil dir. tel. 22-498

Gradivo prejeta! št. zapisa 2 me 20/6-1972

a/a 20/6-72 f

Obvestilo Skupščine občine Tolmin o nameri za izročitev arhivskega gradiva, 1972 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

**POKRAJINSKI
ARHIV V
NOVI GORICI**

Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica

Št.: 2/2-35/2003
Datum: 6.11.2003

Z A P I S N I K
o izročitvi in prevzemu arhivskega gradiva

1. Naziv in naslov izročitelja arhivskega gradiva:
Osnovna šola Podbrdo
2. Naziv in naslov prevzemnika arhivskega gradiva:
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Trg E. Kardelja 3, Nova Gorica
3. Datum in kraj izročitve in prevzema: **6. 11. 2003, Nova Gorica**
4. Ime fonda: **Osnovna šola Podbrdo in podružnice**
6. Začetno in končno leto nastanka arhivskega gradiva: **1947-2003**
7. Količina arhivskega gradiva: **3 šolske kronike.**

Seznam šolskih kronik:

1. Šola Nemški Rut (1949-1973)
2. Šola Grahovo (1949-2003)
3. Šola Hudajužna (1970-1971)

Za izročitelja:

Za prevzemnika:

Vlasta Tul

Trg Edvarda Kardelja 3, 5000 Nova Gorica, tel.: 05/30-27-737, telefax: 05/30-27-738,
e-mail: pa-ng@pa-ng.si, spletne strani: www.pa-ng.si, davčna številka: 63913445, podračun: 01100 - 6030375379

Primer zapisnika o izročitvi oziroma prevzemu arhivskega gradiva, 2003 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Strokovna obdelava

Strokovni obdelavi gradiva, ki obsega urejanje in popisovanje gradiva ter izdelavo arhivskih pripomočkov za njegovo uporabo, je arhiv od ustanovitve posvečal veliko pozornosti, a je imel pri tem precej težav. Osnovni arhivski fond se je pred ustanovitvijo arhiva velikokrat selil, zato je bilo precej gradiva v povsem razsutem stanju. Prva leta so ob skromni kadrovski zasedbi predvsem sortirali gradivo avstrijskih in italijanskih občin po ustvarjalcih, znotraj teh po letih, in ga tehnično opremljali. V bolj urejenem stanju je bilo prevzeto gradivo krajevnih, občinskih in okrajnih ljudskih odborov, a je bilo tudi potrebno strokovne obdelave.

Kadrovske okrepitve v 80. letih so dajale upanje, da se bo delež urejenega in popisane gradiva hitro večal, a sta poplava in sušenje gradiva tok dogodkov ponovno obrnila v drugo smer. Kljub precejšnjim prizadevanjem, da se ob razgrinjanju in pobiranju dokumenti ne bi pomešali, se je to velikokrat zgodilo. Poplava je tudi na urejenosti gradiva pustila svoje sledi in pri marsikaterem fondu se je treba strokovne obdelave lotiti od začetka. Z leti se delež urejenega gradiva večal, osnovni razvid nad gradivom imajo skoraj vsi arhivski fondi, podrobneje obdelani pa še niso vsi. Vzrok za to je deloma tudi v tem, da nam veliko časa vzame urejanje na novo prevzetega gradiva. Razmere na terenu so namreč ponekod še vedno take, da pripravijo za izročitev le grobo odbrano gradivo, podrobnejše urejanje in popisovanje se opravi šele v arhivu. V zadnjih letih je glavni cilj poskr-

PANG 274

OSNOVNA ŠOLA TOLMIN

1875-1985; 104 škatel; (12,5 t. m.)

POPIS ARHIVSKEGA GRADIVA

t. e.	p. e.	Vsebina	Mejne letnice
SPLOŠNA IN PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA ŠOLE			
1. Splošno o šoli			
1.1. Ustanovitev, registracija, statusne spremembe			
1	1	Priglasitve osnovne šole Tolmin za vpis v register zavodov Vsebuje tudi: izjavo glede odločbe o imenovanju ravnatelja	1964-1968
	2	Uradna izjava o ukinitvi Nižje gimnazije in ustanovitvi popolne osemletne šole v Tolminu leta 1958	1961
	3	Sklep Občinskega ljudskega odbora Tolmin o ukinitvi petega razreda na osnovnih šolah Volče in Ljubini; sklep občinske skupščine Tolmin o ukinitvi 5. razredov v občini Tolmin	1957, 1963
	4	Združitev nekaterih šol in pripojitev vrtca osnovni šoli v Tolminu Vsebina: Odločba o združitvi osnovnih šol Ljubini, Sela pri Volčah, Volče in Volarje k osrednji osnovni šoli Tolmin (1962) Odločba o združitvi osnovnih šol Borjana, Breginj, Dolenja Trebuša, Lepena, Log pod Mangartom, Soča, Trenta in Žaga osrednjim osnovnim šolam (1963) Primopredajni zapisniki šol v Čadrgu, Volčah, Volčanskih Rutih, Ljubinju, Zadlazu Čadrg ter Posebne osnovne šole Tolmin in Nižje glasbene šole v Tolminu (1962) Vsebuje tudi: Statistike in referendum o pripojitvi vzgojno-varstvenega zavoda k Osnovni šoli Tolmin (1970)	1962, 1963, 1970
	5	Odločba o vpisu osnovne šole Zadlazi-Čadrg v register samostojnih zavodov in vprašanje obstoja oddelka Zadlazi-Čadrg	1960, 1964, 1965

Primer arhivskega popisa gradiva osnovne šole (del), 2021.

Urejanje tehnične dokumentacije, 2020.

Urejanje fotografskega gradiva, 2022.

beti, da bo čim več gradiva popisane v računalniškem programu scopeArchiv, s čimer bo razvid nad njim uporabnikom dostopen tudi na daljavo.

Uporaba arhivskega gradiva

Med dejavnostmi arhivske javne službe našteva zakon tudi dajanje arhivskega gradiva v uporabo, izdajanje prepisov oz. kopij dokumentov ter potrdil na podlagi dokumentov. Arhivi razlikujemo:

- uporabo gradiva za potrebe uradnih postopkov,
- uporabo gradiva za raziskovalne, kulturne, publicistične in podobne namene.

Podrobnejša opredelitev pogojev uporabe arhivskega gradiva je od leta 1981 urejena v podzakonskih aktih.

Uporaba gradiva za potrebe uradnih postopkov

Osebe, ki nastopajo kot stranke v postopkih ali izkažejo svoj pravni interes za uvedbo oz. udeležbo v postopkih, imajo pravico do vpogleda v arhivsko gradivo. Vpogled obsega pregled, izpis, prepis in kopiranje gradiva. Pred vpogledom morajo stranke izpolniti vlogo za pridobitev podatkov iz arhivskega gradiva, ki je objavljena na spletni strani arhiva. V njej med drugim navedejo svoje identifikacijske podatke, namen uporabe gradiva in čim več podatkov o gradivu, ki ga želijo uporabiti. Na osnovi podpisane vloge arhiv poišče želene dokumente in jih stranki praviloma izroči v obliki overjene kopije, ki se šteje za izvirnik.

Uporaba gradiva za potrebe uradnih postopkov je bila velika že od ustanovitve arhiva dalje.

Do konca 80. let so rešili povprečno 100 vlog na leto, s korenitimi družbenimi spremembami v 90. pa je njihovo število močno naraslo. Rekordno je bilo leto 1996, ko je arhiv prejel kar 1482 vlog. Na tako povečanje je največ vplivalo sprejetje novih zakonov v novi državi, nekatere bomo izpostavili.

Leta 1991 je bil sprejet Zakon o denacionalizaciji (Uradni list RS, št. 27/91). Pravne osebe in posamezniki, ki so želeli uveljaviti pravico do vračila po vojni odvzetega premoženja, so v arhivu iskali dokumente o prenosu lastništva na splošno ljudsko premoženje, popise in cenitve odvzetega premoženja, odločbe o določitvi in izplačilu odškodnine zanj ter razna druga dokazila. Včasih je povpraševanje po istih dokumentih prihajalo z več strani: od razlaščenca oz. njegovih pravnih naslednikov, upravne enote, Slovenske odškodninske družbe. Zaradi denacionalizacije se je večalo tudi povpraševanje po starejših zapuščinskih spisih, saj je včasih prišlo do ponovnih zapuščinskih razprav med dediči vrnjene premoženja.

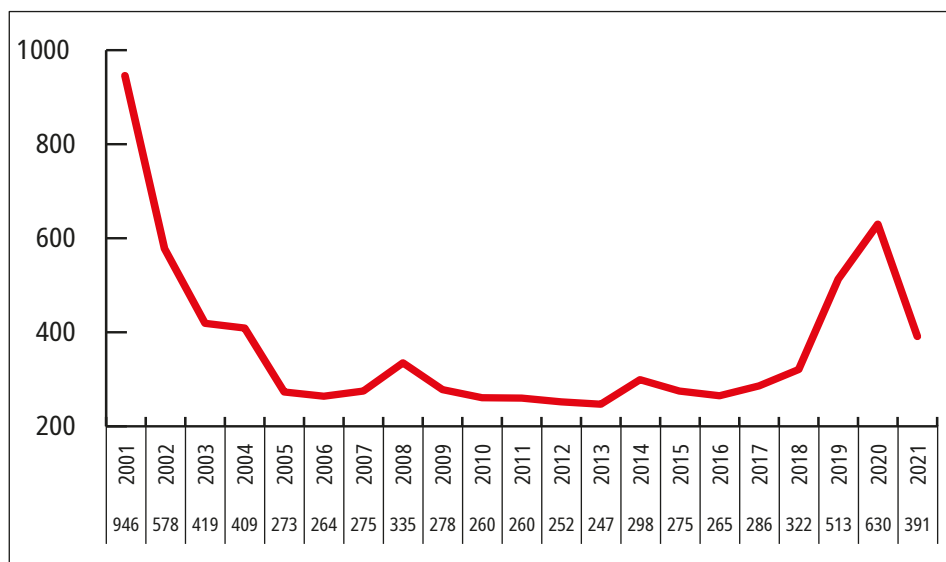
Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 18/1991), ki je mnogim državljanom omogočil odkup dotlej družbenih stanovanj, je vplival na povečanje zahtevkov po gradbeni dokumentaciji, ki so jo kupci stanovanj potrebovali za vpis etažne lastnine v zemljiško knjigo in podobno.

Pravi naval strank v arhiv pa je povzročilo sprejetje Zakona o žrtvah vojnega nasilja (Uradni list RS, št. 63/1995). Takrat je arhiv spoznalo ogromno ljudi, tudi starejših. Iskali so dokumente o požganih domovih in drugi vojni škodi, o življenju v begunstvu, zaporih, taboriščih in podobno.

Daljše obdobje oz. dokler so se upokojevali ljudje, ki so službeno pot začeli po koncu druge svetovne vojne, ko še niso bile urejene evidence na področju dela, je veliko strank iskalo potrdila o zaposlitvi.

V zadnjem času so se povpraševanja po zgoraj omenjenih dokazilih zelo zmanjšala. Vloge, povezane z denacionalizacijo, vojno škodo in delovno dobo, so res redke. Ves čas delovanja arhiva pa je prisotno povpraševanje po dokazilih o izobrazbi in državljanstvu, le odstotek le-teh se od leta do leta precej razlikuje.

V zadnjih letih je največje povpraševanje po premoženjskopравни dokumentaciji, ki jo ljudje potrebujejo za ureditev zemljiškoknjižnih zadev svojih nepremičnin. Sledi povpraševanje po gradbeni dokumentaciji, na kar je vplivalo zlasti sprejetje Gradbenega zakona leta 2017 (Uradni list RS, št. 61/2017), ki je stopil v veljavo naslednje leto. Delež zahtevkov, vezanih na premoženjskopravne zadeve, se v zadnjih petih letih giblje med 55 in 78 odstotki, tistih, vezanih na gradbene, pa med 15 in 34 odstotki vseh letnih povpraševanj strank. Preostanek

Število uporabnikov gradiva za potrebe uradnih postopkov po letih od 2001 do 2021.

Leto	Denacionalizacija	Žrtve vojnega nasilja	Šolanje	Delovna doba	Državljanstvo	Gradbene zadeve	Premoženjsko-pravne zadeve	Vojna škoda	Ostalo
2001	2	65	1,7	0,5	0	5,2	2,3	3,3	20
2002	3	48	10	0,8	0	8,3	7	3	19,9
2003	2	55	13	1	0	10	15	0	4
2004	9	43	16	2	0	13	8	5	4
2005	10	30	20	5	0	20	10	0	5
2006	0	24	54	15	1	1	5	0	0
2007	0	30	42	26	1	0	1	0	0
2008	0	26	65	8	0	0	1	0	0
2009	0	22	49	15	0	0	14	0	0
2010	0	35	25	27	0	0	13	0	0
2011	5	12	26	14	0	0	38	0	5
2012	3	1	26	33	0	0	36	1	0
2013	4	0	18	8	0	27	37	0	0
2014	0	3	15	2	0	4	71	0	5
2015	0	2	6	2	0	14	73	0	3
2016	0	0	9	0	1	15	71	2	2
2017	2	1	12	2	0	15	62	0	6
2018	1	0	6	3	0	23	60	0	7
2019	0	0	1	0	0	19	75	0	5
2020	0	0	1	0	0	18	78	0	3
2021	0	0	4	1	0	34	55	0	6

Odstotki vlog za potrebe uradnih postopkov glede na namen uporabe gradiva od 2001 do 2021.

predstavljajo dokazila o šolanju, zaposlitvi in razna druga potrdila. Število vseh vlog za potrebe uradnih postopkov se v zadnjih 20 letih giblje letno med 247 in 946, v povprečju v posameznem letu 370 vlog. Pri reševanju teh vlog pride v poštev gradivo različnih ustvarjalcev, največ pa se uporablja gradivo upravnih in sodnih organov, pri tem zlasti zapuščinske zadeve.

Uporabljanje gradiva za raziskovalne, kulturne, publicistične in podobne namene

Kadar se gradivo uporablja za znanstvenoraziskovalne, kulturne in publicistične namene ter za izobraževanje in predstavitve arhivskega gradiva, uporabniki sami pregledujejo dokumente v arhivski čitalnici, si iz njih izpisujejo, jih digital-

Reševanje vloge za uporabo gradiva v uradnem postopku, 2017.

no fotografirajo ali pa naročijo izdelavo kopij arhivu. Pri uporabi gradiva si lahko pomagajo z arhivskimi popisi, inventarji in vodniki po gradivu, ki jih uslužbenci arhiva izdelujejo ob strokovni obdelavi gradiva, ter spisovnimi evidenca-mi, kazali in pripomočki, ki so nastali pri poslovanju ustvarjalca. Do določenih evidenc in dokumentov lahko uporabniki dostopajo tudi s pomočjo iskalnika VAČ (Virtualna arhivska čitalnica). Ob prvi uporabi gradiva morajo izpolniti matični list. Gradivo, ki ga želijo pregledovati, morajo vsakokrat naročiti v čitalnici arhiva, po telefonu, elektronski pošti ali v virtualni arhivski čitalnici. Naročilnica je objavljena na spletni strani državnega arhiva, iz nje so razvidni podatki o uporabniku in namen uporabe gradiva. Iskanje podatkov za znanstvenoraziskovalne namene ni obveznost arhiva, je pa arhiv dolžan uporabnika seznanimi z arhivskimi fondi ali deli fondov, v katerih je pričakovati, da so podatki, ki jih išče. Poleg tega mora uporabnika seznanimi s čitalniškim redom in pogoji dostopa do arhivskega gradiva.

Arhivsko gradivo se praviloma daje v uporabo v originalu, včasih pa se zaradi materialnega varstva izvirnika in zmanjšanja dejavnikov tveganja za njegovo poškodovanje uporabljajo njegove reprodukcije. V preteklosti so arhivi v ta namen gradivo mikrofilmali, v zadnjih letih pa se digitalizira. Za izdelavo reprodukcij gradiva se arhivi ne odločamo le iz varnostnih razlogov, pač pa tudi z namenom dopolnitve svojih fondov in zbirk z gradivom, ki se nanaša na našo zgodovino, a se hrani v drugih ustanovah, v Sloveniji in tujini. Digitalizacija omo-

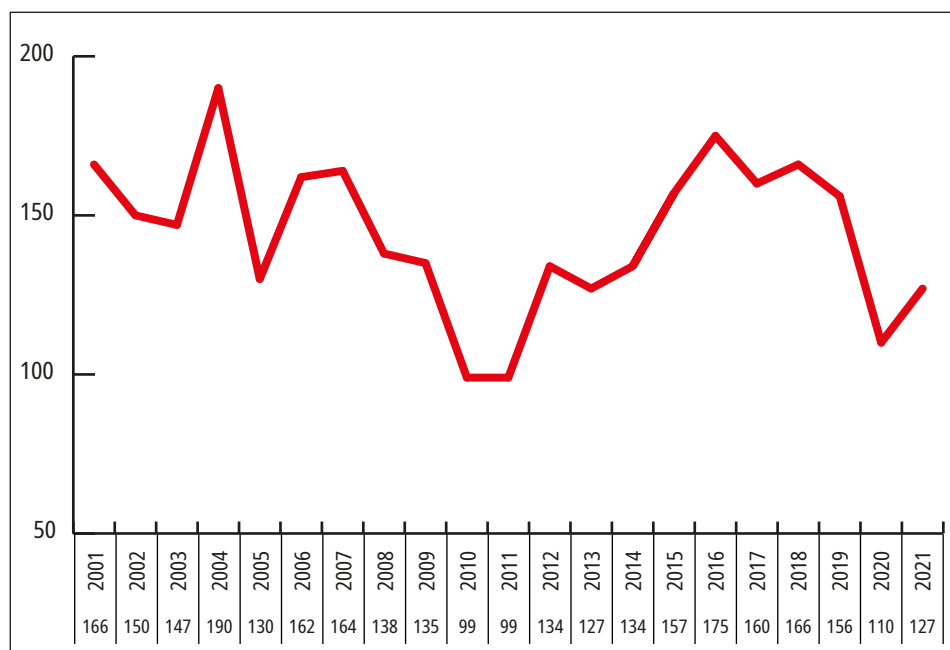

Digitalizacija gradiva
velikega formata,
2022.

goča tudi lažjo uporabo gradiva. V omenjenih ustanovah, zlasti arhivih v tujini, arhivski uslužbenci tudi evidentiramo gradivo, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence, in o tem vodimo evidence. Novogoriški arhiv je imel svojega predstavnika v delovni skupini slovenskih arhivov, ki je evidentirala gradivo v arhivih v Rimu, samostojno pa smo evidentirali predvsem v arhivih in drugih kulturnih ustanovah v Gorici, Trstu, Vidmu ter Čedadu.

Starostna in poklicna struktura uporabnikov, raziskovalne teme in s tem povezano povpraševanje po posameznih arhivskih fondih se skozi čas spreminjajo, v skladu s spremembami v družbi nasploh. Podrobno analizo na tem področju smo doslej opravili le leta 1996. V prvih letih obstoja arhiva je bila uporaba gradiva v raziskovalne, kulturne in podobne namene komaj zaznavna. Vzrok za to

je bilo slabo poznavanje arhiva, ki je bil takrat še zelo mlada ustanova, pa tudi huda prostorska stiska, ko gradiva tako rekoč ni bilo kje uporabljati. Zaradi tega so dokumente, ki so jih uporabniki takrat potrebovali predvsem za potrebe razstav in spominskih zbornikov, poiskali kar uslužbenci arhiva. Med letoma 1975 in 1980 se je število strank za raziskovalne namene gibalo med pet in deset na leto, od leta 1980 do 1985 pa med deset in dvajset. Do precejšnjega povečanja uporabe je prišlo leta 1986, ko je število strank poskočilo na 78, v naslednjih desetih letih pa je še naraščalo. V zadnjih 20 letih se giblje med 99 in 190, v povprečju 143 na leto. Ob navajanju števila strank moramo upoštevati, da raziskovalec izpolni matični list le enkrat v letu, skoraj vsak pa pride za posamezno raziskovalno temo v arhiv večkrat.

Število uporabnikov gradiva za raziskovalne namene v zadnjih 20 letih.

Med številnimi nalogami arhivov je prav uporaba arhivskega gradiva tista dejavnost, s pomočjo katere prihajajo te ustanove najbolj neposredno v stik z občani, saj ob njej ljudje najbolj konkretno občutijo korist in pomen arhivov. Uspešno rešena vloga ustanove ali posameznika je zato najboljša promocija arhiva. Lahko rečemo, da se večina vlog strank reši rutinsko, pri marsikateri pa se tudi zaplete in je do zelenega dokumenta oz. podatka težko priti. Tudi pri reševanju vlog za potrebe uradnih postopkov je zato včasih potrebno pravo raziskovalno delo. Zelo raznolike so tudi želje in potrebe uporabnikov, ki iščejo gradivo za raziskovalne, kulturne, publicistične in podobne namene. Med njimi so poklic-

Raziskovalci v čitalnici, 1997.

ni, izkušeni raziskovalci, večji uporabe arhivskega gradiva, pa tudi taki, ki jim tako delo ni domače in jih v arhiv pripelje le zanimanje za neko ozko vprašanje, pogosto vezano na preteklost domačega kraja ali lastne družine. Take stranke potrebujejo več pomoči arhivskega uslužbenca in ob tem pridejo večkrat na dan pretresljive življenjske zgodbe, osebne stiske in notranje potrebe posameznika. Lahko bi navedli več zanimivih primerov, a bomo izpostavili le enega iz novejšega obdobja, ki se nas je močno dotaknil.

Starejši gospod, z več kot osmimi križi na svojih plečih, je v spremstvu sina pri-potoval iz Hrvaške v Slovenijo, neuspešno obiskal več ustanov in se na koncu oglasil še v našem arhivu. Želel je izvedeti, kje je pokopan njegov oče, ki je kot partizan maja 1945 umrl nekje v okolici Gorice. Iz njegovih oči je sijala neizmer-na želja, da bi v jeseni svojega življenja našel očetov grob. Pojasnili smo mu, da je upanja za zanj ugoden odgovor malo, saj evidence o tem v arhivu ni. Težko mu je bilo tudi dati zanesljiv nasvet, katero gradivo bi morda lahko vsebovalo zeleni podatek. Poleg tega je bilo očitno, da gospod tako zaradi zdravja kot zara-di oddaljenosti ne bo mogel sam raziskovati oz. pregledovati gradiva. Kaj storiti, ga zavriniti? Uslužbenka arhiva si je prijazno zapisala podatke, obljubila, da bo poskušala najti, kar želi, nato pa se brez velikega upanja na uspeh lotila iskanja igle v kopici sena. Brskala je po literaturi, po gradivu borčevske organizacije, is-kala sezname padlih, pokopanih in prekopanih borcev ter po koščkih sestavljala

sliko dogajanja. Naletela je na seznam partizanov, pokopanih na večjem pokopališču na območju Goriške, a iz dokumenta ni bilo razvidno, v katerem kraju naj bi bilo omenjeno pokopališče. Predvidevala je, da gre za pokopališče tik ob slovensko-italijanski meji, in ker jo je iskanje groba tako prevzelo, da je o tem premišljevala tudi izven delovnega časa, se je kar dve nedelji zapored odpravila tja. Ime padlega partizana je sprva iskala na posamičnih grobovih, nato na skupinskih grobnicah. Kazalo je slabo, in ko je že skoraj obupala, je prav na zadnji grobnici pred izhodom s pokopališča našla tudi ime, ki ga je dotlej neuspešno iskala. Kakšno veselje! Komaj je čakala, da gospodu sporoči veselo novico, da je našla tako iskani grob. Gospod iz Hrvaške se je vrnil, pospremila ga je na kraj zadnjega počitka njegovega očeta in bila priča izjemno čustvenemu, ganljivemu in pretresljivemu dogodku: simboličnemu srečanju očeta in sina. Sin je vse življenje pogrešal očeta, ki mu ga je kruta vojna vzela že v zgodnjem otroštvu. Bolečina je bila še večja, ker ni vedel niti, kje je pokopan, in se je s starostjo vse bolj stopnjevala. Z njo pa je rasla tudi globoka želja in potreba, da po dolgih letih najde očeta. In v trenutku, ko je našel očetov grob, je našel tudi svoj notranji mir. »Zdaj bom lahko v miru umrl,« je rekel in videti je bilo njegovo olajšanje. Gospod je bil arhivu neizmerno hvaležen. Hvalil je našo prijaznost in profesionalnost, nas dajal za zgled raznim institucijam, celo evropskim, kar nam je seveda godilo. A bolj kot teh prijetnih in zagotovo tudi iskrenih besed zahvale smo bili veseli njegove sreče in notranje pomiritve, pa tudi tega, da smo bili del srečnega zaključka zanj tako pomembnega iskanja.

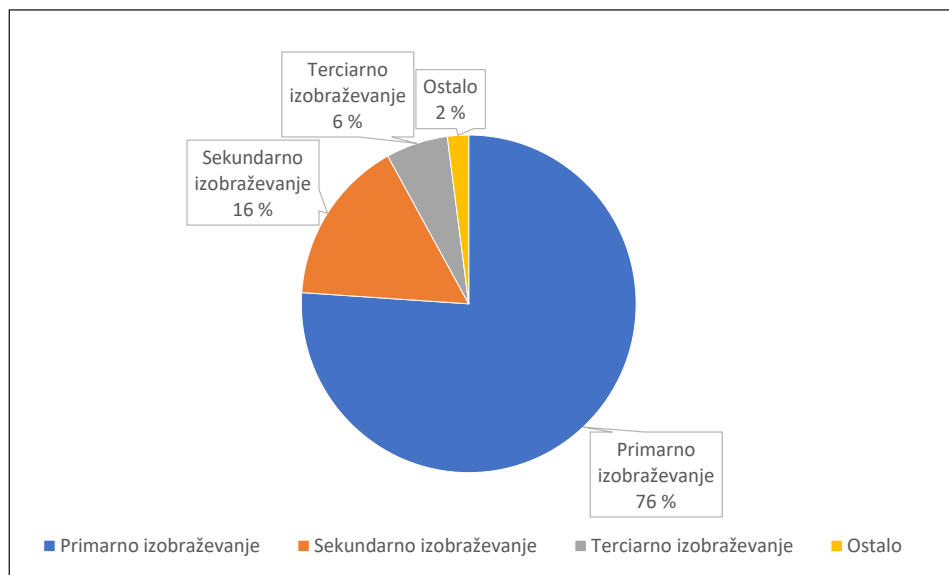
Pedagoška dejavnost

Zelo pomembna naloga arhivske službe je tudi širjenje zavesti o pomenu in poslanstvu arhivov kot skrbnikov pisne kulturne dediščine. V tem pogledu Pokrajinski arhiv v Novi Gorici že od konca 70. let prejšnjega stoletja prireja učne ure, ki so namenjene vsem zainteresiranim za seznanitev z arhivskimi vsebinami. Osrednja ciljna skupina so resda mladi, ki so vpeti v izobraževalne procese – od predšolske vzgoje, osnovnih in srednjih šol do terciarnega, višjega in visokošolskega izobraževanja – poleg njih pa so redni udeleženci učnih ur tudi društva, zainteresirani posamezniki in razne druge skupine, pri katerih velja omeniti starejše, ki so si morda zaradi pomanjkanja časa pri vseživljenjski vpetosti v delovno rutino »na stara leta« oz. v tretjem življenjskem obdobju zaželeli pogledati v delovanje arhiva ter dokumente naše lokalne preteklosti.

Kot je lepo razvidno iz spodnjega krožnega diagrama, daleč največji delež udeležencev učnih ur predstavljajo osnovnošolske in srednješolske skupine. Če pa bi se v zadevo še bolj poglobili, bi ugotovili, da gre znotraj te skupine večinoma za obiske učencev šestih razredov devetletke. Zakaj je temu tako? Odgovor je precej logičen – to je razred, v katerem se učenci prvič srečajo z zgodovino kot sa-

mostojnim predmetom, začetna poglavja pa govorijo prav o vrstah zgodovinskih virov in ustanovah, ki jih hranijo.

Število obiskov srednjih šol je skozi leta pravzaprav konstantno, pri čemer je zanimivo, da nas vsaj v zadnjih letih malo pogosteje obiskujejo dijaki šol tehničnih smeri, ki jih ob splošnem pregledu delovanja arhiva zanima tudi pogled na prihodnost arhivske službe. Njihova mladostniška radovednost je potešena tudi s predstavitvijo računalniške podpore arhivskim procesom in z odgovori na njihova vprašanja v zvezi z digitalizacijo arhivskega gradiva.

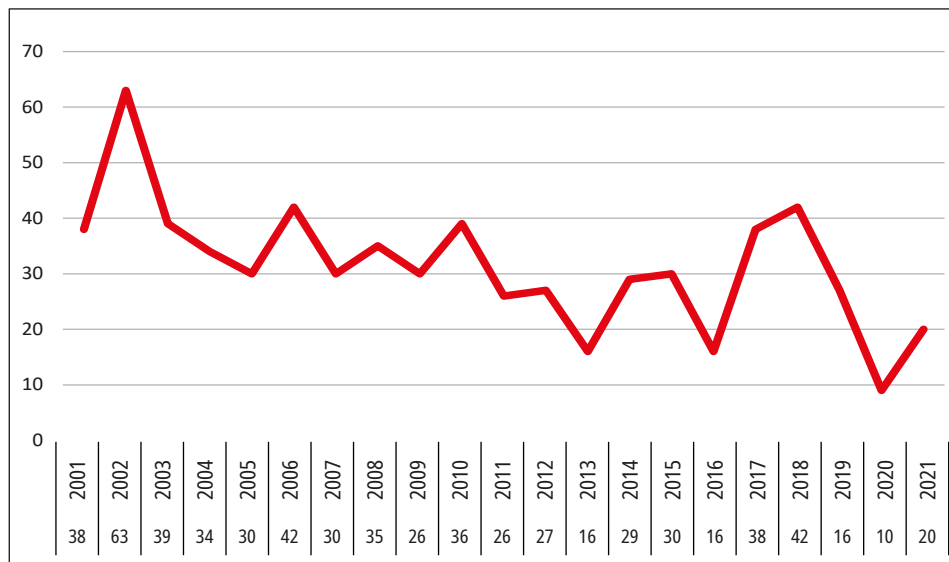

Število opravljenih ur pedagoške dejavnosti od 2001 do 2021 v odstotkih.

Sicer pa bi z vidika obiska posameznih šol lahko dejali, da so nekatere šole stalnica v našem arhivu, lahko rečemo že desetletja, druge se učnih ur udeležujejo občasno, pri čemer je seveda veliko odvisno tudi od tega, kako program dela zastavi posamezen učitelj, in od sprememb v učnih načrtih.

Sistematično izvajanje pedagoške dejavnosti je bilo sicer v našem arhivu vpeljavno v 80. letih prejšnjega stoletja, ko smo začeli pisno pozivati k sodelovanju vse šole z našega območja. Posledično se je število šol, ki obiskujejo arhiv, postopoma dvigalo in se ob prelomu tisočletja ustalilo pri številu, ki se pravzaprav ohranja vse do danes. Ob tem je zanimivo povedati, da se je nekaj časa število opravljenih učnih ur zmanjševalo kljub enakemu ali kako leto morda celo večjemu številu šol, ki so obiskale arhiv. To je bilo zato, ker se je na šolah zmanjševalo število oddelkov enega razreda. Tako je bilo do leta 2000 v arhivu letno opravljenih povprečno 40 učnih ur, podatki za zadnji dve desetletji (2001–2021) pa

nam povedo, da je arhiv v tem času izvedel skupno 660 ur pedagoške dejavnosti oz. v povprečju nekaj več kot 30 ur letno, medtem ko je skupno število udeležencev ocenjeno na deset tisoč. Spodnji graf nam lepo predstavi dinamiko izvajanja učnih ur skozi leta. Kar najbolj bode v oči, je strm padec v letu 2019, ki je

Število opravljenih ur pedagoške dejavnosti 2001-2021.

Direktor mag. Drago Trpin pozdravlja dijake Škofijske gimnazije Vipava in njihove goste, srednješolce iz Nemčije, 2015.

Šolska skupina v
arhivskem depozu,
2021.

sledil naraščanju zanimanja za učne ure v letih 2017 in 2018. Vzrok je seveda jasen – covidna kriza je tako kot v šolsko delo močno zarezala tudi v delo arhivistov. Veseli pa dejstvo, da se je v letu 2021 začel ponoven vzpon, kar nas navdaja z optimizmom, da bomo v bližnji prihodnosti spet lahko izvajali pedagoški program vsaj v predkriznem obsegu oz. ga še presegli.

Arhivi so pravzaprav zelo kompleksne ustanove, njihova dejavnost pa je splošni javnosti zagotovo manj poznana od ostalih institucij, ki delujejo na področju kulture, kar je verjetno glavni vzrok za to, da je v vsebinskem smislu največkrat izvedena tema učnih ur splošna predstavitev arhiva. Ta je zastavljena zelo široko: vključuje predstavitev poslanstva arhivov in umestitev novogoriškega arhiva v okvir slovenske arhivske mreže, udeleženci se seznanijo z delom oz. naloga mi arhivistov, spoznajo najpomembnejše arhivske dokumente, predstavitev pa se običajno nadaljuje z ogledom arhivskih prostorov in depojev, čemur sledi zaključek z ogledom aktualne razstave, ki je na ogled v preddverju arhiva. Sicer pa je predstavitev vsakokrat prilagojena v vsaj dveh pogledih: prvi je praktične na-

rave in se tiče časa, ki ga ima skupina na voljo, drugi, ki vpliva na stopnjo poglobljenosti obravnave, pa je podatek, kdo so pravzaprav obiskovalci učne ure. Dikakom in še zlasti študentom se delovanje arhiva predstavi veliko bolj poglobljeno, pri študentih tudi s predstavitvijo sistemov poslovanja in delovanjem evidenc, medtem ko je pri učencih osnovnih šol bolj izpostavljen praktični vidik, podkrepljen z ogledom gradiva dotične šole in gradiva kraja, iz katerega šola prihaja. Tema učne ure, ki po številu predstavitev sledi splošni predstavitvi arhiva, je Začetki gradnje Nove Gorice. Ostale teme, ki so vezane na posamezne arhivske dokumente kot zgodovinske vire oz. na arhivistiko, so bile skozi leta sicer nekoliko manj izvajane, ampak udeleženci so jih ravno tako zelo dobro sprejeli: Reforme Marije Terezije in Jožefa II. – urbar in kataster, Primorski Slovenci pod Italijo, Načini hranjenja različnih zvrsti arhivskega gradiva in druge.

Naj na tem mestu dodamo le še to, da se pedagoška dejavnost praviloma izvaja v arhivu, v preteklosti pa so se naši arhivisti podali tudi na teren. To se v zadnjih letih opušča, saj je vsako prenašanje originalnih arhivskih dokumentov iz arhivskih prostorov na teren precej problematično, ugotovilo pa se je tudi, da je, v ekonomskem žargonu rečeno, »dodana vrednost« za udeležence učnih ur veliko višja, če se s poslanstvom arhivov in arhivskimi dokumenti seznanijo v arhivu.

Razstave in publikacije

Razstavna dejavnost v novogoriškem arhivu dolgo ni zaživela. Že leta 1972 so sicer arhivski delavci nameravali skupaj z Goriško knjižnico in Goriškim muzejem pripraviti razstavo ob 25. obletnici priključitve Primorske k Jugoslaviji, a je zaradi pomanjkanja denarja niso. V naslednjih letih je arhiv dvakrat sodeloval pri organizaciji in postavitvi razstav, ki so jih pripravile druge ustanove. Prvo samostojno razstavo, bolj priložnostne narave, brez spremljajoče študije, je pripravil šele leta 1984, kmalu po končanem sušenju poplavljenih dokumentov. Z njo je želel ob 20. oktobru, dnevu arhivov, javnosti predstaviti izkušnje ob reševanju poplavljenega arhivskega gradiva. Prva večja lastna razstava, ki jo je spremljal tudi tiskan katalog, s strokovno razpravo in seznamom razstavljenih dokumentov pa je bila odprta februarja 1986, na dan slovesne postavitve temeljnega kamna za novo stavbo arhiva. Po vselitvi v nove prostore smo razstave postavljali pogosto, največkrat kar v preddverju arhiva. V obdobju od leta 1989 do 1993 je bilo skoraj pravilo, da je treba pripraviti dve na leto, eno ob slovenskem kulturnem prazniku, drugo ob dnevu arhivov. Pozneje smo ugotovili, da je to preveč, da obisk in odmev razstav v javnosti ni sorazmeren s časom, ki je potreben za njihovo pripravo. Leta 1994 smo zato sklenili pripravljati letno le po eno razstavo, obsežnejšo, s poglobljeno razpravo v tiskanem katalogu. V splošnem smo se tega držali, včasih pa smo zaradi raznih obletnic ali zunanjih pobud od tega odstopili.

Naše dosedanje razstave lahko razdelimo v dve skupini. V prvi skupini so tiste, ki so v celoti delo uslužbencev arhiva, v drugi pa tiste, ki jih je arhiv pripravljal v sodelovanju z drugimi ustanovami ali le pomagal pri njihovi postavitvi.

Seznam razstav in razstavnih katalogov, ki jih je arhiv pripravil do leta 2022

Med razstavami, ki jih je v celoti pripravil arhiv, so razlike. Ene so bile obsežnejše, z daljšo razpravo v tiskanem katalogu, druge malo manjše, s krajšim spremljevalnim tekstom in preprostim, v arhivu izdelanim in razmnoženim katalogom. Po letu 2002 smo začeli izdajo obsežnejših tiskanih razstavnih katalogov opuščati in od tedaj je imela večina naših razstav le zloženke ali manjše fotokopirane kataloge. Nekatere razstave je arhiv pripravil ob izidu knjig, pri nastanku katerih je sodeloval (Učiteljice v šolskih klopeh, Otmar Črnilogar, človek mnogih talentov, Anton Brcko, pozabljeni muzik).

V nadaljevanju predstavljamo razstave in razstavne kataloge, ki so v celoti plod dela arhiva po letih:

• 1984:

- Jurij Rosa, Reševanje poplavljenega arhivskega gradiva, razstava ob 20. oktobru, dnevu arhivov, in ob obletnici poplave, ki je prizadela arhivsko gradivo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Nova Gorica (upravna stavba). Tipkopis kataloga, 12 str.

• 1986:

- Lilijana Vidrih Lavrenčič in Metka Nussdorfer, Občine na Goriškem od srede 19. stol. do druge svetovne vojne, Nova Gorica (galerija salona Meblo), Ajdovščina (Pilonova galerija), Tolmin (Knjižnica Cirila Kosmača). Katalog, 54 str.

• 1987:

- Aleksandra Pavšič Milost, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici 1972–1987, razstava ob 15-letnici delovanja arhiva in odprtju nove stavbe, Nova Gorica (predavalnica arhiva). Katalog, 8 str.
- Magdalena Čehovin in drugi arhivisti, Zapisana volja Primorcev za priključitev k Jugoslaviji 1945–1947, razstava ob 40. obletnici priključitve Primorske k Jugoslaviji, Nova Gorica (preddverje arhiva). Zgibanka, 4 str.

• 1988:

- Jurij Rosa, Zgradili bomo Novo Gorico, razstava dokumentov o pripravi in začetnih delih izgradnje Nove Gorice v letih 1947 in 1948, Nova Gorica (galerija salona Meblo, skrajšana varianta v preddverju arhiva). Katalog, 24 str.

• **1989:**

- Metka Nusdorfer Vuksanović in Pavle Merku, Marij Kogoj 1892–1956, stalna razstava, Kanal (spominska soba Marija Kogoja v gotski hiši). Katalog, 40 str.
- Jurij Rosa in drugi arhivisti, Naši dokumenti pripovedujejo, Nova Gorica, stalna razstava na hodniku in v predavalnici arhiva.
- Vlasta Tul in Jurij Rosa, Od 27. aprila k 22. juliju ..., Utrinki iz arhivskih in časopisnih virov, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 12 str.

• **1990:**

- Vlasta Tul, Šolske kronike, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 28 str.
- Aleksandra Pavšič Milost, France Bevk v dokumentih Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, razstava ob stoletnici rojstva Franceta Bevka, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 11 str.

• **1991:**

- Jurij Rosa, Iz naših društvenih arhivov, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 15 str.
- Jurij Rosa, Slovenski arhivi hranijo, stalna razstava izbranih dokumentov iz slovenskih javnih in cerkvenih arhivov, Nova Gorica (predavalnica arhiva).
- Metka Nusdorfer Vuksanović in Lilijana Vidrih Lavrenčič, Elektrarne, mlini, žage, vodovodi ... v porečju Soče 1918–1943, Predstavitev dokumentov Tehničnega urada Gorica, Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva). Katalog, 18 str.

• **1992:**

- Ivanka Uršič, Ludvik Zorzut 1892–1977, razstava ob stoletnici rojstva, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 21 str.
- Ivanka Uršič, Iz zapuščine Vinka Vodopivca, Predstavitev izbranih dokumentov, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 4 str.

• **1993:**

- Jurij Rosa, Nova oblast – nova imena, Dokumenti o preimenovanjih naših krajev v letih 1948–1955, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 30 str.
- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Po sledih starih poti, razstava dokumentov tolminskega cestnega odbora 1869–1923, Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva), Tolmin (leta 1994 v Knjižnici Cirila Kosmača). Katalog, 68 str.

• **1994:**

- Vlasta Tul, Šolska praznovanja skozi čas. Nova Gorica (preddverje arhiva), Ajdovščina (Lavričeva knjižnica), Tolmin (Knjižnica Cirila Kosmača). Kata-

log, 68 str. V Ajdovščini in Tolminu je bila razstava dopolnjena z dokumenti s tamkajšnjega območja. Nekoliko dopolnjena in prirejena razstava je bila v preddverju arhiva postavljena tudi leta 2005, v okviru Dnevov evropske kulturne dediščine.

• **1995:**

- Metka Nusdorfer Vuksanović, Po Trenti z arhivskimi dokumenti, Nova Gorica (preddverje arhiva), Trenta (Informativni center Triglavskega narodnega parka Na Logu). Katalog, 75 str.

• **1996:**

- Vlasta Tul, Tamburice v Šturjah in Ajdovščini zvenijo že stoletje, Ajdovščina (Lavričeva knjižnica), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog izdala Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, 31 str.
- Aleksandra Pavšič Milost, Zadrugi dom – naš ponos, razstava o gradnji zadrugnih domov po drugi svetovni vojni, Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva), Ajdovščina (Lavričeva knjižnica). Katalog, 84 str.
- Aleksandra Pavšič Milost, Hranilnica in posojilnica v Šempetru pri Gorici, razstava ob stoletnici ustanovitve, Šempeter pri Gorici (poslopje osnovne šole), Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva). Katalog, 24 str. Razstava je bila prvič postavljena v preddverju arhiva leta 1992, kmalu po prevzemu gradiva hranilnice v arhiv. Leta 2016, ob 120. obletnici ustanovitve, je bila podobna razstava postavljena v Coroninijevem dvorcu v Šempetru pri Gorici.

• **1997:**

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Arhivski zapisi – mozaik preteklosti, razstava izbranih dokumentov iz fondov in zbirk Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ob 25-letnici delovanja arhiva in predstavitvi vodnika po fondih in zbirkah arhiva, Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva, skrajšana verzija v preddverju arhiva). Katalog, 23 str.

• **1998:**

- Vlasta Tul, 50 let Glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina, Ajdovščina (Lavričeva knjižnica), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog izdala Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, 26 str. Ob obletnici je bila izdana tudi jubilejna publikacija.
- Jurij Rosa, Ivanka Uršič, Na Solkanskem polju je raslo mesto, razstava ob 50. obletnici začetka gradnje mesta, Nova Gorica (razstavni prostor v kletnih prostorih arhiva). Katalog k razstavi, 68 str.

- Jurij Rosa, Brigadirji pri gradnji Nove Gorice, razstava ob proslavi 50. obletnice mesta Nova Gorica, Nova Gorica (preddverje arhiva).
- Vlasta Tul, Med nebom in zemljo, razstava fotografij Johanna Freunda, posvečena 80-letnici konca prve svetovne vojne, Nova Gorica (preddverje arhiva), Ajdovščina (Lavričeva knjižnica, razstava prirejena za ajdovsko območje). Zgibanka, 2 str. Leta 2014, ob stoletnici začetka prve svetovne vojne, je bila razstava postavljena v Goriški knjižnici Franceta Bevka.

• 2000:

- Metka Nusdorfer Vuksanovič, Gremo v trg, Vipava v prvi polovici 20. stoletja skozi objektiv Ivana Možeta, Vipava (v poslopju nekdanje osnovne šole), Nova Gorica (razstavní prostor v kletnih prostorih arhiva, skrajšana verzija v preddverju arhiva). Katalog, urednica Metka Nusdorfer Vuksanovič, 104 str.
- Metka Nusdorfer Vuksanovič, Bovec na starih razglednicah, razstava ob 19. zborovanju Arhivskega društva Slovenije v Bovcu, Bovec (hotel Alp).
- Vlasta Tul, Naš vrtec, razstava ob stoletnici vrtca v Solkanu, Solkan (prostorí vrtca Julke Pavletič, leta 2001 v prostorih krajevné skupnosti).

• 2001:

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Zapuščina solkanske občinske pisarne 1849–1918, razstava dokumentov iz arhivskega fonda občine Solkan v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, postavljena ob tisočletnici prve omembe kraja, Solkan (prostorí krajevné skupnosti), Kromberk (galerija Mercator centra), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 18 str.
- Jurij Rosa, Vlasta Tul, Slovenska pomlad na Goriškem 1978–1991, razstava izbranega gradiva iz arhivskih fondov in zbirk Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici ob 10. obletnici osamosvojitve Slovenije, Kromberk (galerija Mercator centra), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 26 str. Razstava je bila v preddverju arhiva ponovno postavljena junija 2011, v počastitev mednarodnega arhivskega dne in 20. obletnice osamosvojitve Slovenije.

• 2002:

- Aleksandra Pavšič Milost, Naših 30 let, razstava dokumentov ob 30. obletnici ustanovitve Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Nova Gorica (razstavní prostor v kletnih prostorih arhiva, preddverje arhiva). Katalog, 19 str.

• 2003:

- Ivanka Uršič, IX. korpus narodnoosvobodilne vojne in partizanskih odredov Jugoslavije, razstava v počastitev 60. obletnice ustanovitve, Lokve (dom krajanov). Katalog, 8. str.

• **2004:**

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Artur Lokar, ajdovski notar 1904–1926, razstava notarskih spisov Arturja Lokarja ob stoletnici njegovega rojstva, Ajdovščina (Lavričeva knjižnica), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 30 str.
- Ivanka Uršič, Srečko Kumar, 1888–1954, razstava ob 50. obletnici smrti, Dobrovo (grajsko poslopje), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 38 str.
- Aleksandra Pavšič Milost, Arhivi, varuhi preteklosti, razstava dokumentov iz slovenskih javnih in cerkvenih arhivov ob slovenskem kulturnem prazniku, postavljena na pobudo Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, Ljubljana (Knjižnica Otona Župančiča, enota Kolodvor, Osnovna šola Vič), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 22 str.
- Metka Nusdorfer Vuksanović, Restavrirano arhivsko gradivo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, razstava v sklopu prireditev Dnevi evropske kulturne dediščine 2004, Nova Gorica (predavalnica arhiva, Goriška knjižnica Franceta Bevka).

• **2005:**

- Jurij Rosa, Ivanka Uršič, Občina Miren - Kostanjevica v dokumentih časa 1952–1955, Miren (prostori osnovne šole).

• **2006:**

- Aleksandra Pavšič Milost, Hranilnica in posojilnica v Vipavi, razstava ob 110. obletnici ustanovitve, Vipava (stavba nekdanje osnovne šole), Nova Gorica (poslovna enota hranilnice Vipava, preddverje arhiva). Katalog, 42 str.
- Ivanka Uršič, Simon Gregorčič 1844–1906, razstava ob stoletnici pesnikove smrti, Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 22 str.
- Vlasta Tul, Učiteljice v šolskih klopeh, razstava slikovnih prilog iz zbornika z enakim naslovom, izdanega ob 130-letnici ustanovitve učiteljskega združenja v Gorici, Nova Gorica (preddverje arhiva).

• **2007:**

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Fran Žgur, vipavski slavček, Podraga (dom krajanov).
- Aleksandra Pavšič Milost, Soške elektrarne 60 let, razstava ob obletnici podjetja, Nova Gorica (rotunda Slovenskega narodnega gledališča, preddverje arhiva). Katalog, 14 str. Leta 2010 je bila v prostorih hidroelektrarne Solkan postavljena podobna razstava dokumentov o razvoju podjetja kot stalna postavitev (izbor dokumentov razstave iz leta 2007).
- Ivanka Uršič, Razstava ob spominski prireditvi v počastitev 60. obletnice rojstva Marka Vuka, Mirenski Grad (prostori Gnidovčevega doma).

• **2008:**

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, Franc Premrl, podraški župnik in fotograf, razstava fotografij, Podraga (dvorana krajevnega doma), Lozice (dvorana krajevnega doma), Nova Gorica (preddverje arhiva). Katalog, 145 str.

• **2011:**

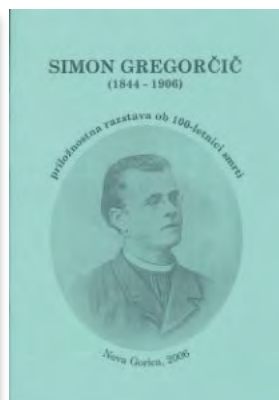
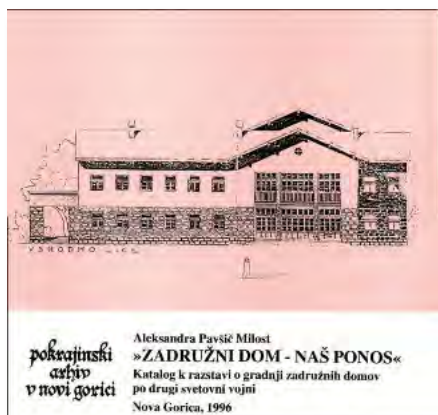
- Aleksandra Pavšič Milost, Z dopisom se predstavim, logotipi v spisih podjetij, Nova Gorica (rotunda Slovenskega narodnega gledališča, preddverje arhiva). Katalog, 56 str.
- Aleksandra Pavšič Milost, Oče in sin zapisana glasbi: Ivan Kacin (1884–1953), Paul John Sifler (1911–2001), razstava ob stoletnici rojstva Paula Siflerja, Miren pri Gorici (župnišče), Polhov Gradec (Polhograjska graščina). Katalog, 52 str. Leta 2012 je bila razstava postavljena v Gorici (Dom Franca Močnika pri cerkvi sv. Ivana), leta 2013 pa še v Goriški knjižnici Franceta Bevka v Novi Gorici in Otaležu (šolsko poslopje), v počastitev 60-letnice smrti Ivana Kacina.

• **2012:**

- Jurij Rosa, Ivanka Uršič, Vinko Vodopivec (1878–1952), razstava ob 60-letnici smrti duhovnika in glasbenika, Kromberk (prostor Goriškega muzeja). Katalog, 36 str. Leta 2014 je bila razstava predstavljena v Dom krajevnosti Kromberk.
- Ivanka Uršič, Riko Debenjak 1908–1987, stalna razstava dokumentov iz zapuščine Rika Debenjaka, postavljena ob 35. obletnici Galerije Rika Debenjaka in odprtju njegove spominske sobe, Kanal (Gotska hiša na Kontradi, spominska soba Rika Debenjaka).

• **2014:**

- Lilijana Vidrih Lavrenčič, 150 let Vipavske čitalnice – njen pomen za razvoj javne knjižnice, razstava o ustanovitvi in delovanju Vipavske čitalnice ter o društvenih knjižnicah na območju sedanje vipavske občine, Vipava (Lanthierjev dvorec, prostori knjižnice). Zgibanko izdala in založila Lavričeva knjižnica Ajdovščina, 4 str. Leta 2015 je bila razstava postavljena na Erzeltu (poslopje nekdanje šole), v Novi Gorici (preddverje arhiva), leta 2016 v Podragi (dom krajanov), leta 2017 pa je bil del razstave postavljen na Slapu pri Vipavi (poslopje nekdanje šole) ob odprtju nove knjižnice.
- Ivanka Uršič, Rado Simoniti 1914–1981, razstava ob stoletnici rojstva, Dobrovo (grajski prostori), Ajdovščina (Lokarjeva galerija), Nova Gorica (Goriška knjižnica Franceta Bevka).

• **2015:**

- Metka Nusdorfer Vuksanović in Jurij Rosa, Dolga pot do krajše ceste, razstava ob 30. obletnici odprtja »sabotinske« ceste, Šmartno (Hiša kulture), Nova Gorica (avla upravne stavbe, preddverje arhiva). Zgibanka.

• **2017:**

- Metka Nusdorfer Vuksanović in Jurij Rosa, Frnaža – mesto v malem, razstava ob 70. obletnici mesta Nova Gorica, Nova Gorica (Galerija Frnaža, avla občinske stavbe, preddverje arhiva). Zgibanka. Leta 2019, ob krajevnem prazniku, je bila razstava na željo Krajevne skupnosti Nova Gorica ponovno postavljena v Galeriji Frnaža.
- Aleksandra Pavšič Milost, Želimo k matični domovini, razstava ob 70. obletnici podpisa Pariške mirovne pogodbe, Nova Gorica (upravna stavba, preddverje arhiva).
- Metka Nusdorfer Vuksanović, S polja v mesto vrtnic – Nova Gorica nekoč in danes, razstava ob 70-letnici začetka gradnje Nove Gorice, Nova Gorica (zunanja postavitve na zelenici ob Goriški knjižnici Franceta Bevka). Podobna razstava je bila leta 2013, ob zborovanju Arhivskega društva Slovenije v Novi Gorici, postavljena v hotelu Perla, nato leta 2014 v Galeriji Frnaža v Novi Gorici in leta 2017 v preddverju arhiva.

• **2018:**

- Jurij Rosa, Ivanka Uršič, Jasnil si nam slovenskega jezika dušo, dokumenti o postavitvi spominske plošče patru Stanislavu Škrabcu na Kostanjevici leta 1970, Kostanjevica nad Novo Gorico (prostori frančiškanskega samostana), Nova Gorica (preddverje arhiva).
- Ivanka Uršič, Korespondence patra Janeza Škrabca in Mateja Andrejeviča Ternovca, Kostanjevica nad Novo Gorico (knjižnica frančiškanskega samostana).

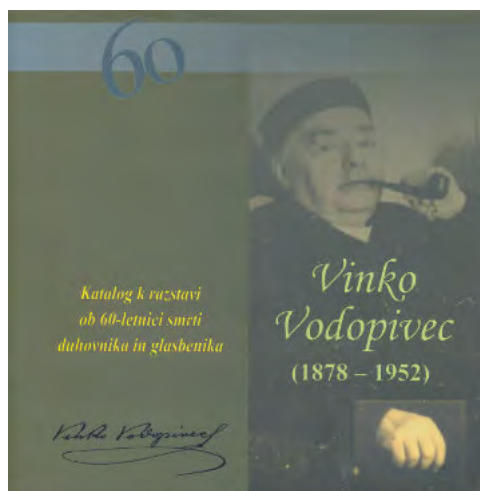
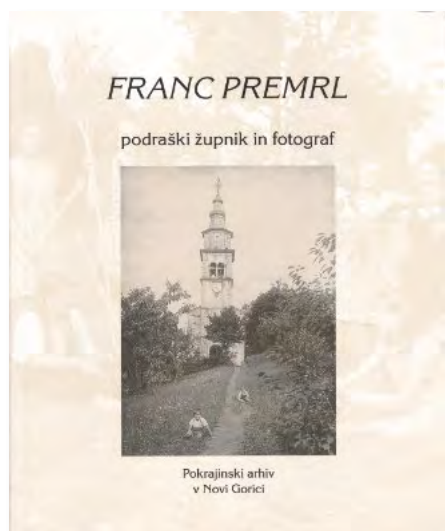
• **2019:**

- Ivanka Uršič, Anton Brcko - Selko Dragar, 1911–1939, cerkveni glasbenik, organist, pevec, zborovodja, skladatelj, razstava ob 80. obletnici smrti glasbenika in izidu knjige avtorja Andreja Marinčiča, Osek (Dom krajanov), Šempas (župnišče, del razstave), leta 2020 Nova Gorica (preddverje arhiva).
- Tanja Martelanc in drugi arhivisti, Arhivske »cvetke« ali tudi uradni dokumenti so lahko zabavni, razstava v okviru projekta Dnevi evropske kulturne dediščine, Nova Gorica (preddverje arhiva, Goriška knjižnica Franceta Bevka).

• **2020:**

- Uroš Lavrenčič Mugerli, Meja na zahodu, razstava ob 100. obletnici sklenitve Rapalske pogodbe, spletna postavitve 2020.

- Aleksandra Pavšič Milost, France Bevk, književnik in politik, razstava ob 130-letnici rojstva in 50-letnici smrti, Nova Gorica (preddverje arhiva).
- **2021:**
 - Metka Nusdorfer Vuksanović, Med puškami in tanki, Tudi v Rožni Dolini se je zgodila vojna za Slovenijo, razstava ob 30. obletnici osamosvojitve Slovenije, Nova Gorica (preddverje arhiva).
- **2022:**
 - Ivanka Uršič, Naših 50 let, razstava ob 50. obletnici ustanovitve arhiva, Nova Gorica (rotunda Slovenskega narodnega gledališča).

Seznam razstav, pri pripravi ali postavitvi katerih je bil arhiv le eden od sodelujočih

Kot že rečeno, je arhiv včasih pripravil razstave tudi skupaj z drugimi organizacijami. Pri tem je največkrat šlo za sodelovanje kulturnih ustanov na lokalni ravni, včasih za sodelovanje med več slovenskimi arhivi ali za sodelovanje s šolami in vrtci. Nekajkrat pa je arhiv sodeloval le pri postavitvi in vodenju po razstavah, ki so jih v celoti pripravile druge ustanove. V nadaljevanju kronološko navajamo razstave, pri katerih je arhiv sodeloval:

• 1976:

Nacionalni programi pri Slovencih 1948–1918, razstava Arhiva Slovenije, arhiv je sodeloval le pri njeni postavitvi v gradu Kromberk.

• 1979:

Komunistična partija Slovenije 1919–1941, razstava Arhiva Slovenije, arhiv je sodeloval pri njeni postavitvi v domu krajevnih skupnosti Nova Gorica, ob zborovanju arhivskih delavcev Jugoslavije v Novi Gorici.

• 1982:

Tito, misel, beseda in delo, potujoča razstava Arhiva Jugoslavije, ki jo je arhiv dopolnil s poglavjem Tito na Goriškem; postavljena v domu krajevnih skupnosti Nova Gorica.

• 1989:

Gradnja Nove Gorice, razstavo je arhiv v domu krajevnih skupnosti v Novi Gorici pripravil skupaj z Goriškim muzejem in Francem Mervičem, nekdanjim brigadirjem.

• 1991:

Arhiv je sodeloval pri zbiranju dokumentov iz fondov in zbirk arhiva o razvoju šol v Novi Gorici za razstavo, pripravljeno ob srečanju mest Evrope, ki je potekalo v okviru društva za zgodovino pedagogike v Celovcu.

• 1994:

- Razvoj gledališke dejavnosti na Primorskem, razstava je bila pripravljena s Primorskim dramskim gledališčem Nova Gorica, postavljena pa v prostorih gledališča.
- Mlini in žage na Močilniku, razstava je bila pripravljena v sodelovanju z Osnovno šolo Draga Bajca Vipava, podružnico Podnanos, postavljena je bila v gasilskem domu v Podnanosu.

• 1999:

- Primorska poje – 30 let, razstava, pripravljena z Goriškim muzejem, je bila na ogled v rotundi gledališča v Novi Gorici, leta 2000 je gostovala v Kulturnem

domu Lojze Bratuž v Gorici in v skrajšani obliki v Kopru, v prostorih Banke Koper.

- Dekleta in šola, razstava Zgodovinskega arhiva na Ptuju, postavljena v rotundi gledališča v Novi Gorici. Arhiv jo je dopolnil s poglavjem o izobraževanju žensk na Goriškem, leta 2000 je bila postavljena v Muzeju novejši zgodovine v Ljubljani.

• **2002:**

- Ko je bila oblast še ljudska, razstava je bila pripravljena z Goriškim muzejem in Goriško knjižnico v avli občinske stavbe ob 50. obletnici upravne stavbe v Novi Gorici.
- Otrok in igra, razstava je bila postavljena v prostorih Tolminskega muzeja v sodelovanju z vrtcem v Tolminu.

• **2005:**

Stanko Premrl, 1880–1965, razstava je bila pripravljena v sodelovanju z Goriško knjižnico Franceta Bevka v prostorih knjižnice.

• **2011:**

- Milijon 289 tisoč 369 za samostojno Slovenijo – 20. obletnica plebiscita, razstava Arhiva Republike Slovenije, postavljena v avli upravne stavbe v Novi Gorici v sklopu prireditev ob prazniku Mestne občine Nova Gorica, arhiv sodeloval le pri postavitvi in vodstvu po razstavi.

• **2014:**

- Prekomorci in Rado Simoniti, razstava je bila pripravljena v sodelovanju z Muzejem novejši zgodovine Slovenije v Lokarjevi galeriji v Ajdovščini.
- Rafael Nemec, 1914–2014, razstava in katalog sta bila pripravljena v sodelovanju z Goriškim muzejem, posvečena pa 100. obletnici rojstva akademskega slikarja, restavradorja in pedagoga. Razstava je imela dva dela. V Coroninijevem dvorcu v Šempetru pri Gorici so bila na ogled zgodnja dela, v prostorih Goriškega muzeja v Kromberku pa osnutki, študije in kasnejša dela. Katalog, 130 str.

• **2015:**

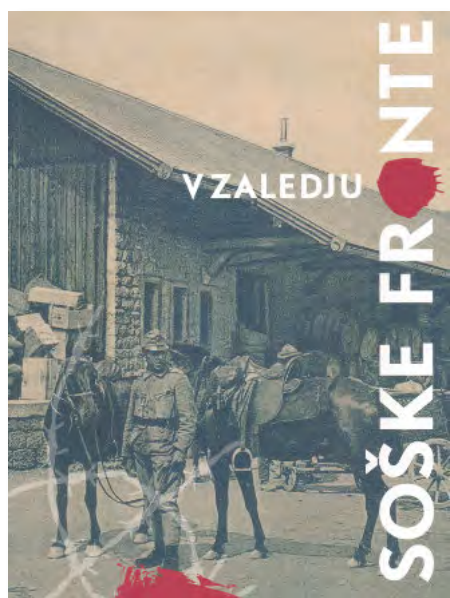
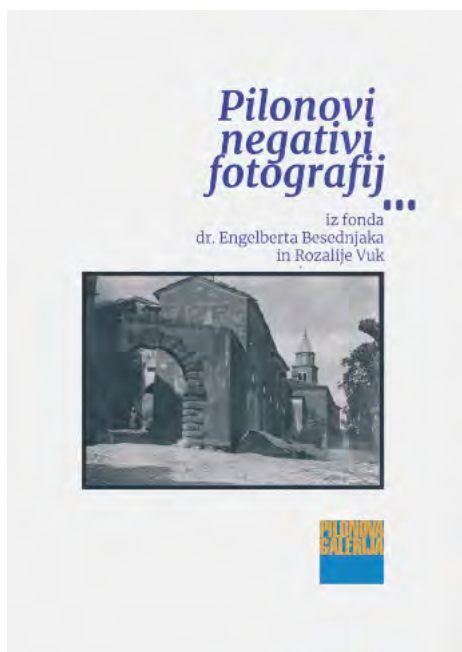
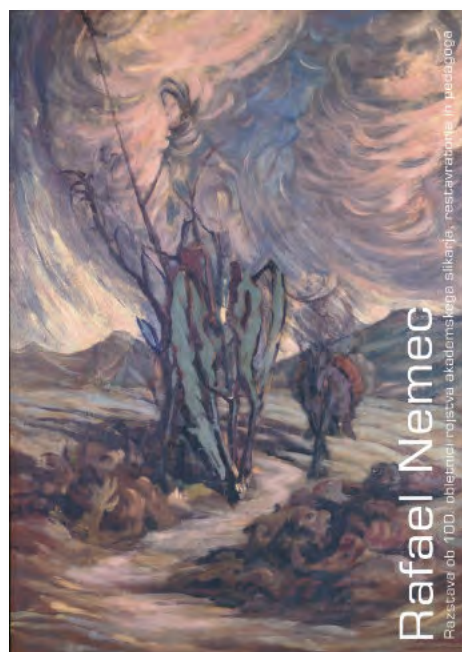
- V zaledju soške fronte, potujoča razstava, posvečena 100. obletnici začetka soške fronte, pripravljena skupaj z Zgodovinskim arhivom Ljubljana, Pokrajinskim arhivom Koper, Tolminskim muzejem in Gornjesavskim muzejem Jesenice. Na ogled je bila v avli upravne stavbe v Novi Gorici. Zgibanka, katalog, 60 str.

• **2016:**

- Arhivi – zakladnice spomina, potujoča razstava, pripravljena skupaj z drugimi javnimi in cerkvenimi arhivi v Sloveniji. Na ogled je bila v Goriški knjižnici Franceta Bevka v Novi Gorici in Knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu.

• 2020:

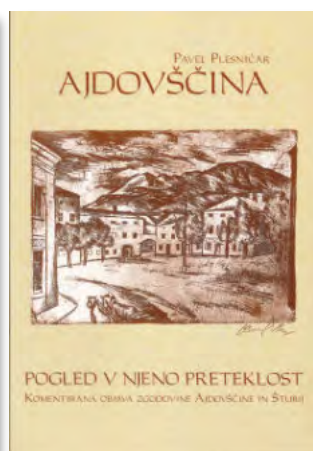
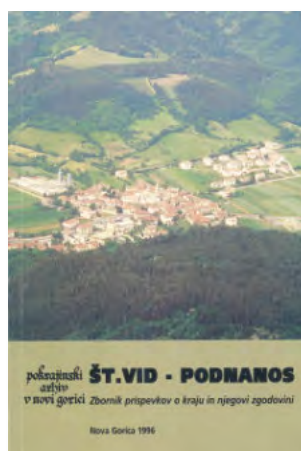
- Pilonovi negativi fotografij iz fonda dr. Engelberta Besednjaka in Rozaliije Vuk, razstava in katalog sta bila pripravljena v sodelovanju s Pilonovo galerijo v Ajdovščini, kjer je bila razstava tudi na ogled. Katalog, 95 str.

Priročniki, vodniki, zborniki, izdani v obdobju 1972–2022

Večino izdanih publikacij arhiva predstavljajo razstavni katalogi, ki so omenjeni že pri razstavah. Izšlo pa je tudi nekaj priročnikov, vodnikov po fondih in zbirkah arhiva, zbornikov ter podobnih publikacij. Nekatere izmed teh knjig so v celoti delo uslužbencev arhiva, pri nastanku nekaterih pa je bil arhiv le eden izmed sodelujočih. V nadaljevanju so predstavljeni priročniki, vodniki in zborniki, ki jih je med letoma 1972 in 2022 izdal arhiv samostojno ali pa je bil eden od izdajateljev :

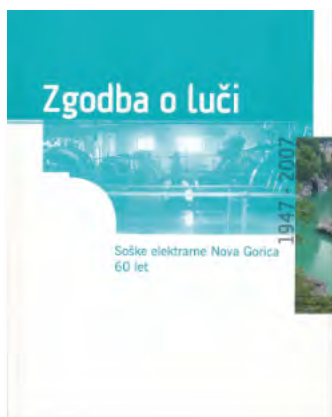
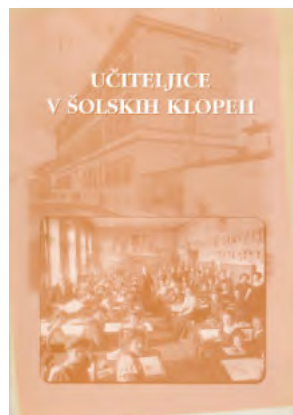
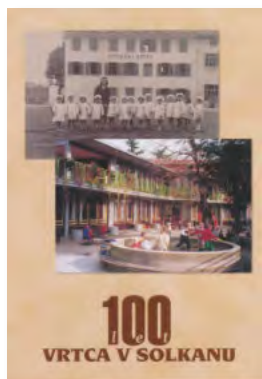
1. Ljudmila Bezljaj Krevel, Irena Mordej Baloh, Stanislav Murovec, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Publikacija 1. Nova Gorica, 1972, 123 str.
Že leta 1972, takoj po ustanovitvi, je arhiv izdal brošuro z naslovom Publikacija 1, v kateri so objavljeni prispevki o goriški fronti, arhivskih predpisih in upravnopolitičnih spremembah na območju severnoprimeških občin od prve svetovne vojne dalje.
2. Ljudmila Bezljaj Krevel, Magdalena Čehovin, Stanislav Murovec, Janez Kos, O varstvu arhivskega in registraturnega gradiva. Nova Gorica, 1976, 50 str.
3. Ljudmila Bezljaj Krevel, Magdalena Čehovin, Kristina Koglot, Stanislav Murovec, Aleksandra Pavšič Milost, Jurij Rosa, Vlasta Tul, Lilijana Vidrih Lavrenčič, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Publikacija 2. Nova Gorica, 1982, 123 str.
Publikacijo štejemo za prvi vodnik po fondih in zbirkah arhiva, čeprav nima vseh elementov vodnika. Poleg podatkov o arhivskem gradivu so v publikaciji objavljeni tudi dokumenti o zgodovini arhiva in članek o arhivskih virih za zgodovino Goriške.
4. Metka Nusdorfer Vuksanović, Jurij Rosa, Lilijana Vidrih Lavrenčič, Občinska središča v obdobju 1814–1961 na območju sedanjih občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin. Nova Gorica, 1991, 61 str.
5. Št. Vid – Podnanos, Zbornik prispevkov o kraju in njegovi zgodovini, urednik Jurij Rosa. Nova Gorica, 1996, 229 str.
6. Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, urednica Vlasta Tul. Nova Gorica, 1997, 264 str.
7. Pavel Plesničar, Ajdovščina – Pogled v njeno preteklost, Komentirana objava zgodovine Ajdovščine in Šturij, urednica Ivanka Uršič. Nova Gorica, 1998, 184 str.
Gre za objavo dela šolnika, krajevnega zgodovinarja in publicista Pavla Plesničarja, ki ga je arhiv v rokopisu prejel v okviru njegove osebne zapuščine.
8. 50 let Glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina, urednica Vlasta Tul. Ajdovščina, 1998. Izdala: Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, 68 str.
9. Vlasta Tul, Kdo smo in kaj delamo. Nova Gorica, 1997, 2000, 2008, predstavljena zgibanka, 6 str. Zgibanka z osnovnimi podatki o arhivu, arhivskem gradivu in njegovi uporabi je izšla leta 1997 ob 25. obletnici delova-

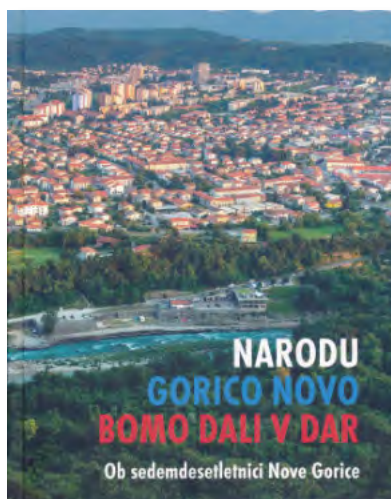
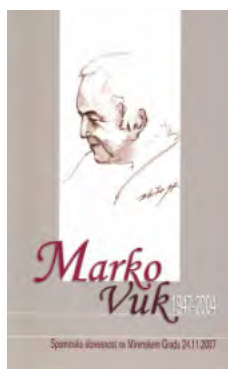
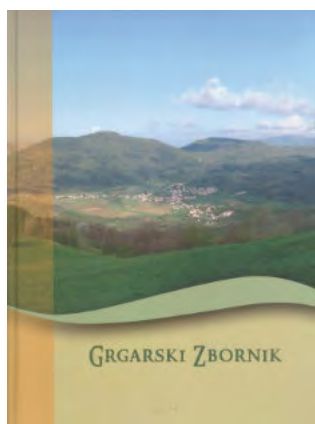

nja arhiva. Leta 2000 in nato še leta 2008 je izšla dopolnjena različica z enakim naslovom.

10. 100 let vrtca v Solkanu, urednica Vlasta Tul. Nova Gorica, 2000. Izdali in založili: Založba Branko, Nova Gorica, Založništvo Jutro, Ljubljana, in Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 112 str.
11. Zapisi preteklosti bogatijo našo prihodnost, predstavitvena videokaseta Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, scenarij Vlasta Tul. Nova Gorica, 2000, 15' 26".
12. Vzgojnovarstveni zavod Ilke Devetak Bignami Tolmin, 1901/02 – 2001/02, urednica Vlasta Tul. Tolmin, 2002. Izdala: VVZ Ilke Devetak Bignami Tolmin in Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 120 str.
13. Zbornik Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Ob 30. obletnici ustanovitve, urednik Drago Trpin. Nova Gorica, 2002, 248 str.
14. Učiteljice v šolskih klopeh, Zbornik ob 130. obletnici ustanovitve Slovenskega učiteljskega društva za dekleta v Gorici, urednica Vlasta Tul. Nova Gorica, 2005, 320 str.
15. Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič, Za dom in rod, v spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda 5. julija 1920. Nova Gorica, 2006. Izdala in založila Krajevna skupnost Prvačina s sodelovanjem Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, 31 str.
16. Aleksandra Pavšič Milost, Zgodba o luči, Soške elektrarne Nova Gorica 60 let. Nova Gorica, 2007. Izdale in založile Soške elektrarne Nova Gorica v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, 144 str.
17. Grgarski zbornik, zbornik različnih prispevkov o zgodovini kraja, urednica Justina Doljak. Grgar, 2009. Izdala: Krajevna skupnost Grgar in Turistično društvo Grgar v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici in Zgodovinskim društvom za Severno Primorsko, 345 str.
18. Marko Vuk 1947–2004, Spominska slovesnost na Mirenskem Gradu 24. 11. 2007, uredili Ivanka Uršič, Marija Češčut in Jurij Rosa. Gorica, 2010. Izdala: Goriška Mohorjeva družba in Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, 146 str.
19. ARHIVI – zakladnice spomina, urednik Andrej Nared, uredniški odbor: Zdenka Bonin, Mojca Horvat, Danijela Juričič Čargo, Marjana Kos, Blaž Otrin, Aleksandra Pavšič Milost, Lilijana Urlep, Marjan Vogrin, Dejan Zadravec, Aleksander Žižek. Ljubljana, 2014. Izdali: Arhiv Republike Slovenije, regionalni arhivi in škofijski arhivi, 534 str.
20. Vodnik po arhivskem gradivu 1. svetovne vojne, urednik Jure Volčjak, uredniški odbor: Bojan Himmelreich, Aleš Jambreč, Teja Krašovec, Jure Maček, Blaž Otrin, Luka Tul, Lilijana Urlep, Lilijana Vidrih Lavrenčič, Barbara Žabota. Ljubljana, 2017. Izdali: Arhiv Republike Slovenije, regionalni arhivi in škofijski arhivi, 623 str.

21. Varovanje dokumentarnega in arhivskega gradiva pri izvajalcih vzgoje in izobraževanja. December 2017. Izdali in založili: Zgodovinski arhiv Celje, Pokrajinski arhiv Koper, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Pokrajinski arhiv Maribor, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Zgodovinski arhiv na Ptuj, Arhiv Republike Slovenije, 118 str., e-knjiga.
22. Vojko Pavlin, Goriška – od zadnjih goriških grofov do habsburške dežele. Nova Gorica, 2017, 288 str.
23. Narodu Gorico novo bomo dali v dar, Ob sedemdesetletnici Nove Gorice, urednik Branko Marušič. Nova Gorica, 2017. Izdali: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Nova Gorica in Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica s sodelovanjem Goriškega muzeja in Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, 277 str.
24. Andrej Marinčič, Anton Brcko - Selko Dragar, Pozabljeni muzik 1911–1939. Nova Gorica, 2019, 152 str.

Uslužbenci arhiva so s strokovnimi članki in drugimi objavami sodelovali tudi pri nastanku številnih publikacij, ki so jih izdale druge organizacije. Večinoma je šlo za krajevne zbornike in podobne jubilejne publikacije, izdane ob okroglih obletnicah ustanov in posameznikov (Zbornik Primorske – 50 let, Primorska poje – 30 let, Brecljev zbornik, Iztrgano iz spomina, Zahodna Banjška planota skozi čas, Marušičev zbornik, Vesela Goriška ...). Arhiv se odziva zlasti na pobude iz lokalnega okolja, pri čemer velja načelo, da mora strokovna razprava, ki jo pripravi uslužbenec arhiva, vsaj v večji meri temeljiti na arhivskem gradivu, ki ga hrani arhiv. Na dogajanje v lokalnem in širšem okolju se uslužbenci arhiva odzivajo tudi s pripravo predavanj in krajših predstavitev zgodovinskih dogodkov ali arhivskega gradiva.

Sodelovanje z Arhivskim društvom Slovenije

Omeniti velja tudi tesno povezavo arhiva z delom Arhivskega društva Slovenije. Arhiv ima svoje predstavnike v društvenih organih, sodeluje pa tudi pri izvajanju konkretnih akcij društva, med katerimi ima pomembno mesto organizacija arhivskih strokovnih posvetovanj, ki jih društvo praviloma izpelje vsaki dve leti, vsakič v sodelovanju z enim izmed arhivov. Novogoriški arhiv je bil doslej soorganizator šestkrat. Prvič se je odzval že leta 1972, takoj po ustanovitvi. Enkrat, leta 1979, je šlo za zborovanje arhivskih delavcev Jugoslavije (potekalo je v Novi Gorici), petkrat pa za zborovanja slovenskih arhivistov. Leta 1972, 1982, 1993 in 2013 so potekala v Novi Gorici, leta 2000 pa v Bovcu. Na nekaterih arhivskih zborovanjih so uslužbenci arhiva sodelovali tudi kot referenti. Z razpravami, poročili in predstavitvami arhivskega gradiva sodelujejo tudi pri nastajanju društvenega glasila Arhivi. Za delo v društvenih organih je novogoriškemu arhivu doslej po dogovorjenem ključu kroženja med slovenskimi arhivi v treh mandatih pripadalo predsedniško mesto (1990–1992, 2001–2003, 2016–2018), dva mandata je imel člana v komisiji za podeljevanje Aškerčevih nagrad in priznanj (2006–2010, 2018–2022), od leta 2002 do 2019 v uredniškem odboru Virov, v izvršnem odboru društva in uredniškem odboru glasila Arhivi pa ima svojega predstavnika kontinuirano od leta 1979 oz. 1976.

Dr. Jože Žontar, ki je kot uslužbenec Arhiva Slovenije strokovno veliko pomagal novoustanovljenemu arhivskemu zavodu v Novi Gorici, je bil prvi prejemnik Aškerčeve nagrade, najvišjega priznanja Arhivskega društva Slovenije za delo na arhivskem področju, 2002 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Vabilo na 26. zborovanje Arhivskega društva Slovenije v Novi Gorici, 2013.

Uporaba novih tehnologij pri delu v arhivu

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici se je z novimi, nepapirnimi nosilci informacij srečal že hitro po svoji ustanovitvi. Zgodovinske razmere so namreč zunaj naših meja pustile tudi veliko arhivskega gradiva, ki bi nam po izvornosti (provenien-
ci) pripadalo, zato smo ostali brez dela dokumentacije, ki bi lahko bila zanimiva za odkrivanje naše preteklosti. Rešitev je predstavljalo njeno mikrofilmanje, ki se je izvajalo pretežno pri zunanjih izvajalcih. Za branje mikrofilmov je vodstvo arhiva sredi 70. let poskrbelo z nabavo mikročitalca, z leti pa ga je zamenjalo z zmogljivejšimi in bolj sodobnimi čitalci mikrofilmov. Računalniška in telekomunikacijska tehnologija v 80. letih prejšnjega stoletja je kot novo moderno orodje tudi v arhivistiki temeljito spremenila obstoječo obliko klasičnih naprav ter informacijskih sistemov.

Omara z računalniškim strežnikom, 2022.

Začetki informatizacije v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici segajo v leto 1987, ko se je za potrebe osnovnega popisovanja gradiva in tajniških del nabavilo par novih osebnih računalnikov z operacijskim sistemom DOS. Sledilo je nekaj uvodnih tečajev in informiranj o uporabi urejevalnika besedil Wordstar in podatkovne zbirke dBase. Nekako istega leta so se tudi v goriškem arhivu že začele kazati potrebe po namenskem programskem orodju za popisovanje arhivskega gradiva. Zato se je leta 1988 od Arhiva RS prevzelo računalniški program Armida, ki ga je že uporabljalo nekaj slovenskih arhivov. Program je postal osnova vseh temeljnih podatkov o fondih in zbirkah, ki so se prevzemali v arhiv. Prenos podatkov

Fundus	Dates
SI_PANG-E220 Besedna, glasbena in izrazna umetnost	1954-2018
SI_PANG/0733 Slovensko narodno gledališče Nova Gorica	1964-2020
SI_PANG/0733/001 Organizacija in poslovanje	1963-2008
SI_PANG/0733/001/001 Zapisniki sej	1963-2008
SI_PANG/0733/001/002 Predpisi in splošni akti	1955-2004
SI_PANG/0733/001/002_00001 Pravila Goriškega gledališča	1955.05.04
SI_PANG/0733/001/002_00002 Statut Goriškega gledališča	1973.12.15
SI_PANG/0733/001/002_00003 Samoupravni sporazum o medsebojnih delovnih razmerjih delavcev v PDG	1974.06.29
SI_PANG/0733/001/002_00004 Hlani red za Goriško gledališče	1957.01.01
SI_PANG/0733/001/002_00005 Pravilnik o delitvi osebnih dohodkov honorarno zaposlenega umetniškega in pomožnega umetnika	1963.12.25
SI_PANG/0733/001/002_00006 Pravilnik o delitvi osebnega dohodka in povračila stroškov uslužbenem in delavcem Meane...	s.d. (brez datuma)
SI_PANG/0733/001/002_00007 Pravilnik o oblikovanju in delitvi dohodka in osebnih dohodkov v Mestnem gledališču v Novi...	1964.10.28
SI_PANG/0733/001/002_00008 Pravilnik o denarnih nadomestilih za prvih 30 dni zadržanosti od dela zaradi začasne nezmo...	1967.05.31
SI_PANG/0733/001/002_00009 Pravilnik o delitvi čistega dohodka in sredstev za osebne dohodke in skupno porabo	1978.03.22
SI_PANG/0733/001/002/00001 Pravilniki o delovnih razmerjih	s.d. (brez datuma)
SI_PANG/0733/001/002_00010 Samoupravni sporazum o združevanju dela delavcev v delovno organizacijo Primorsko dram...	1977.12.29
SI_PANG/0733/001/002_00011 Poslovnik o delu Sveta PDG	s.d. (brez datuma)
SI_PANG/0733/001/002_00012 Pravilnik o avtorskih pravicah in izplačevanju avtorskih honorarjev	2004-
SI_PANG/0733/001/003 Statistika	1962-1979
SI_PANG/0733/001/004 Referendumi	1980-2008
SI_PANG/0733/001/005 Volitve	1982-2008
SI_PANG/0733/001/006 Ankete	1979
SI_PANG/0733/001/007 Dopisi	1957-1982
SI_PANG/0733/001/008 Poročila	1988-1990
SI_PANG/0733/002 Finančna in računovodska dokumentacija	1956-1977
SI_PANG/0733/003 Tehnična dokumentacija	1954-1978
SI_PANG/0733/004 Dokumentacija o gledališki dejavnosti	1954-2018
SI_PANG/1204 Mostovna	2001-2014

Primer popisa fonda v podatkovni zbirki scopeArchiv, 2022.

v Armido iz analogne oblike je za goriški arhiv opravil soavtor omenjenega programa Milan Bizjak. Zaposleni so nato preverjali in popravljali vnose ter sprotno dopolnjevali podatke ob novih prevzemih oz. ugotovitvah fondov in zbirk ter njihovih ustvarjalcev. Tam so bili podatki najbolj sveži in strnjeno na razpolago, program je omogočal tudi različne kombinacije ukazov, obenem pa ponujal hitre rešitve nekaterih zamudnih statističnih izračunov. S pridom se je uporabljal tudi za izdelovanje arhivskih popisov. Podatki so služili predvsem interni uporabi oz. pripravi za nadaljnjo obravnavo. Predstavljal je tudi osnovo za pripravo vodnika po fondih in zbirkah arhiva, ki je izšel leta 1997. K izdelavi vodnika je s svojim znanjem največ pripomogla druga soavtorica programa Armida Darja Plevel. Zgolj kot zanimivost: ime računalniškega programa Armida je sestavljeno iz prvih dveh črk besede arhiv ter imen avtorjev programa Milana in Darje.

Armida pa žal ni omogočala primerne nadgradnje, zato je ob njej že nastajal nov računalniški program InfoArh. Prilagoditev podatkov iz Armide za vodnik je kasneje služila tudi za prenos v podatkovno zbirko InfoArh. Konec 90. let se je namreč pri Arhivu Republike Slovenije začelo razmišljati o novi računalniški rešitvi za popisovanje arhivskega gradiva. Mednarodni standardi in zakonodaja so predpisovali nivojsko popisovanje, kar je pomenilo velik napredek v obdelavi arhivskega gradiva. Tudi in predvsem zaradi tega je prišlo pri Arhivu RS do ambiciozno zastavljenega projekta InfoArh, v katerega so se dejavno vključili vsi ostali slovenski regionalni arhivi. Vsak izmed arhivov je določil nekaj svojih zaposlenih v delovno skupino za podporo izdelave in uvajanja programa InfoArh. V novogoriškem arhivu je aktivnejši pristop zavzel Drago Trpin, ki je pre-

POKRAJINSKI
ARHIV V
NOVI GORICI
Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica

naših 50 let
1972-2022

Vkljupi prikaz za slepe in slabovidne

Iskanje

iskanje

O nas

Uporaba gradiva

Vodnik po fondih in zbirkah

Objave

Kontakti

Zakonodaja

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

Kdo in kje smo?

Kontakti

Arhivsko gradivo - VAC

Knjižnično gradivo

Obvestila

Izobraževanje

Razstave

Pridobitve gradiva

Vodnik

PANG

Pokrajinski arhiv
v Novi Gorici
Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica

Drušna št.: SI63913445
Matična št.: 5052203000

Kontakti

tel.: +386 5 335 87 60
gsm: +386 40 464 233
e-pošta: pa-ng@pa-ng.si
e-pošta čitalniške službe:
citalnica@pa-ng.si

Zakoniti zastopnik:
dr. Tanja Martelanc, direktorica

Uradne ure

vsak delavnik:
8h - 14h

Povezave do kulturne dediščine

Pomembne informacije

Katalog informacij javnega značaja
Pooblaščenca oseba za varstvo osebnih
podatkov
Politika varovanja osebnih podatkov

Piskotki & z

Spletna stran Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, 2022.

vzel vodenje arhiva leta 2000, in kasneje v projekt vključil informatika, ki se je na novo zaposlil leta 2003. Računalniški program se je razvijal in testiral neke do leta 2007, ko se je zaradi preobsežne zastavljenosti in pomanjkanja denarnih sredstev zaključil v okrnjeni verziji, ki se je vseeno še nekaj časa uporabljala pri delu v nekaterih slovenskih arhivih.

Ves ta čas je goriški arhiv nadgrajeval in dopolnjeval računalniško strojno ter posodabljal programsko opremo, tako da je bilo omogočeno uvajanje specialnih arhivskih programov in povezovanje vseh računalnikov v ustanovi. Leta 2003 je bil nabavljen prvi računalniški strežnik, ki je omogočal vzpostavitev računalniške mreže več osebnih računalnikov in je deloval v okolju Novell NetWare.

Že kmalu po koncu projekta InfoArh se je celotna slovenska arhivska služba odločila za nabavo programskega orodja podjetja Scope Solutions iz Švice in njegovega programskega orodja scopeArchiv, ki se uporablja v več arhivih po Evropi. ScopeArchiv je kompleksen računalniški program z modularno strukturo in podatkovno zbirko Oracle. Ne glede na to, koliko modulov arhiv potrebuje, je sistem predstavljen kot celota in se kot tak lahko tudi uporablja. Dodatne module je mogoče dodati kadarkoli, brez selitve podatkovne zbirke in brez sprememb osnovne zasnove samega programa. Novogoriški arhiv uporablja večino modulov, tudi nekatere, ki so se posebej razvili v drugih projektih slovenske arhivske službe. Eden takšnih primerov je Virtualna arhivska čitalnica (VAC), ki je bila razvita v nacionalnem projektu e-ARH.si in prilagojena skupnim potrebam po orodju za »komunikacijo« med arhivi ter uporabniki arhivskega gradiva. V istem projektu je bilo poleg drugih rešitev razvito tudi programsko orodje Urejevalnik SIP za prevzem digitalnega ali elektronskega gradi-

Komunikacijska omarica, 2022.

va od ustvarjalcev, ki se bo v prihodnosti zaradi nastajanja vse več gradiva v elektronski obliki vedno bolj uporabljalo.

Spletne strani arhiva so v času projekta e-ARH.si dobile novo podobo, saj stare niso bile prilagojene ranljivim skupinam uporabnikov, kot so slepi in slabovidni, ter tudi niso delovale na mobilnih elektronskih napravah oz. niso omogočale dinamičnega prikazovanja.

V informatizacijo arhiva lahko prištevamo tudi nabavo računalniškega programa za vodenje interne knjižnice leta 2005. Pred tem je bil knjižnični fond popisán na kartotečnem kazalu, kamor se je ročno vpisovala vsaka publikacija, ki je tako ali drugače prišla v arhiv, kar je bilo zelo zamudno. Enako zamudno je bilo iskanje zelenih publikacij po naslovih. Sedaj arhiv na svojih spletnih straneh poleg podatkov o fondih in zbirkah objavlja tudi podatke o svojem knjižničnem fondu, ki obsega čez 4200 monografskih publikacij in okrog 5000 periodičnih enot knjižničnega gradiva.

Ob 50-letnici Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je bilo pritličje stavbe prenovljeno v nove prostore za stranke in zaposlene. Pridobljena je bila nova čitalnica, večja predavalnica in pisarniški prostori, kjer je bilo treba na novo priključiti računalniško omrežje na strežnik in telefonsko centralo. Urejen je nov prostor za pripravo gradiva za stranke in njegovo digitalizacijo ter brezžično internetno omrežje.

V prihodnje se bo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici treba pospešeno soočati s prevzemanjem izvorno digitalnega gradiva, kot tudi z nadaljevanjem digitalizacije že prevzetega gradiva na papirju. Slovenski arhivi se že več let ukvarjajo z digitalizacijo arhivskega gradiva, da bi s tem pripomogli k hitrejšemu vpogledu v spisovno in fotografsko gradivo ter materialnemu varstvu originalov. Arhiv v Novi Gorici hrani na svojem diskovju za približno 320 GB digitalizatorov v več kot 200 tisoč datotekah, ki jih je doslej digitaliziral iz razloga dostopnosti, varovanja ali iz drugih razlogov. Strežniška omara, kjer je nameščen računalniški strežnik, je trenutno še dokaj prazna in pripravljena na sprejem novega diskovja, ki ga bo treba dokupiti v prihodnosti za namene varne hrambe.

Pravila
kmetijskega društva v
registriranih združenjih v Sloveniji

Benedictus Leopoldus
philosophus et theologicus
Ludwig Tauschky
Can. theol. regim. cath. theol.

ARHIVSKI FONDI IN ZBIRKE ARHIVA

V tem poglavju bodo predstavljeni arhivski fondi in zbirke, ki jih hranimo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. Razporejeni so po klasifikaciji, ki jo predvideva računalniški program scopeArchiv.

Arhivski fondi uprave

Gradivo predvojne in povojne uprave po obsegu prednjači med gradivom, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici trenutno namreč hranimo 329 fondov s področja uprave, v obsegu pa gradivo uprave predstavlja skoraj polovico celotnega arhivskega gradiva, ki ga hrani arhiv.

Upravni fondi iz obdobja pred drugo svetovno vojno so razmeroma dobro zastopani, med njimi pa prednjačijo občine – v arhivu jih hranimo 42. Najstarejše gradivo občin Solkan, Vipava, Sv. Lucija (Most na Soči) in Tolmin sega še v prvo polovico 19. stoletja, gradivo drugih občin povečini izvira iz druge polovice 19. in prve polovice 20. stoletja. Na tem mestu naj izpostavimo gradivo dveh občinskih fondov, in sicer gradivo že zgoraj omenjene občine Sv. Lucija in gradivo občine Šentviška Gora, ki predstavljata primer dokaj dobro ohranjenega občinskega gradiva iz obdobja avstro-ogrske vladavine, iz katerega se vsaj delno lahko rekonstruira tudi gradivo tolminskega okrajnega glavarstva, ki pa je žal izgubljeno. Prav tako je gradivo drugih občinskih fondov za obdobje pred prvo svetovno vojno le fragmentarno ohranjeno.

Med uradi, ki so delovali na zasedbenih ozemljih med letoma 1915 in 1945, hranimo zgolj gradivo Civilnega komisariata za politični okraj Tolmin, in še to le za obdobje med letoma 1914 in 1920. Poleg tega najdemo v arhivu tudi gradivo posebnih organov za upravo, pravosodje, notranje in zunanje zadeve, med njimi tri fonde katastrskih uradov Ajdovščine, Gorice in Tolmina. Najstarejše ohranjeno gradivo je gradivo prvoimenovanega urada, datiramo ga v leto 1823, gradivo drugih dveh izhaja iz druge polovice 19. stoletja. Nadalje hranimo v arhivu gradivo treh registrskih uradov iz Gorice, Kobarida in Tolmina, ki so delovali v prvi polovici 20. stoletja, ter gradivo Komisije za ugotovitev in likvidacijo vojne škode Tolmin, pretežno iz 20. let prejšnjega stoletja, gradivo Okrajnega cestnega odbora Tolmin iz obdobja med letoma 1860 in 1924 ter gradivo dveh tehničnih uradov, in sicer Državnega tehničnega urada Trst ter Tehničnega urada Gorica iz prve polovice 20. stoletja. Po gradivu slednjih dveh fondov uporabniki veliko povprašujejo. Zanimivi so namreč popisi raznih poslopij, ki so jim

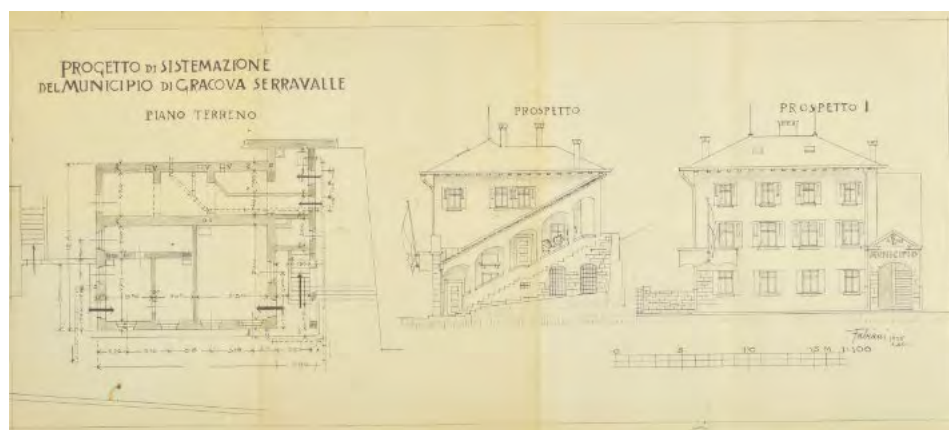

Skice uniform občinskih redarjev, 1929 (SI_PANG/0062 Občina Tolmin, t. e. 45).

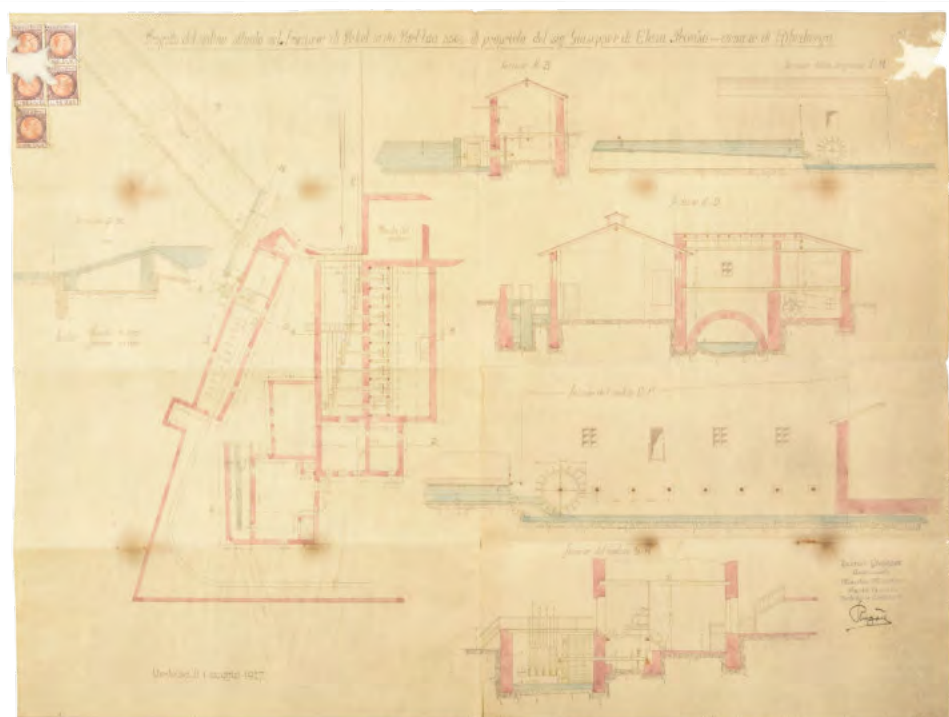
priloženi tudi načrti stavbe. Ker je bilo gradivo teh dveh fondov nenehno v uporabi, je bilo zaradi strahu pred obrabo in uničenjem pred leti mikrofilmno.

Na področju posebnih organov za gospodarstvo in finance prednjačijo fondi sedmih davčnih izterjevalnic iz 30. in 40. let prejšnjega stoletja ter fonda okrajnih davčnih uradov v Gorici in Tolminu iz pretežno druge četrtine 20. stoletja, medtem ko so organi za negospodarstvo zastopani le s tremi fondi, in sicer: Šolsko nadzorništvo Tolmin in področna didaktična ravnateljstva ter Šolsko nadzorništvo za goriško okrožje, katerih gradivo sega še v konec 19. stoletja, delovala pa sta še med drugo svetovno vojno, kot tudi Šolska oblast za Julijsko Benečijo pod zavezniško vojaško upravo, Gorica, ki je delovala tik po drugi svetovni vojni.

Iz obdobja med drugo svetovno vojno in tik po njej je ohranjenih sedem fondov okrožnih narodnoosvobodilnih odborov, deset fondov okrajnih narodnoosvobodilnih odborov ter Oblastni ljudski odbor za goriško oblast, fond Poverjenišтва Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko Primorje ter dva okrajna ljudska odbora. Za preučevanje lokalne zgodovine povojnega ob-

Načrt za občinsko hišo v Grahovem ob Bači, avtor: Maks Fabiani, 1938 (SI_PANG/0035 Občina Grahovo, Grahovo ob Bači, t. e. 1, p. e. 4).

Načrt mlina v Peklu pri Braniku, 1927 (SI_PANG/0021 Tehnični urad Gorica, t. e. 13, p. e. 304).

dobja so zanimivi predvsem fondi 120 krajevnih ljudskih odborov in treh mestnih ljudskih odborov. Po ukinitvi krajevnih in mestnih ljudskih odborov leta 1952 so začeli delovati občinski ljudski odbori. V arhivu hranimo gradivo 25 občinskih ljudskih odborov goriškega, ajdovskega in tolminskega območja. Od teh jih je 22 vodenih kot samostojni fondi, gradivo treh občinskih ljudskih odborov pa je hranjeno v fondih treh skupščin občin; slednji trije predstavljajo najobsežnejše fonde s področja povojne uprave, ki jih hranimo v arhivu. Gradivo Skupščine občine Nova Gorica obsega 343,80 tm, vendar arhivsko gradivo tega organa še ni bilo v celoti odbrano in izročeno arhivu. V arhiv je bilo prevzeto zgolj gradivo, ki je bilo odloženo do leta 1983. Odbiranje gradiva Skupščine občine Tolmin se je ustavilo pri letniku odložitve 1980 in obsega 188,40 tm, medtem ko je bilo gradivo Skupščine občine Ajdovščina leta 2018 skorajda v celoti prevzeto v arhiv, njegov obseg pa znaša 159,10 tm. Gradivo skupščin občin se poleg gradiva okrajnih narodnoosvobodilnih oz. ljudskih odborov največ uporablja predvsem zaradi številnih upravnih zahtevkov s področja gradnje oz. premoženjskopравnih zadev. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici hrani tudi gradivo 51 krajevnih skupnosti in enega hišnega sveta. Prizadevamo si, da bi pridobili arhivsko gradivo vseh krajevnih skupnosti, ki so delovale ali še delujejo na severnem Primorskem, zato jih redno spodbujamo, da nam omogočijo pregled nji-

Smučarji na zasneženem kaninskem pogorju, 1940 (SI_PANG/0028 Občina Bovec, t. e. 189, kat. XIV).

hovih stalnih zbirk gradiva, kar v veliki večini primerov posledično vodi tudi v prevzem gradiva v arhiv. Pokrajinski arhiv hrani tudi nekaj gradiva treh občin in ene upravne enote, ki so začele delovati po letu 1995, glavnina tovrstnega gradiva pa se še vedno hrani pri ustvarjalcih, saj je mlajšega nastanka.

Poleg fondov državnih in avtonomnih lokalnih oblasti se v arhivu hranijo tudi fondi posebnih upravnih organov. Na tem mestu naj izpostavimo gradivo, ki je nastalo v sklopu obnove Posočja, ki je bilo prizadeto v katastrofalnih potresih leta 1976, med njimi gradivo Medobčinskega odbora za odpravo posledic potresa v Posočju, Občinskega odbora za ugotavljanje in odpravo posledic potresa na Tolminskem ter Odbora za odpravo posledic potresa pri Skupščini občine Nova Gorica. Omenjeni organi so delovali le kratek čas in ustvarili gradivo, ki je zaradi omenjene naravne katastrofe, ki je prizadela Posočje, specifično za naše področje. Poleg tega hranimo tudi gradivo 15 samoupravnih interesnih skupnosti vseh treh nekdanjih občin, tj. Nove Gorice, Ajdovščine in Tolmina, ki so povečini začele delovati v 70. letih in bile ukinjene z letom 1990.

Pristojni arhivist za področje povojne uprave skrbi tudi, da se zakonsko pravilno izvaja varovanje arhivskega gradiva pri 160 ustvarjalcih oz. organizacijskih enotah ustvarjalcev. Redno izvaja strokovni nadzor, izdaja pisna strokovna navodila, ki ustvarjalcem pomagajo pri hitrejšem in učinkovitejšem odbiranju arhivskega gradiva iz dokumentarnega, poleg tega nudi tudi pojasnila in napotke glede pravilne hrambe ter odbiranja arhivskega gradiva, nemalokdaj je celo fizično navzoč pri odbiranju. Strokovno službo izvaja na območju treh upravnih enot (Nova Gorica, Ajdovščina in Tolmin), 11 občin (Mestna občina Nova Gorica, občine Ajdovščina, Bovec, Brda, Kanal ob Soči, Kobarid, Miren - Kostanjevica, Renče - Vogrsko, Šempeter - Vrtojba, Tolmin in Vipava) in 117 krajevnih skupnosti. Poleg tega skrbi še za pravilno hrambo gradiva javnih zavodov, kot so Gasilsko reševalni center Ajdovščina, Javni zavod za gasilsko in reševalno dejavnost – Gasilska enota Nova Gorica, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije – Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica, Zavod za gozdove Slovenije – območna enota Tolmin, treh medobčinskih uprav, in sicer Medobčinske uprave Mestne občine Nova Gorica in Občine Brda, Medobčinske uprave občin Bovec, Kobarid, Tolmin in Kanal ob Soči ter Medobčinske uprave občin Šempeter - Vrtojba, Renče - Vogrsko, Miren - Kostanjevica, Vipava in Ajdovščina, nadalje Geodetske uprave Republike Slovenije Ministrstva za okolje in prostor s sedežem v Novi Gorici, Davčne uprave Republike Slovenije Ministrstva za finance z davčnim uradom v Novi Gorici ter Zavoda Republike Slovenije za šolstvo – Območna enota Nova Gorica.

Delo arhivista obsega tudi urejanje, odbiranje in popisovanje arhivskega gradiva, ki je bilo v arhiv že prevzeto, vendar nezadostno strokovno obdelano. Tu so mišljeni predvsem fondi ustvarjalcev, ki so bili ob velikih družbenih spremem-

bah okrog leta 1991 oz. 1994 ukinjeni, njihovo dokumentarno gradivo pa je bilo po sili razmer v celoti prevzeto v arhiv in predhodno ni bilo deležno temeljitejših strokovnih obdelav. Glede na povpraševanje uporabnikov arhivskega gradiva se tovrstno gradivo prioritarno tudi obdeli.

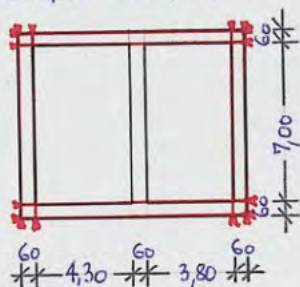
1. TEHNIČNI OPIS SANACIJE

1. Sanacija se izvede:

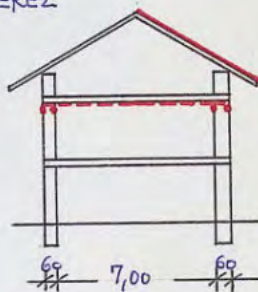
- po tipskih rešitvah Zavoda za raziskavo materiala in konstrukcij z dne 3.6.1976 s tem, da se aplicirajo na objekt kot je prikazano na skicah sanacije pod t.2
- dimenzioniranje tB plošč se izvrši po tipskih rešitvah, ki jih je obdelala ekipa Investbiroja iz Kopra. Oba elaborata sta vložena v arhivu za gospodarstvo in finance SOb Tolmin pod št. _____ z dne _____ 1976.

2. Skice sanacije:

TLORIS NADSTROPJA

PREREZ

Povezati je nosilne stene pod stropom nadstropja.
Nosilne stene injicirati.
Ponovno prekriti del strehe.

Injektiranje zidov:

izmerjeno na objektu.

Datum: 5.7.

Soglasen nadzorni organ

[Signature]

Izvajalec

[Signature]

(podpis in pečat)

Tehnična dokumentacija o sanaciji v potresu poškodovane stanovanjske hiše v Borjani, 1977 (SI_PANG/0445, Odbor za ugotavljanje in odpravo posledic potresa na Tolminskem, t. e. 17).

Arhivski fondi pravosodja

Tako kot v vsakem drugem arhivu v Sloveniji tudi v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici hranimo bogato zbirko arhivskega gradiva ustvarjalcev s področja pravosodja. Razlika z drugimi slovenskimi arhivi je le v tem, da je zaradi zgodovinske specifičnosti goriškega prostora starega gradiva v našem arhivu malo, za preostali, večinski del pa skrbništvo izvajata Državni arhiv v Gorici in Trstu (Archivio di Stato di Gorizia, Archivio di Stato di Trieste). Glavnina arhivskega gradiva s področja pravosodja v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici je torej iz druge polovice 19. in 20. stoletja.

Edini in seveda tudi najstarejši pravosodni fond v našem arhivu, ki je datiran v obdobje pred letom 1850, je fond Patrimonialna sodnija Tolmin. Po svojem obsegu je sicer zelo skop, saj obsega le eno knjigo brez naslova, njena vsebina pa so notarski vpisi s pripadajočim imenikom. Fond, ki primarno zajema časovno obdobje med letoma 1664 in 1670, je bil prvič evidentiran v seznamu arhivskega gradiva Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici leta 1976.

Preostalo pravosodno gradivo, ki ga hranimo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici, je (razen izjem) iz obdobja od druge polovice 19. stoletja do začetka 21. stoletja, torej iz obdobja, ki ga omejujeta veliki spremembi oz. modernizaciji na področju poslovanja. Prva se nanaša na dokončno ločitev pristojnosti pravosodja od uprave, druga pa na uvajanje informacijskih sistemov v poslovanje.

Prvostopenjska sodišča, ki so nastala v letu 1850 in katerih gradivo spada pod pristojnost arhiva v Novi Gorici, so: Okrajno sodišče Ajdovščina, Okrajno sodišče Bovec, Okrajno sodišče Gorica, Okrajno sodišče Kanal, Okrajno sodišče Krmin in Okrajno sodišče Tolmin, poleg teh pa še dve okrajni sodišči, ki sta bili ukinjeni v letu 1923 – Okrajno sodišče Kobarid in Okrajno sodišče Vipava. Posebej sta navedeni, ker za obe sodišči velja, da sta izjemi: kobarško zato, ker je edino s poslovanjem začelo šele na prehodu iz 19. v 20. stoletje, Okrajno sodišče Vipava pa zato, ker je do leta 1918 – za razliko od vseh ostalih zgoraj navedenih sodišč, ki so bila v teritorialni pristojnosti goriškega okrožnega sodišča – delovalo v okviru Deželnega sodišča v Ljubljani, torej na Kranjskem. Šele zgodovinske spremembe po prvi svetovni vojni so to sodišče pripeljale v »družino« preostalih okrajnih sodišč – do svoje ukinitve v letu 1923 je bilo prav tako kot ostala navedena sodišča dodeljeno goriškemu okrožnemu sodišču, za katerega se je po letu 1922 v slovenskem jeziku uveljavil naziv Tribunal Gorica. Okrajno sodišče Vipava pa je v arhivskem kontekstu izjema tudi v tem, da nima samostojnega fonda, saj je gradivo skoraj v celoti izgubljeno. Preostanek, ki ga predstavlja le del zemljiške knjige za leta od 1912 do 1923, se hrani v okviru fonda njegovega naslednika Okrajno sodišče Ajdovščina.

[illegible]

Indeks zapuščinskih zadev 1851–1873 (SI_PANG/0245 Okrajno sodišče Tolmin, t. e. 150).

Medvojni in še posebej čas po drugi svetovni vojni je na Primorskem prinesel številne spremembe, ki so se odrazile tudi na pravosodnem področju. Poleg vojne, menjave režima in priključitve novi državi je veliko prelomnico za prostor Goriške predstavljalo dejstvo, da je prejšnje administrativno, gospodarsko, kulturno pa tudi sodno središče Gorica po dokončnem načrtanju mej ostalo v Italiji. Posledično je bilo treba na novo vzpostaviti oz. (re)organizirati tudi sodno mrežo, kar je bil v danih okoliščinah precej zapleten postopek, ki se je na območju severne Primorske zaključil šele v letu 1958 z »reaktivacijo« leta 1945 ukinjenega Okrajnega sodišča v Ajdovščini. S ponovnim začetkom poslovanja Okrajnega sodišča v Ajdovščini je sodstvo v severnoprimorski regiji dobilo organizacijsko podobo, ki se je pravzaprav ohranila vse do danes.

Vendarle pa je ob tako kratkem prikazu treba dodati, da je bilo v vmesnem času še kar nekaj mejnikov, od katerih kot najpomembnejša navajamo dva: prvi, dokončno prenehanje delovanja nekaterih prvostopenjskih sodišč (Bovec, Kanal, Krmin), in drugi, vzpostavitev sodnega središča oz. nadomestitev obeh sodišč, ki sta ostali v Gorici. Pot do vzpostavitve Okrajnega in Okrožnega sodišča v Novi Gorici, je bila zaradi takratnih okoliščin precej razgibana. Za poslovanje okrajnega sodišča je bila verjetno ključna letnica 1952, ko se je sedež sodišča

ustalil v Novi Gorici (pred tem je sodišče pod različnimi nazivi delovalo v Ajdovščini in Solkanu). Na okrožni ravni je zgodba podobna – začetki vzpostavljanja oblasti segajo v vojni čas (1944), zaradi delitve ozemlja na cono A in cono B je nekaj časa pod različnimi nazivi delovalo v Postojni, selitev v Novo Gorico pa je bila izvedena v letu 1951. Štiri leta kasneje je bil dokončno sprejet naziv Okrožno sodišče v Novi Gorici, ki se je ohranil vse do danes. Odmik od zapisanega predstavlja le 15-letno obdobje t. i. temeljnih sodišč med letoma 1979 in 1994, katerih gradivo je trenutno v procesu prevzemanja in za gradivo katerih bodo zaradi precejšnjih sprememb pri načinu poslovanja ustvarjeni novi fondi. Za uporabnike arhivskega gradiva pa je na tem mestu treba dodati še pojasnilo, ki se tiče arhivskega gradiva Okrajnega sodišča v Idriji. Za to namreč, kljub temu da to sodišče sodi v teritorialno pristojnost Okrožnega sodišča v Novi Gorici, ni pristojen Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, pač pa Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Prav ta razgibanost v spremembah sodnega sistema se odraža tudi na arhivskem gradivu, poznavanje historiatov posameznih sodišč pa je (enako seveda velja za vsa druga področja) osnova za kakršnokoli rokovanje z arhivskim gradivom s področja pravosodja. V smislu poslovanja sodišč velja na tem mestu izpostaviti, da so se sicer v vsem času spreminjali sistemi poslovanja, z vidika arhivske službe pa je verjetno največji izziv rokovanje z gradivom iz medvojnega oz. italijanskega obdobja. Razlog za to je tedanja vpeljava novega sistema poslovanja sodišč, ki je dotedanji – lahko bi dejali zelo natančen in sistematičen – avstrijski sistem zamenjal z novim, ki je bil v osnovi zasnovan nekoliko splošneje. Posledica tega je bila (in je še vedno) težja dostopnost iskanih dokumentov oz. arhivalij.

Naj naš kratki vpogled v historiate splošnih sodišč in pripadajoče fonde, ki spadajo pod skrbništvo novogoriškega arhiva, zaključimo tam, kjer smo začeli – na Tolminskem. Za fond Okrajnega sodišča v Tolminu bi lahko namreč dejali, da ima, kar se tiče gradiva, edini izmed vseh pravosodnih fondov v arhivu neprekinjeno kontinuiteto. To se odraža tudi v ohranjenem gradivu – njegov obseg je v tem trenutku izmed vseh fondov pravosodja največji in znaša 1105 tehničnih enot in 146 knjig oz. dobrih 114 tm gradiva.

Poleg splošnih sodišč skrbimo tudi za fonda dveh »Posebnih vrst sodišč« – to sta fonda Okrožna državna arbitraža in Delovno sodišče v Kopru, Oddelek v Novi Gorici. Časovni okvir poslovanja Okrožne državne arbitraže omejujeta letnici 1950 in 1954, čemur je sledila priključitev gospodarskemu sodišču Koper. Obseg fonda je sicer razmeroma majhen, saj obsega le štiri tehnične enote, v vsebinskem smislu pa gre za spise splošnega poslovanja iz navedenega obdobja. Historiat ustvarjalca Delovno sodišče v Kopru, Oddelek v Novi Gorici, pa je nekoliko bolj razgiban, saj je med letoma 1975 in 1994 deloval pod nazivom Sodišče združenega dela v Novi Gorici. Njegovo celotno gradivo, v obsegu 10,5 tm, je že prevzeto v arhiv.

S področja tožilstev hranimo dva fonda. Iz obdobja med vojnama izhaja fond Državno tožilstvo v Gorici s prvotnim nazivom Procura del Re Gorizia, katerega gradivo zamejujeta letnici 1932 in 1945. Ravno tako kot pri nekaterih že omenjenih fondih (npr. Okrajno sodišče Gorica, Tribunal Gorica, Okrajno sodišče Krmin) pa je ohranjeno arhivsko gradivo tega ustvarjalca omejeno le na spise, ki se nanašajo na osebe oz. kraje v Sloveniji. Vsi omenjeni spisi vseh omenjenih organov so v arhiv prišli kot del povojne restitucije, ki je bila izvedena v 50. letih prejšnjega stoletja. Drugi fond se navezuje na povojni čas, ko je bilo treba kot del povojne sodne mreže na Goriškem organizirati tudi tožilstvo. Tudi tu bi zapletenost tega procesa zahtevala širšo obravnavo, zato naj na tem mestu le v grobem nakažemo, da se je postopek oblikovanja enotne tožilske službe zaključil šele v letu 1957 z ukinitvijo predhodnih okrajnih tožilstev v Idriji, Tolmini in Ajdovščini ter z uveljavitvijo enotnega tožilstva z nazivom Okrožno javno tožilstvo v Novi Gorici. Gradivo omenjenih okrajnih tožilstev je danes del fonda Okrožno državno tožilstvo v Novi Gorici.

Poleg sodnih in tožilskih fondov skrbimo v arhivu tudi za fonda s področja pravobranilstva, to sta fond Javno pravobranilstvo v Novi Gorici in zaključen fond Družbeni pravobranilec samoupravljanja. Zlasti prvi je z 28 tm arhivskega gradiva kar precej obsežen, gradivo pa je iz obdobja med letoma 1956 in 1996. Gradivo je zelo natančno popisano in v celoti vneseno v arhivski informacijski sistem.

V okviru klasifikacije Pravna pomoč hranimo arhivsko gradivo kopice notarjev in odvetnikov. Z vidika uporabe je še posebej pomemben fond Notariat Gorica, znotraj katerega je formiranih (poleg ostalega gradiva) 26 podfondov, ki predstavljajo notarje, delujoče na območju severne Primorske v obdobju od konca 19. stoletja do leta 1945. Notarske spise so sodišča prevzela v letih 1953–1955 na podlagi mednarodnih pogodb o vračanju arhivov – izbor je bil sicer napravljen na podlagi provenience (notarji, ki so delovali v krajih, ki so pripadli Jugoslaviji) oz. pertinence (spisi, ki se nanašajo na osebe iz krajev, ki so pripadli Jugoslaviji, sedeži notarjev pa so bili v krajih, ki so ostali v Italiji). Glavnina spisov, ki je bila izročena na podlagi pertinence, so sicer overjeni prepisi. Gradivo je bilo v arhiv prevzeto ob koncu 80. let (Ajdovščina, Nova Gorica) oz. v letu 2001 (Tolmin). Poleg gradiva notarjev spadajo v okvir klasifikacije Pravna pomoč tudi fondi odvetnikov – teh je troje: Podgornik Karel, Vogrič Alojz, Tolmin, in Stecchina Giovanni, Tolmin, poleg njih pa še fond Zavod za pravno pomoč Ajdovščina.

Naj to kratko predstavitev resorja pravosodja zaključimo s pregledom fondov prekrškovnih organov oz. sodnikov za prekrške. Le-ti so po reorganizaciji sodstva v letu 2004 prenehali poslovati kot samostojen organ, njihovo gradivo pa se v precejšnji meri že hrani v arhivu. Gre za fonde Sodnik za prekrške Nova

Gorica, Sodnik za prekrške Tolmin in Sodnik za prekrške Ajdovščina. V kratkem je predvidena njihova dopolnitev.

Arhivski fondi s področja vojaštva, javne varnosti ter zaščite in reševanja

Arhivsko gradivo s področja zaščite in reševanja trenutno zajema 13 fondov okrajnih in občinskih gasilskih zvez ter krajevnih gasilskih društev in obsega dobrih 18 tm. Najstarejše gradivo nosi letnico nastanka 1913, najmlajše pa 2008. Najbolj obsežni so fondi gasilskih zvez. Posebej dragoceni so fondi Okrajna gasilska zveza Gorica, Občinska gasilska zveza Nova Gorica, Gasilska zveza Gornje Posočje in Gasilska zveza zgornje Vipavske doline, ki so zaradi količine in dobre ohranjenosti gradiva bogat vir podatkov o razvoju gasilske dejavnosti na območju severne Primorske v obdobju od leta 1948 do 1990. Gradivo gasilskih zvez je še posebej pomembno zato, ker je arhivskih fondov posameznih gasilskih društev v arhivu malo. Zaradi tega temelji raziskovanje zgodovine gasilstva na severnem Primorskem prav na gradivu zvez. Med posameznimi gasilskimi društvi velja, skromnemu obsegu gradiva navkljub, izpostaviti fond Gasilsko društvo Bovec, saj se v njem skriva najstarejše gradivo, ki sega v čas pred prvo svetovno vojno.

Arhivski fondi vzgoje in izobraževanja

Na depojskih policah hrani arhiv 370 tm arhivskega gradiva s področja vzgoje in izobraževanja, ki pripada 132 fondom in eni zbirki. Fondi se po obsegu med seboj zelo razlikujejo; med največje sodijo Tehniški šolski center Nova Gorica s 190, Osnovna šola Milojke Štrukelj s 161 ter Srednja ekonomska in trgovska šola s 159 arhivskimi škatlami. Po drugi strani obsegajo najmanjši fondi komaj nekaj ovojev, saj so nekatere ustanove delovale le krajši čas, pa tudi gradivo – predvsem starejše – se je ohranilo nepopolno, včasih zgolj kot drobci.

Šolski fondi so razvrščeni v naslednje skupine:

1. Vzgojno-varstvene organizacije predšolskih otrok so zastopane s šestimi vrtci, izmed katerih vsebujeta Otroški vrtec Tolmin in Nova Gorica drobce dokumentov še izpred prve svetovne vojne.
2. Splošne osnovne šole so najmočnejše zastopana skupina z 69 fondi in 180 tm gradiva. Čeprav je bila velika večina osnovnih šol ustanovljenih v 19. stoletju – nekatere celo že v drugi polovici 18. stoletja – je pri marsikateri ohranjeno gradivo šele iz povojnega časa. Najstarejše dokumente hrani fond Osnovna šola Vipava, in sicer segajo v leto 1844. Aktivnih ustvarjalcev arhivskega gradiva iz te skupine je danes 24.

ZEUGNIS

der

K. K. OBERREALSCHULE IN GÖRZ.

LebanAnton (aus) Handels-Hauptamt, zugewand

Schüler der **dritten** Klasse an der **Unterrealschule** erhält hiedurch über das **erste** Semester 1866 ein

Fortgangs-Zeugnis der **ersten Klasse mit Vorzug**

Sittliches Betragen *lobenswerth*

Fleiss *befriedigend*

Außerer Fleiss, befriedigend

Gegenstände:	Leistungen:	Unterschriften:
Religionslehre . . .	<i>lobenswerth</i>	<i>Lesenich</i>
Deutsche Sprache . . .	<i>befriedigend</i>	<i>Schreier</i>
Italienische Sprache . . .		
Slovenische Sprache . . .	<i>lobenswerth</i>	<i>Zekrajich</i>
Geografie und Geschichte .	<i>Vorzüglich</i>	<i>Diahy</i>
Arithmetik und einfache Buchhaltung . . .	<i>befriedigend</i>	<i>J. Marksch</i>
Chemie	<i>lobenswerth</i>	<i>Storanz</i>
Baukunst mit Zeichnen .	<i>befriedigend</i>	<i>Streipfelm</i>
Landwirtschaftslehre . .	<i>lobenswerth</i>	<i>Zekrajich</i>
Freihandzeichnen . . .	<i>ausgezeichnet</i>	<i>J. J. J. J. J.</i>
Schönschreiben . . .	<i>vorzüglich</i>	<i>J. J. J. J. J.</i>

Äussere Form der schriftlichen Arbeiten *sehr mangelhaft*
Zahl der veräumten Lehrstunden **6** entschuldigt — nicht entschuldigt

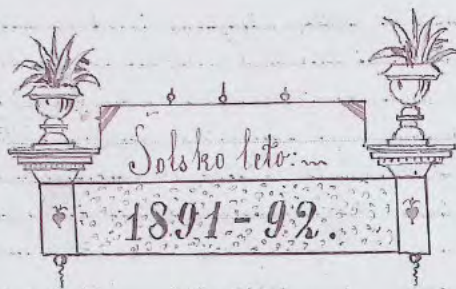
Von der Direktion der k. k. Oberrealschule.

GÖRZ den *26. März* 1866

Willms
Direktor

Anton Diahy
Klassenvorstand

Rangstufen der in diesem Zeugnisse gebrachten Ausdrücke.			
Rang	In Satzen	Fleiss	Fortgang
1.	mangelhaft	ausserord.	ausgezeichnet
2.	lebenswort	befriedigend	vorzüglich
3.	entsprechend	hinreichend	lobenswerth
4.	weniger entsprechend	ungleichmässig	befriedigend
5.	nicht entsprechend	gering	genügend
6.			nicht genügend
7.			ganz ungenügend

Šolsko leto 1891/92 otvorilo se je se slovesno sv. ma-
šo dne 16^{tega} septembra 1891 se slovesno sv. mašo in
javnim ogovorom do šolske mladine.

Upisalo se je:

V prvi oddelku vsakdanjice dečkov:	9	dehlic:	8
v II ^{gi} " " " "	17	"	13
v III ^{ji} " " " "	17	"	13
v IV ^{ti} " " " "	12	"	11

Skupaj torej vseh učencev 100 in sicer dečkov 55
in dehlic 45.

V ponosilnico hodi vsaki četrtki in vsako ne-
deljo dečkov 9 dehlic 9.

Čko se se temu stvaru prištejejo učenci in
učenke vsakdanjice vidi se da je bilo šolske
mladine začetkom leta:

118 otrok - ker je v ponosilnici
Dečkov: 9 dehlic: 9

skupaj torej:

118 šolskih otrok.

3. Osnovne šole s prilagojenim programom, kjer hranimo štiri fonde, trije pripadajo še delujočim zavodom.
4. Meščanske šole in nižje gimnazije so skupina manjših fondov iz predvojnega obdobja.
5. Strokovne oz. poklicne šole ponujajo šest fondov kmetijskih oz. kmetijsko-gospodarskih šol in dva fonda vajenskih šol iz prvih povojnih desetletij ter tri fonde obrtnih šol iz avstro-ogrskega oz. italijanskega obdobja.
6. Srednje strokovne šole, kjer je poleg več fondov učiteljišč v Gorici in Tolminu (1881–1976) tudi šest fondov drugih strokovnih šol.
7. Gimnazije s štirimi fondi, poleg fondov gimnazij Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin še fond Licej-gimnazija »Vincenzo Arbarello« Tolmin iz italijanskega obdobja.
8. Šolski centri, kjer hranimo dva fonda: Šolski center Vojvodina Tolmin in Tehniški šolski center Nova Gorica.
9. Glasbene šole ponujajo tri fonde glasbenih šol: Nova Gorica, Vinko Vodopivec Ajdovščina in Tolmin.
10. Izobraževanje odraslih je zastopano s šestimi fondi različnih tečajev in fondi treh delavskih oz. ljudskih univerz.
11. Varstvo učencev in dijakov, kjer hranimo dva manjša fonda mladinskih domov in tri fonde dijaških domov, od katerih Dijaški dom Tolmin deluje že od leta 1919.
12. Zbirke s področja šolstva hranijo prepise šolskih kronik, šolska spričevala ter šolske zvezke in učbenike.

Arhivski fondi s področja znanosti in kulture, rekreacije ter informiranja

Arhiv hrani 22 arhivskih fondov s področja znanosti in kulture, rekreacije ter informiranja. Fondi sodijo v različna področja kulturne dejavnosti in omogočajo raziskovalcem vpogled v delovanje posameznih kulturnih zavodov.

Gradivo, ki nastaja pri delovanju kulturnih ustanov, delimo v splošni in posebni del. V splošni del sodi gradivo, nastalo pri poslovanju kulturne ustanove, drugi del pa predstavlja gradivo, ki je specifično za posamezno ustanovo.

Med arhivi, muzeji in knjižnicami se večkrat izpostavi vprašanje razmejitve dejavnosti na področju varstva arhivskega gradiva. Pri tem je mišljeno predvsem arhivsko gradivo, ki ga hranijo kot del svojih muzejskih, galerijskih, knjižničnih in drugih zbirk.

S področja varstva kulturne in naravne dediščine hranimo fond Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica za obdobje 1962–1995, ki vsebuje

GORIŠKA KNJIŽNICA
Nova Gorica

1/1-95/1-66 RA/h

11/1-1966

Tov. Justina Doljak

Prosvetna delavka,

Grgar, Osnovna šola

Potujoča knjižnica - organizacija

Goriška knjižnica je v letu 1965 postavila v Novi Gorici ljudsko knjižnico s pionirskim oddelkom. Navedena knjižnica ima tudi nalogo, da organizira in vodi potujočo knjižnico za kraje Grgar, Lokve, Trnovo, Čepovan in Srednji Lokovec. Manjkajo pa nam sodelavci, ki bi kot volanterji na svojem terenu nudili prebivalstvu slovensko knjigo. Glavna naloga volanterja, ki bi ga na kratkem posvetovanju v Novi Gorici usposobili za delo knjižničarja na terenu, bi bile naslednje: vodenje propagande za širjenje knjige na terenu, izposoja in vračanje knjig, obračunavanje knjig in evidenca o izposoji. Volanter knjižničar bi prejemal 50 % od izkupička vrednosti izposojnine. Izposojevalnina je enotno določena, za vsako knjigo je 40. = din.

Na vas se obračamo s prošnjo, da nam kot prosvetna delavka priskočite na pomoč, da nam poiščete primerne slovesce, ki bo pripravljen prevzeti navedene dolžnosti, pod pogoji, ki jih v dopisu navajamo. Pripravljeni smo, da vam kovček takoj dostavimo, čim prej prejmemo vaš odgovor.

Za sodelovanje in vsestransko pomoč že vnaprej iskrena hvala.

Direktor:

Albert Rajer

Prošnja Goriške knjižnice za pomoč pri organizaciji potujoče knjižnice za kraje Grgar, Lokve, Trnovo, Čepovan in Srednji Lokovec, 1966 (SI_PANG/1193 Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, t. e. 8).

nekaj splošnih in pravnih aktov, zapisnikov organov upravljanja, statistična poročila ter obsežno kartografsko gradivo.

Knjižnično dejavnost zastopajo trije fondi: Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin, Lavričeva knjižnica Ajdovščina in Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica. Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin spada med srednje velike knjižnice. Leta 1994 so jo ustanovile tri posoške občine: Tolmin, Kobarid in Bovec, in postala

je jedro kulturnega dogajanja v Tolminu. Njeno gradivo sega od leta 1949 do 1980. Fond Lavričeva knjižnica Ajdovščina vsebuje le nekaj dokumentov o poslovanju knjižnice v letih od 1968 do 1976. Goriška knjižnica se je leta 1970 po smrti pisatelja Franceta Bevka preimenovala v Goriško knjižnico Franceta Bevka Nova Gorica. Je osrednja splošnoizobraževalna in matična knjižnica v Novi Gorici. Fond z istim imenom vsebuje dokumentacijo o organizaciji in poslovanju, splošne in druge pravne akte, zapisnike organov upravljanja in strokovnih organov, načrte, poročila, analize, statistiko, dokumentacijo o knjižnični dejavnosti, imenik obiskovalcev, dokumentacijo o finančnem poslovanju ter dokumentacijo o reševanju prostorskih problemov v goriški knjižnici.

Gledališki list za predstavo Veseli dan ali Matiček se ženi v izvedbi Goriškega gledališča za sezono 1956/57 (SI_PANG/0733 Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, t. e. 13).

Fond Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, najmlajšega regionalnega zgodovinskega arhiva v Sloveniji, ustanovljenega leta 1972, vsebuje arhivsko gradivo o nastanku, razvoju in strokovni dejavnosti arhiva ter obsega že več kot sto arhivskih škatel.

Goriški muzej se ukvarja z varovanjem in proučevanjem premične kulturne dediščine na Goriškem. Fond vsebuje dokumentacijo o ustanovitvi in registraciji, statusnih spremembah, dokumentacijo o notranji organizaciji, interne pravne akte, dokumentacijo o volitvah in imenovanjih ter delovanju muzeja, programe, poročila, zapisnike sej organov in delovnih teles, dokumentacijo o nastanku, oblikovanju in ukinitvi muzejskih oddelkov ter zbirk in dokumentacijo o strokovnem delu od ustanovitve leta 1952 do 1965.

V okvir besedne, glasbene in izrazne umetnosti sodi fond Slovensko narodno gledališče (SNG) Nova Gorica. Je naslednik Primorskega dramskega gledališča (PDG), ustanovljenega leta 1969. Gradivo seže v obdobje gledališkega snovanja v Novi Gorici, ki se je začelo leta 1955 z ustanovitvijo polprofesionalnega Goriškega mestnega gledališča, leta 1969 se je gledališče profesionaliziralo in preimenovalo v PDG. Leta 2004 je gledališče dobilo status nacionalnega pomena in se preimenovalo v SNG Nova Gorica. Poleg gradiva o upravnih in poslovnih dejavnosti vsebuje bogato zbirko plakatov, programov in gledaliških listov, letakov, repertoarnih knjižic ter vabil za sezone od 1954/55 do 2019/20.

Fond z imenom Mostovna vsebuje plakate, časopisne članke o dogodkih, filmih, koncertih v letih od 2004 do 2014. Kulturni center Mostovna je namenjen pretežno mladim za kreativno ustvarjanje in alternativo kulturo.

V skupini drugih zavodov s področja kulture je fond Zavod za kulturo Ajdovščina. Ustanovljen je bil leta 1976 kot organizacija, ki je združila tri kulturne ustanove v Ajdovščini: Lavričevo knjižnico, Mestni kino in Pilonovo galerijo, ki so vsaka zase delova-

Vabilo Kulturnega doma Nova Gorica k vpisu glasbenih abonmajev za sezono 1982/83 (SI_PANG/0886 Kulturni dom Nova Gorica, t. e. 5).

le še naprej. V fondu je gradivo o upravno-poslovni dejavnosti, finančnih in delovnih načrtih, poročila o delu, investicijah, zapisniki (1968–1994).

Kulturni dom Nova Gorica opravlja vlogo kulturnega žarišča na Goriškem, o čemer priča bogata zbirka plakatov in koncertnih listov glasbenega abonmaja ter izvenabonmajskih koncertov v letih 1975–2015.

V fondu Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Nova Gorica, so ohranjene zloženke za prireditve in plakati ter dokumentacija prireditev na področju glasbene, gledališke, filmske, plesne, likovne in literarne dejavnosti od leta 1999 do 2016.

Na področju rekreacije in razvedrila ter upravljanja rekreacijskih objektov hrani arhiv le fonde iz ajdovskega območja: Športnorekreacijski zavod Police Ajdovščina, Zavod za kulturo, izobraževanje in šport Ajdovščina ter Zavod za šport Ajdovščina. Našteti fondi vsebujejo poročila o delovanju, pravilnike, zapisnike sej, dokumentacijo o združitvah itd.

Fondi Kino podjetje Nova Gorica, Mestni Kino Ajdovščina in Kino Nanos Vipava sodijo v področje organizacije razvedrilnih ter rekreacijskih prireditev.

Na področju informiranja in medijev sta dva fonda: KA-TV Tolmin in TV Primorka. KA-TV Tolmin je zavod za razvoj kabelsko-satelitskega sistema Tolmin. Na izročenih super VHS-kasetah so posnetki oddaj Interni kanal grad Tolmin in Novice iz Tolmina od leta 1994 do 2008. Fond TV Primorka obsega arhiv TV Primorke, to je nekaj tisoč beta videokaset, CD-jev in DVD-jev, ki so nastali v letih od 1994 do 2010.

Grafika Soča Nova Gorica, OKO, časopis za Goriško, in Primorska srečanja, revija za družboslovje in kulturo, so fondi s področja tiska in založništva. Grafika Soča je bila ustanovljena konec leta 1947 kot manjša knjigovoznica za pomoč pri urejanju gradiva za Goriški arhiv. Fond vsebuje zapisnike organov upravljanja, splošne akte, poslovna poročila in zaključne račune, jubilejne publikacije, prospekte in brošure, evidenčno knjigo naročnikov, kataloge, fotografije ter diapozitive.

Fond OKO, časopis za Goriško, vsebuje časopise, fotografije, spisovno gradivo, plakete in publikacije, ki so nastali v obdobju izhajanja časopisa od 21. oktobra 1993 do 4. septembra 2003.

Fond Primorska srečanja, revija za družboslovje in kulturo, vsebuje gradivo, ki se nanaša na poslovanje tajništva oz. uredništva revije Primorska srečanja in predhodnikov (1966 Goriška srečanja; 1969 Srečanja, revija za družbena vprašanja; 1977 Primorska srečanja): to so dopisi uredništva in drugih organov revije, dopisi s sodelavci in naročniki revije, zapisniki sej sveta in uredništva, delovni in finančni plani, poročila o delu, prispevki za objavo v posameznih številkah ter neobjavljeni prispevki.

Arhivski fondi zdravstva in socialnega varstva

S področja zdravstva in socialne hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici 14 arhivskih fondov, okrog 50 tm arhivskega gradiva. Predstavitev arhivskih fondov sloni na klasifikaciji, ki jo uvaja Zakon o zdravstveni dejavnosti, ki zdravstvene zavode deli po njihovi primarni, sekundarni in terciarni zdravstveni dejavnosti.

Na primarni ravni zdravstvene dejavnosti hrani arhiv tri fonde: Združeni zdravstveni dom Nova Gorica, Zdravstveni dom Nova Gorica in Ambulanto za akupunkturo.

V fondu Združenega zdravstvenega doma Nova Gorica prevladujejo statistična poročila o delu zdravstvenih postaj, ambulant, posvetovalnic in drugih zdravstvenih služb od leta 1951 do 1980.

Fond Zdravstveni dom Nova Gorica (1961–2008) vsebuje finančno, poslovno in zdravstveno dokumentacijo. Iz prvih let delovanja zavoda je ohranjenih tudi nekaj zdravstvenih kartonov. Na prošnjo dr. Gordane Bergant Nigrovič je arhiv sprejel v hrambo gradivo Ambulante za akupunkturo, ki je v letih od 1983 do 2003 delovala v prostorih Splošne bolnišnice »dr. Franca Derganca« Nova Gorica. V fondu so zdravstveni kartoni in knjige pacientov, potrdila o izobraževanju ter diplome dr. Bergantove.

Osebe bolnišnice Vipava, med njimi zdravnika dr. Ciril Šubic in dr. Ivan Peršič, okoli leta 1956 (SI_PANG/1263 Šubic Ciril, dr. med., t. e. 10).

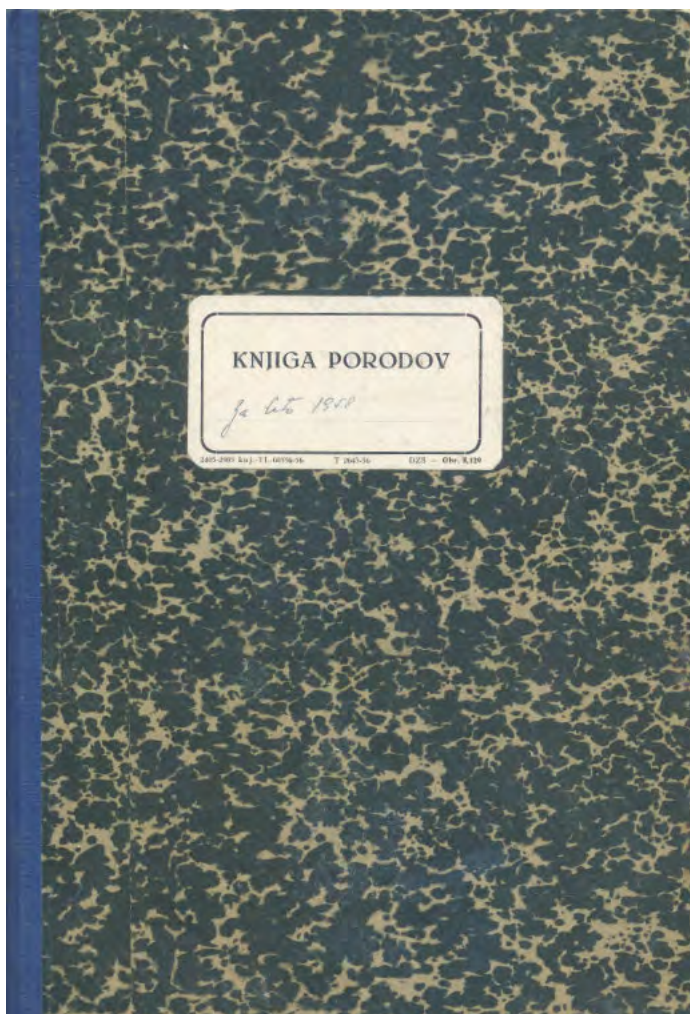

Člani Upravnega odbora za gradnjo šempetrske bolnišnice pred novo bolnišnico v Šempetru pri Gorici (od leve proti desni: Alojz Cerkvenik, Alojz Mušič, Boris Pavlin, Slavko Rotar, Tine Remškar, dr. Ciril Šubic, dr. Irislav Margan, Franc Skok, prim. dr. Stane Zupančič, Viktor Makarovič, dr. Vasja Klavara in Stane Bajuk), 1975 (SI_PANG/1263 Šubic Ciril, dr. med., t. e. 10).

V okvir zdravstva na sekundarni ravni sodi fond Splošna bolnišnica »Dr. Franca Derganca« Nova Gorica (1945–2015). Fond vsebuje gradivo Civilne bolnišnice Vipava, ki je nastala v obdobju po vojni (1945–1947), in sicer matične knjige, protokole, popise bolezni, medicinsko dokumentacijo in upravno-poslovno dokumentacijo, ter gradivo Bolnice za predšolsko invalidno mladino Stara Gora in Splošne bolnišnice Šempeter. Količina prevzetega gradiva znaša 165 arhivskih škatel in 141 knjig ter sodi med največje fonde na področju zdravstva in sociale v arhivu.

Fondi zdravstvenih zavodov vsebujejo poleg upravno-poslovne dokumentacije, ki pri prevzemanju od ustvarjalcev v zadnjem obdobju prevladuje, tudi medicinsko dokumentacijo, popise oz. kartone bolnikov, matične knjige in druge zdravstvene evidence. Prevzemanje medicinske dokumentacije in tudi njena uporaba sta zaradi Zakona o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (ZAGOPP, Ur. l. RS, št. 85/2016), omejena. Omenjeni zakon določa posebno ureditev varstva arhivskega gradiva, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta, ter pogoje in postopke, pa tudi izjeme, v katerih je mogoče pridobiti dostop do tega arhivskega gradiva.

Knjiga porodov za
leto 1958 (SI_PANG/
0409 Splošna
bolnišnica »Dr.
Franca Derganca«
Nova Gorica, t. e. 18).

Na področju lekarništva hranimo arhivsko gradivo Goriške lekarne Nova Gorica in Lekarne Tolmin. V fondu Goriška lekarna Nova Gorica so dokumenti o organizaciji in poslovanju, zapisniki sej, poslovna poročila Centralne lekarne Nova Gorica, Goriške lekarne Nova Gorica od združitve do odcepitve tolminske enote in Goriške lekarne Nova Gorica kot samostojnega zavoda z goriškimi enotami od leta 1962 do 2005.

Fond Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Območna enota Nova Gorica, sodi na področje zdravstvenega in socialnega zavarovanja ter vsebuje arhivsko gradivo: Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Gorici, Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje Gorica, Regionalne zdravstvene skupnosti Nova Gorica, Skupnosti zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenega varstva ter

Skupnosti zdravstvenega zavarovanja delavcev in kmetov, Občinske zdravstvene skupnosti Nova Gorica, Tolmin, Ajdovščina, Strokovne službe zdravstvene skupnosti Nova Gorica, Skupne strokovne službe Samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti Nova Gorica, Medobčinske zdravstvene skupnosti Nova Gorica za obdobje 1958–1989. Za območje Ajdovščine hranimo evidenco vplačil za socialno zavarovanje, imenik zavarovancev, kataster zaposlitvev ter Indeks katastrof; gradivo sega od leta 1945 do 1988.

Fond Zavod za socialno medicino in higieno Gorica, Nova Gorica, na podlagi zakona o zdravstveni dejavnosti, leta 1992 preimenovanega v Zavod za zdravstveno varstvo Nova Gorica, vsebuje dokumentacijo o organizaciji, splošne in druge pravne akte. Pomemben del fonda so letna poročila o delu posameznih oddelkov in strokovnih služb, na primer službe za zdravstveno varstvo predšolskih otrok in mladine, zdravstveno varstvo žena, patronažne službe.

Na področje socialnega varstva sodita fonda Doma upokojencev Gradišče in Doma starejših občanov Ajdovščina. Najstarejše gradivo, matična knjiga oskrbovancev Doma upokojencev Gradišče, je iz leta 1922, ko je vodstvo reda Usmiljenih bratov obnovilo leta 1914 ustanovljeno umobolnico v Stari Gori. Glavnina gradiva sodi v drugo obdobje delovanja doma v Renčah, Lukežičih in na Gradišču, od leta 1948 do 1982.

V preteklem letu (2021) je bilo prevzeto arhivsko gradivo Doma starejših občanov Ajdovščina za obdobje 1983–2006. Fond vsebuje gradivo o poslovanju, zapisnike sej sveta zavoda, zbora delavcev, komisij, gradivo o življenju stanovalcev, interna glasila, fotografije itd.

V fondu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Območna enota Nova Gorica, je bogata zbirka delovnih knjižic in drugih osebnih dokumentov v različnih jezikih, od slovenskega, italijanskega, nemškega do angleškega, med katerimi je najstarejša belgijska delovna knjižica iz leta 1883.

V letu 1982 se je socialna služba, ki je bila prej v sklopu občinskih služb in samoupravnih interesnih skupnosti, preoblikovala v javni zavod z imenom Center za socialno delo. V fondih centrov za socialno delo Tolmin, Ajdovščina in Nova Gorica je gradivo o poslovanju ter strokovni dejavnosti, ki obsega varstvo otrok in mladotletnikov, predzakonsko svetovanje, zakonsko in družinsko svetovanje, varstvo odraslih in ostarelih, če omenimo samo nekatera področja.

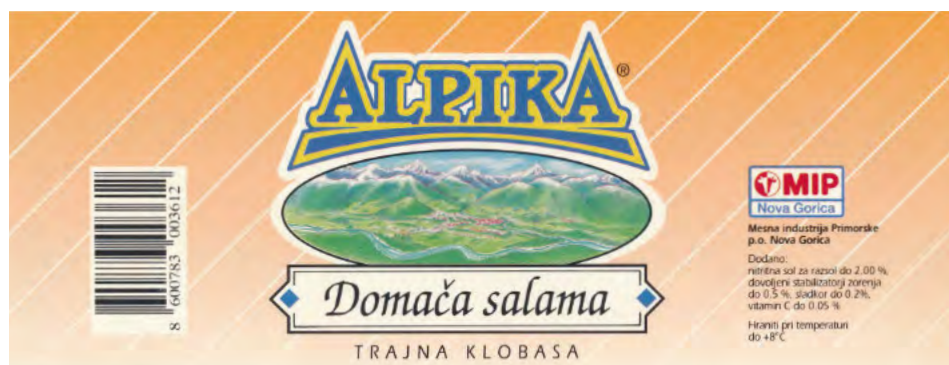
Arhivski fondi gospodarstva in bančništva

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici skrbi za 145 fondov s področja gospodarstva in bančništva, ki ponujajo raziskovalcem in drugim uporabnikom nad 700 tm gradiva. Nekaj te arhivske dokumentacije je prejel že ob svojem nastanku od svojega predhodnika, medtem ko je začel sistematično prevzemati gradivo od ustvarjalcev šele po preselitvi v novo stavbo leta 1987. Zaradi velikega števila gospodarskih organizacij arhiv ni prevzemal gradiva od vseh. V skladu z zakonodajo iz leta 1981 je izbral le del podjetij, ki jih je razglasil za ustvarjalce arhivskega gradiva, in sicer 13 na področju tedanje občine Ajdovščina, 37 v novogoriški in 17 v tolminski občini. Kriteriji vrednotenja so bili poleg velikosti in pomembnosti gospodarskih subjektov tudi primerna zastopanost po področjih dejavnosti, gostota istovrstnih organizacij na določenem območju ter zgodovinska tradicija.

Družbene spremembe v Sloveniji na začetku 90. let so prinesle lastninsko preoblikovanje številnih gospodarskih organizacij, pa tudi likvidacije in stečaje, ki so med drugim prispevali k močnemu prilivu gradiva v arhiv med letoma 2008 in 2019. Obseg gradiva se je močno povečal, saj se je izročala arhivska dokumentacija velikih gospodarskih družb. Medtem ko je pristojni arhivist leta 2001 skrbel

Ročna izdelava vzmetnic v Tovarni pohištva Nova Gorica, 1951
(SI_PANG/0415 Meblo Nova Gorica, t. e. 437, p. e. 101).

Etiketa Mipove Domače salame, s. d. (SI_PANG/0734 MIP Nova Gorica, t. e. 58).

za 255 tm arhivskih dokumentov, se je 20 let pozneje ta količina skoraj potrojila. Kot največji fondi izstopajo Splošno gradbeno podjetje Gorica 1948–2007 (185 tm), Meblo Nova Gorica (71 tm) in Nova kreditna banka Maribor 1957–2011 (37 tm). Podjetja, ki so v 90. letih prešla v zasebno last, odtlej ustvarjajo zasebno arhivsko gradivo, ki ga niso dolžna izročati javnim arhivom. Javnopravnih oseb s področja gospodarstva in bančništva danes ni veliko, zato ne pričakujemo več prevzemov večjih količin gradiva v arhiv.

Ustvarjalci niso vedno pripravili svojega arhivskega gradiva za izročitev tako, kot bi bilo treba, še posebej v primeru interventnih prevzemov podjetij v stečaju. Zato je prišlo v arhiv tudi precej zgolj grobo odbranega in celo neurejenega gradiva. Ker velike količine presegajo zmožnosti enega arhivista, da bi ga ustrezno strokovno obdelal, nekateri fondi še nimajo arhivskega popisa in je edino pomagalo pri iskanju dokumentov prevzemni seznam.

Najstarejši dokumenti s področja gospodarstva sicer segajo v prvo polovico 19. stoletja, vendar izvira večina gradiva iz časa po drugi svetovni vojni. Fondi, ki jih hranimo, pokrivajo različna področja gospodarskih dejavnosti. Razdeljeni so v naslednje skupine:

1. Zadruge, izmed katerih izstopa po velikosti Kmetijska zadruga Goriška brda.
2. Kmetijstvo in gozdarstvo, zastopano s pomembnima fondoma Kmetijski kombinat Vipava in Soško gozdno gospodarstvo Tolmin, omeniti pa velja tudi manjši fond Agrarne skupnosti, ki se ponaša z najstarejšim dokumentom, datiranim v leto 1832.
3. Rudarstvo in energetika, kjer najdemo več fondov s področja pridelave apna in kamnoseštva. Energetika je poleg Elektra Primorske zastopana s pomembnim fondom Soške elektrarne Nova Gorica (1897–1995), ki vključuje tudi predhodnika Hidroelektrarno Hubelj Ajdovščina.

4. Proizvodnja zajema kar 39 fondov podjetij, pomembnih ne le za lokalni, ampak tudi širši prostor. Predstavljajo bogat vir za proučevanje različnih panog industrije. Med živilskopredelovalnimi obrati najdemo med drugim pomembna podjetja, kot so Fructal Ajdovščina, MIP Nova Gorica, Mlinotest Ajdovščina, Agroind Vipava, Planika Kobarid. Tekstilno industrijo zastopajo Tekstilna tovarna Okroglica Volčja Draga, Bača Podbrdo, Tekstina Ajdovščina in drugi. Lesna industrija je zastopana s šestimi fondi pohištvene panoge, izmed katerih izstopata Tovarna pohištva Iztok Miren in nekdanji velikan Meblo Nova Gorica. Fond TKK Srpenica je predstavnik kemične industrije, kovinsko panogo pa zastopajo med drugim TIK Kobarid, Lokovško kovaštvo Lokovec in obsežnejši fond Tovarna poljedelskega orodja Batuje. Strojno in elektro industrijo predstavljajo Vozila Gorica Šempeter pri Gorici, Gostol Nova Gorica ter Iskra Bovec in Iskra Avtoelektrika Nova Gorica. Tudi v skupini drugih proizvodnih dejavnosti najdemo nekaj vsem znanih imen, kot so Goriške opekarne, Salonit Anhovo in Ciciban Miren.

Prospekt tovarne poljedelskega orodja Batuje, 1976 (SI_PANG/0709)
Tovarna poljedelskega orodja Batuje, t. e. 65).

5. Storitvene dejavnosti so po obsegu največja skupina gospodarskih fondov. Kar 12 fondov predstavlja gradbeni sektor, kjer izstopata fonda dveh podjetij v stečaju: Splošno gradbeno podjetje Gorica in Splošno gradbeno podjetje Primorje Ajdovščina, ki bo velik del svojega gradiva našemu arhivu še izročilo. Z osmimi fondi je zastopana tudi trgovinska dejavnost, kjer se fonda trgovanja z lesom umeščata v čas med vojnama. Tudi področje gostinstva in turizma obsega nekaj fondov, prav tako prometna dejavnost, oskrba z vodo in druge storitvene dejavnosti.
6. Banke, hranilnice in posojilnice: arhiv hrani večjo količino gradiva Nove kreditne banke Maribor (NKBM), področje Nova Gorica. Kar 16 pa je večinoma manjših fondov hranilnic in posojilnic, od katerih je večina nastala še v času Avstro-Ogrske, nekaj pa jih je iz obdobja med vojnama.
7. Zavarovalništvo, zastopano s fondom Zavarovalnice Triglav – Območne enote Nova Gorica.

Arhivski fondi članskih organizacij

Arhivsko gradivo s področja članskih organizacij obsega 357 fondov. V to skupino sodijo fondi družbenopolitičnih organizacij, političnih strank, poklicnih, interesnih in delodajalskih združenj ter raznovrstnih društev in njihovih združenj.

Najmočnejše je zastopano gradivo **družbenopolitičnih organizacij**, in sicer s kar 137 fondi in 282 tm za obdobje od leta 1942 do 1991. Naziv družbenopolitične organizacije je vpeljala ustava iz leta 1963. Prej so zanje uporabljali ime politične oz. množične organizacije. Nekatere med njimi imajo svoje začetke že med vojnama, nekatere v času druge svetovne vojne. Njihova imena so se skozi čas spreminjala:

- Komunistična partija Slovenije, ki je začela delovati že v obdobju med vojnama, se je leta 1952 preimenovala v Zvezo komunistov Slovenije;
- Osvobodilna fronta Slovenije in Slovensko-italijanska antifašistična unija imata naslednico v Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije (od leta 1953), ki se ji je leta 1959 priključila tudi Antifašistična fronta žena, od leta 1953 imenovana Zveza ženskih društev;
- Zveza slovenske mladine, imenovana tudi Zveza mladine Slovenije, se je leta 1946 preimenovala v Ljudsko mladino Slovenije, leta 1963 v Zvezo mladine Slovenije, leta 1974 pa v Zvezo socialistične mladine Slovenije;
- Zveza sindikatov Slovenije ima svoje začetke v Enotni strokovni zvezi delavcev in nameščencev Jugoslavije za Slovenijo. Leta 1948 se je preimenovala v Enotne sindikate za Slovenijo, leta 1953 pa v Zvezo sindikatov Slovenije;
- Zveza borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije je bila ustanovljena leta 1947, leta 1961 je nastala Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije, v katero sta se poleg borčevske organizacije vključili tudi Zveza

vojaških vojnih invalidov Jugoslavije ter Združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev Jugoslavije.

Po letu 1991 so se nekatere družbenopolitične organizacije preoblikovale v stranke in združenja.

V tej skupini fondov imamo v arhivu trenutno:

- 41 fondov območnih in krajevnih organizacij komunistične partije oz. zveze komunistov,
- 39 fondov organizacij osvobodilne fronte, antifašističnih zvez in socialistične zveze delovnega ljudstva,
- 11 fondov organizacij zveze sindikatov,
- 22 fondov organizacij komunistične oz. ljudske mladine in zveze socialistične mladine,
- 24 fondov organizacij vojnih veteranov.

Med socialistično družbeno ureditvijo so bile družbenopolitične organizacije pomemben del družbenopolitičnega sistema. Po arhivski zakonodaji so spadale med pravne osebe, ki so bile dolžne svoje arhivsko gradivo izročati pristojnim arhivom, zato je tudi danes vse gradivo, ki je vezano na njihovo delovanje, označeno kot javno arhivsko gradivo in prihaja v arhiv na podlagi zakona. Organiziranost družbenopolitičnih organizacij je sledila upravno-teritorialni ureditvi. V arhivu hranimo gradivo ustvarjalcev od lokalne do pokrajinske ravni. Zanimivost našega prostora so družbenopolitične organizacije, ki so želele presegati narodnostne okvire in v svoj okvir vključiti vse protifašistično prebivalstvo. Njihovo nastajanje je narekoval boj za meje, za državno in politično pripadnost ozemlja nekdanje Julijske krajine, ki je bila srčika mirovnih pogajanj med Italijo in Jugoslavijo. Tako so med letoma 1945 in 1947 delovale slovensko-italijanske zveze vseh množičnih organizacij. Zaradi posebnosti v slovenskem prostoru je njihovo gradivo še posebej zanimivo. V našem arhivu hranimo gradivo različnih odborov Slovensko-italijanske antifašistične unije, Komunistične partije Julijske krajine, Antifašistične slovensko-italijanske ženske zveze in Zveze antifašistične mladine Julijske krajine. Tudi sicer je ohranjena dokumentacija fondov družbenopolitičnih organizacij bogat vir za proučevanje ne le političnega, temveč tudi društvenega, gospodarskega, vzgojnega in izobraževalnega življenja v našem okolju po drugi svetovni vojni. Žal pa je najstarejše gradivo ohranjeno nepopolno, kar je glede na to, da je nastajalo med vojno in prva leta po njej, razumljivo.

Zanimivo in dragoceno je gradivo organizacij zveze borcev, kjer najdemo številne spominske zapise iz časa narodnoosvobodilne vojne ter vaške in druge kronike, ki pogosto sežejo tudi v čas pred drugo svetovno vojno, pa tudi gradivo Socialistične zveze delovnega ljudstva, ki je kot množična organizacija segala v vse pore javnega življenja.

Med mlajšimi fondi velja izpostaviti fond Mladinske delovne akcije Posočje, ki je edini te vrste v našem arhivu. Spada v sklop fondov mladinskih organizacij, v

njem ohranjeno gradivo govori o časih, ko so številni mladi navdušenci brigadirskega življenja prostovoljno in brezplačno delali na pomembnih gradbenih projektih pri obnovi Posočja po potresu leta 1976. »Udarništvo« je bila sicer razširjena oblika dela tudi takoj po koncu druge svetovne vojne, a je dokumentov o tem v našem arhivu malo in so razpršeni po različnih arhivskih fondih.

Mlajšega nastanka in skromnega obsega je gradivo **političnih strank**, ki so začele nastajati konec 90. let 20. stoletja. Gradivo političnih strank je sicer po veljavni arhivski zakonodaji zasebno arhivsko gradivo, ki ga ustvarjalci niso dolžni izročati arhivu, z izjemo gradiva strank, ki so zastopane v državnem zboru, za obdobje, ko imajo tam svoje poslance. V arhivu hranimo nekaj fondov občinskih in območnih organizacij političnih strank z arhivskim gradivom za obdobje med letoma 1989

in 2000. Gre za gradivo, ki je začelo nastajati s porajanjem demokratizacije, še preden so družbenopolitične organizacije prenehale z delom oz. preden so se preoblikovale v različna društva in združenja, iz katerih so nastale nekatere politične stranke. Tako imamo nekaj fragmentov gradiva območnega odbora liberalno demokratske stranke (LDS), ki se je razvila iz Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS), ter nekaj dokumentov območnega odbora socialistične stranke Slovenije (SSS), ki je nastala iz Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL). Hranimo pa tudi pomembno in zanimivo dokumentacijo o začetkih delovanja goriškega zbora Demokratske stranke Slovenije, skrajšano Demokrati Slovenije (DS), in njene predhodnice Slovenske demokratične zveze (SDZ). V splošnem pa je gradiva političnih strank malo. Obsežnejši je le fond območne organizacije Socialnih demokratov (SD) v Novi Gorici, ki je arhivu izročila arhivsko gradivo do leta 2000.

Skupni obseg gradiva političnih strank je komaj 1,6 metra. V skupino političnih strank za obdobje pred drugo svetovno vojno pa sodi fond Prostovoljna milica za državno varnost – garnizijsko poveljstvo Bovec, ki zajema čas med letoma 1936 in 1939.

V skupini **poklicnih, interesnih in delodajalskih združenj**, ki obsega dobrih 25 tm gradiva, najdemo 15 fondov strokovnih in gospodarskih zbornic s področja gostinstva, trgovine, kmetijstva, obrti in podjetništva ter drugih gospodarskih dejavnosti, katerih gradivo je nastajalo med letoma 1940 in 2009.

Bilten Zvezne mladinske delovne akcije Posočje, 1980 (SI_PANG/0447 Mladinske delovne akcije Posočje, t. e. 8).

Poleg naštetih sodijo v to skupino tudi fondi gospodarskih poslovnih zvez iz obdobja med letoma 1956 in 1960. Ti fondi so pomemben vir podatkov o razvoju gospodarstva in posameznih, tudi manjših podjetij, za katera se arhivsko gradivo ni ohranilo.

Pomembni ustvarjalci arhivskega gradiva so tudi **društva**, ki pa ustvarjajo zasebno arhivsko gradivo, in večina med njimi ga na osnovi arhivske zakonodaje ni dolžna izročati arhivu. Ne glede na to se veliko društev odloči za izročitev. Arhiv jih k temu vzpodbuja, izobražuje njihove člane, ki skrbijo za gradivo, jim svetuje pri hrambi in urejanju dokumentacije – vse to pripomore k prepoznavanju pomena ohranitve tega dela kulturne dediščine. Na pomen gradiva društev, tudi tistih, ki ne delujejo več, opozarja arhiv ob vsaki priložnosti, saj se zaveda možnosti, da se na terenu vedno še hrani gradivo nekdanjih, tudi starejših društev in občasno majhne količine res pridejo v arhiv.

Arhiv se ponaša s kar 210 fondi raznovrstnih društev in združenj oz. zvez društev, katerih gradivo zajema zadnjih 150 let in obsega 116 tm. Društva se glede na zanimanja, ki jih izkazujejo, delijo na:

- znanstvenoraziskovalna, izobraževalna in strokovna društva,
- kulturna in umetniška društva,
- športna in rekreativna društva,
- društva za pomoč ljudem,
- stanovska društva,
- društva za varstvo okolja ter gojenje in vzrejo živali in rastlin,
- društva za razvoj kraja,
- društva za duhovno življenje in druga društva.

Že imena društev, med katerimi so zlasti v novjšem času tudi precej nevsakdanja, zgovorno pričajo o pestrosti zanimanj posameznikov in pomenu društvenega življenja skozi več generacij, ki so pustile svoj pečat v lokalnem okolju, pa tudi širši družbeni skupnosti. Zaradi zelo različnih razlogov je gradivo društev po obsegu in vsebini zelo neenakomerno ohranjeno. Težko ga je razvrščati po pomembnosti, saj ima vsak dokument svojo lastno moč pričevanja, pa vendar naj izpostavimo nekaj fondov, ki so posebej dragoceni. Najprej naj omenimo različne zveze društev. Arhivsko gradivo Zveze za tehnično kulturo je zaradi zajetne količine bogat vir podatkov o razvoju raznih vrst tehnične kulture na Goriškem po letu 1975 in o zgodovini vanjo včlanjenih društev. Nekaj podobnega velja tudi za fond Okrajni svet svobod in prosvetnih društev Gorica na področju prosvetne ter kulturne dejavnosti med letoma 1947 in 1963 v tedanjem goriškem okraju. Tudi med športnimi društvi ima gradivo športnih zvez izjemen pomen, saj tam najdemo podatke o raznih društvih, tudi tistih, za katera nimamo samostojnih arhivskih fondov. Bi pa na področju športa izpostavili tudi nekatera posamezna društva, in sicer Atletski klub Gorica in Odbojgarski klub Salonit Anhovo zaradi dobre ohranjenosti gradiva, Telovadno društvo Sokol v

Pravila

družbe imenovane "Čitalnica" za posvetnike in
pohodilce v Podragi.

§. 1.

Namen te čitalnice je:

- a) Pisanje in prepisovanje in knjige pisanih v slovenskem jeziku.
- b) Razsvetljevanje pri branju in poučevanje v pogovoru, pri kmetijskih, posebno v vinogradi; tedaj omika in poučevanje v mestnem t. j. v slovenskem jeziku in v kmetijskih zadevah. To društvo ni politično.

§. 2.

Da bo to društvo obstajati moglo, bodo morali družbeniki mesečno in vsotnino plačevati, in vsi to bo polagali blagajnik.

§. 3.

Vsak član plačuje na mesec 20 n. št., mesecina se ima plačati enkrat in prvi dan vsakega meseca predplačati. Vsotnina znaša pa 50 n. št.

§. 4.

Da posebnim listu podpisani možje v Podragi dne 14. januarja 1868, se konvenciji tega društva in ti volijo predložiti dva predlagača, ki sta imela v družbenem imenu predložiti to družbeno postavo vsakemu čl. na miselnost v Ljubljani.

§. 5.

Kadar bo društvo postalo konvencija tedaj po predložitvi 4 tednih imela ta predlagača vse konvencije v obliki zboru odločiti, ta voli odbor in vsake konstitucije društvo more potem vsak posten mož vsak čas kot družbenik stopiti.

§. 6.

Družbenik zmore biti vsak posten vsak in posten tajnik, kateriga je volja po teh pravilih postaviti se.

§. 7.

Isto tega društva je vsi Podragi v prvem obziru.

§. 8.

Kdor želi v društvo stopiti, naj se oglasi osebno ali pismo, ne predvrednik, predvrednik, javi ali napravi to obziru, kateri potem volijo v priložnosti.

§. 9.

Vsak družbenik ima pravice:

- a) v zborniku zbirati in prepisovati in knjige, utati to se druga, in v njih kmetijskih; zmanjšati se meta po možno obziru.

Ajdovščini pa kot arhivski fond, v katerem je najstarejše gradivo. Med društvi za pomoč ljudem so organizacije Rdečega križa, Zveze prijateljev mladine in vojaških vojnih invalidov na različnih ravneh. Med fondi stanovskih društev, ki združujejo ljudi na osnovi poklicnih in sorodnih zanimanj, zaradi specifične dejavnosti v posebnih gospodarskih in družbenih pogojih vsekakor izstopa Društvo kolonov in malih posestnikov v Fojani, omeniti pa velja tudi fonda Klub goriških študentov in Zveza primorskih prostovoljcev – borcev za severno mejo. Fondi čebelarских in lovskih društev, vključno s fondom Društvo oljkarjev Brda, sodijo v skupino društev za varstvo okolja ter vzrejo rastlin in živali, v skupini društev za razvoj kraja so večinoma turistična društva in zveze, med društvi za duhovno življenje pa izstopa društvo z nenavadnim imenom Društvo Slovenska vizija lastne osebnosti Nova Gorica.

prosvetno društvo
KANAL ob Soči „Soča“

prredi v
nedeljo 2. decembra
ob 3. pop. v dvorani Križnič

Uspored:

1. Nagovor pesnikov življenjepisi
2. Naš narodni dom. deklam.
3. Naza v planinski raj. meš. zb.
4. Hajdukova oporoka. deklam.
5. Vojaci na pošta. meš. zb.
6. Soči. deklam. meš. zb.
7. Ena deva le bom ljubila. zbor.
8. Biserji. solo.
9. Utelega plica tožba. meš. zbor.
10. Pogled v nedolžno otro. solo.
11. Sveta odkleto. deklam.
12. Bratje v kolo se vsopimo. kolo.
13. Rože je na vrhu plela. tanč. deklam.
14. Delavcem. deklam.
15. Zaključni govor.

proslava
goriškega
slavčka
- SIMONA
GREGORČIČA

Vstopnina:
prostovoljni
prispevki

Vabilo na proslavo
Simona Gregorčiča v
Kanal, 1946
(SI_PANG/1227
Prosvetno društvo Soča
Kanal, t. e. 2, p. e. 19).

Zasebno gradivo

V prispevku z naslovom Kratek historiat službe varstva arhivskega gradiva v severnoprimorski regiji izpod peresa Ljudmile Bezlaj Krevel, objavljenem v Goriškem letniku št. 6/1979, je zapisano: »*Danes hrani arhiv okoli 2000 tekočih metrov gradiva. Pretežno gre za gradivo, nastalo pri delu uprave, manj je gradiva sodnih in prosvetnih ustanov, gospodarstva, bančništva in družbenopolitičnih organizacij, zbirka družinskih in osebnih fondov pa skoraj ni vredna omembe.*« V Vodniku po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ki je izšel leta 1997, je bilo navedenih 60 osebnih fondov, trije družinski fondi in dva fonda zemljiškega gospostva. Konec leta 2021 pa je bilo zabeleženih 27 fondov družin in rodbin, 186 fondov posameznikov ter štirje fondi s področja zemljiških gospostev.

Gospoščine, imenja, zemljiška gospostva

V skupino zemljiška gospostva sodijo Gospostvo Dobrovo, Zemljiško gospostvo Lože, (Leitenburg), Oskrbništvo veleposestva grofa Coronini-Cronberg Sv. Peter pri Gorici in Varia – zemljiška gospostva.

V fondu Gospostvo Dobrovo so najstarejši dokumenti, ki jih hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. Nanašajo se na posest družine Colloredo, ki je bila že v začetku 16. stoletja zemljiški posestnik v Goriških brdih. Najstarejši dokument je rokopis iz prvih let 16. stoletja, to je Register 1501, beležnica sklenjenih poslov, nakupov in izdatkov za posest Colloredo. Iz začetka 17. stoletja je sodni zapisnik civilne pravde v gastaldijah Fojana in Neblo, nastal na podlagi izvajanja patrimonialnega sodstva bratov Colloredo nad svojimi podložniki, dva urbarja iz let 1612 in 1618 o plačevanju najemnin za kmetije ter posamezna zemljišča v gospostvu Dobrovo.

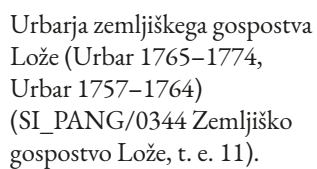
Fond Zemljiško gospostvo Lože (Leitenburg) sega od srede 18. do konca 19. stoletja in vsebuje dokumente, ki so bili prejeti oz. odposlani, ali pa so nastali pri delovanju zemljiškega gospostva Lože in kasneje veleposestva Lože ter delno zemljiškega gospostva Stanjel. Fond zajema tudi serijo knjig, med katerimi prednjačijo urbarji.

Fond Oskrbništvo veleposestva grofa Coronini-Cronberg Sv. Peter pri Gorici za obdobje od 1902 do 1946 vsebuje zemljiškoknjižne zadeve, najemne pogodbe, upravnosodne zadeve, finančne zadeve, gradivo v zvezi z vojno škodo, dokumentacijo o plačilu izvajalcem za opravljeno delo na posestvu, blagajniške in druge knjige, račune, negative ter razno gradivo.

V fondu Varia – zemljiška gospostva so drobci gradiva Gospostva Vipava iz leta 1847.

Najstarejši dokument v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici: Register 1501, beležnica sklenjenih poslov, nakupov in izdatkov za posest Colloredo, 1501–1505 (SI_PANG/0343 Zemljiško gospodarstvo Dobrovo, t. e. 1).

V sklopu **verskih organizacij** hrani arhiv fond Alojzijevišča, ki vsebuje dokumente, zbrane ob pregledovanju knjižnega fonda v prostorih stavbe na Placuti v Gorici.

Fondi družin in rodbin, ki so zbrani v arhivu, segajo od zgornje Soške doline. Od tam prihaja fond družin iz Bavščice in družine De Corti iz Čezsoče, družina Lapanje ima svoje korenine v Baški grapi, družina Gerbec je doma s Kambreškega, družina Markič iz Solkana, iz Gorice sta družini Šantel in družina Bratuž Šorli. Nekaj družin je tudi iz zgornje Vipavske doline in s Krasa, na primer rodbina Božič iz Podrage, družina Kostanjevic iz Vipave in rodbina Černe iz Tomaja.

V vseh družinskih fondih je dokumentacija o premoženju, osebni dokumenti, spričevala, korespondenca in fotografije. Vsak fond pa vsebuje tudi svoje zanimivosti. V fondu družine Šantel so iz zapuščine Avgusta Šantel ml. ohranjeni programski listi in vabila za prireditve v Gorici od leta 1888 do 1900. V fond družine Gerbec sodijo dnevniški zapisi Mihaela Gerbca o vzdušju na začetku prve svetovne vojne, mobilizaciji, življenju v begunstvu in na frontah.

Poroka Ljubke Šorli in Lojzeta Bratuža, 1933 (SI_PANG/1264 Družina Bratuž Šorli, t. e. 8).

V zapuščini rodbine Černe pritegne pozornost obsežna korespondenca, naslovljena na Albino Černe, vnukinjo deželnega in državnega poslanca Antona Černeta. Med Albinino korespondenco so se med drugim ohranila pisma Karmele in Anice Kosovel iz let po prvi svetovni vojni, ko sta študirali: Karmela v Münchnu in Anica v Ljubljani.

V fondu družine Markič iz Solkana so bogate družinske fotografije, posnete v Vipavi in okoliških krajih od leta 1901 do 1945, ohranjeni so tudi negativni na steklenih ploščah ter filmu.

Gradivo družine Bratuž Šorli šteje 22 arhivskih škatel in izvira iz let 1905–2019. Ohranjeni dokumenti nudijo vpogled v življenje in ustvarjanje dveh zanimivih primorskih družin: družine Bratuž iz Gorice in družine Šorli iz Tolmina. Preko osebnih dokumentov, korespondence in fotografij spremljamo usodo te družine. Ohranjena zapuščina je bogat vir za zgodovino širšega primorskega prostora med fašizmom in po vojni.

Posamezniki

V tej skupini fondov srečamo najrazličnejše ljudi različnih poklicev, talentov in zanimanj, tako učitelje, zdravnike, pravnike, duhovnike kot umetnike, obrtnike, politike itd. Tudi v teh fondih so osebni dokumenti, dokumentacija o šolanju in zaposlitvi, korespondenca, fotografije. Bogastvo gradiva posameznikov ponazorijo naslednji fondi:

Pisna zapuščina slikarja in grafika Rika Debenjaka vsebuje: osebne dokumente, dokumentacijo o službeni, umetniški in društveni dejavnosti, vabila in kataloge za samostojne ter skupinske razstave, publikacije in revije, plakate, umetniška dela, korespondenco, voščilnice, fotografije, reprodukcije, časopisne članke. Zapuščina pomembno dopolnjuje stalno zbirko umetniškega dela v galeriji v Kanalu.

V zapuščini pravnika, politika, časnikarja, publicista in krščanskega socialista Engelberta Besednjaka je ohranjen velik del arhiva celotnega krščanskosocialnega gibanja v Julijski krajini med vojnami in tudi dokumentacija, ki se je ohranila iz zadnjega obdobja, ki sta ga z ženo Zalo Vuk preživela v Trstu.

Osebna zapuščina Rafaela Nemca, slikarja, restavratorja in pedagoga, obsega obsežno gradivo o umetniški, restavratorski, pedagoški in družbenopolitični dejavnosti, kataloge, plakate, publikacije ter gradivo o »Sardincih«.

V fondu zborovodje in glasbenega pedagoga Srečka Kumarja so ohranjeni koncertni listi, ki segajo od začetkov Kumarjevega javnega nastopanja do smrti. Poseben sklop obsegajo rokopisna in tiskana dela naših skladateljev, med njimi tudi umetnine, ki sploh še niso bile objavljene.

Voščilnica Lojzeta Spacala, poslana Riku Debenjaku, 1948 (SI_PANG/1113 Debenjak Riko, t. e. 23, p. e. 5).

V fondu zdravnika dr. Stanislava Pavlice je ohranjena vpisna knjiga zdravniških obiskov v Vipavi in okolici v letih 1924–1945.

V fondu Drago Bajc so njegovi osebni dokumenti in pesmi.

Zapuščina učitelja, tigrovca in publicista Antona Rutarja vsebuje dragocene zapise ter fotografije o tigrovcih.

V zapuščini priznanega organista, pianista, pedagoga in umetnostnega zgodovinarja Huberta Berganta so programi in plakati, ki so dokaz bogate umetniške koncertne bere doma in v številnih evropskih prestolnicah.

Učni načrti za izdelavo različne obutve in modeli za čevlje iz let 1925 in 1926 so v fondu Franca Gabrijelčiča, doma iz Solkana.

Franc Mervič je arhivu daroval gradivo o brigadirjih, brigadirski glasila, album fotografij in brigadirski jopič.

V fondu uradnika in prosvetnega delavca Zorota Škerka je Naša zvezda, revija iz obdobja druge svetovne vojne, ki je izhajala na Korziki in Siciliji.

Pisma in risbe iz koncentracijskega taborišča Letmeritz (1944–1945), naslovljena na ženo, so del fonda inženirja Teodorja Lojka.

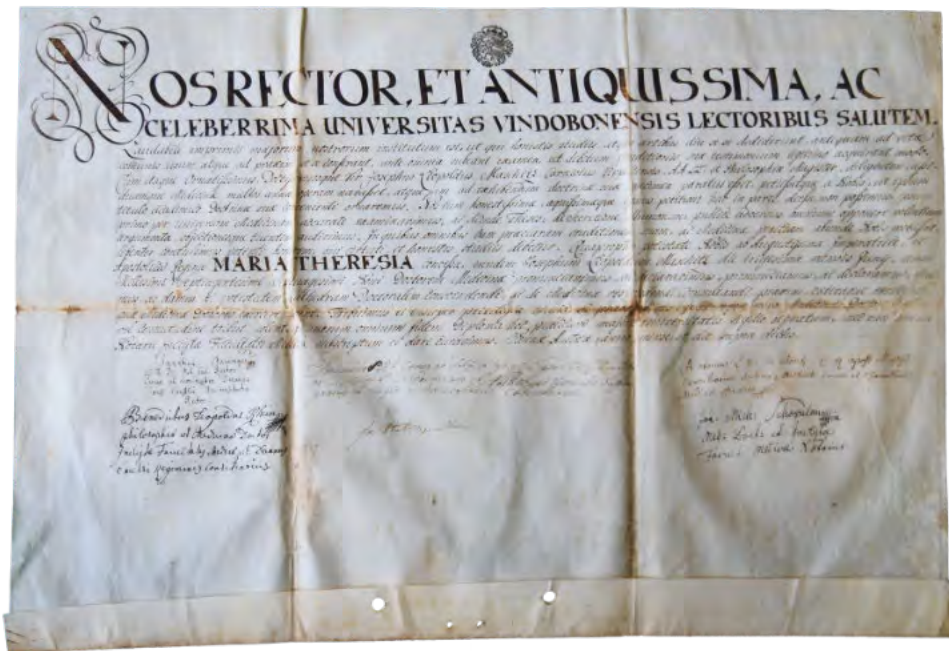
V zapuščini novinarke, publicistke, raziskovalke in avtorice številnih knjig ter televizijskih dokumentarcev Dorice Makuc je zbrano gradivo za knjigo Aleksandrinke, o slovenskih izseljencih v Argentini, o očetu Ivanu Kacinu in bratu Paulu Johnu Šiflerju, skladatelju, organistu in zborovodji.

Fond Milenka Pegana, mojstra fotografije, vsebuje številne fotografije in negative.

V osebni fondu leksikografa, publicista, prevajalca, bibliotekarja in pesnika Marijana Breclja izstopa obsežna korespondenca z domačimi in tujimi osebnostmi iz kulturnega ter političnega življenja.

V arhivu hranimo tudi nekaj fondov še živčih izročiteljev, kot so Magda Rodman, dr. Branko Marušič in dr. Karel Bonutti.

Arhiv je večino fondov zasebnih ustvarjalcev in družin pridobil kot darilo, nekaj je bilo tudi nakupov. Osebni in družinski fondi ponujajo raziskovalcem bogato gradivo najrazličnejših vsebin in zvrsti. Tudi po obsegu se razlikujejo; nekateri vsebujejo več deset arhivskih škatel, najmanjši pa samo nekaj dokumentov.

Doktorska diploma Jožefa Leopolda Masiča z dunajske univerze, 1779 (SI_PANG/0352 Masič Jožef Leopold, t. e. 1).

Pridobivanje zasebnega gradiva je dolgotrajen proces. Potrebno je veliko osebnega prizadevanja in terenskega dela, od prvih informacij do navezovanja stikov, obiskov in dogovorov ter vzpostavitve določene mere zaupanja. Preden pride do izročitve gradiva arhivu, lahko preteče tudi več let. Pri tem je nujno ravnati s potrebno občutljivostjo, saj gre za odkrivanje zasebnosti. Ob tem se vzpostavijo tudi pristni stiki in celo prijateljstva. Le ob vzpostavitvi iskrenega in poštenega stika se vzpostavi zaupanje, ki dovoli vstop v zasebnosti in skrivnosti družin ter posameznikov.

Popoln mozaik zgodovinskega dogajanja na določenem območju ni mogoč brez podatkov, pridobljenih od posameznikov in družin. In z ohranjanjem takšnih podatkov o rojstvih, življenju in smrti se potrjuje večni življenjski krog, ki ga tudi noben zgodovinski dogodek ne more obiti.

Zaključujemo z mislijo L. N. Tolstoja: »*Skrivnost sreče ni v tem, da delamo ti-
sto, kar bi radi, temveč da imamo radi tisto, kar delamo.*«

Kancler, glasbenik in alpinist Franc Setničar pri Aljaževem stolpu vrh Triglava, 1907
(SI_PANG/0767 Zorzut Ludvik, t. e. 6, p. e. 4).

Arhivske zbirke

Poleg arhivskih fondov, katerih gradivo nastaja med delovanjem posameznega ustvarjalca kot javnopravne osebe ali osebe zasebnega prava, hrani naš arhiv tudi 33 zbirk gradiva. Glede na skupne značilnosti so zbirke razdeljene v tri skupine:

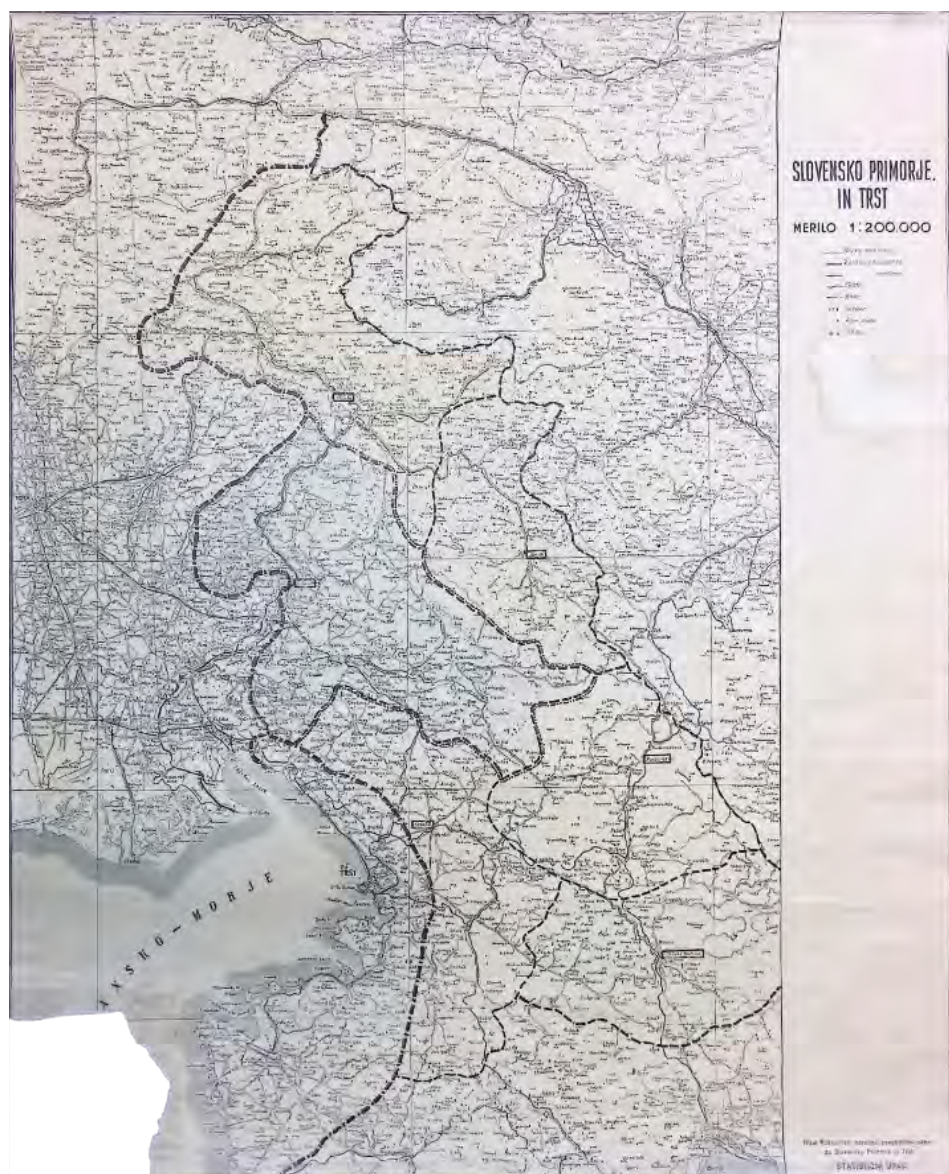
- zbirke posameznih zvrsti arhivskega gradiva,
- tematske zbirke,
- zbirke reprodukcij.

V **zbirke posameznih zvrsti arhivskega gradiva** se uvršča gradivo, ki ga iz različnih razlogov ne moremo uvrstiti v obstoječe fonde, ali pa se zaradi nosilca, na katerem je zapisano, zanj priporočajo posebni pogoji za hrambo (fotografsko, tiskano, filmsko, zvočno in podobno gradivo). Med temi sta med našimi raziskovalci najpogostejše uporabljeni Zbirka fotografij in Zbirka razglednic krajev, katerih gradivo je zelo priljubljeno za slikovno popestritev raznovrstnih zgodovinskih razprav, člankov in prispevkov z domoznansko tematiko.

Med **tematske zbirke** sodijo zbirke gradiva na neko temo, na primer Zbirka gradiva o gradnji Nove Gorice, Topografija narodnoosvobodilnega boja, Zbirka gradiva ob 100-letnici Trgovskega doma v Gorici, Zbirka gradiva za kroniko

Razglednica solkanskega mostu, 1910 (SI_PANG/0667 Zbirka razglednic krajev, Solkan št. 684).

Zemljevid Slovensko primorje in Trst z vrisanimi okraji po priključitvi dela Primorske Jugoslaviji, s. d. (SI_PANG/0837 Zbirka načrtov, zemljevidov in skic, predalčnik št. 43/2).

Podrage in Zbirka gradiva o osamosvojitveni vojni za Slovenijo, o kateri je iz različnih razlogov nastala večja količina gradiva. Med tematske zbirke spadajo tudi tiste, ki se vsebinsko vežejo na klasifikacijsko razdelitev fondov v arhivu. To so t. i. varie. V njih se običajno hranijo manjše količine gradiva, morda samo dokument ali nekaj dokumentov različnih znanih ali neznanih ustvarjalcev. V takih

Osnutek Nove Gorice z vrisano železniško postajo pod vznožjem Škabrijela, avtor: verjetno Edvard Ravnikar, s. d. (SI_PANG/0061 Zbirka gradiva o gradnji Nove Gorice, t. e. 2, p. e. 5).

primerih oblikovanje novega fonda ni smiselno oz. ni možno, zato gradivo uvrstimo v klasifikacijski razdelitvi fondov ustrezno zbirko varia.

Zbirke reprodukcij so nastale kot posledica evidentiranja arhivskega gradiva v drugih arhivih in ustanovah, tudi v tujini, ali pa zaradi kopiranja lastnega arhivskega gradiva z namenom zaščite originalnega gradiva pred poškodbami. V njih najdemo gradivo, ki je po tehničnih značilnostih sicer precej enotno (mikrofilmski posnetki, fotokopije, digitalizati), po vsebini pa zelo raznovrstno, saj reproduciramo tako spisovno kot slikovno, tiskano, filmsko, kartografsko in drugo gradivo, katerega originali so pri najrazličnejših ustvarjalcih in imetnikih. Tako se prav Zbirka mikrofilmov in Zbirka fotokopij ponašata z najstarejšim gradivom z območja, za katerega je pristojna naša arhivska ustanova. Niso sicer originali, a uporabnikom, ki jih zanima predvsem vsebina dokumentov, zadoštujejo tudi reprodukcije. Posebej so dragocene reprodukcije gradiva, ki se ne hrani v arhivskih in sorodnih ustanovah, v katerih je poskrbljeno za varno in dolgoročno hrambo, ampak v zasebnih, pogosto neprimernih prostorih, zaradi česar obstaja nevarnost izgube ali uničenja gradiva. Arhivski delavci se zato trudimo imetnike zasebnega arhivskega gradiva ozaveščati, da je treba poskrbeti za varno zasebno hrambo ali pa, kar je še bolje, gradivo izročiti arhivu.

Z digitalizacijo je postalo reproduciranje arhivskega gradiva enostavnejše in cеноvno vedno bolj dostopno, zato količina digitalizatov v arhivu strmo narašča. Tudi v tem primeru gre tako za varnostne kopije lastnega arhivskega gradiva kot tudi za dopolnilne kopije originalov drugih imetnikov. Digitalne kopije se hranijo na strežniku, zbirka pa uradno še ni bila oblikovana.

Zbirke dopolnjujemo z novimi prevzemi istovrstnega gradiva, po drugi strani pa gradivo nekaterih zbirk (najbolj pogosto so to že omenjene varie), za katerega ob strokovni obdelavi ugotovimo, da sodi v obstoječe ali nove fonde, prenese-mo iz zbirke v te fonde.

DRUŽABNI DOGODKI

Uslužbencev novogoriškega arhiva je malo in vsi se poznamo, saj smo tako rekoč dnevno v stikih. Poleg druženja ob delu pa se občasno srečujemo tudi ob drugačnih, večinoma veselih priložnostih, kar prispeva k poglobljanju medsebojnih odnosov in dobremu razpoloženju v kolektivu. Skoraj tradicionalna so druženja ob okroglih obletnicah rojstva in upokojitvah sodelavcev ter ob slovesu starega in prihodu novega leta. Posebno mesto imajo enodnevni ali še krajši izleti v bližnjo okolico, združeni z ogledom kulturnih in naravnih znamenitosti, včasih obogateni še s kulturnim programom, za katerega praviloma poskrbi zdaj že upokojeni sodelavec Jurij. V preteklosti smo nekajkrat organizirali tudi daljše ekskurzije, ali pa smo se pridružili tistim, ki jih je organiziralo Arhivsko društvo Slovenije. Nekajkrat smo se na pikniku uspeli zbrati celo uslužbenci več sorodnih kulturnih ustanov iz Nove Gorice. Za malo drugačen potek delovnega dne pa zadnja leta poskrbimo tudi na pustni torek, ko pridemo v službo namaškarani in se mastimo s krofi. Kako drobno presenečenje pade včasih tudi ob dnevu žena in dnevu mučenikov.

Benetke, 1985.

Ekskurzije, pohodi in drugo

Madžarska, 1990.

Landarska jama, 1987.

Rim, 1986.

Devin, 1989.

London, 1995.

Pariz, 1997.

Sveti Ot nad Vrtojbo, 2017.

Vitovlje, 2007.

Redni obiskovalec čitalnice nas je za 8. marec presenetil s sladkimi dobrotami, 2021.

Skupni piknik uslužbencev arhiva, muzeja in zavoda za varstvo kulturne dediščine, 1985.

Pust, 2019.

Okrogle obletnice rojstva

Lilijana, 2006.

Metka, 2009.

Sandra, 2016.

Erik, 2022.

Elena, 2017.

Almira in Jurij, 2005.

Drago, 2004.

Ivanka, 2011.

Romana, 2013.

Jurij, 2015.

Upokojitve sodelavcev

Marica, 1997.

Krista, 2003.

Zdenka, 2017.

Vlasta, 2016.

Lilijana, 2020.

Almira, 2009.

Dušan, 2014.

Jurij, 2021.

Drago, 2022.

SPOMINI OB JUBILEJU

Dr. Ema Umek,

doktorica arhivskih znanosti

Spomini na arhivsko delo v Novi Gorici (pogovor)

Z upokojeno arhivistko, gospo dr. Emo Umek, sem se pogovarjala o njenih spominih na delo z arhivskim gradivom, ki se je pred ustanovitvijo arhiva v Novi Gorici zbiralo v prostorih muzeja v kromberškem gradu. Veliko zanimivega mi je povedala tudi o nastajanju arhiva v Novi Gorici in arhivskem delu nasploh.

Gospa Umek, iz dokumentacije našega arhiva je razvidno, da ste leta 1962 skupaj s sodelavcema iz državnega arhiva urejali in popisovali arhivsko gradivo, ki se je dotlej zbralo pri Goriškem muzeju. Vemo, da je od tedaj že zelo dolgo in da je bil to le eden od mnogih dogodkov v vašem pestrem arhivskem delu, a vseeno upamo, da se ga spomnite in nam boste o njem lahko kaj povedali. Zanima nas, v kakšnem stanju ste našli gradivo: v kakšnih prostorih se je hranilo, kako je bilo opremljeno, kako urejeno?

Seveda se spomnim. Popisovanja gradiva smo se lotili na prošnjo Društva arhivarjev Slovenije, ki je takrat pripravljalo vodnik po arhivskem gradivu za vso Slovenijo; ta je potem izšel leta 1965 pod naslovom Vodnik po arhivih Slovenije. S sodelavcema Majdo Smole in Petrom Ribnikarjem sem v Novi Gorici bivala dvakrat po teden dni. Pripeljali smo se z avtobusom, se nastanili v hotelu blizu avtobusne postaje, od tam pa vsako jutro peščili skozi mesto ter po Vodovodni poti do kromberškega gradu in se zvečer vračali. Vmes smo šli na kosilo v gostilno Pri Komelu v Kromberku. Zdi se mi, v to nisem povsem prepričana, da smo spotoma v občinski stavbi prevzeli ključke gradu. V grajskem poslopju namreč nismo imeli stikov z nikomer, ne vem niti, če so takrat bili tam tudi uslužbenci muzeja. Gradivo, ki smo ga morali popisati, nas je čakalo v velikem prostoru (dvorani-salonu) v prvem nadstropju, zloženo po tleh, v kupih, brez vsakršne opreme. Mirno lahko rečem, da smo ga dobili v razsutem stanju in neurejeno (»rinfuso«). Potrpeljivo smo ga razporejali, ugotavljali ustvarjalce, oblikovali arhivske fonde in okvirno popisovali. Ni bilo lahko, delali smo z najboljšimi nameni, kot smo najboljše znali, a nismo bili vedno prepričani, ali so naše ugotovitve pravilne.

Ema Umek (hrani:
Ema Umek).

Kakšen je bil odnos uslužbencev Goriškega muzeja do arhiva in arhivskega gradiva?

Ne vem, kot že rečeno takrat, leta 1962, nismo imeli stikov z nikomer od domačinov. Povsem drugače je bilo čez nekaj let, okoli leta 1968, ko smo pripravljali vodnik po matičnih knjigah v Sloveniji in zamejstvu. Za popis na goriškem koncu sva bila zadolžena s sodelavcem Janezom Kosom. Takrat je pri občini Nova Gorica že deloval arhivski oddelek. Njegov vodja Stanko Murovec nam je bil v veliko pomoč pri popisovanju gradiva po matičnih uradih na območju občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin ter na sodišču v Gorici. Pri delu po župnijskih uradih na obeh straneh meje ter v Nadškofijskem arhivu v Gorici je bil poleg njega z nami še duhovnik in škofijski arhivar Franc Kralj. Tudi občina

Nova Gorica nam je bila zelo naklonjena in nam je dala na razpolago avto. Posebej zanimiva, celo zabavna so bila prečkanja državne meje, saj smo uporabili posebno taktiko, da ne bi tam po nepotrebnem zapravljali časa. Delovni postopki obmejnih uslužbencev so bili namreč včasih kar zamudni in zoprní. Pri prehodu slovenske meje je zato na sprednjem sedežu sedel gospod Murovec, ki ga je veliko carinikov poznalo kot spremljevalca občinskih delegacij (bil je namreč uradni prevajalec za italijanski jezik), zato so nas vedno hitro in prijazno spustili naprej. Pri prehodu italijanske meje pa je bil spredaj gospod Kralj, oblečen v duhovniški talar s kolarjem, kar je tudi ugodno vplivalo na mejne uslužbence, da nas niso po nepotrebnem zasliševali in zadrževali.

Omenili ste naklonjenost občine Nova Gorica. Se morda spomnite njene vloge in sploh dogajanja v obdobju, ko so na Goriškem postavljali temelje arhivske ustanove?

Seveda se spomnim. Sama sicer neposredno v razgovore v zvezi s tem nisem bila vključena, a v Arhivu Slovenije, ki je imel pristojnost presoјati, kdaj so izpolnjeni pogoji za začetek dela regionalnih arhivov, je bilo uslužbencev zelo malo in smo vsi vedeli za vse, kar se je dogajalo. Občina Nova Gorica si je s podporo občin Ajdovščina in Tolmin takrat zelo, zelo prizadevala, da bi v Novi Gorici imeli regionalno arhivsko ustanovo, a pogojev za njeno delovanje ni mogla zagotoviti. Primernih prostorov ni imela, prav tako ne ustrezno usposobljenih kadrov, česar Arhiv Slovenije pri izdaji soglasja za začetek dela arhiva ni mogel spregledati. Je pa zaznal veliko pripravljenost novogoriškega občinskega vodstva za ureditev tega področja, kar je pripeljalo do začasne rešitve, do ustanovitve arhivskega oddelka pri občinski upravi. Občina Nova Gorica je v takratnih razmerah storila največ, kar je mogla, da je Goriška v naslednjih letih dobila samostojno arhivsko ustanovo. Veste, takrat so tudi drugi arhivi v Sloveniji zelo težko dobili uslužbence. Ustrezno usposobljenih ljudi je bilo malo, polega tega so bili v arhivih pogoji za delo zelo slabi, zato so se diplomanti raje zaposlovali drugje. Arhivisti smo morali namreč veliko delati po kletih, v neugodnih razmerah, poleg tega je bilo tudi teoretičnih arhivskih znanj malo. Arhivska stroka se je v Sloveniji takrat šele postavljala na noge. Tudi zavedanja ustvarjalcev gradiva o pomenu dokumentov, ki nimajo več pomena za tekoče delo, je bilo malo oz. ga skoraj ni bilo. Spomnim se, da so upravni organi v Ljubljani ob neki organizacijski spremembi svoje starejše gradivo brez reda natrpali v kletne prostore raznih stavb na Cankarjevi ulici, kot da se jih ne tiče več. Arhivski delavci smo se pri urejanju morali znajti sami. Res počasi se je pri ustvarjalcih spreminjal odnos do arhivskega gradiva, prav tako zavedanje države o pomenu tega dela kulturne dediščine. K zavedanju o pomenu arhivov sta zelo pripomogli dve knjižici, ki ju je pripravilo Arhivsko društvo Slovenije: Arhivi od pisarne do zakladnice zgodovine (1967) in Arhivi v Sloveniji (1970).

Če se vrnem k novogoriškemu arhivu ... V poznejših letih sem z njegovimi mlajšimi uslužbenci sodelovala pri evidentiranju arhivskega gradiva, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence v tujini. V delovni skupini, ki je pregledovala gradivo v centralnem državnem arhivu v Rimu, je bil iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici sprva Jurij Rosa, nato pa daljše obdobje Lilijana Vidrih Lavrenčič. Na oba imam lepe spomine. Lepe spomine imam tudi na slovesnost ob odprtju novih prostorov Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici maja 1987. Ob tej priložnosti sem imela pozdravni govor v imenu Arhiva Republike Slovenije.

Gospa Ema Umek, kaj bi kot starosta slovenske arhivistike želeli povedati za zaključek najinega pogovora?

Vsem arhivskim uslužbencem, predvsem pa vodstvom arhivov polagam na srce to, kar je temeljno poslanstvo arhivov: skrb, da se arhivsko gradivo ohrani in prevzame v arhive. Vse druge arhivske dejavnosti so tudi pomembne, a največ pozornosti je treba nameniti gradivu na terenu, od njegovega nastanka do prevzema v arhiv. V zunanji službi, z ustvarjalci gradiva, bi zato morali delati najsposobnejši arhivski kadri in njihovo delo bi moralo biti zelo cenjeno. Za strokovno obdelavo gradiva, njegovo razstavljanje, objavljanje in druge načine predstavitve namreč ni časovnih omejitev. Lahko se odložijo na poznejši čas, na poznejše generacije. Prva naloga je ohranitev arhivskega gradiva in s tem zgodovinskega spomina našim zanamcem. Če pa se arhivsko gradivo pri ustvarjalcih uniči in ne pride v arhiv (zaradi neprimerne hrambe, neustreznega vrednotenja dokumentarnega gradiva ali drugih vzrokov), je izgubljeno za vedno. Ob prevzemu je prav tako izredno pomemben kvaliteten postopek valorizacije.

Z izjemo enega leta sem vso delovno dobo delala na arhivskem področju, v osrednjem državnem arhivu. Ko sem se leta 1953 tam zaposlila, smo bili poleg direktorja zaposleni le še štirje arhivisti, arhivska stroka je bila v povojih. Danes z veseljem ugotavljam, da je bil v sedmih desetletjih dosežen velik napredek. Arhivski delavci smo lahko ponosni na uspehe svojega dela in razvoj arhivske stroke. Arhivi postajajo pomemben del družbenega življenja. Seveda pa je novih izzivov in možnosti za izboljšave še ogromno.

*Z gospo Emo Umek se je 10. 5. 2022
po telefonu pogovarjala Aleksandra Pavšič Milost.*

Slavka Murovec,

prva uslužbenka Zavoda za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini občine Nova Gorica

Spomini na delo v arhivu

Po končani srednji ekonomski šoli sem se kot štipendistka zaposlila na takratni Skupščini občine Nova Gorica. Kot pripravnica sem opravljala delo v različnih oddelkih znotraj občine, nazadnje celo v sprejemni pisarni. Leta 1966 je bil v okviru občine ustanovljen arhivski oddelek, na katerega sva bila razporejena moj stric g. Stanko Murovec za vodjo in jaz za arhivsko pomočnico. Priznati moram, da nisem imela pojma, za kakšno delo gre, niti mi to ni bilo pojasnjeno v kratkem razgovoru, na katerega me je poklical takratni tajnik občine g. Vidmar Cvetko. Spominjam pa se, da sem naslednji dan že imela v rokah odločbo o prerazporeditvi. Na tem delu sem ostala do aprila 1970. Mislim, da se je oddelek kasneje dopolnil z novimi zaposlenimi in se tudi osamosvojil ter postal zavod.

Z vodjo sva imela skupno pisarno, mislim, da v 3. nadstropju, sicer pa je bilo vse gradivo shranjeno v kletnih prostorih občinske stavbe in sodne palače. V zahodnem delu občinske stavbe je bilo hranjeno gradivo okrajev in ljudskih odborov, gradiva skupščine občine takrat še ni bilo v arhivu. Gradivo je bilo vloženo v fascikle, ki so bili opremljeni z navedbo ustvarjalca in kratkim popisom vsebine, obstajala je tudi arhivska knjiga. V vzhodnem delu kletnih prostorov občinske stavbe je bil še en manjši prostor, v katerem je bilo gradivo, ki je nastalo pred 2. svetovno vojno, v času Italije in še prej. V tem prostoru je bil velik nered, gradivo je ležalo v kupih po tleh, bilo je tudi razmetano, neurejeno, nepopisano. Prostor je bil umazan, na gradivu so bili ostanki malte in debela plast prahu. Kljub našemu opozarjanju, da je gradivo treba preseliti v primernejši prostor, je bil odgovor vedno enak: da občina ne premore drugega depoja. Gradivo sodišča se je hranilo v podprtičju sodne palače.

Sama sem največ časa prebila v zahodnem delu kleti občinske stavbe. V času moje zaposlitve nismo izločevali in uničevali dokumentarnega gradiva niti nismo prevzemali arhivskega gradiva, saj nam je to onemogočala stiska s prostorom. Ko se je oddelek ustanovil, najbrž nobeden od naju s stricem ni imel prave predstave, kaj pomeni delo v arhivu, niti mi nihče ni predstavil dela ali dal navodil. Sčasoma sem nekako spoznala, kaj so moje naloge, in sem se po svojih najboljših močeh in z znanjem, ki sem ga premogla, trudila, da je bilo gradivo v primernem stanju, razporejala sem fascikle na svoje mesto, brisala prah itd. Pri tem nisem imela nobene zaščitne opreme, od doma sem si prinesla staro haljo in to je bilo vse. Včasih je bilo treba poiskati kakšen dokument, še najbolj pa se spominjam zanimive naloge poiskati odločbo državne komisije, s katero je bila

določena lokacija za gradnjo Nove Gorice. Takrat sem pregledala in prebrala ogromno zapisnikov ter listin, odločbe pa žal nisem našla.

Moj stric je bil vodja oddelka in kot tak je bil najbrž zadolžen za organizacijo ter vodenje dela. Kot strokovnjak za italijanski jezik je z zanimanjem pregledoval in evidentiral gradivo, ki je nastalo pred 2. svetovno vojno in se je nanašalo na takratne italijanske občine na celotnem severnoprimorskem območju, torej je nastalo in se ohranilo v italijanskem jeziku. S tem si je širil znanje o upravljanju in delovanju italijanskih občin pred vojno, kar mu je zagotovo koristilo na razgovorih in sestankih, ki jih je imela občina s predstavniki italijanskih občin ter drugimi organi in na katerih je sodeloval kot prevajalec ali tolmač.

Občasno sva z vodjem šla na teren in to mi je bilo zelo všeč, ker je razbilo monotonost sicer stalnega dela v arhivu. Obiskala sva več podjetij in javnih ustanov na Tolminskem, Bovškem, Ajdovskem ter Vipavskem, malo manj sva izvajala strokovni nadzor v novogoriški občini, saj tukajšnja podjetja niso obstajala dlje časa. Predvsem sva pregledovala, v kakšnih pogojih se gradivo hrani oz. ali se hrani pravilno, priporočala sva uporabo arhivskih škatel, opremljanje gradiva z napisi in vodenje evidence gradiva. Vsakič sva tudi izmerila, koliko gradiva podjetje, organ ali ustanova hrani, gradivo evidentirala in na koncu izdala odločbo

Stanislav in Slavka Murovec v Boki Kotorski, 1968 (hrani: Slavka Murovec).

o odpravi pomanjkljivosti. Čez čas se je preverjalo, ali je ustvarjalec arhivskega gradiva odločbo upošteval. Pripravljala sva tudi historiate ustvarjalcev in napotke, katero gradivo mora ustvarjalec hraniti trajno, katero pa lahko po določenih letih izloči in uniči. Od vsakega ustvarjalca gradiva sva tudi zahtevala, da pred uničenjem posreduje popis gradiva v arhiv, kjer smo ga skrbno preverili.

Sama nisem imela neposrednega stika z arhivisti iz osrednjega slovenskega arhiva. Z njimi je največ komuniciral vodja, predvsem se spomnim, da je velikokrat govoril s takratnim direktorjem arhiva g. Jožetom Mačkom. Udeležila sem se le enega usposabljanja v Ljubljani, ki je trajalo tri dni. Po končanem usposabljanju sem opravila tudi strokovni izpit, vendar ker sem medtem diplomirala tudi na višji upravni šoli, sem kmalu zatem dobila drugo zaposlitev.

O materialni opreми gradiva ne morem veliko povedati. Gradivo ni bilo vloženo v škatle, ampak povezano v fascikle, nismo uporabljali posebnega papirja, ni bilo denarja, v celoti smo bili odvisni od občine.

V lepem spominu mi je ostal obisk pri porabskih Slovencih, ki ga je organiziral ptujski arhiv, in svetovni dan arhivov, ki so ga leta 1968 predstavniki arhivov takratne Jugoslavije obeležili s simpozijem v Boki Kotorski. Poleg predavanj, kjer se je preučevala problematika takratne arhivske stroke, smo si ogledali tudi nekaj tamkajšnjih znamenitosti. Čeprav kratkotrajno, pa je delo v arhivu v meni predvsem vzbudilo zavedanje, da je hramba dokumentarnega in arhivskega gradiva pomembna, ne le za raziskovanje zgodovine, sociologije, umetnostne zgodovine in podobnih ved, ampak da pravilna hramba gradiva olajša tudi poslovanje v samem podjetju. Tako sem si tudi kot zaposlena pri drugih ustvarjalcih nenehno prizadevala, da bi bili tekoča in stalna zbirka gradiva pravilno urejeni ter da bi bila hramba gradiva pravilna.

Vlasta Tul,

arhivistka

Spomin na moje srečanje s prihodnostjo

Vse bolj se bliža pol stoletja, odkar sem prvič prestopila prag Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ustanove, ki takrat še ni imela za seboj dveh let samostojnega delovanja, sedaj pa jih praznuje že petdeset. Moje srečevanje z arhivsko ustanovo in prihajanje vanjo se je dogajalo počasi ter postopoma. Najprej z enomesečnim priložnostnim delom, nato tri leta zaporedoma na poletnih enomesečnih štipendijskih praksah. Po zaposlitvi marca 1978 sem v arhivu potem ostala vso svojo delovno dobo. Podobno kot sem prihajala, sem tudi počasi in postopoma odhajala iz meni ljube ustanove. Zadnja štiri leta sem delala po štiri ure in potem sprva bolj, nato manj zagnano še kaj prostovoljno postorila predvsem na fondih, katerih skrbnica sem bila dolga leta.

Ko se zazrem nazaj, lahko rečem, da me je spremljala sreča, da sem ob prepletu srečnih okoliščin prišla v arhiv in ravno zato tam tudi ostala do konca poklicne poti. Spomin na prvo srečanje je že malo zbledel, je bilo pa zanimivo in zame pomenljivo ter odločilno. Prvo srečo na tej poti je predstavljalo srečanje moje tete s Stankom Murovcem, tolminskim rojakom, zaposlenim v arhivu in prej že pri njegovem predhodniku. V klepetu je teta omenila, da sem se prijavila na študij geografije in zgodovine, sogovornik pa jo je seznanil z razpisom štipendije za zgodovinarja, ki ga je junija 1973 objavila Temeljna kulturna skupnost Nova Gorica. S prijavo se je zelo mudilo in skoraj bi zamudila rok, a k sreči se je vse dobro izteklo. Hkrati s štipendijo se mi je odprla še možnost priložnostnega dela za mesec dni v arhivu. In tako se je resnično začelo.

Še danes živo vidim in podoživljam prve korake po tej poti. Konec vročega avgusta leta 1973, spokojen opoldanski mir. Hodim po širokem hodniku prvega nadstropja mogočne občinske stavbe v Novi Gorici. Na njenem skrajnem, vzhodnem koncu je na vratih, ki se odpirajo proti jugu, proti soncu, napis Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. Opogumljena z novimi življenjskimi izkušnjami, ki mi jih je naklonilo zadnje poletje, ubiram nekoliko bolj trden korak, kot je zame običajno. Saj bo šlo, si dopovedujem, saj me menda niso nahecali, da potrebujejo nekoga, ki bi jim pomagal pri delu. Potrkam in vstopim. Za čuda je prostor, obrnjen proti jugu, teman in le nekje za spuščenimi roletami ter šelestečimi krošnjami velikih topol je slutiti v tem času kar ubijajoče sonce. S stola pri oknu vstane mlajša ženska in pove, da so ostali na malici, naj kar počakam, da bodo kmalu tu. In res zaslišim, kako se po hodniku pisarni približuje hrupno govorjenje in prešerno smejanje. Se pravi, da je tu kar živahno? Ženska po imenu Magda Žnidarčič mi pomežikne in reče: »Oni so.« Vstopijo tri osebe, ravnateljica Ljudmila Bezljaj Krevel, arhivistka Irena Mordej Baloh ter še vedno akti-

ven Stanko Murovec, upokojenec in hkrati krivec za moj prihod v arhiv. »Jaz sem ravnateljica, kar za mano,« me povabi Bezlajeva in sledim ji v sosednjo pisarnico. Tam mi na kratko razloži, kaj naj bi pri njih počela, in pohvali mojo odločitve, da sem se vpisala na Filozofsko fakulteto. Se pravi, da bova kolegici, če bo vse po sreči? »V naši ustanovi bomo potrebovali kar nekaj zgodovinarjev in boste dobrodošli,« me prijazno povabi. V prihajajočem mesecu naj bi po pogodbi o civilnopravnem razmerju pomagala pri nekaterih arhivskih opravilih, primernih za referenta pripravnika. Vesela sem bila tudi napovedi nagrade, ki naj bi sledila vestnemu delu. Ravnateljica naj bi bila del časa odsotna, saj odhaja na porodniško, za vsa navodila naj bi se zato obračala na gospoda Murovca in gospo Balohovo. No ja, takrat smo bili še vsi tovarišice in tovariši. Septembra je prišel še en nov član ustanove, arhivski referent Edi Blažič. Mislim, da nas je že prvi dan, kmalu po prihodu v službo, Balohova peljala v kletne prostore občinske stavbe, kjer je domovalo arhivsko gradivo. Dostop v arhiv ni bil nič kaj obetajoč. Po hodniku in stopnišču je ležalo nametanega oz. slabo zloženega veliko odpadnega materiala občinske uprave, pred vrati v arhiv smo naredili celo ovinek mimo odslužene in polomljene straniščne školjke. Iz kleti je zaudarjalo po vlagi, plesni, celo fekalijah, podobne dišave so bile tudi v arhivskem depozitu. Prešinilo me je, da grem v neko zapuščeno pokopališče dogajanj iz človeških življenj in ravnanj. Le kakšen je naš odnos do grobov naše zgodovine? Ustanova je bila nova, zaposleni so se trudili po najboljših močeh. Pred odhodom na drugo delovno mesto, bliže domu, v Tolmin, kjer jo je čakalo mesto vodje delavske univerze, je Balohova vodila opremljanje dela arhivskega gradiva krajevnih in občinskih ljudskih odborov, ki so nekoliko nezavarovani ležali po arhivskih policah. V pomoč smo ji bili Magda, Edi in moja malenkost. Takrat skoraj ni bilo arhivskega gradiva v arhivskih škatlah, kot je bilo to pozneje. Zdi se mi, da smo septembra v »horuk« akciji kar precej postorili, da je bilo gradivo bolj varno shranjeno v arhivskih škatlah. Gradiva v občinskem depozitu seveda nismo prelagali po ves dan. Seznanila sem se tudi z drugim arhivskim skladiščem, lociranim v kleti sodne stavbe ob Kidričevi ulici, brez dvoma bolj prijaznim za delo in hrambo gradiva. Tu sem ob Magdi, ki je opremljala gradivo občin iz avstro-ogrskega in italijanskega obdobja, spoznala tudi arhivsko gradivo, ki me je pritegnilo in vplivalo na mojo odločitve, da se po študiju spopadem z delom arhivistke. Gradivo, odloženo v kartonastih škatlah, zavito v časopisni papir, povezano z vrvjo, ali tudi razsuto, je kar vabilo k odkrivanju. S podobnimi občutki sem se srečevala tudi pozneje pri terenskem delu, ko sem v zaprašenih kletih, na podstrežjih in še kje naletela na pozabljene zaklade naše preteklosti. Pri prvem srečanju z arhivom sem sledila Magdi tudi pri iskanju dokumentov na prošnjo strank. Sploh sem z njo takrat preživela največ časa. Ugotovili sva, da sva si generacijsko zelo blizu in stkali vezi tudi zunaj delovnega časa. Murovec nama je nekega petka dovolil oditi malo pred iztekom delavnika, da sva lahko ujeli vlak za Bohinjsko in se nato skupaj prvič povzpeli na Triglav. Planinske podvige sva v na-

slednjih poletjih še parkrat ponovili. Magda je na mojo žalost odšla na drugo delovno mesto le nekaj mesecev pred mojim prihodom na redno delo v arhiv marca 1978. Sem ji pa spremembo globoko priželela, saj v bistvu samotarsko delo v arhivskih depojih za mladega človeka ni bilo najbolj obetavno. Hribovske somišljenike pa sem dobila potem, ko so v arhiv za mano prihajali novi, mlajši ljudje. Nekaj časa smo imeli celo interno arhivsko planinsko društvo. Krajših vzponov se je običajno udeležila večina zaposlenih. Malo zahtevnejše in daljše gorske poti pa smo ubirali v ožjih zasedbah. Kljub širšemu dogovarjanju sva si največkrat vzela čas z Jurijem, saj sva si bila tudi kondicijsko najbližja.

Če se vrnem k začetkom, tokrat k redni zaposlitvi, moram omeniti, kakšno izjemno srečo sem imela, da sem se kljub nosečnosti lahko zaposlila. S strahom in negotovostjo stopim pred ravnateljico in ji povem, da najbrž ne pridem takoj po diplomi delat, kot je bilo dogovorjeno, ker bom kmalu rodila. Ona pa odločno odvrne, da ni nič hudega, prav je, da se je zgodilo, tudi rojstvo je državljanska dolžnost. Po svoje sem bila srečna, po drugi strani pa zaskrbljena, kako bom vse

Govor Vlaste Tul ob odprtju razstave Šolska praznovanja skozi čas v Tolminu, 1995 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

zmogla. Po hitenju s študijem sem bila utrujena, ravnokar sem se poročila, se preselila k staršem, za vikende pa hodila k moževim staršem v Piran in za nameček je bil mož tri tedne pred rojstvom hčerke vpoklican v vojsko. Se pravi, da sem jaz imela srečo s službo, služba pa z mano v začetnem obdobju ne najbolj, saj so sledili porodniški dopust, nege, bolovanja ... Študij mi ni dal najboljših podlage za delo v arhivski stroki, še veliko se je bilo treba učiti. Z zgodovinarji, ki so kmalu za mano zapolnili prosta delovna mesta arhivistov, Jurijem, Lilijano, Aleksandro, Metko in malo pozneje še Ivanko, smo se v bistvu skupaj prebijali skozi nove izzive. Imela sem srečo, obkrožali so me dobri, kolegalni, srčni sodelavke in sodelavci.

Nekatera dela so mi bolj ležala, druga manj. In spet sem imela srečo, da so mi bila v glavnem dodeljena taka, ki so mi bila pogodu, najprej fondi avstrijske in italijanske uprave, arhivske zbirke (fotografije, filmi, mikrofili, fotokopije), nato družbenopolitične in druge organizacije, vzgojno-izobraževalne ustanove in nazadnje del društev po tistem, ko sem »izgubila« zbirke.

V spekter sreče, ki me je doletela v arhivu, lahko brez dvoma uvrstim evidentiranje virov za preteklost našega območja najsibo pri sorodnih ustanovah doma pa tudi v tujini. V ta dela sem bila vključena že od začetka. Nepozabno in zelo uporabno je bilo med drugim mnogokratno srečanje z dokumentacijo, ki je dopolnila vedenje o preteklosti naših šolskih ustanov in društev v državnih arhivih v Trstu ter Gorici.

Spodbuden zalogaj je zame predstavljalo računalniško opismenjevanje v arhivih. Poseben računalniški program za vodenje predpisanih evidenc in strokovno obdelavo fondov je tvoril tudi osnovo za izdelavo ter objavo vodnika po fondih in zbirkah. Urednikovanje me je popeljalo v globje in širše poznavanje vse palete do takrat prevzetih in formiranih fondov ter zbirk. Razveseljevalo me je tudi delo pri predstavitvi naše dejavnosti na video filmu. Te drobne radosti in sreče bi lahko še kar naštevala. Posebej naj izpostavim pobudo za izdelavo zbornika strokovnih razprav ob visokem jubileju slovenskega ženskega učiteljskega v Gorici z razpravami avtorjev s slovenske in italijanske strani državne meje, in sicer o učiteljskih izobraževalnih ustanovah na našem območju od začetkov do sodobnosti. Življenje in delo mi je zapolnila tudi priprava raziskav in razstav na podlagi idej, ki so dozorele v arhivu, ali pa so pobude prišle iz okolja, zlasti od društev, vzgojnih in izobraževalnih ustanov ter muzejev, seveda v glavnem za območje, ki ga pokriva naš arhiv. Bilo mi je v veselje in neizčrpen izziv. Srečo sem imela, da sem lahko delala na gradivu, kadarkoli je bilo treba. Primanjkovalo je časa, da bi naredila vse, kar sem želela. Velikokrat sem ostajala popoldne, prihajala ob sobotah in nedeljah, koristila dopust za raziskave, ki niso bile vedno v načrtih moje matične ustanove.

Za spodbudo in predah, ko včasih ni teklo vse, kot bi moralo, največkrat ob rutinskih in duhamornih opravilih, smo nekateri strokovni delavci v arhivskih skladiščih zapeli kak verz iz pesmi, ki je komu tisti trenutek prišla na misel, bodisi Beri, beri rožmarin zeleni, Oj, božime, S strani Matajurja, Škrjanček ... Največkrat pa je bila pesem odraz veselja, ki je spremljalo naše delo in druženje. Na druženjih ob različnih priložnostih, po delovnem času, a povezano z delom, smo znali z Jurijevo intonacijo kar ubrano večglasno zapeti tudi pred malo širšo publiko in ob podpori ravnatelja oz. direktorja. Spremljevalna glasba je bila zame ob vseh delih navdihujoča. Pevska zadoščenja, da bi si malo olajšala ločitev od arhiva, sem že pred upokojitvijo našla drugje, vendar pa za delo v arhivu zaenkrat ne najdem pravega nadomestka. Moja prihodnost ostaja preteklost. Arhiv pogrešam in ga bom najbrž vedno pogrešala.

Ko vstopim vanj v vlogi upokojenke, me pozdravijo novi obrazi, arhivska skladišča se zapolnjujejo z novim gradivom, urejajo se novi prostori zanj. Vse teče, vse se spreminja. Veseli me, da je tako.

Predstavitve knjige *Učiteljice v šolskih klopih* v Gorici, 2006 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Jurij Rosa,

arhivist

Štirideset let v dobri družbi zgodovine in ljudi

Na poti do zgodovinarja in arhivista

Človekov spomin je neprecenljiv dar, a lahko tudi oklep, ki stiska in duši. Pisanje spominov je lahko tvegano početje. A spomini so kakor večerna zarja. Bolj ko le-ta tone za obzorje, lepši so njeni žarki. S srcem v roki in, upam, z glavo na mestu razdajam nekaj zgodb iz spominskih usedlin.

Menda ni na dobrem glasu načelo, da je treba začeti pisati spominski članek »od Adama in Eve«, kakor običajno rečemo. A kljub temu se temu nočem izogniti. Pisanje spominskih zgodb začnjam s spominom na maturanta gimnazije Vena Piona v Ajdovščini, ki se je poleti in zgodaj jeseni leta 1974 mukoma odločal, kako nadaljevati poklicno in življenjsko pot.

Negotovost je bila silna in poletni spanec tistega davnega leta je bil obremenjen z morečimi občutki. Zgodovina ali novinarstvo? Novinarstvo ali zgodovina? Kljub temu da sem bil do zadnjega prijavljen tako na Filozofski fakulteti kakor tudi na takratni Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani, je »pet minut pred dvanajsto« kocka padla: študiral bom zgodovino in sociologijo na Filozofski fakulteti. Ali je bila odločitev notranje razsvetljenje nadnaravne sile Duha? Verjamem, če že nisem docela prepričan.

Študij sem uspešno dokončal z diplomo leta 1979. Nekaj časa sem razmišljal o iskanju zaposlitve v šolstvu, za kar sem imel vsaj nekoliko izkušenj, saj sem kot študent nekaj časa poučeval poseben predmet, ki so ga uvedli v srednje in poklicne šole v sedemdesetih letih – samoupravljanje s temelji marksizma. Krajši staž poučevanja tega nenavadnega, a za takratno trdo linijo socialistične politike ne toliko čudnega predmeta sem si pridobil na šoli v Ljubljani, ki je izobraževala trgovski kader.

Okoliščina, ki je že nakazovala poklicno pot, je za današnje razmere skorajda neverjetna. Na steni tistega dolgega hodnika oddelka za zgodovino je bila precej velika oglasna deska z mnogimi obvestili za študente. Če se prav spomnim, je na njej dolgo časa viselo kratko obvestilo oziroma vabilo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, s katerim je ta mlada ustanova vabila bodoče diplomirance, da bi se zaposlili kot arhivisti. Kako drugačne razmere od sedanjih, ko se za razpisano delovno mesto v arhivski službi poteguje več deset kandidatov!

O arhivistiki kot stroki nisem vedel veliko, tudi se ne spominjam, če je takrat oddetek na fakulteti že nudil možnost izobraževanja o tej vedi, povezani z zgodovinopisjem. Nekaj pa lahko rečem. V osnovnošolskih in deloma gimnazijskih letih sem z improviziranim oponašanjem radijskih oddaj (s poudarkom na pre-

nosih športnih tekem) sebi in navdušenim priložnostnim poslušalcem zavzeto izpovedoval nagibe za izbiro poklica. Zelo mi je ležalo tudi skrbno odlaganje in shranjevanje odrabljenih časopisov, zavzeto shranjevanje šolskih zvezkov in učbenikov ter skromne bere ostalih knjig, ki jih je premogla domača hiša. Vsekakor so to bili nastavki za opravila, ki vsaj nekoliko »dišijo« po knjižničarstvu in arhivarstvu.

Kako bi se poklicna in življenjska pot razpletla, če bi se odločil drugače? Po malo manj kot petdesetih letih lahko mirne duše zapišem: izbira je bila prava, zadoščenje po tolikih letih je neizmerno. Hvaležen sem, zadovoljen, izpolnjen in z veseljem ali kar s srečo se oziram na pot, ki se je zaključila 30. junija 2021.

V nadaljnjem besedilu bom navedel nekaj spominov in zgodb iz celotnega službovanja, pri čemer bolj izstopajo spominske usedline iz starejših časov.

Steklenica črnega vina in »kozel v raju«. Leto v vojaški službi

Živo se spominjam avtobusne vožnje v Novo Gorico neke v pozni jeseni leta 1979 z namenom, da se oglasim v ustanovi za varstvo arhivskega gradiva in povprašam glede zaposlitve. Nekoliko me je skrbelo in bil sem vznemirjen, kako se bo začelo in končalo. Ko sem našel sedež ustanove in vstopil v prvi prostor, sem takoj doživel kratko olajšanje, ki ga ne bom pozabil. Sprejel me je zvedav pogled uslužbenk, najbolj topel pa je bil sprejem Vlaste, znanke še iz gimnazijskih časov in s fakultete v študentskih letih. Bila je že zaposlena v arhivu kot štipendistka takratne občinske kulturne skupnosti in prva izmed mlajše generacije šolanih zgodovinarjev, na katere je računala kadrovsko »podhranjena« arhivska ustanova. Najbrž je željno čakala družbe mlajših poklicnih kolegov in kolegic, saj se je zdelo, kakor da je moj prihod tudi zanjo olajšanje. Predstavil sem se takratni ravnateljici Ljudmili Bezljaj Krevel. Pogovor z njo mi ostaja v komaj zaznavnem spominu, a prinesel mi je ugodno rešitev. Kljub temu da je bilo verjetno potrebnih več pogovorov z ustreznimi službami, najbrž predvsem glede zagotovitve denarja za novo zaposlitev, se je klopčič razmeroma hitro odvijal. Nedolgo zatem sem bil obveščen, da sem sprejet za arhivista pripravnika in bom kot nov zgodovinar okrepil kolektiv. Bil sem skorajda presenečen nad hitro rešitvijo in hvaležen, da se mi je odprla pot za poklicno delo. Moj začetek službe je bil nekoliko poseben. Prvi delovni dan mi je bil menda določen za 3. januar 1980, a delo sem nastopil naslednji dan, 4. januarja. Najbrž je šlo za nesporazum. V službo sem prišel »oborožen« s steklenico domačega črnega vina. Najbrž sem menil, da se tako spodobi, saj je bil tudi začetek novega leta. Mislim, da smo ga potem popili na zdravje in dober začetek novega leta ter mojega službovanja. Šele precej kasneje sem izvedel, da je bila moja gesta za vse zelo nepričakovana in nenavadna, saj sem jo v pogovorih še večkrat »dobil na krožnik«. Kakorkoli že, najbrž mi ni bila šteta za slabo, vsaj upal sem tako. Ker sem po naravi nekoliko občutljiv za razne komentarje na svoj račun, me je bolj vznemirila izjava predpo-

stavljene sodelavke, ki je v sicer zanjo značilnem humorno-diplomatskem slogu dejala, da bom v kolektivu kot »kozel v raju«. Po pravici povedano nisem dobro vedel, kaj naj bi to pomenilo, čeravno mi je bilo jasno, da sem v položaju »blaženega med ženami«. Spomnim pa se, da so mi kasneje nekatere sodelavke izrazile mnenje, da so bile kar v skrbeh, kako mi je moralo biti pri srcu ob tej domislici. Kolektiv je bil izrazito ženski, z izjemo upokojenca Stanka Murovca (prvega vodje arhivske službe v Novi Gorici), ki je dokaj redno še prihajal v arhiv, najbrž predvsem za prevajanje posameznih dokumentov in besedil. Nanj imam kar lepe spomine, čeravno sem bil v njegovi družbi le nekaj mesecev. Bil je mož stare šole, vedno je prihajal urejen, v obleki s kravato, večkrat šaljivo razpoložen, morda včasih tudi nekoliko »v svojem svetu«. V prostoru, kjer so mi dodelili mesto, sem bil večkrat priča njegovim komentarjem, ki so izpričevali veliko mero znanja in izkušenj, pa tudi stavkom za bistre glave, iz katerih je bilo treba izluščiti sporočilno misel.

Že po pol leta službovanja sem moral oditi na služenje vojaščine. Med svojo odsotnostjo sem s pismenimi stiki ohranjal povezanost s kolektivom. Vojaško službo sem opravil s posebnim »statusom«. Le mesec in pol sem se usposabljal pod orožjem v Novem Sadu, nato pa sem dobil »prekormando« v Beograd. Nekaj tednov sem kot vojak poučeval zgodovino dijakov na vojaški gimnaziji (v odsotnosti redne profesorice), preostali čas pa sem bil v njenem dijaškem domu vzgojitelj pripravnikov, ki so prišli s Kosova. Naj povem naslednjo dogodivščino iz zaključka svoje vojaške službe v Beogradu – čeravno ne sodi v okvir vsebine tega prispevka, je pripoved o njej vsa nadaljnja leta postala predmet pogostega ponavljanja, ob tem pa neizmerneга smeha in zabave v kolektivu. Predpostavljani kapetan (ki je bil sicer nekoliko posebnega obnašanja, kar je izviralo tudi iz njegove vdanosti alkoholu) mi je izročil karakteristiko, ki jo je vsak vojak prejel ob odhodu in jo moral izročiti pristojnemu občinskemu organu. Svoj zapis mi je izročil v odprti kuverti (kar je bilo mimo pravila), tako da sem jo lahko pred njim prebral. Ko sem z zanimanjem prebiral opis, sem osupel zasledil tudi naslednje (navajam po spominu): »Kao član Saveza komunista bio je primjeran vojnik, koji je vrlo dobro vršio sve zadatke vojničke službe ...« Pa sem mu rekel: »Druže kapetane, pa ja nisam član Saveza komunista, treba da to izbacite iz vašeg zapažanja.« On pa se ni dal kaj dosti motiti z mojo pripombo in je ravnodušno dejal: »Pa dobro, Rosa, ti si bio, ti nisi bio, zna se kakav si bio!« Kolikor vem, tisti stavek po tem ni več »krasil« moje karakteristike služenja takratni državi.

Čez leto dni, sredi junija 1981, sem se vrnil na isto delovno mesto. Kolektiv se je že nekoliko okrepil, saj sta bili v njem še dve mladi zgodovinarke moje generacije, kmalu pa se je pridružila še tretja. Tako se je ustvarjalo delovno razpoloženje, ki nas je povezovalo v približno enakih soočanjih s strokovnim delom, razmišljanjih in hotenjih, hkrati pa tudi družabno vzdušje, ki smo ga razvijali in gojili vsa naslednja desetletja.

V kletnih »bunkerjih« stavbe sodišča in občinske stavbe. Prvi vodnik po arhivskih fondih

Arhivska ustanova je imela sedež v občinski stavbi, če se ne motim v tretjem nadstropju. V kletnih prostorih te stavbe je bilo shranjenega večina novejšega arhivskega gradiva, kar je takrat pomenilo predvsem gradivo okrajnih, občinskih in krajevnih ljudskih odborov, ostalega je bilo malo. Kakih 200 metrov stran, v kletnih prostorih stavbe sodišča, pa je bilo shranjeno povečini starejše gradivo. V skladišče občinske stavbe nisem kaj dosti zahajal, saj je bilo predvsem domena uslužbenk, ki so reševale zahteve strank in tudi urejale gradivo.

Ker mi je bilo kot pripravniku dodeljeno najprej seznanjanje s starejšim gradivom, sem se spopadal z arhivskim fondom občine Šentviška Gora iz avstrijske dobe. Ni mi šlo najbolje od rok. Sodelavka Vlasta, ki je bila že nekoliko bolj izkušena, mi je veliko pomagala pri konkretnem uvajanju v strokovno arhivistično delo in korak za korakom sem osvajal postopke pisarniškega poslovanja ter urejanja zelo dobro ohranjenega fonda. Skoraj dnevno sem zahajal v arhivsko skladišče v stavbi sodišča. Joy, kakšne delovne razmere so bile v teh kletnih prostorih! V toplejšem delu leta je še nekako šlo, precej težje je bilo v zimskem obdobju, ko toplota pogosto ni dosegla 15 stopinj. Zaradi slabega zraka in pomanjkljive svetlobe je bilo treba kdaj stopiti na plano, pred vhod v stavbo, in dobesedno zajeti sapo za nadaljevanje dela. Podobno je bilo tudi v kletnih prostorih občinske stavbe. Ne spomnim se več vseh opravil, ki sem jih počel v prvem obdobju službovanja, precej časa pa nam je vsem skupaj vzela priprava druge publikacije arhiva, ki je bila zastavljena kar ambiciozno, saj naj bi predvsem predstavila vse arhivske fonde, ki jih je takrat arhiv premogel, obenem pa tudi izčrpno študijo o arhivskih virih za zgodovino Goriške. Kljub temu da smo bili mladi arhivisti še zelo »zeleni«, imam še danes občutek, da smo skupaj z drugimi strokovnimi delavci arhiva dobro opravili svoje delo. Naša glavna zadolžitev je bila priprava in končna postavitev podatkov ter besedil za pregled fondov in zbirk. Mislim, da se ne motim, če rečem, da je imelo takratno vodstvo arhiva razmeroma veliko mero zaupanja v delež mladih arhivistov pri pripravi te publikacije, ki je izšla leta 1982 in je bila dejansko prvi vodnik po gradivu novogoriške arhivske ustanove. Kljub temu da ta pregled ni imel vseh elementov pravega vodnika, smo ga dolgo uporabljali in sam sem ga jemal v roke prav do konca službovanja, saj je nudil dovolj zanesljiv presek stanja fondov v tistem času, kar je nudilo podatke za sestavo precejšnjega števila historiatov fondov, ki sem jih kasneje sestavljal.

Zgodnje obdobje mojega službovanja je bilo zakoličeno jeseni 1983, ko se je zgodilo nekaj prelomnih dogodkov. Povedati moram, da sem v teh letih čutil veliko mero razumevanja in obzirnosti s strani starejših sodelavk, ki so me po svojih močeh uvajale v strokovno delo in osvajanje arhivističnega znanja: ravnateljice Ljudmile, Mande in Kristine. Tudi upokojenec Stanko je včasih dal koristen nasvet ali strokoven napotek. Kasneje sem se bolj in bolj zavedal, v kakšnem

nezavidljivem položaju je bila arhivska služba v prvih letih in kako so jo dotedanji uslužbenci mukoma postavljali na trdnejše noge – z bojem za izboljšanje stanja, predvsem za kadrovske okrepitve in rešitev perečega vprašanja ustreznih prostorov.

Prve zahtevnejše zadolžitve: križem po župnijskih arhivih in z dragocenimi urbarji v potovalkah

Iz zgodnje dobe službovanja moram vsekakor omeniti zgodbo o »veliki akciji« mikrofилmanja starih urbarjev iz nekaterih župnijskih oziroma dekanijskih arhivov na območju, ki ga je pokrival naš arhiv. Potekala je v letih 1981 in 1982. Najbrž so bila za to smelo načrtovano dejanje pridobljena namenska denarna sredstva. Za izvedbo smo bili določeni trije mladi arhivisti, čeprav je bila kar zahteven zalogaj, primeren za izkušene arhiviste. A treba je bilo pljuniti v roke, izdelati načrt in ga izvesti. Najprej sva se z Lilijano najavila na obisk h takratnemu koprskemu škofu dr. Janezu Jenku v Koper – prosit za uradno dovoljenje, da smemo izpeljati ta "podvig". Odpeljala sva se z avtobusom (saj takrat še ni bilo ne duha ne sluha o kakšnem lastnem službenem vozilu), oba praznje napravljena, kakor se spodobi za srečanje s cerkvenim dostojanstvenikom. Seveda sva bila nekoliko v strahu, kako bova opravila. Predvsem so naju skrbele »protokolarne zadeve« obnašanja na škofiji, saj še nikoli nisva bila v takem položaju. Previdno, nekoliko boječe sva prestopila prag škofijskega dvorca. Predvidevala sva, da bova deležna uradnega sprejema, kjer bo treba paziti na obnašanje in govorjenje. Škof (ki je bil sicer znan po resnosti, morda kar strogosti) naju je sprejel precej sproščeno in prav kmalu se nama je podrl mit o strogem protokolu. Po pozdravu in kratkem uvodu je stopil do omare, segel po že odprti škatli s piškoti in nama jih po domače ponudil. Odleglo nama je in ves pogovor se je odvil v sproščenosti ter se tudi uspešno zaključil. Že čez nekaj dni je arhiv dobil uradno listino s škofovim dovoljenjem oziroma pooblastilom, da smemo obiskovati župnijske arhive v krajih, ki smo jih že prej dali na seznam, in izbrati gradivo za mikrofилmanje. Tako so se začeli naši obiski, tudi v odročne kraje. Ob sprotne načrtovanju smo z Aleksandro, Lilijano in nekajkrat z Vlasto vzeli pot pod noge, povsod v dvojicah. Oh, kakšne zgodbe so to! Nekatere kar za leposlovno ali filmsko obdelavo. Naštudirati je bilo treba avtobusne povezave – s šolskimi oziroma delavskimi avtobusi in prestopanjem, pa še pešpoti. Prava mala odisejada iskanja župnikov, vstopanja v župnišča, kazanja škofovega dovoljenja, preverjanja in spraševanja (pač tako mlada in neizkušena obiskovalca, pa s takšno nalogo!). Kateri izmed župnikov je imel tudi strah, bojazen in tresoč glas – da nisva morda kakšna »udbovska« podtaknjena?! Takšni so bili pač takrat časi. Gradivo smo pregledovali večkrat v mrzlih prostorih, kjer je bilo mogoče zdržati le krajši čas. Zgodil se je tudi kak zanimiv pogovor na arhivarsko ali zgodovinsko temo, kozarec izvrstnega domačega malinovca ali toplega čaja. V enem izmed župnišč sva bila z Vlasto najprej postavljena na preizkus umetnostnozgo-

trg revolucije 11
68001 koper
p.p. 61
telefon 066/21-887

1.10.81
**škofijski
ordinariat
koper**

zadeva:Odobritev mikrofilmanja gradiva koper
župnijskih arhivov na področju občin:
Ajdovščina, Nova Gorica, Tolmin.

30.9.1981.

13/33-81

Št. 488/81

POKRAJINSKI ARHIV
NOVA GORICA
Trg Edvarda Kardelja 1

Na Vašo prošnjo od 23.9.1981, pod št.23/31-1981
dajem dovoljenje za mikrofilmanje gradiva župnijskih arhivov
na področju občin:Ajdovščina, Nova Gorica, Tolmin kot je bilo
že ustno dogovorjeno na sestanku dne 29.9.1981 v Kopru.

Za župnijske kronike velja pravilo, da so mlajše od 70 let
nedostopne. Vse delo se mora izvršiti na samem kraju pod nadzor=
stvom župnika ali kogar on določi.

Da bom mogel pravočasno obvestiti, kda, j in kje boste vr=
šili tovrstne obiske in opravljali odgovarjajoča dela, prosim, da
me predhodno obvestite. Po možnosti naj pri teh delih sodeluje
tudi škofijski arhivar prof. Franc Kralj, župnik na Slapu.

Z izrazi iskrenega spoštovanja

Janéz Jenko
/ Janéz Jenko/
škof

Dovoljenje Škofijskega ordinariata Koper za mikrofilmanje gradiva župnijskih arhivov, 1981
(SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

dovinskega znanja. Župnik nama je pokazal, če se dobro spomnim, neko staro monštranco in želel od naju izvedeti, koliko je stara. Ne vem, ali sva prav odgovorila. Potem naju je pustil, da sva šla k »tisti ropotiji«, kakor se je hudomušno izrazil, in svobodno brskala po arhivskem gradivu ter bila deležna lepega gostoljubja. Vsako pregledovanje gradiva je dobilo svoj zaključek z izposojjo gradiva za pot v mikrofilmsko delavnico v Ljubljano. Kako? Z nalaganjem gradiva v potovalno ali kakšno drugo podobno torbo, na avtobus in z dragocenim tovorom

v Novo Gorico. Potem pa še v Ljubljano na mikrofilmsko snemanje – ne vem več, s kakšnimi prevozi. Nekoč se je zgodilo stresno presenečenje. Potovalko z naloženimi starimi urbarji sva s sodelavko odložila pri vhodu v ljubljanski magistrat, kjer je tudi sedež Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki je premogel mikrofilmske naprave. Mimo je prišel ugledni slovenski arhivist in se z začudenjem in negotovostjo (morda celo sumničanjem) zagledal v odloženi tovor. Le kaj mu je rojilo po glavi? To so bila doživetja, ki si jih je iz današnjega zornega kota komaj mogoče zamisliti. Mikrofilmanje gradiva iz župnijskih arhivov je svoje nadaljevanje dobilo skoraj desetletje zatem, ko smo dali v ta postopek nekatere župnijske kronike. Takrat pa so bile okoliščine že precej drugačne, tako da prej opisane zgodbe niso dobile novih primerkov.

Stresno leto 1983: prevzem resorjev, seminar za arhivarje v delovnih organizacijah, katastrofalna poplava

Leto 1983 je bilo za arhivsko ustanovo, pa tudi zame kot arhivista, v marsičem prelomno. Mladi arhivisti smo takrat že imeli nekaj arhivskih izkušenj, želeli smo si predvsem stika z ustvarjalci gradiva in nastajajočim gradivom. Takrat sprejeta nova arhivska zakonodaja je namreč arhivistom nalagala vrednotenje dokumentarnega gradiva in izdelavo navodil za odbiranje arhivskega gradiva. Vse to je verjetno pripeljalo do odločitve vodstva arhiva, da delovne zadolžitve zaposlenih razporedi na novo. Sprejeta je bila odločitev, da posamezen arhivist prevzame skrb in odgovornost za arhivsko gradivo določene skupine ustvarjalcev na terenu ter tudi za arhivske fonde s tistega področja, ki so že v arhivu. Odločitve, za katero področje bo kdo zadolžen, niso bile prav lahke, saj so se zanimanja posameznikov ponekod pokrivala. Sam sem dobil resor za gradivo upravnih organov, samoupravnih interesnih skupnosti, krajevnih skupnosti in drugih javnih služb tega resorja na terenu, kakor tudi za vse fonde upravnih organov, nastale po drugi svetovni vojni. Teh fondov pa je bilo v arhivu največ, tako po številu kakor tudi po količini, vsekakor več kakor polovica vseh. Zraven sem prevzel še skrb za gradivo šolstva, zdravstva, sociale in kulture. Tukaj me je čakalo predvsem delo na terenu, saj je bilo prevzetega gradiva s teh področij še zelo malo. Pravzaprav niti ne vem natančno, kako mi je bila na rame naložena ta »velika butara« – resor uprave z veliko težo, pa še ostali, kjer je bilo treba ponekod šele začeti z arhivističnimi opravili. Vse sem sprejel nekoliko s strahom in negotovostjo, kako bom zmoget. Čutil pa sem veliko zanimanje za gradivo društev in zvez društev, pri čemer je igrala nemajhno vlogo moja čustvena navezanost na društvene dejavnosti. Med nama s sodelavko Vlasto se je vnel pravi mali boj za ta resor. Nazadnje sva se »pobotala«, tako da je ona prevzela resor družbenopolitičnih organizacij (že od prej se je ukvarjala tudi z gradivom stare uprave in zbirkami), meni pa je na moje veliko veselje pripadel še resor društev. Kljub obsežnemu, (pre)velikemu zalogaju sem se podal izzivom naproti. Nekoliko

lažje sem zadihal, ko sem Vlasti kmalu zatem prepustil resor šolstva. Spomnim se, da so mi že ob prihodu v službo in še nekaj časa zatem predstavljala precejšen problem dotlej meni neznana poimenovanja za fonde upravnih organov t. i. ljudske oblasti, ki so bili že v arhivu in so jih sodelavke takorekoč dnevno izgovarjale: KNOO-KLO, MNOO-MLO, LOMO-ObLO, ONOO-OLO, pa še nekaj drugih. S tem v zvezi sem se moral spopadati z zapleteno zgodovino pogostih sprememb upravne ureditve v takratni državi in na območju, ki ga je arhiv pokrival. Terensko službo (takrat smo rekli zunanja služba) sem najprej spoznaval s starejšima sodelavkama, kmalu pa je bilo treba začeti samostojno. Spoznaval sem različna stanja varstva gradiva na terenu, vrsto ljudi – arhivarjev (v večini žensk), ki so skrbeli za gradivo, zelo različne odnose do arhivske dediščine pri vodilnih uslužbencih ... Resor zdravstva, sociale in kulture sem odložil šele leta 2004, ko sem ga prepustil sodelavki Ivanki, v tem času pa sem prepustil Vlasti tudi del društev, tako da je po skoraj dvajsetih letih tudi ona dobila svoj delež in sva dobro desetletje družno skrbela vsak za svoj del društev.

Konec septembra leta 1983 se je zgodil še en dogodek, na katerega takratni mladi arhivisti nismo ohranili lepih spominov. Sprejeta je bila odločitev, da kadrovsko okrepljen kolektiv organizira seminar za arhivarje – uslužbence v delovnih organizacijah, ki so delali z dokumentarnim in arhivskim gradivom. Nova arhivska zakonodaja je namreč arhivom nalagala tudi izobraževanje arhivarjev na svojem območju. V pripravo in izvedbo smo bili vključeni tudi mladi arhivisti. Najbrž je bilo v naših mislih in pripravah tudi nekaj zanosa, a še več zaskrbljenosti in bojazni pred nalogo izpostaviti se kot predavatelji ter povezovalci sporeda. Malo dvorano novogoriškega kulturnega doma je zapolnilo res veliko število udeležencev. Seminar je potekal po predvidenem sporedu, udeleženci so imeli tudi možnost vprašanj. Ob zaključku seminarja smo se razšli vsak s svojimi občutki, vsekakor pa olajšani, da smo speljali ta izredni dogodek. Po nekaj dneh pa je vodstvo povsem nepričakovano sklicalo krizni sestanek, drugače ga ne morem imenovati – mladi arhivisti smo bili poklicani »na raport«. Bili smo začuden, saj smo bili deležni očitkov, ki jih nismo slutili. Vzdušje je bilo mučno. Kamien spotike je bila pravzaprav nedolžna zadeva. Udeleženci so želeli dobiti predavanja v pisni obliki. Odgovor kolegice, da se bo to lahko zgodilo, je vodstvo ocenilo kot nepremišljen oziroma predrzen, čeprav se je nam zdel samoumeven in uresničljiv.

Ta dogodek nas je kakih štirinajst dni obremenjeval in nam povzročal »travme«. Bog ve, kako bi se zadeva razpletla, če se ne bi zatem zgodilo nekaj usodnega, kar je za vselej zaznamovalo službovanje vseh takratnih uslužbencev. V zgodnji jeseni je Goriško prizadela strahovita poplava in z njo se je v osnovi pretreslo ter zasukalo tudi nadaljnje delovanje arhivske službe. Posledice naravne nesreče so namreč začrtale smer in rešitev največjih pomanjkljivosti, ki so jo pestile – pomanjkanje in neprimernost prostorov. Sliši se nenavadno, a prav ta kata-

strofa je bila povod, da je novogoriška arhivska služba po dveh desetletjih vendarle pridobila popolnoma novo, za ta namen zgrajeno stavbo, ki je končno rešila pereče vprašanje primerne hrambe arhivske dediščine.

V noči s 16. na 17. oktober 1983 ...

Ta začetek stavka je bil mnogokrat izrečen od tistega usodnega dne sredi oktobra 1983, ko je Goriško prizadelo močno deževje in so se silne količine vode razlile vsepovsod, kamor so mogle prodreti. Mesto Nova Gorica (v katerem je bila pretočnost kanalizacije in odvodnega sistema nasploh problematična) je bilo na vodi. Za mesto in arhivsko službo je bila to prava katastrofa, ki jo je težko opisati. Tudi kletni prostori z arhivskim gradivom v občinski stavbi in na sodišču so bili obilno poplavljeni. Izkazalo pa se je, da so bili pod vodo tudi mnogi prostori po mestu, kjer je bilo shranjeno gradivo različnih ustvarjalcev gradiva, ki je čakalo, da ga naša služba ovrednoti in prevzame. Stiska kolektiva, soočenega z dejstvom velike nevarnosti za obstoj arhivskega gradiva, je bila nepopisna. Začetek stavka iz naslova poglavja je bil kakor moto vsem izjavam, analizam, poročilom, prošnjam itd., ki so si sledili v naslednjih dneh, tednih in mesecih, ko smo z vso težo dojeli strašne posledice naravne nesreče. Dogajanje se je odvijalo bliskovito, iz ure v uro so se menjavale okoliščine in ugotovitve. Mnogi sestanki, izjave za medije, posvetovanja, telefonski klici so bili obremenjeni z napetostmi, strahom, upanjem in mrzličnimi iskanji vsaj začasnih rešitev. Še mnogo drugega je zaznamovalo naš kolektiv in gotovo tudi pristojne organe in posameznike, ki so po svojem službenem položaju pomagali reševati, kar je bilo mogoče. Nemogoče je opisati, kaj se je dogajalo od tistega jutra 17. oktobra. Naši delovni prostori so se hitro »razširili«. Na sedež naše službe v občinski stavbi smo prihajali zjutraj, nato šli na razne kraje sušit gradivo, pozno popoldne (in tudi zvečer) pa smo odhajali, največkrat zelo utrujeni in obremenjeni s tem, kaj nas še čaka. Podstrešje občinske stavbe, občinska avla, prostori v dijaškem domu na Grčni in prostori opuščenega doma onemoglih na Gradišču nad Prvačino – vse to so bila naša nova delovišča, kjer smo sami in s pomočjo najete delovne sile postopoma reševali poplavljeno arhivsko dediščino ali jo začasno skladiščili. Za mokro gradivo se je našla najprej začasna rešitev – globoko zamrzovanje v hladilnicah Kmetijskega kombinata Vipava v Šempetru, potem pa sušenje fascikla za fasciklom – največ z ročnim razgrinjanjem dokumentov, deloma pa tudi s posebej izdelanim strojem za sušenje. Koliko napornega dela: razgrinjanja mokrih in umazanih dokumentov, sklanjanja do tal, drsanja po kolenih, napotkov najetim pomočnikom in nadzorovanja njihovega dela, kontroliranja, ali je gradivo že suho, spravljanja in zasilnega urejanja gradiva v novo opremo itd. Večkrat ni bilo časa niti za spodobno malico, tudi počitka je bilo malo.

Nesreča pa kdaj prinese tudi nekaj sreče. To lahko trdim vsaj za svoje zasebno življenje. Po poplavi mi je »priplavala« sprememba samskega stanu. Dolgujem ji zahvalo, da sem se oženil in si ustvaril družino. Pri sušenju razmočenih dokumentov je bila med najetimi delavci tudi triindvajsetletna predmetna učiteljica zgodovine in zemljepisa, dekle iz zavedne kmečke družine na spodnjem Vipavskem, takrat brezposelna. Vnela se je ljubezen in po dveh letih sva sklenila zakonsko zvezo.

Štiriintrideset let v sobi št. 3

Težko pričakovani dan v pomladnem maju 1987 – odprtje nove stavbe, zgrajene namensko za arhivsko dejavnost, prve v Sloveniji. Prizadevanja in boji, želje in hrepenenja so postali živa stvarnost. Vodstvo arhiva z Matjažem Groblerjem na čelu in pristojni politični dejavniki so brez dvoma opravili veliko delo. Sanjsko! Vsi sodelavci smo končno zadihali, polni pričakovanj in načrtov. Čim prej smo želeli nadoknaditi vse nakopičene zaostanke. V novih prostorih z novo opremo smo čutili pravo razkošje. Soba št. 3 je bila prostorna in svetla, v njej sem bil sam, obkrožen z arhivskimi škatlami, knjigami in pripomočki za delo. Čudovit pogled skozi okno na dva v nebo segajoča soseda, ki sta »preživela« burno zgodovino: Sveto goro in Sabotin. Kolikokrat sem se ozrl nanju: z občudovanjem, vzdih, olajšanjem ... Soba je postala moj dom v novem poslopju. Tam sem preživel večino časa v teh štiriintridesetih letih, (od) tam sem opravil skoraj vsa arhivistična dela, s katerimi sem, upam, nekaj prispeval k izboljšanju in razvoju arhivske službe na Goriškem, ozaveščal ljudi o njenem pomenu in jim pomagal, ko so potrebovali pomoč. Mnogo delavnega poleta in ustvarjalnega naboja, kopica nenadomestljivih doživetij in srečevanj, veliko uspešnih, srečnih dogodkov in komaj kaj grenkega se je pripetilo v teh prostorih in tem dolgem času. Zadoščenje po dobro opravljenem delu je bilo nenadomestljivo, zlasti po uspešno opravljeni zahtevni nalogi. Takrat mi je še bolj igralo srce ob zavedanju, da sem skrbnik dela naše arhivske dediščine – varuh zgodovinskega spomina na najzahodnejšem delu domovine.

Naj dodam še poseben spomin iz nove stavbe. Nedolgo zatem, ko je tudi na Goriškem zacvetela slovenska politična pomlad, je bila stavba gostitelj mnogim sestankom (spčetka najbrž kar malo »ilegalnim«), kjer so se sestajali pomembni udeleženci gibanja za širjenje politične demokracije na Goriškem, pri procesu osamosvajanja domovine in še kasneje.

Prvi pravi domači vodnik po arhivskih fondih in zbirkah

Podatki o naših fondih in zbirkah so bili v glavnem že zbrani ter objavljeni v našem prvem vodniku leta 1982. Že kmalu smo bili strokovni delavci vključeni v pripravo vodnika po arhivskih fondih in zbirkah v javnih arhivih Slovenije, ki je bil eden izmed vodnikov za vse takratne republike in avtonomne pokrajine v

Jurij Rosa v svoji »arhivski« sobi številka 3, 2010 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

državi Jugoslaviji in ki smo mu skrajšano rekli zvezni vodnik. Spominjam se, da je bilo potrebnega mnogo naporenega usklajevanja, primerjav in da je bilo treba različne posebnosti, ki so jih glede razvrščanja fondov v sestavo vodnika imeli posamezni arhivi, spraviti na skupni imenovalec. Treba se je bilo namreč strogo držati enotnih pravil in meril, ki so veljala za to izdajo na državni ravni. Na delovnih srečanjih in po njih nas je včasih kar bolela glava zaradi različnih mnenj ali težje rešljivih problemov. Končno smo delo uspešno končali in leta 1984 je izšel vodnik za Slovenijo. Zanj se je tudi v slovenskih arhivih spočetka uveljavilo srbsko (!) poimenovanje »tom«. Vodnik je bil pregleden, le z osnovnimi podatki o fondih in praktičen za uporabo. Pogosto in dolgo sem ga uporabljal, saj je bilo v njem poleg pregleda naših fondov na enem mestu mogoče najti osnovne podatke o fondih in zbirkah v drugih slovenskih arhivih. Leta 1987 sem bil vključen še v delovno skupino za pripravo dopolnilnega, t. i. desetega »toma« – zveznega vodnika, s poudarkom na pregledu arhivskega gradiva zunaj arhivov. Nekaj podatkov o takem gradivu smo v arhivu že imeli ob nekaterih predhodnih evidentiranjih, še več pa jih je bilo treba pridobiti na novo. Kar precej je bilo postorjenega, žal pa ta dopolnilna knjiga nikoli ni bila natisnjena. Ne vem več, kaj je bil razlog, dozdeva pa se mi, da smo omagali zaradi preveč težkih strokovnih problemov.

Pridobil sem precej izkušenj, ki so mi prišle prav pri veliki pridobitvi našega arhiva čez desetletje. Leta 1997 je luč ugledal prvi pravi, obsežnejši vodnik po naših fondih in zbirkah. Vodnik je bil nujno potreben, saj smo do takrat pridobili že večje število novih fondov in zbirk, zelo se je pomnožila tudi količina gradiva pri nekaterih že obstoječih fondih. Mislim, da nam je vsem, ki smo vanj vložili nešteto dni in tednov skrbnega dela, predvsem urednici Vlasti, uspelo pripraviti dostojno publikacijo, ki je še zdaj kljub zastarelosti vsaj delno uporabna za iskalce arhivskega gradiva in uslužbence arhiva. Skozi čas se je izkazalo, da je bila zagotovo najbolj uporabljana knjiga v prostorih naše službe. O tem najboljše pričajo zelo izrabljeni izvodi, ki so tako v čitalnici kakor tudi v delovnih prostorih uslužbencev.

O naših razstavah: od natančnega merjenja z ravnilom do skrbnih računalniških postavitvev

Preselitev v nove prostore je nudila veliko možnosti za pripravo manjših in tudi večjih razstav, kar smo začeli s pridom izkoriščati. A prvi dve razstavi sta se zgodili še prej. Določen sem bil za pripravo prve, ki je bila postavljena kmalu zatem, ko smo posušili od poplave razmočeno in poškodovano gradivo, in sicer jeseni leta 1984 v avli občinske stavbe. Njen namen je bil širši javnosti prikazati reševanje poplavljenega arhivskega gradiva in zagotovo je bila prva v Sloveniji s takšno tematiko. Po tehnični plati je bila (s sposojeno opremo) za takratne čase kar spodobna.

Zelo smo bili ponosni na prvo veliko razstavo s tiskanim katalogom iz leta 1986, ki sta jo skrbno pripravili Lilijana in Metka. Predstavljala je stare občine na Goriškem in zajemala iz njihovega gradiva.

Glede zgodnejših razstav moram vsekakor omeniti načine njihovih postavitvev, ki so za današnji čas komaj še dojemljivi. Razstavljali smo kar izvirne dokumente – na panoje pod steklom in v vitrine. Eden pomembnejših pripomočkov pri postavljanju je bilo – ravnilo. Kolikokrat smo ga imeli v rokah! Vsak pano je namreč nastajal tako, da smo do milimetra natančno merili razporeditev razstavljenega gradiva in razdalje med njim. Joj, koliko ur je šlo za ta opravila! Na tak način so nastajale razstave kar nekaj let, nato smo počasi napredovali v posodabljanju prikazov izbranega gradiva za širšo javnost.

Ko je arhiv zaposlil računalničarja in informatika, se je kmalu izkazalo, da ima veselje in sposobnosti za oblikovanje razstav, in odtlej je bilo bistveno manj zamudnih tehničnih opravil za razstave, ki so jih poprej opravili v glavnem avtorji razstav s pomočniki. Tako nam je Erik z občutkom za estetiko in oblikovanje s pomočjo računalniške tehnologije v približno zadnjem poldrugem desetletju postavljal vse razstave.

Jurij Rosa in Andrej Malnič, takratni direktor Goriškega muzeja, odpirata razstavo o Vinku Vodopivcu, 2012 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

Iz svoje razstavne dejavnosti moram omeniti pet velikih razstav: o začetnih delih gradnje Nove Gorice, najstarejših stavbah v Novi Gorici, izgradnji sabotinske ceste, fenomenu novogoriške »frnaže« ter zlasti o duhovniku in znamenitem glasbeniku Vinku Vodopivcu. S posebnim občutjem in odnosom do tematike pa sem pripravil tudi manjšo razstavo o preimenovanjih nekaterih krajev po drugi svetovni vojni. Prvo in zadnjo sem pripravil v celoti sam, ostale štiri pa v »španoviji« z Metko in Ivanko. Obe sta bili domiselni pri pripravi gradiva in iskanju najboljših rešitev za njegovo predstavitev. Lepo je bilo sodelovati z njima.

Vsaka razstava mi je po svoje pri srcu. Prva velika razstava o začetkih gradnje Nove Gorice leta 1988 je bila dovolj odmevna in je »povlekla« za sabo naslednjo o gradnji Nove Gorice čez deset let ter še kakšno manjšo priložnostno postavitev gradiva na to tematiko. Izkazalo se je, da sta bila kataloga obeh večjih razstav s podrobnim popisom razstavljenih enot še večji zadetek v polno, saj sta postala kar neke vrste priročnika za uporabnike, ki so pogosto iskali različne dokumente o gradnji Nove Gorice.

V moji zavesti pa ima posebno mesto razstava o duhovniku in glasbeniku Vinku Vodopivcu leta 2012. S sodelavko Ivanko sva jo dalj časa pripravljala, v tehnično izvedbo pa je bil vključen Boris Blažko iz Goriškega muzeja, saj je bila postavljena v njihovih prostorih na gradu Kromberk.

V zaključnih pripravah sem bil zaradi bolniške odsotnosti sodelavke v časovni stiski, saj se je približevalo odprtje razstave, zato sem moral mrzlično krmariti med dokončno vsebinsko in tehnično postavitvijo razstavnih enot, zlasti pa med končno pripravo kataloga. Ne morem pozabiti pogostega tekanja v tiskarno, popravljanja in menjavanja postavitve uvodnega besedila ter popisa razstavnih enot, včasih kar na robu živčnega zloma. Še nekaj ur pred odprtjem sem bil na trnih – v negotovosti, ali se bo s postavitvijo vse dobro razpletlo, brez kakega neprijetnega presenečenja. A razplet je bil v slogu: konec dober, vse dobro. Razstava je bilo zelo dobro sprejeta, celo do te mere, da so nazadnje njen del posvojili za spominsko sobo v domu krajevne skupnosti v Kromberku, kjer vseskozi gojijo spoštljiv spomin na svojega dolgoletnega župnika. Razstava pa je obudila zanimanje za življenje in ustvarjalnost tega znamenitega moža tudi v nekaterih drugih okoljih, kamor sem šel predstaviti razstavo. Ob tej razstavi ne morem mimo dogodka, ki je zaznamoval mene, verjetno pa tudi mnoge udeležence odprtja razstave, 23. novembra 2012. Na razstavi je uvodoma spregovoril direktor Goriškega muzeja Andrej Malnič v svojem značilnem slogu dobrega in duhovitega govornika. Ko smo po odprtju v prijetnem razpoloženju ob kozarčku žlahtne pijače klepetali in peli, sem ga videl, kako utrujen in zamišljen sedi na stolu. To so bile zadnje ure njegovega vsakdanjega, z zavzetim delom izpolnjenega življenja. Naslednji dan je med nas treščila novica: zadela ga je kap, in začela se je njegova več kot osemmesečna agonija, dokler ni izdihnil v avgustu naslednjega leta.

Naše razstave so zajemale skoraj izključno gradivo iz lastnih fondov in zbirk. Pri večini razstav je ob nosilcih sodeloval tudi del kolektiva. Skrbno smo iskali dokumente, da bi bile razstave kar najbolj vsebinsko in tudi likovno pričevalne ter zanimive. Veliko časa je šlo za obsežnejše razstave, ki jih je spremljal tudi katalog. Kar precej let je trajalo, da smo opustili zahtevno pripravo obsežnejših katalogov, kar nam je olajšalo delo, obenem pa seveda prikrajšalo obiskovalce in zainteresirane za obsežnejše študije ter natančne popise razstavljenega gradiva. Prešli smo na izdelavo krajših zloženek k razstavam. K temu so nas napeljale ugotovitve, da se v pripravo razstav vloži veliko časa in moči za razmeroma skromno število obiskovalcev, kar je bila verjetno tudi posledica lege naše stavbe, ki nima velikega pretoka ljudi – večinoma namreč prihajajo vanjo le uporabniki arhivskega gradiva. Še največ so k pomnožitvi obiskovalcev prispevale šolske skupine. Nekoliko drugače je bilo pri razstavah, ki so bile postavljene v prostorih, kjer je bil večji pretok ljudi, tam je bilo več vsaj naključnih obiskovalcev. Še najbolj so bile obiskane razstave, ki so gostovale v drugih krajih. Te so nam dale poguma, da smo s pripravo razstav nadaljevali.

Terenska doživetja: od velikih prevzemov na silo do »dela za arheologe«

Na teren sem hodil po načrtovanem programu za posamezno leto ali ko se je izkazala potreba, največkrat na pobudo pristojnega uslužbenca pri ustvarjalcu gradiva. Navodila, napotke in nasvete sem seveda dajal tudi preko telefonskih

stikov in dopisovanja. Ta pomembni del službe je bil zahteven, saj je bilo od nje ga odvisno, kakšno je bilo stanje dokumentarnega gradiva pri ustvarjalcih (ime-tnikih), pri katerih je nastajalo in ki so ga hranili, ter kako bodo izpeljani po-stopki za njegovo odbiranje in prevzem. Spoznal sem veliko ljudi, tudi več vo-dilnih uslužbencev. Do gradiva so imeli zelo različen odnos, nekateri zglednega, z odgovornostjo in zavedanjem, kaj pomeni urejena zbirka gradiva za njihovo poslovanje, kakor tudi za izpolnjevanje določil arhivske zakonodaje. Bilo je tudi več takih, ki so imeli zavidljiv občutek za neprecenljivo vrednost arhivske kul-turne dediščine. Kakšni so bili sadovi obiskov in drugih stikov, je težko oceniti, saj bodo (ne)uspehi pri stikih z ustvarjalci prihajali v posameznih novejših pri-merih na dan tudi še kasneje. Sodim, da je bilo pri neutrudnem opozarjanju na pravilno hranjenje in ureditev gradiva pri ustvarjalcih veliko doseženega. Vesel sem bil, ko sem pri večjem delu ustvarjalcev, za katere sem bil pristojen, dosegel zadovoljivo, vzorno, ponekod kar odlično materialno varstvo in urejenost gra-diva. Pri strokovno čim bolj neoporečnem odbiranju arhivskega gradiva in pri-mernih razvidih nad gradivom ob prevzemanjih pa bi bilo lahko boljše. Na to so vplivale različne okoliščine: pogosto pomanjkanje časa pristojnih uslužben-cev, njihova slabša usposobljenost ter menjavanje delovnih mest, ponekod slab odnos nadrejenih do izpolnjevanja zakonskih obveznosti in še bi lahko našteval. Zagotovo moram del krivde naprtiti tudi sebi, saj sem bil morda kdaj preveč popustljiv ali pa se preveč zanašal na dane obljube, ki zaradi prešibkega nadzora ali vztrajanja potem niso bile izpolnjene. Ko delam obračune za tovrstna stro-kovna opravila, ki so eden izmed stebrov arhivistovih del, pa ne morem mimo posebnih okoliščin, ki so spremljale prevzemanje gradiva nekaterih največjih ustvarjalcev gradiva in še vrste drugih iz mojega resorja. V arhiv smo pripeljali velike količine gradiva iz resorja upravnih organov (zlasti iz časa po letu 1962). Mnogo tega je bilo prevzetega s t. i. intervencijskimi prevzemi, ki so se zgodili ob spremembah in reformah družbene ter upravne ureditve v Sloveniji. To velja predvsem za gradivo vseh treh občin ob reformi občinske uprave leta 1994 in za večino gradiva samoupravnih interesnih skupnosti ob njihovi hitri ukinitvi na prehodu v nov demokratični družbenopolitični sistem okrog leta 1990. Pojavi-le so se celo govorice in z njimi povezana bojazen, da je treba gradivo občin na hitro okvirno odbrati in prevzeti, ker bi menda lahko šlo v Ljubljano. V kakšnih okoliščinah in pod kakšnimi pritiski smo takrat prevzemali gradivo treh ukinje-nih občin – to je posebna zgodba! Vse se je moralo izvršiti v nekaj tednih, ko je bilo že zelo mrzlo, v slabih delovnih pogojih ter daleč od tega, kar bi moralo biti storjeno po zakonskih predpisih in običajnih postopkih. Še danes ne vem toč-no, zakaj je bila taka sila.

Podobno, čeprav manj izrazito, je bilo tudi s prevzemanjem gradiva krajevnih skupnosti, ko so ob reformi občin nekatere ukinili in bi njihovo gradivo lahko za vedno izginilo. Z njimi sem imel že prej kar veliko veselja in sem se ves čas zavzemal, da bi pomembno gradivo čim večjega števila teh prišlo v arhiv, kar mi

je skozi čas v veliki meri uspelo. Menim, da sem ravnal prav, ko sem se trudil za ovrednotenje njihovega gradiva v arhivski stroki, ki ni vselej ocenjevala, da je njihovo gradivo pomembno, in zato tudi ni bila naklonjena prevzemanju njihovega gradiva. Moja študija na to temo iz leta 1987 je kasneje v stroki zbudila nekaj pozornosti. Sam sem vedno zagovarjal mnenje, da je gradivo krajevnih skupnosti še kako pomembno za krajevno zgodovino, ki je po demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije dobilo nov, občudovanja vreden zalet. Glede na znane podatke je v primerjavi z drugimi arhivi v Sloveniji naš arhiv prav v vrhu prevzetega, urejenega in popisane gradiva krajevnih skupnosti.

V arhiv sem »pripeljal« tudi nekaj gradiva šolstva in gradivo nekaterih ustvarjalcev zdravstva, sociale ter kulture. V dobi, ko sem bil zadolžen zanje, so se mi odprle poti, da sem mogel izpeljati nekatere prevzeme, in z njimi so bile nastavljene skupine fondov za resorje, ki jih arhiv še ni premogel. Z veseljem pa sem kdaj, ko je bilo treba, »skočil v zelje« sodelavki, ki skrbi za družinske in osebne fonde, da sem utiral pot, prevzemal ali pomagal pri prevzemanju.

Še več veselja pa sem seveda imel z gradivom društev, ki je izhajalo iz moje strastne ljubezni do njih. Potrudil sem se za prevzem gradiva skoraj vseh zvez društev in lepega števila posamičnih društev. Nič ni bilo lepšega, kakor navezati stike s pristojnimi – pri kulturnikih, gasilcih, lovcih, športnikih, ljubiteljih tehnične kulture in drugih. Veliko lepih trenutkov sem preživel z njimi, mnogokrat spoznaval zagnanost in srčno pripadnost društvu, ki je pripomogla tudi k temu, da so se zavedali pomena svojega arhivskega gradiva. Osrečujoče je bilo, ko sem sprejel pobudo ali poziv za prevzem gradiva kakega društva, za katerega so se zavzeli ozaveščeni posamezniki in ga marsikdaj rešili pred uničenjem ali propadom. Obdelava gradiva mnogih društev in zvez društev pa je bila sploh posebno doživetje, zlasti zaradi pestrosti in redkih zvrsti gradiva. Prinesla mi je mnogo spoznanj, razmišljanj in tudi užitkov.

Temu poglavju bi nekaj manjkalo, če ga ne bi zaključil z dogodivščino, za katero bi dal skoraj roko v ogenj, da nima primere. V dolgi delovni dobi se človeku pripeti marsikaj, tudi zelo nenavadni dogodki ali pa kaj takega, kar mu pusti grenak priokus, celo bolečino. Berite, da boste izvedeli nepredstavljivo pot arhivskega gradiva!

V enem izmed domov upokojencev je zelo prizadevna in marljiva uslužbenka po naših navodilih ter napotkih neoporečno odbrala starejše arhivsko gradivo pomembne socialne ustanove, ga ustrezno uredila in opremila. Gradili so novo poslopje doma in staro, dotrajano stavbo so podirali. Gradivo je čakalo v enem izmed prostorov stare stavbe, da se dogovorimo za prevzem, ki naj bi se kmalu izvršil. A arhivisti ne moremo biti dežurni policisti, ki bi imeli ves čas pod nadzorom, kaj se dogaja na terenu. Nekega dne sem prevzel telefonski klic in na drugi strani se je oglasil tresoč glas uslužbenke, ki mi je zgrožena in obupana

sporočila, da se je zgodilo nekaj hudega. Poslušal sem zgodbo, ki je bila stavek za stavkom polna žalostnega občutja in strahu. Še zdaj mi v podzavesti odzvanja njen glas. Koliko duševne stiske se je moralo zgrniti nanjo ob uničujočem spoznanju, da arhivskega gradiva ni več in kaj bo to pomenilo zanj in našo službo. Dogodilo se je nekaj povsem nepredvidljivega. Ob rušenju stavbe so najbrž zaradi nevednosti ali nesporazuma zrušili tudi prostor, kjer je bilo shranjeno gradivo, pripravljeno za odvoz v Novo Gorico. Vsa starejša arhivska dediščina ustanove je šla v podzemlje. Tragično spoznanje, bolečina na obeh straneh! Kljub neverjetnemu dogodku se je iz njega kasneje izvilo tudi nekaj črnega humora: kaj pa, če bo gradivo v kakšnih posebnih podzemnih »konservatorskih pogojih« vendarle preživelo in ga bodo morebiti kdaj odkrili arheologi? Tolažilno občutje ob fantazijskem epilogu ...

Neverjetno darilo: prevzem arhivske zakladnice iz Goriškega muzeja

Goriški muzej, ki je skrbel za arhivsko gradivo že mnogo let pred ustanovitvijo posebne arhivske ustanove, je zbral veliko arhivskega in drugega dokumentacijskega gradiva. Hranil ga je za potrebe muzejskega in raziskovalnega dela ter ga nudil še drugim uporabnikom. Tudi arhivisti smo se večkrat zglasili v muzeju, gradivo pregledovali in ga uporabljali. Kajpak so se nam »cedile sline« in v glavi so rojila razmišljanja, kako bi vendarle prišli do te zakladnice, ki bi po pravilih pripadala pristojni strokovni službi. Iz različnih vzrokov te obsežne zbirke niso našle poti v arhivsko ustanovo, lahko smo samo hrepeneli in sanjali. Pokrajinski arhiv je prvič poskusil pridobiti gradivo leta 1988, a je zadeva pri Goriškem muzeju naletela na odpor in za daljši čas zastala. Leta 2003 je prišlo do nenadnega zasuka. Muzej in arhiv sta se tesneje povezala. Direktor muzeja Andrej Malnič je takrat že trdno prijel za vajeti vodstvene službe in začelo se je dogajanje, ki je privedlo do izročitve večine arhivske dediščine, ki jo je zbral muzej. Omenjenega leta so v muzeju razpravljali, da jo je treba oddati ustanovi, ki se s tem po zakonu strokovno ukvarja, ima za to ustrezne prostore in predvsem tudi usposobljene ljudi. Andrejev prevzem direktorske službe je to dejanje gotovo pospešil in zanesljivo ima zasluge za to, da se je izročanje gradiva po dogovorjenem načrtu začelo izvajati in uspešno zaključilo. Za Pokrajinski arhiv, kakor za arhivsko stroko nasploh, je bilo to dejanje nadvse pomembno, saj je potrjevalo, da mora za arhivsko gradivo skrbeti le za to pristojna služba. Postopek je stekel in začeli so se prevzeti obsežnih zbirk, ki so bili zaključeni leta 2007. Direktor Andrej Malnič in Nataša Nemec iz muzeja ter midva s kolegico Ivanko smo združili moči. Potrebne je bilo veliko usklajevanja in posebnih pristopov, da se je vse srečno izvršilo. Sanje in hrepenenja so se uresničili. Kdaj prej sem si komajda mogel zamisliti, da se bo to enkrat zares uresničilo. Zame osebno je bil to zlati

čas v mojem službovanju in nič ne pretiravam, če rečem, da sem bil takrat bržkone najbolj vesel, hvaležen, poln zadoščenja in srečen.

Kako smo žvečili »samoupravno solato«

Bolj kot se čas odmika, bolj se mi utrjuje spoznanje, kako veliko, preveč časa smo v prvem desetletju mojega službovanja potratili za t. i. samoupravljanje. Delegatski sistem, ta posebna iznajdba jugoslovanskih socialističnih politikov, arhivska in delovna zakonodaja ter takratni način dela in poslovanja so narekovali neprestano sestankovanje in »predelovanje« pogosto obsežnih gradiv. Vrstili so se zbori delavcev, seje komisije za delovna razmerja in še kakšne druge občasne komisije, seje sindikalne celice, konference delegacij, udeležbe na skupščinah kulturnih skupnosti treh občin, pa še katerih drugih samoupravnih interesnih skupnosti. Ob začetku delovnega dneva, ko so bili skoraj vsak dan neformalni sestanki ob jutranji kavi, je bilo poleg strokovnih zadev tudi veliko premlevanja o tistem, kar je spadalo v »samoupravno teorijo in prakso«. Večkrat je bilo tako mučno in predvsem dolgo, da bi najraje kar pobegnil in se čim prej spravil k svojemu strokovnemu delu. Nisem kaj dosti razpravljal, glavno besedo so imele kolegice, ki so se menda na vse bolj spoznale. To »samoupravno solato« pa smo morali na nek način »prebavljati«. Odkrito moram povedati, da sem zaradi takratnega delegatskega sistema doživel nemalo stresnih dni. Zelo važno je bilo namreč udeleževati se skupščin občinskih kulturnih skupnosti, ki so bile odločilen razporejevalec finančnih sredstev za normalno poslovanje kulturnih ustanov, tudi arhiva. Na skupščinah je bilo zato največkrat govora o finančnih zadevah in se je bilo treba nekako boriti za sredstva, kaj pojasnjevati in po potrebi tudi vprašati. Koliko strahu, slabo prespanih noči in nemira sem prestajal, ko sem bil določen, da se udeležim skupščine občinske kulturne skupnosti v Ajdovščini. Tja sem bil večkrat poslan, ker sem imel stalno bivališče v ajdovski občini. Načeloma so me v arhivu oborožili s podatki, ko smo razpravljali o skupščinskem gradivu, ki je prišlo iz Ajdovščine. Resnici na ljubo mi večkrat ni bilo prav jasno, kaj vse se skriva za njimi. Že izrazoslovje mi je bilo precej tuje: »svobodna menjava dela«, »celotni prihodek«, »rebalans finančnega plana«, razni »avansi«, »anuitete« itd. Trepetal sem, da me bo kdo kaj vprašal ali da me bodo predsedujoči skupščine izzvali. Kako težke so bile te ure! Kolikor se spomnim, sem kar dobro »prišel skozi«, saj mi največkrat ni bilo treba govoriti, in po zaključku skupščine sem se globoko oddahnil.

Čari mnogovrstnih srečevanj in doživljanj: izobraževati, raziskovati, pisati, skrbeti za knjige ...

Čeprav je osnovno delo arhivista strokovna obdelava gradiva in skrb zanj na terenu, je k službi spadalo še kaj drugega. Med drugim ustvarjalno in odmevno izpopolnjevati arhivsko službo za njeno čim boljšo prepoznavnost v javnosti. To je prišlo v naša občutja in potrebe zlasti, ko smo imeli arhivisti za sabo že

dovolj kilometrine strokovnega dela in postajali bolj suvereni na svojih področjih službovanja. Narava arhivskega dela namreč ni taka, da bi bila sama po sebi zelo na očeh javnosti.

* * *

Seminarji za izobraževanje arhivarjev na terenu in preizkusi njihovega znanja so zapolnili mnoge dni moje delovne dobe. Kakšnih petintrideset let smo trli orehe, največkrat z zahtevno organizacijo in izvedbo, pa s tuhtanjem, kako bi jih naredili čim bolj učinkovite in privlačne za udeležence. Zahvala gre zlasti sodelavki Aleksandri, ki je dolgo časa nosila največjo težo pri pripravi in izvedbi seminarjev. V poseben izziv mi je bila organizacija in izvedba seminarjev za predstavnike društev, tudi za slovenska zamejska društva na Goriškem. Bilo je veliko srečanj z ljudmi s terena, novih spoznanj, zanimivih doživetij, tudi zabavnega komentiranja in izbruhov smeha ob nenavadnih okoliščinah ter pogovorih.

* * *

Številne so bile ure srečevanj s šolarji osnovnih in srednjih šol, tudi s kakšno skupino študentov in člani raznih krožkov. V prvih letih službovanja smo si nekateri mlajši arhivisti zaželeli tudi vključitve v pedagoško poslanstvo arhiva. Postalo nam je mikavno, želeli smo preizkusiti svoje »učiteljske« sposobnosti in hotenja. Dotlej je to delo opravljala le starejša sodelavka. Začeli smo načrtovati

Učna ura pod vodstvom Jurija Rose, 2002 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

vključevanje čim večjega števila šol, da bi jih pritegnili k spoznavanju arhivske službe in arhivske dediščine. Do neke mere nam je to uspelo, saj so se nekatere šole odzivale, posamezne pa obiskovale arhiv veliko let. Skupaj s sodelavkama Aleksandro (najbolj vpeto v to dejavnost) in Lilijano smo sprejemali šolske skupine. Včasih je bilo treba odpotovati tudi na teren, med šolske klopi. Imam veliko lepih spominov na učno osebje, osnovnošolce, dijake in študente, na nena- vadna vprašanja, zanimive doživljaje in anekdote.

* * *

V prvem obdobju službovanja sem pripravil nekaj predavanj oziroma referatov za zborovanja slovenskih arhivskih delavcev, potem pa se jih nisem več lotil, največ zaradi zelo osebnega razloga. Moja šibka točka je bila razprava po predavanju. Po pravici povem, da sem se je vedno bal – večinoma zaradi pomanjkanja samozavesti in strahu, da me bo presenetilo vprašanje, na katerega ne bom znal zadovoljivo odgovoriti, in bom tako udeležencem pustil mučen vtis, sebi pa povzročil »travmo«. Nekaj krajših predavanj sem sicer kasneje še pripravil, a ne z arhivistično, ampak zgodovinopisno-domoznansko tematiko. Ko sem opuščal predavanja, sem se raje posvetil pisanju člankov in razprav za objavo v strokovnem glasilu Arhivi, drugih periodičnih tiskih ter zbornikih. To mi je bolj ležalo. Vsak zapisan stavek sem lahko večkrat domislil, ga popravljal in dopolnjeval. Vsa besedila sem pred objavo vedno dajal v pregled vsaj dvema sodelavkama. Med nami je bila ustaljena praksa, da smo drug drugemu izpilili besedila. Nabralo se je precejšnje število objavljenih besedil. Zbiranje podatkov in sestava besedil sta pomembno izpolnila moje službovanje, zraven tudi še kar nekaj uredniških opravil. Za izpolnjevanje tega v širšo javnost segajočega delovanja je šlo veliko časa. Dajalo mi je mnogo zanosa, pa tudi osrečujoče občutke ob sadovih dela. Poleg omenjenih vodnikov po arhivskih fondih in zbirkah ter katalogov razstav bi rad izpostavil vsaj štiri izdane knjige, ki so mi pustile posebno zadoščenje in neizbrisen pečat.

* * *

Ob velikih družbenih spremembah in predvidenih reformah upravnega sistema v letih 1990 ter 1991 smo v arhivu začutili potrebo po preglednem priročniku, ki bi prikazal zgodovinski prerez občinske zakonodaje in obstoječih občin na območju dejavnosti arhiva. Odločitev je bila hitra. Lilijana, Metka in jaz smo se zagnano lotili dela, priprava besedila in preglednic je napredovala hitro kljub nekaterim dilemam in težje rešljivim problemom. Priročnik z naslovom Občinska središča na območju sedanjih občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin v obdobju 1814–1961 je izšel leta 1991. Bili smo nekoliko negotovi, ali smo z njim dosegli svoj namen, a se je izkazalo, da je bila naša odločitev dobra. Priročnik je prišel v roke mnogim, povpraševanje po njem se je raztegnilo na daljše obdobje. Upam, da ni preveč samovšečno, če predvidevam, da je morda koristil

tudi posameznim krogom, ki so si nedolgo po izidu začeli prizadevati za novo občino v svojem okolju.

* * *

Zborovsko petje je moja posebna ljubezen. Zelo pri srcu mi je tudi zgodovinska dediščina te ljubiteljske kulture. To so prepoznali tudi načrtovalci obsežne počastitve 30. obletnice znamenite revije pevskih zborov Primorska poje. Mojo pripadnost tej ljubiteljski kulturni dejavnosti so želeli povezati z mojim poklicem zgodovinarja in arhivista. Povabilo, da bi za zbornik ob tem jubileju pripravil temeljito študijo o začetkih in dotedanji zgodovini te izjemne pevske manifestacije, je bilo zares mikavno. Pripravo in pisanje besedila sem sprejel v upanju, da bom zmozel napisati »veliki tekst«, ki bo potešil moje pričakovanje in zadostil željam naročnika. Mislim, da mi je uspelo, in še zdaj sem vesel tega besedila, objavljenega v knjigi Primorska poje – 30 let, ki je izšla leta 1999. Štejem ga med najbolj ljuba. K lepemu spominu na to praznovanje sodi tudi sodelovanje z muzejsko znanko Darjo Skrt pri pripravi privlačne razstave o pevski reviji, ki še zdaj povezuje in zaznamuje množico pevk in pevcev številnih zborov širom po Primorski in izven nje. Pri praznovanju te obletnice je imel ključno vlogo dolgoletni predsednik Zveze pevskih zborov Primorske Rudi Šimac. Kot dolgoletni nosilec različnih vodstvenih služb z mnogimi poznanstvi v političnih in gospodarskih krogih si je prizadeval za finančno kritje zahtevnega zaloga organizacije revij in tako tudi praznovanja omenjenega jubileja. Spretno je znal pridobiti sodelavce, tudi s povabilom na sestanek v svojem domu z gostoljubno postrežbo. Iz njegovih pripovedi je bilo moč zaznati, da mu najbrž ni bilo lahko krmariti med finančnimi zagatami ter nepopustljivimi pričakovanji in zahtevami strokovnih krogov. Občudoval sem njegove organizacijske sposobnosti, še bolj pa njegove ognjevitte govore na mnogih pevskih prireditvah, ki so izkazovali neomajno pripadnost slovenstvu, primorski istovetnosti in pevski tradiciji.

* * *

Ko sem že mislil na bližajočo se upokojitev, me je nenadoma našlo povabilo Zveze kulturnih društev Nova Gorica. Želela je pripraviti zbornik o obsežni ljubiteljski kulturni dejavnosti na Goriškem, katerega pomemben del bi bila seveda zgodovina. Pobudnik in tematika sta me seveda pritegnila. Kako bi mogel drugače? Desetletja sem skrbel za arhivske fonde kulturnih društev in njihovih zvez. Prav pri zgodovini pa se je pojavila neznanka oziroma dvom, kar je v precejšnji meri usmerjalo vse aktivnosti priprave zbornika. Zveza je želela njegovo izdajo povezati z začetki občinske zveze v Novi Gorici. Prav tu pa se je pojavil "vozel", ki ga je bilo treba razvezati. Iz mojega poznavanja razvoja zveze, sem v pogovorih z odlično sogovornico zveze Martino Trampuž (bila je gonilna sila priprave zbornika) najprej nakazal zgodnejši začetek delovanja zveze kot je me-

nila. Kakšen izjemen izziv za raziskovanje! Hitro sem ga zgrabil in začel z brskanjem po arhivskem gradivu in časopisnih virih. Delo za zbornik pa je kljub tej dilemi steklo. Skupaj smo se našli v pripravljalnem in uredniškem odboru vsi, ki smo se odzvali povabilu in si razdelili zadolžitve. Med njimi tudi trije arhivisti, poleg mene še Ivanka in Vlasta. Moje vztrajno raziskovalno delo je izbrskalo ključni podatek v časopisnih virih, saj je starejše arhivsko gradivo za to tematiko slabše ohranjeno. Tako je prišel na dan z viri podkrepljen podatek o začetkih delovanja zveze oziroma njene predhodnice, ki je pomaknil začetno letnico več let nazaj. Čudovito olajšanje in neizrekljivo zadoščenje! Vrednost in pomen zgodovinarjevega dela! Zbornik smo pripravili, delo na njem nas je povežalo. Njegov naslov smo našli kar v vsebini moje študije: Vesela Goriška. Ko je izšel, smo bili veseli opravljenega dela, izdajatelj najbrž še prav posebej – saj je bila razrešena zgodovinska uganka.

* * *

Zdaj pa moram spregovoriti še o najdražjem dejanju iz svojega zgodovinopisnodomoznanskega udejstvovanja. Ko sem se na delovnem mestu že dodobra utrdil in si nabral že precej izkušenj s pisanjem ter objavljanjem, se mi je čedalje bolj oglašala srčna želja in potreba, da bi za okolje, v katerem bivam, naredil nekaj odmevnejšega. Mikala me je njegova zgodovina oziroma domoznanska predstavitev. Ocenil sem, da bi zbiranje podatkov in pisanje besedila, če bi se tega lotil sam, terjalo zelo veliko časa in bi se izid raztegnil v oddaljeno prihodnost. Zato sem se nagibal k pripravi zbornika. Ko sem poizvedoval za morebitnimi pisci prispevkov, sem razmeroma kmalu ugotovil, da bi bila izvedba uresničljiva. Nekaj temeljnih prispevkov so obljubile kolegice v arhivu, za nekaj prispevkov sem se dogovoril z znankami v goriški muzejski in spomeniškovarstveni ustanovi, pridobil sem tudi pristanek za objavo posameznih diplomskih oziroma seminarskih študij. Za pripravo ostalih prispevkov sem se zavezal sam in predvidel tudi vse uredniško ter organizacijsko delo. S tem smelim načrtom sem stopil pred vodstvo in sodelavce v arhivu. Pobuda je bila sprejeta in delo se je začelo, če se ne motim, v letu 1993. Pripadnost domačemu kraju, priprava njemu posvečenega prvega večjega dela, dober odziv pri sodelavcih in vsestranska podpora kolegov v arhivu so mi dajali poleta. Proti sredini leta 1996 je bil zbornik Št. Vid-Podnanos – prispevki o kraju in njegovi zgodovini pripravljen za natis in junija 1996 prvič predstavljen v domačem kraju. Moje veselje in zadoščenje sta bili neizmerni, in čeprav sem bil ob dolgotrajnem delu, skrbeh, odgovornosti in številnih opraviilih poln pričakovanja in mi je bilo vse to v »sladko breme«, sem bil ob zaključenem delu vseeno olajšan. Predviden del naklade zbornika za prodajo je kmalu pošel, tako da smo se odločili za natis dodatne količine izvodov in tudi ti so šli dobro v promet.

Utrinek s predstavitve zbornika Vesela Goriška, 2017 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

* * *

Navdušila me je pobuda za zbiranje najbolj dragocenih, časovno, vsebinsko in likovno izjemnih dokumentov v slovenskih arhivih. Nastal naj bi velik dosežek slovenske arhivistične izdajateljske dejavnosti. In smo ga dočakali: obsežno knjigo Arhivi – zakladnice spomina. Za dragoceno knjigo, ki smo jo potrebovali arhivi, še bolj pa širša javnost, sem pomagal izbirati pomembne dokumente iz naših fondov. Srčno vesel sem bil njenega izida ter ponosen na njeno vsebinsko in oblikovno razkošnost. Ko sem jo iskreno pohvalil glavnemu uredniku, sem iz njegovih ust zaslišal: »No, Jurij, malo pretiravaš ...«, a mislim, da je bil moje hvale vesel.

* * *

Knjige in čtivo nasploh so moja velika strast. To so ugotovili tudi moji sodelavci. Nabava, razvrščanje in inventura knjižničnega gradiva za našo knjižnico so postopoma postajale moje zadolžitve – moja »domača naloga« – in z veseljem sem jih sprejemal. V zelo lepem spominu ohranjam večletno prizadevanje s sodelavcem Erikom za bogatitev in ureditev knjižnice. Skozi najine roke je šlo nešteto knjig, revij in krajevnih glasil. Posebno doživetje so bili obiski knjižnih sejmov v Ljubljani. Druženje s knjigami na sejmu je postajal pravi obred, ki se je zaključil s skrbnim tehtanjem, izborom in nakupom novih knjižničnih enot.

Veliko mojih dni je zaposlovalo t. i. evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izviralo iz našega območja ali se nanj nanašalo in je bilo shranjeno v arhivih ter drugih ustanovah v Sloveniji ali tujini. Bilo je veliko srečevanj s prijaznimi uslužbenci, zanimivimi nahajališči in novimi odkritji. Za opis dogodivščin sedemdnevnega bivanja v Rimu in evidentiranja v Centralnem državnem arhivu jeseni 1985 pa bi moral zbrati več poguma.

Z Vlasto naju je pritegnila (tudi po zunanji spodbudi) mikavna, a zelo zahtevna, (pre)obsežna raziskava, katere sad naj bi bil register vseh slovenskih društev na Goriškem od začetkov do njihove ukinitve med italijansko oblastjo. Povezala sva se z italijanskim izvedencem za društva v sosednji Gorici. Delo je steklo, veliko časa sva porabila za zbiranje in preverjanje osnovnih podatkov o društvih ter njihovo vnašanje v posebno računalniško evidenco. To je bila za naju srčna stvar, ki sva jo želela pripeljati do konca, a nama je žal zmanjkalo časa in moči.

Globoko v srcu mi je ostala priprava in izvedba spominske prireditve leta 2007 v počastitev 60. obletnice rojstva Marka Vuka, umetnostnega zgodovinarja, muzealca in vsestranskega kulturnika. Marko je bil dolga leta moj dobri znanec. Večkrat sva se srečala, razpravljala o mnogih temah, ki jim je bil strastno zavezan: o zgodovini, kulturni dediščini, glasbi, veri, politiki ... S sodelavko Ivanko, ki

Predstavitve zbornika Št. Vid-Podnanos v Podnanosu, 1996 (SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici).

je pridobila njegovo arhivsko zapuščino, sva se zavzela, da bi povezali njegove bivše sodelavce, sopotnike v njegovem zelo ustvarjalnem življenju, prijatelje in poznavalce njegovih vsestranskih dejavnosti ter mu posvetili enodnevni dogodek. Z Goriškim muzejem, kjer je bil do smrti zaposlen, in ob pomoči iz Mirna, njegovega domačega kraja, smo izpeljali lep dogodek: posvet poznavalcev njegovega življenja in dela, koncert in spominsko mašo na njem tako ljubem Miren-skem Gradu. Veliko nam je bilo do tega, da bi zanimiva in občutena pričevanja s posveta ostala v trajnem spominu, zato smo jih objavili v zborniku.

Skrbno hranim tudi mnoge spomine na delo z uporabniki gradiva: z osebnimi srečanji v čitalnici, telefonskih pogovorih in stikih preko elektronske pošte. Drug drugega smo bogatili s spoznanji o podatkih iz arhivskega gradiva, tako v naših fondih kakor v drugih arhivih in ustanovah. Ob srečevanjih z uporabniki sem v polnosti zaznaval, kako dragoceno je arhivsko gradivo in kako pomembno je poslanstvo arhivske službe. Včasih je bilo precej naporno. Predvsem za sodelavke čitalniške službe: Mando, Kristo, Marico, Eleno in Romano. Skupaj pa smo reševali zahtevnejše primere. Največkrat z Eleno, ki je v težje rešljivih zadevah vedno ohranjala polno mero potrpežljivosti in obzirnosti, največkrat pa v včasih razgrete okoliščine vnesla njej lastno vedrino in pomirjenost, skorajda neke vrste "materinsko božajoč" pristop.

Sklepne misli k dopolnjenemu poslanstvu arhivista

Bolj ko se je bližal čas zaključka delovne dobe, bolj me je preganjal občutek, kaj bi bilo treba še postoriti... Nikoli ni vse odvisno samo od lastnih moči in volje, vmes posežejo tudi nepredvidljive okoliščine, marsikaj ostane tudi nedokončanega in delo je treba prepustiti naslednikom.

Imel sem na skrbi največje število fondov in količinsko največ gradiva. Do konca službovanja se je nabralo preko 400 fondov, več zelo obsežnih. Prevzemanje fondov in stanje njihovega gradiva je bilo zelo različno. Krojile so ga tudi nelahke okoliščine – ne samo ob nastajanju arhivske službe, ampak tudi kasneje. Nekaj je razvidnih tudi v teh spominih. K temu je treba prišteti tudi spreminjajočo se zakonodajo in prakso v slovenski arhivistiki. Veliko fondov je ostalo neobdelanih, pri posameznih se je obdelava ustavila. Ostalo je, žal, še veliko le delno odbranega ter zasilno urejenega in popisane gradiva, zlasti pri obsežnih fondih. Kadar so bile druge zadolžitve nujnejše in vezane na rok je bilo tako, da je obdelava pač počakala... Različni delokrogi, pomanjkanje časa in moči, daljše bolniške odsotnosti,... Če se malo pošalim – "poskrbel" sem, da naslednikom dela ne bo zmanjkalo.....

Veliko mi je bilo do tega, da je obdelano gradivo lepo urejeno in tehnično opremljeno ter da ima vsaj okvirni razvid nad gradivom. Glede podrobnejšega popisovanja sem se bolj držal načela, da ni potrebno uporabniku vsega prinesiti na

krožnik – naj s pregledovanjem in iskanjem dobi sam vpogled v dogajanje preteklosti.

* * *

Arhivistično službo sem pojmoval kot poslanstvo, kot pravi dar z neba. Ni bilo veliko stvari, ki mi ne bi ležale ali bi jih opravljal z odporom.

Arhivska zakonodaja je pomembna, a k njej je mogoče pristopati na različne načine. Bil sem bolj arhivist srca in duše kakor paragrafov. Pravni akti mi niso bili vedno preveč ljubo "orožje." Občutek imam, da sem na tak način marsikatero zadevo lažje rešil v dobro arhivske službe. Včasih me je seveda tudi teplo, da na terenu nisem strožje "mahal" z zakonodajo.

Tu pa tam me je preveval občutek, da v slovenski arhivistiki nekateri iz nje delajo preveliko znanost (morda tudi zaradi pridobivanja nazivov?), primanjkovalo pa je praktičnih in uporabnih nasvetov pri kakšni delovni zagati.

Približno slabo četrtno delovne dobe je pod mojimi prsti pogosto "s tipkami pel" dobri stari pisalni stroj in tudi roka je dnevno ustvarjala daljše zapise ali krajše zabeleške. Potem pa je nastopila računalniška tehnologija, ki je iz dneva v dan postajala temeljni pripomoček za skorajda vsakršno delo. Ne spadam med tiste, ki bi jo z lahkoto osvojil, a v mnogočem me je celo očarala, saj sem strmел, kaj vse omogoča. Več časa je trajalo, da sem se priučil mnogim novostim, a je kar šlo. Hvaležen sem sodelavcu Eriku, ki je večkrat reševal moje pomanjkljivo znanje in spretnost, predvsem pa pozabljivost. Zagotovo si bom zapomnil njegovo oznako, da smo imeli zlasti starejši na to tehnologijo prevečkrat "pogled samo skozi ena očala".

Kaj mi je bilo najbolj všeč v delovnem kolektivu? Samostojno delo, brez pogostega vmešavanja nadrejenih, posebej v drugi polovici delovne dobe. V isti dobi tudi organizacija in potek dela brez (pre)pogostih dolgih sestankov. V tem oziru velja pohvala in zahvala dolgoletnemu direktorju Dragu Trpinu, ki je mirno in preudarno krmaril arhivsko »barko«. Z razumevanjem in prilagajanjem sva dobro sodelovala ter skušala vsak s svojim, tudi zelo različnim, pristopom premišljeno reševati včasih zapletene strokovne in organizacijske probleme. Tudi v družbi drugih sodelavk in sodelavcev sem se počutil zelo dobro. Naj omenim še nekatere uslužbenke iz »uprave« arhiva, ki so vestno izvrševale administrativne posle. Starejša Branka me je spremljala v mojih prvih službenih letih. Almira je bila s tajniškimi opravili moja uslužna in potrpežljiva sopotnica največ časa – skoraj petindvajset let (ob tem neverjetna zanimivost: v tako majhnem kolektivu sva bila oba rojena istega dne in leta). Nazadnje še mlajša Branka iz zadnje dobe, vedno ustrezljiva, razumevajoča, dobre volje in nasmejana. Ne morem brez omembe Zdenke, ki je v arhivu vrsto let obvladovala računovodske posle. Pa Dušan, naš hišni vzdrževalec, ki je bil zanesljiv in natančen pomočnik tudi pri nekaterih strokovnih opravilih. Družilo nas je prijateljstvo, medse-

bojna pomoč, razumevanje »travm« in njihovo reševanje, pa tudi družabni dogodki in pogovori, ki so se dotikali položaja in dogodivščin v zasebnem življenju. Zadnja leta je naša »arhivska hiša« dobila sveže moči, mlajši arhivisti in arhivistke postopoma nadomeščajo našo generacijo, prinašajo nove zamisli, načine dela in načrte. Zagotovo bodo arhivsko službo v Novi Gorici skrbno in odgovorno popeljali v novo dobo, vedno bolj zaznamovano s hitro spreminjajočimi se dosežki digitalne tehnologije, ki postavljajo tudi arhivski službi nove izzive.

V štiridesetih letih se je nabralo mnogo lepega, ustvarjalnega in občutenega za trajen spomin. Iztekla se je vrsta lepih doživetij in druženj: zborovanja in posvetovanja arhivskih delavcev po Sloveniji, sodelovanje v raznih delovnih skupinah arhivske stroke, občni zbori stanovskega društva, spoznavanje sveta in domovine na izletih ... Dočakal sem velike, svoje čase kar nepredstavljive zgodovinske spremembe: demokratično družbeno ureditev domovine in samostojno slovensko državo (še danes sem je neizmerno vesel), reformo občin, vstop Slovenije v Evropsko unijo, kup sprememb arhivske zakonodaje ...

Občutek imam, da sem v glavnem izpolnil svoje poslanstvo. Službovanja nisem pojmoval »uradniško«, pač pa – naj ne zveni neskromno – z ljubeznijo in strastno pripadnostjo poklicu ter delu. Nasledniki ga bodo lahko ocenjevali z različnih zornih kotov – upam, da z razsodnim upoštevanjem okoliščin oziroma razmer in pogojev dela v posameznih obdobjih.

Da je arhivistično delo ostala moja življenjska potreba, dokazuje dejstvo, da skoraj ne mine dan, ko ne bi po upokojitvi doma postoril vsaj nekaj malega, kar spada k urejanju in dopolnjevanju zasebne dokumentacijske zbirke, ki jo skrbno vodim že skoraj tako dolgo, kolikor je trajala moja delovna doba arhivista.

Zahvaljujem se vsem na svoji službeni poti, ki so mi pomagali pri delovnih opravilih in medsebojnih odnosih – marsikaj sem pridobil, upam, da sem tudi sam komu kaj dal.

»Krilatice, krilatice – oj ve naše ljubice!«

V delovnem kolektivu so nas skozi leta službovanja spremljale prav posebne sopotnice. Te so bile naše krilatice, ki so nam polepšale marsikateri trenutek, nas sproščale in tudi reševale kakšno besedno ali drugačno stisko, ki se pač rada prikrade v medsebojne odnose. Na njihov račun smo se pogosto od srca nasmejali, sicer pa smo jih uporabljali kar tako, tudi kot mašilo. Razume se, da so bile najbolj učinkovite v stanju in okoliščinah, ko so bile izrečene. Ker so imele tako uspešno vlogo, je najbolj duhovitim oziroma največkrat uporabljenim namenjeno zaključno poglavje, čeravno v pisni obliki morda ne bodo mogle pričarati enakega učinka kot v okoliščinah, ko so bile izrečene.

»Ne vem, ne vem ...«

Ob obdelovanju dela fonda stare občine Šentviška Gora (moje »prve ljubezni«) je pogovor s starosto naše arhivske službe Stankom Murovcem navrgel tudi njegovo ugotovitev, da je v davni preteklosti Šentviško Goro obiskal škof iz Boke Kotorske, verjetno kot pooblaščen vizitator verskega življenja v tamkajšnji krščanski skupnosti. Ko je to povedal, je zaključil takole: »Kaj je tam gor iskal, ne vem, ne vem ...« Poudarek je na dvojnem nikalnem izrazu, ki nam je zares velikokrat prišel prav kot zaključek mnogih misli in komentarjev.

»Travme in faude«

Ne pretiravam, če zapišem, da je bila med mlajšimi beseda »travme« kot krilatica verjetno najpogostejše v našem besednjaku. Saj vemo, kaj pomeni. Skozi dolga leta jih je bilo mnogo, nekatere so bile zaresne, druge lažje ozdravljive, katera je bila bolj kot ne namišljena. Zmeraj pa nam je beseda prišla prav, ko smo si zaupali: »Prestajam travme ...«, »Joj, kakšne travme je morala prestajati ...«, ali pa »Samo, da ne bi bilo kakšnih travm ...« in podobno.

Glede druge pa krajše pojasnilo. Vžgala je ob nekem zborovanju arhivskih delavcev, na družabnem srečanju v kletni restavraciji, z mimobežnimi pogovori pri omizjih, glasbo in plesom. Pri omizju je bila tudi skupina, kjer sva bila vsaj dva sodelavca našega arhiva, zraven pa še starejši, bolj izkušeni arhivisti iz drugih arhivskih ustanov. Vsebina pogovorov je bila nekoliko težka. Kar naenkrat pa je vstal eden izmed arhivistov iz republiškega arhiva in rekel sodelavki: »Pejd, no pejd, greva plesat, kua boš te faude poslušala!« In se je prijelo – predzadnja beseda z raznoliko uporabo živi še danes.

»Požen' hudiča!«

Mislim, da je ta krilatica nastala v zvezi s sušenjem gradiva po poplavi leta 1983, ki so ga opravljali tudi najeti delavci, morda pa tudi ob kateri drugi priložnosti. Ena izmed naših uslužbenk pri delu ni prenesla mečkanja, neodločnosti in predvsem počasnosti. Ko se je razjezila na koga, za katerega je menila, da se ni dovolj »zmigal« pri delu, je pri komentiranju delovne energije z značilno trdno prepričanostjo povzdignila glas in iz nje se je izvil odločen stavek: »Požen' hudiča!« Kar je seveda pomenilo, da v delovnem procesu ni prostora za take, ki premikajo roke, noge (in glavo) samo s »prvo brzino«. Njena izjava je postala zelo uporabna v marsikateri okoliščini še dolgo potem, ko je sodelavka odšla v pokoj.

»Ma, za en'ga moškega«

Zgodilo se je v času, ko smo hodili na malico v menzo, ki je bila v kletnih prostorih občinske stavbe. Običajno sem bil pri mizi skupaj s sodelavkami in včasih mi je katera izmed njih odstopila delček svojega obroka, če je bilo zanjo preveč.

Sčasoma sem take »donacije« imel že za samoumevne. Ena izmed njih me je v zvezi s tem enkrat oštela, pogovor o moji ješčnosti pa smo nadaljevali še po prihodu v pisarno. Druga sodelavka pa me je vzela v bran, češ da so obroki v menzi majhni, in dobrodušno rekla: »Ma, za en'ga moškega ...« Hotela je pač povedati, da je brez dvoma razumljivo, da moški potrebujejo in pojedo več od žensk.

»Primex«

Kljub pregovorno mirni, ne preveč stresni arhivski službi so se dogajali dnevi, ko je »zagustilo«, kot se reče po domače. Tako stanje se je hitro prepoznalo. Reševanje nujnih zadev, časovna stiska, tekanje od vrat do vrat, telefoniranje križemkražem, zbiranje in kopiranje spisov, včasih povzdignjeni glasovi ... Ko se je to zgodilo, smo bili napeti, vznemirjeni, in če je kdo komu prekrižal hitre korake ali razburkane misli in želel kaj povprašati, je bil hitro odpravljen z vzklikom: »Počakaj, je Primex!« Zakaj prav ta beseda? Povezana je bila z dogodkom, ko smo v arhivu dobili nov fotokopirni stroj. Takrat je bila to velika pridobitev, ki jo je bilo treba skrbno varovati, zato je direktor odločil, da z njim ne smemo upravljati vsi, temveč le za to določen uslužbenec. To je pomenilo, da moramo arhivisti kopiranje vnaprej načrtovati in počakati, da pridemo na vrsto, česar se seveda nismo vedno držali. Potem pa se je zgodilo! Nekega dne je takratni direktor ob nepričakovanem prihodu v službo nepooblaščenega zasačil pri kopiranju, kar ga je zelo razjezilo, in po hodniku je odmevalo: »Kaj se to pravi? Kaj sem rekel? A ne moreš počakat?« Nato je zaključil z besedami: »Saj nismo Primex!« Takrat je bil namreč Primex zelo uspešno podjetje in štel se je, da se tam stvari vedno odvijajo zelo hitro, skratka, da se tam vedno mudi.

»Pride, pride – hribčki in dolince ...«

Zgodba je postavljena v vzhodno središče Brd – Kojsko. V zgodnejših letih najine delovne dobe sva se s sodelavko po službeni dolžnosti odpravila v Brda, najbrž na Dobrovo. Ko sva se vračala, sva se v Kojskem zazrla v podružnično cerkev sv. Križa, ki stoji nekoliko nad vasjo. Vedela sva, da je pomemben umetnostni spomenik, in nobeden od naju še ni bil tam. Zaželela sva si obiskati to dovolj znamenito cerkev. Rečeno – storjeno! Ustavila sva vozilo in v župnišču ob cesti skušala poiskati župnika. Na dvorišču sva hitro zagledala možakarja v najboljših letih, oblečenega v modro delavsko obleko, ki se je sukal okrog avtomobila. Izkazalo se je, da je to krajevni duhovnik. Preden sva izrazila svojo željo, sva ga najbrž povprašala, od kod je doma in kako se počuti v Brdih, ki imajo drugačno podobo od njegovih domačih krajev. Presenetil naju je z na videz ravnodušnim, a kljub temu duhovitim odgovorom: »Pride, pride – hribčki in dolince ...« Menim, da je hotel izraziti pohvalo krajem, kamor je prišel službovat. Na prvi pogled precej banalen odgovor se je kasneje neverjetno prijel. Kolikor se spomnim, tudi tisti dan cerkve nisva videla od znotraj, ker si ga nisva upala prositi za ključ.

»Ne prenesem nobene agresije več!«

Razreševanje strokovnih ali samoupravnih zadev je včasih razgrela strasti in paralo živce. Včasih se je tako stanje tudi stopnjevalo in grozilo, da bo počil film. Take okoliščine so izstrelile tudi kakšno izjavo hude krvi. Obremenjeni živci, občutki stiske, včasih izigravanja ali blokade misli. V takem napetem stanju se je starejši sodelavki izvil vzklik v sili: »Ne prenesem nobene agresije več!« Sodelavka je srečno dočakala upokožitev in pustila s svojo izjavo nadvse priročen ter mnogokrat uporaben besedni pripomoček.

»Piš'te, piš'te, piš'te ...«

Mladi, neizkušeni arhivisti iz zgodnjega obdobja našega službovanja smo bili vsi po vrsti zgodovinarji. Naša prva naloga ni bila pisanje zgodovinopisnih razprav, ampak skrb za arhivsko dediščino na terenu in v hiši. Goriški zgodovinar z obsežno bibliografijo pa je bil mnenja, da morajo zgodovinarji v arhivu tudi kaj objaviti v domoznanskih publikacijah, strokovnih glasilih, zbornikih in še kje. Samo koledarski članek naj bi bil odločno premajhen vložek v krajevno zgodovinopisje. Ko smo arhivisti čez leta že nabirali bibliografske enote, sem nekoč istega zgodovinarja vprašal za mnenje o morebitni raziskavi in objavi neke domoznanske študije. Mojo namero je seveda odobral in jo, še preden sem dokončal svojo zamisel, pospremil s hitro potrditvijo: »Piš'te, piš'te, piš'te ...« Te tri besede so bile dostikrat uporabljene med sodelavci arhivisti, ko je bilo treba dati pospešek mlačnemu ali neodločnemu kolegu, da bi se spravil k pisanju za objavo. A ta zgodba ima še posebno nadaljevanje. Ena izmed kolegic je pred leti na pobudo za pisanje nekega članka izrekla znamenite stavke, ki so postali kar njena zaščitna znamka. »Ne bom več pisala!« je odločno dejala. Seveda smo jo povprašali, zakaj takšna odločitev. Hitro smo dobili odgovor: »Preveč časa in živcev mi požre, raje bi počela kaj drugega in predvsem – kdo pa sploh vse to bere!« Škoda, saj je napisala nekaj tehtnih, uporabnih in dobro sprejetih študij.

* * *

Leta 1972 so v Novi Gorici zborovali slovenski arhivski delavci, ki so se podali na obisk Beneške Slovenije in se ustavili tudi v Gornjem Trbilju. Začetnik arhivske in muzejske službe na Goriškem po drugi svetovni vojni ter pesnik Ludvik Zorzut je ob tej priložnosti zložil pesem Gubanca v Trbilju. Objavljena je bila v Trinkovem koledarju za leto 1973, ponatisnjena pa v 1. številki glasila Arhivskega društva Slovenije Arhivi leta 1978. Naučil sem se jo na pamet in jo večkrat deklamiral na družabnih srečanjih, enkrat pa tudi na uradni prireditvi arhiva – pri odprtju razstave in predstavitvi publikacije ob tridesetletnici arhiva. Postala je neke vrste himna novogoriške arhivske družčine. Morebiti bi lahko bila tudi za celotno slovensko arhivsko službo.

Ker pesem v nobeni dosednji publikaciji Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici ni bila v celoti objavljena, naj kot draga mi sopotnica sklene te spominske zapise.

*Od Idrije cesta gor v klance hiti,
po njej gre proces'ja prijaznih ljudi.
Skoz hoste, kjer kostanj zori plemenjak,
slovenski že dihajo hribovski zrak.
Strmijo začudeni v Staro goro,
kako je zarisana v modro nebo.
In se menjajo, da lep je ta svet,
da še je naš pušlec na grudih pripet.
Pa kam jih pot pelje in kje je njih cilj?
O, glejte, sprejema jih Gornji Trbilj.
Pritekla je vkup radovedna vsa vas.
Povejte, kdo ste? Je slovenski vaš glas?
Doni nam kot vaš čez gore in poljane.
Rojaki smo vaši iz bele Ljubljane.
Slovenski smo mi arhivarji, čuvarji,
smo mi zgodovine pravični pismarji.
Ste vi, arhivisti, o gostje nam mili,
pa še naše akte nam boste odkrili.
Poprej pa odkrijemo naš običaj.
Vstopite! Vzemite domači grižljaj.
Je stara navada in lepa karjanca:
za goste na mizi trbiljska gubanca.*

Viri in literatura

Arhivski viri:

SI_PANG/0337 Pokrajinski arhiv v Novi Gorici:

- Dokumentacija o poplavi leta 1983.
- Dopis Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici arhitektu Tomažu Vugi iz Projekt biroja Nova Gorica glede zahtev za lokacijo nove arhivske stavbe (5. 5. 1978).
- Finančna sredstva za nov arhiv 1986–1987.
- Govor predsednika gradbenega odbora Marjana Tavčarja ob odprtju nove stavbe Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici 8. maja 1987.
- Možnost realizacije investicije: ponudba Projekta Nova Gorica, Sektorja za inženiring (10. 12. 1985).
- Obrazložitev Sveta za prosveto in kulturo Skupščine občine Nova Gorica glede ustanovitve samostojnega arhiva v Novi Gorici (26. 9. 1971, klas. št. zadeve: 022-16/71), str. 2.
- Organizacija arhivske službe v Severnoprimerški regiji in programska zasnova (12. 1. 1979, klas. št. zadeve: 86/52-79), str. 1–2.
- Poročilo o delu Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici v letu 1986 (23. 1. 1987, klas. št. zadeve: 1/3-1/87).
- Poročilo o delu za leto 1984 (5. 3. 1985, klas. št. zadeve: 12/1-9/85).
- Poslovna hiša PA – LB v Novi Gorici, gradbeno-obrtniška dela: načrt za pridobitev gradbenega dovoljenja (in izvedbo), sprememba (april 1986).
- Poslovna hiša PA – LB v Novi Gorici: statika in pozicijski načrt – Projekt za pridobitev gradbenega dovoljenja in izvedbo (april 1986).
- Poslovna hiša Pokrajinskega arhiva Nova Gorica: urbanistično arhitektonska študija (april 1984, št. projekta: 1047-71/I).
- Poslovna hiša Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici: projektna naloga s predračunom in lokacijski preizkus (junij–julij 1979, št. projekta: 67-210/78), str. 6.
- Program organizacije arhivske službe v Severnoprimerški regiji: predlog (februar 1979), str. 3–4.
- Program prostorov, potrebnih za izvajanje nalog arhiva (12. 12. 1983).
- Program prostorov za zgradbo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici (4. 9. 1978, klas. št. zadeve: 23/55-78).
- Reševanje prostorske problematike arhiva (14. 3. 1984, klas. št. zadeve: 23-17-84).
- Stanje, potrebe in razvojni načrt arhiva (18. 12. 1973, klas. št. zadeve: 60-1/73).
- Stanje, problemi in vloga službe varstva arhivskega gradiva v občinah Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin 1947–1978 (27. 9. 1978, klas. št. zadeve: 23/55-1978), str. 6.
- Ustanovitev samostojnega arhivskega zavoda: problematika (29. 6. 1971).
- Vzdrževanje razstavnih prostorov Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici (5. 10. 1994, klas. št. zadeve: 3/1-39/94).
- Zabeležka 1. seje skupine za oblikovanje predloga lokacije Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z dne 4. aprila 1979 (10. 4. 1979).

- Zahvala Jožetu Horvatu - Jakiju za podarjene rozete (1987).
- Zapisnik 2. seje komiteja za družbene dejavnosti občine Nova Gorica z dne 7. 2. 1983 (23. 2. 1983).
- Zapisnik 2. seje skupine za oblikovanje predloga lokacije Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z dne 24. 9. 1979 (1. 10. 1979).
- Zapisnik 7. seje sveta za prosveto in kulturo Skupščine občine Nova Gorica z dne 15. 11. 1971 (16. 11. 1971, klas. št. zadeve: 06/B-9/71-3 Š), str. 3.
- Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica: Lenassijeva graščina – prostori.
- Osebnne mape uslužbencev arhiva.
- Zapisnik zbora delavcev z dne 24. julija 1984.
- Zapisnik sveta arhiva z dne 25. julija 1984.
- Zapisnik in gradivo referendumu z dne 21. avgusta 1984.
- Odločba o ustanovitvi arhiva z dne 25. novembra 1971.
- Zbirka fotografij arhiva.

Zakonodaja:

- Odločba o ustanovitvi Primorskega arhiva v Novi Gorici (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 8, 27. november 1971, str. 136).
- Uradni popravek Odločbe o ustanovitvi Primorskega arhiva v Novi Gorici (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 1, 17. marec 1972, str. 14).
- Odredba o družbenih pravnih osebah in društvih, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 12, Nova Gorica, 19. julij 1982, str. 307).
- Odredba o družbenih pravnih osebah in društvih, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 4, Nova Gorica, 21. marec 1983, str. 101).
- Odredba o družbenih pravnih osebah in društvih, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradno glasilo občin Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin, št. 6, Nova Gorica, 6. maj 1983, str. 155).
- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (Uradni list SRS št. 4/1966).
- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (Uradni list SRS št. 34/1973).
- Zakon o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS št. 1/1981).
- Zakon o arhivskem gradivu in arhivih (Uradni list RS, št. 20/97, popravek 32/97, 24/03).
- Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih, ZVDAGA (Uradni list RS, št. 86/2006, 51/2014).
- Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradni list RS, št. 17/98).
- Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradni list RS, št. 67/03).
- Sklep o spremembah Sklepa o ustanovitvi javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradni list RS, št. 2/2015).

- Sklep o dopolnitvi sklepa o ustanovitvi javnega zavoda Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (Uradni list RS, št. 68/2017).
- Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb in društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Uradni list SRS, št. 15/1983).
- Pravilnik o strokovni usposobljenosti javnopravnih oseb, ki delajo z dokumentarnim gradivom (Uradni list RS, št. 59/1999).
- Pravilnik o strokovni usposobljenosti za delo z dokumentarnim gradivom (Uradni list RS, št. 66/2016).
- Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva (Uradni list SRS, št. 34/1981).
- Pravilnik o uporabi gradiva v arhivih (Uradni list RS, št. 59/1999).
- Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Uradni list RS, št. 86/2006).
- Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Uradni list RS, št. 42/2017).

Spletni vir:

- Zgodovina Arhiva Republike Slovenije, cit. dne 4. 4. 2022: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/o-arhivu/zgodovina-arhiva-republike-slovenije/>; Slovenska arhitektura, cit. dne 4. 4. 2022: <https://www.odprtehiseslovenije.org/objekt/gruberjeva-palaca-in-arhiv-rs/>.

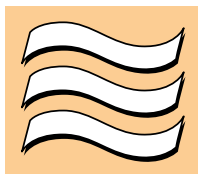
Literatura:

- Erjavec, Aleš: Zakaj arhitektura v postmoderni dobi? V: Filozofski vestnik, let. 11, št. 1 (1990), str. 63–72.
- Krečič, Peter: Nekateri vidiki slovenske arhitekture sedemdesetih let. V: Sinteza: revija za likovno kulturo, št. 50, 51, 52 (1980), str. 9–22.
- Krečič, Peter: Postmodernizem v arhitekturi – stik z ljubljansko arhitekturno šolo. V: Sodobnost, št. 5, Ljubljana, 1982, str. 468–575.
- Tomšič, Matevž: Postmodernizem in arhitektura. V: Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja. ISSN 0040-3598, 31, št. 9/10 (1994), str. 900–908.
- Vilfan, Sergej in Žontar, Jože: Arhivistika, Ljubljana (1973), str. 9.
- Bezljaj Krevel, Ljudmila: Kratek historiat službe varstva arhivskega gradiva v severnoprimorski regiji. V: Goriški letnik, št. 6/1979, str. 283–288.
- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Publikacija 2, Nova Gorica, 1982, str. 5–10.
- Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Nova Gorica, 1997, str. 11, 12, 62.
- Zbornik Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici ob 30. obletnici ustanovitve, Nova Gorica, 2002, str. 11–31.
- Žumer, Vladimir: Enotni status in organizacija državnih arhivov Republike Slovenije. V: Arhivi in arhivsko gradivo v času tranzicijskih sprememb. V: Zbornik 21. zborovanja Arhivskega društva Slovenije, Koper, 2003, str. 21.

- Pavšič Milost, Aleksandra: Uporabniki arhivskega gradiva v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. V: Arhivsko gradivo s področja turizma, Uporabniki in arhivsko gradivo (uredila Zdenka Bonin in Branko Radulovič), XVII. posvetovanje arhivskih delavcev Slovenije, Koper: Arhivsko društvo Slovenije, 1996, str. 53–54.

pokrajinski
arhiv b
nobi gorici

pokrajinski
arhiv
v novi gorici

POKRAJINSKI
ARHIV V
NOVI GORICI

*Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica*

POKRAJINSKI
ARHIV V
NOVI GORICI

*Trg Edvarda Kardelja 3
5000 Nova Gorica*